

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Dizertační práce

2022

Mgr. Ladislav Holoubek

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra pomocných věd historických a archivnictví

**Úřední komunikace královéhradeckého biskupského semináře se státními, církevními
a soukromými subjekty od jeho založení do zániku monarchie v roce 1918**

Dizertační práce

Autor: Mgr. Ladislav Holoubek
Studijní program: P 7105 Historické vědy
Studijní obor: Archivnictví
Forma studia: prezenční
Vedoucí práce: Mgr. Petr Polehla, Ph.D.

Hradec Králové 2022

Zadání disertační práce

Autor: Mgr. Ladislav Holoubek

Studium: F16DP0002

Studijní program: P7105 Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví

Název disertační práce: **Úřední komunikace královéhradeckého biskupského semináře se státními, církevními a soukromými subjekty od jeho založení do zániku monarchie v r. 1918.**

Název disertační práce AJ: Official communication of the episcopal seminary in Hradec Králové with state, church and private subjects from it's founding till the end of the monarchy in 1918.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Disertační práce prozkoumá a popíše dosud nezpracovanou úřední korespondenci královéhradeckého biskupského semináře z let 1714-1918, a tak se pokusí přispět k dějinám královéhradecké diecéze i k dějinám seminářů obecně. Zaměří se na úřední korespondenci a výkon spisové služby a chod kanceláře semináře obecně. Dále nastíní dílčí skutečnosti, které ovlivnily vznik jednotlivých typů písemností. V dílčích případech práce získané poznatky ověří u ostatních typově srovnatelných institucí, biskupských alumnátů v diecésích v Čechách a na Moravě. Vzhledem k časovému rozsahu práce od 18. do 20. století lze využít jak metody induktivní, tak metody normativně-komparativní. Pro dílčí části výzkumu rovněž metodu pramenné sondy.

Eva ŽEROVNICKÁ: Biskupský seminář, in: Soupis kostelů v Hradci Králové, Hradec Králové 1994.
Jan SOUKUP: Klerikální seminář a bohoslovné učeliště v Hradci Králové, in: ČKD, ročník 32, Praha 1891.
Ivo PROKOP: Vznik kněžského semináře se zvláštním přihlédnutím k dějinám pražského arcibiskupského alumnátu do r. 1783, in: In omnibus caritas s. 485-545, Praha 2002.
Zdeněk Jindřich CHAROUZ: Brněnský alumnát - výchova a vzdělávání duchovenstva v Brně v letech 1807-1950. Brno: Biskupství brněnské, 2007.
Tomáš VEBER: Studovat v Českých Budějovicích. Teologický institut a počátky vysokoškolských studií ve městě. In: Dějiny a současnost. Ročník 2005, čís. 12.
Tomáš PAVLÍČEK: Výchova kněží v Čechách a jejich role v náboženské kultuře (1848-1914), Praha 2017.
Miloslav NOVOTNÝ, Tomáš VEBER: Bohomluvci, vlastimilové, těšitelé. Výchova a vzdělávání duchovních v českobudějovické diecézi v letech 1803-1850, Praha 2017.
Stanislava JÍLKOVÁ, Pražská arcibiskupská konzistoř a její běžná agenda v roce 1784, Sborník archivních prací 51, 2001, s. 359-394.
Klement BOROVIČ, Úřední sloh církevní. Příručná kniha praktického úřadování pro katolické duchovenstvo, Praha 1879.
Joseph HELFERT, Anleitung zum geistlichen Geschäftsstyle nach dem gemeinen und dem oesterreichischen Kirchenrechte, Prag 1837;
TÝŽ, Von dem Kirchenvermögen I und II, Prag 1834.
Jan PAULY, Právní rádce pro duchovní správu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Systematický soubor církevních a státních zákonů, nařízení, rozhodnutí, norem a příslušných formulářů s praktickým návodem pro duchovní správu, Praha 1902.
Antonín PODLAHA, Dějiny a bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do nynější doby, Praha 1912.
Peter Karl JAKSCH, Gesetzlexikon im Geistlichen-, Religions- und Toleranzfache, Praha 1828.
Martínková LENKA: Reverendissimum officium. Biskupská konzistoř v českých Budějovicích na cestě od josefinismu k revoluci (1785-1850), Praha 2017.

Zadávací pracoviště: Katedra pomocných věd historických a archivnictví, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petr Polehla, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto dizertační práci vypracoval pod vedením školitele dizertační práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 29. 9. 2022

Podpis: Mgr. Ladislav Holoubek

Poděkování

Děkuji svému školiteli a všem, kteří pomohli ke vzniku práce.

Anotace:

HOLOUBEK, Ladislav. *Úřední komunikace královéhradeckého biskupského semináře se státními, církevními a soukromými subjekty od jeho založení do zániku monarchie v roce 1918*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2022. 212 s. Dizertační práce.

Královéhradecký biskupský seminář připravoval kandidáty duchovního stavu pro budoucí kněžskou službu v královéhradecké diecézi. Byl významnou institucí v rámci církevní správy v regionu. V letech 1714–1802 existovala instituce v podobě tzv. kněžského domu, kde chovanci po teologických studiích absolvovaných na teologické fakultě v Praze či jinde a po vysvěcení v tammím ročním kurzu procvičovali teoretické i praktické dovednosti pro budoucí činnost v duchovní správě. Mezi vyučované předměty patřila morální teologie, polemičká teologie, Písmo svaté, kanonické právo, liturgika a některé další předměty. V roce 1802 po reformě instituce 15. královéhradeckého biskupa Marii Tadeáše hraběte Trauttmansdorffa vznikl seminář s vlastním diecézním teologickým učilištěm, který kandidáty kněžství připravoval od samého počátku. Studijní kurz trval nejprve tři, od roku 1815 čtyři roky. Vyučovanými předměty zde byly například starozákonní a novozákonní biblické předměty, katechetika, metodika, pedagogika, hermeneutika, morální, pastorální a fundamentální teologie. Kromě povinných předmětů také tzv. mimořádné předměty, mezi ně například patřilo hospodářství a metody výuky hluchoněmých. Práce mapuje úřední korespondenci královéhradeckého biskupského semináře z let 1714–1918 a výkon spisové služby a chod kanceláře semináře a dílí skutečnosti, které ovlivnily vznik jednotlivých typů písemností. Přináší dílí poznatky z oblasti církevní diplomatiky, dějin správy a pro pořádání archivních fondů biskupských seminářů.

Klíčová slova: diecéze královéhradecká; semináře kněžské; diplomatika církevní; úřední korespondence.

Annotation:

HOLOUBEK, Ladislav. *Official communication of the episcopal seminary in Hradec Králové with state, church and private subjects from its founding till the end of the monarchy in 1918*. Hradec Králové: Faculty of Philosophy, Univerzity of Hradec Králové, 2022. 212 pp. Dissertation thesis.

The Hradec Králové episcopal seminary prepared spiritual candidates for future priestly service in the Hradec Králové diocese. It was an important institution within the church administration in the region. In the years 1714–1802, there was an institution in the form of a so-called priest's house, where alumnae after theological studies completed at the theological faculty in Prague or elsewhere and after ordination in the one-year course there, they practiced theoretical and practical skills for future work in spiritual administration. The subjects taught included moral theology, polemical theology, Holy Scripture, canon law, liturgy and some other subjects. In 1803, after the reform of the institution by the 15th Bishop of Hradec Králové Maria Tadeáš Count Trauttmansdorff, a seminary with its own diocesan theological school was established, which prepared candidates for the priesthood from the very beginning. The study course lasted three years at first, and from 1815 four years. The subjects taught here were, for example, Old Testament and New Testament biblical subjects, catechetics, methodology, pedagogy, hermeneutics, moral, pastoral and fundamental theology. In addition to compulsory subjects, there were also so called extraordinary subjects, for example economics and methods of teaching the deaf and dumb. The work maps the official correspondence of the Králové Hradec Episcopal Seminary from 1714–1918 and the performance of the file service and the operation of the seminary's office and partial facts that influenced the creation of individual types of documents. It brings partial knowledge from the field of church diplomacy, history of administration and organization of archival funds of episcopal seminaries.

Keywords: diocese of Hradec Králové; episcopal seminaries; church diplomacy; official communication

Obsah

Úvod	13
1 Úřední komunikace biskupských seminářů jako badatelské téma	17
2 Potridentský model klerika, obraz tvůrců úřední korespondence biskupských seminářů	19
3 Kněžský seminář jako specifická instituce potridentské církve	23
4 Stručné dějiny alumnátů v českých zemích, na Moravě a v monarchii jako možné prisma úřední komunikace	28
4.1 Pražská diecéze a arcidiecéze	28
4.2 Litoměřická diecéze	30
4.3 Českobudějovická diecéze	32
4.4 Olomoucká diecéze a arcidiecéze	34
4.5 Brněnská diecéze	35
5 Královéhradecký seminář v dějinných souvislostech	38
5.1 Kněžský dům 1709–1802 a éra generálních seminářů	38
5.2 Seminář a diecézní teologické učiliště 1802–1918	50
6 Královéhradecký seminář a jeho úřední komunikace v 18. století	54
6.1 Dochování dokumentů	54
6.2 Chod kanceláře, písemnosti obecně	54
6.2.1 Rektor	55
6.2.2 Studijní ředitel (<i>Director studiorum</i>)	57
6.2.3 Senior	58
6.2.4 Bedel	59
6.2.5 Inspektoři semináře	59
6.2.6 Praeses	60
6.2.7 Úvahy o dalším personálním obsazení	60
6.2.8 Plat představených kněžského domu	61
6.2.9 Praktický chod kanceláře kněžského domu	62
6.3 Personální obsazení kanceláře	64
6.4 Témata úřední korespondence	65
7 Úřední komunikace biskupského semináře v Hradci Králové do roku 1918	75
7.1 Panovnická (státní) nařízení a církevní nařízení týkající se semináře	75
7.2 Farní a vikariátní úřady a korespondence s nimi	77
7.3 Korespondence s ostatními semináři, univerzitami, římskými kolejemi a vzdělávacími institucemi pro klérus	80
7.4 Podklady pro katalog kléru	84
7.5 Korespondence s charakterem patronátu	85

7.6	Rada pro časné záležitosti a rada pro disciplínu.....	91
7.7	Alumnát; rektorát semináře	92
7.7.1	Zřízení/zánik alumnátu.....	92
7.7.2	Práva semináře a seminárního kostela.....	99
7.7.3	Vizitace semináře	100
7.8	Seminární kancelář - organizace vedení úřední agendy	100
7.8.1	Kancelář semináře	100
7.8.2	Registraturní pomůcky	105
7.8.3	Seminární archiv a registratura	107
7.8.4	Organizace vedení úřední agendy, formuláře, typáře a razítka.....	108
7.9	Pamětní knihy a memorabilia	110
7.10	Seminární knihovna a knihovna teologického institutu	111
7.11	Statistická šetření	114
7.12	Zdravotní a hygienické záležitosti, záležitosti zdravotní péče, nemocenská dovolená	114
7.13	Vojenské záležitosti.....	117
7.14	Bezpečnostní a soudní záležitosti.....	120
7.15	Organizování veřejných sbírek.....	121
7.16	Jednotliví představení semináře a profesori teologického institutu.....	122
7.16.1	Osobní záležitosti představených a profesorů.....	123
7.16.2	Plat představených a profesorů	124
7.16.3	Prefekti v semináři z řad alumnů.....	126
7.16.4	Cizí duchovní osoby v semináři	127
7.16.5	Penzionování představení a profesori	128
7.17	Alumnové	128
7.17.1	Kandidáti teologie a přihlášky do semináře	128
7.17.2	Záležitosti alumnů	129
7.17.3	Evidence alumnů a studujících teologii	130
7.17.4	Disciplína	131
7.17.5	Materiální zabezpečení alumnů.....	133
7.17.6	Svěcení alumnů	135
7.17.7	Ohlášky ordinandů	137
7.17.8	Sociální záležitosti a péče o chudé alumny, stipendia.....	138
7.18	Seminární zaměstnanci	139
7.18.1	Zaměstnanci seminárního kostela	140
7.19	Stavby v majetku záduší seminárního kostela a semináře (včetně vybavení a péče)	140

7.19.1	Seminární budovy	141
7.19.2	Vybavení a ochrana sakrálních budov.....	144
7.19.3	Obrazy a relikvie	146
7.19.4	Ochrana památek.....	146
7.19.5	Pojištění seminárních objektů	147
7.20	Hmotné zajištění semináře.....	148
7.20.1	Finanční záležitosti semináře a jeho kostela	149
7.20.2	Dotace.....	151
7.20.3	Legáty.....	152
7.20.4	Daně, dávky a poplatky	153
7.20.5	Fasse mešních nadací	153
7.20.6	Seminární účty a účty seminárního kostela.....	153
7.20.7	Mešní a modlitební nadace.....	155
7.20.8	Příspěvky z církevních (diecézních) fondů – <i>alumnaticum</i>	158
7.20.9	Desátky.....	159
7.21	Duchovní péče o alumný a návštěvníky seminárního kostela.....	160
7.21.1	Organizace bohoslužeb v seminárním kostele, výpomoc alumnů v katedrále.	162
7.21.2	Kázání v seminárním kostele	163
7.21.3	Církevní slavnosti, procesí a pobožnosti, kongresy, sjezdy.....	164
7.21.4	Pohřby	164
8	Diecézní teologický institut.....	165
8.1	Státní a církevní nařízení v oblasti teologického studia	165
8.2	Konference profesorského sboru	167
8.3	Výuka teologických disciplín	170
8.3.1	Dozor nad výukou a alumný, kontrola vyučování teologie biskupem.....	174
8.3.2	Klasifikace výuky.....	176
8.3.3	Výuka nepovinných předmětů	178
8.3.4	Opakovací hodiny (korepetitoři)	178
9	Spolky a korespondence s nimi, spolky a bratrstva působící uvnitř semináře, III. řády	179
	Závěr.....	181
	Seznam pramenů a literatury	192
	Příloha	1

Seznam použitých zkratk

ABiHK	Archiv Biskupství královéhradeckého
atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
BA	Biskupský archiv
BiKn	Biskupská knihovna Biskupství královéhradeckého
BS	biskupský seminář
c. k.	císařsko královský
Cap.	Caput
CIC	Codex iuris canonici
CMBF	Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta
č. j.	číslo jednací
f.	archivní fond
inv. č.	inventární číslo
K.	koruna
kán.	kánon
kard.	kardinál
kart. č.	číslo kartonu
kn. č.	číslo knihy
kr.	krejcar
mj.	mimo jiné
např.	například
okr.	okresní
pol.	polovina
r.	rok, roku
resp.	respektive
roč.	ročník
ř. z.	Říšský zákoník
s.	strana, stran
SOkA	Státní okresní archiv
SÚC	Státní úřad pro věci církevní
sv.	svazek
t. č.	toho času

teolog.	teologický
tj.	to jest
tzv.	tak zvaně, tak zvaný
voj.	vojenský
zl.	zlatý
zejm.	zejména

Úvod

Pokud bychom ve slovníku hledali význam latinského slova *communicatio*, tedy komunikace, našli bychom mj., že slovo znamená spojení. Jde tedy o druh lidského jednání, v němž má ústřední roli spojení zpravidla dvou a více subjektů prostřednictvím sdělování. Vyjádřenou bychom tuto skutečnost mohli nalézt také ve větě: „*Nos seorsim de statu et progressu seminarii sincere informabunt.*“¹ Tak totiž definoval roku 1766 ve statutech semináře královéhradecký biskup Heřman Hanibal z Blümegen způsob, jak jej budou jeho delegáti z řad vyššího diecézního kléru (tzv. inspektoři) měsíčně zpravovat o stavu jeho semináře. Instituce vychovávající, disciplinující a vzdělávající kleriky totiž byla nedílnou součástí života ve městě, centru východočeské diecéze, od začátku 18. až do poloviny 20. století.

Péče římskokatolické církve o budoucí „posvěcené služebníky“ má logické zdůvodnění, protože klérus má v rámci rozsáhlého církevního organismu specifické úlohy. K přijetí kněžské konsekrace vede ovšem cesta, během níž musí kandidát osvědčit a rozvinout své kvality: vzdělat se v teoretických i praktických disciplínách teologie, prohloubit osobní spiritualitu a loajalitu vůči nadřízeným, utvrdit se ve svém rozhodnutí a být nejen podle vlastního uvážení, ale rovněž podle názoru představených připraven přijmout úkoly v rámci hierarchické struktury církve a osvojit si žádané podoby obrazu církve, kněžství, vztahů v pospolitosti k sobě navzájem, k autoritám, k vlastnímu biskupovi a zejména osobního vztahu k Bohu.² Seminář má dvě hlavní tvářnosti.³ Zatímco *forum externum* ztělesňuje rektor, na němž leží biskupem delegovaná zodpovědnost za chod semináře a formaci alumnů, *forum internum* a intimější zrání seminaristů sleduje spirituál. K nim se pak přidružují další představení, vyučující a zaměstnanci. Právě popsany účel instituce vzniklé v raném novověku určuje její každodenní rytmus, rytmus „semeniště“⁴ a procesu rozeznávání nových duchovních povolání. Kromě důležitého poslání při plnění biblického obrazu o Ježíši Kristu Pánovi žně⁵ a jeho služebnících-žencích má ovšem seminář

¹ Biskupská knihovna Biskupství královéhradeckého (dále jen BiKn), sign. 1567, *Institutio seminarii episcopalis reginae hradecensis, iussu et mandato domini Hermanni e liberis baronibus de Blümegen, Hradec Králové 1. 1. 1766, nepaginováno (dále jen Statuta 1766), Caput II. De officio inspectorum, §VI.*

² Podmínky popisuje přesně kanonické právo, srov. CIC 1917 v kánonech 948–1011. Blíže k tématu viz také například úvodní kapitoly práce PAVLÍČEK, Tomáš. *Výchova kněží v Čechách a jejich role v náboženské kultuře (1848–1914)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2017.

³ Srov. mj. NOVOTNÝ, Miroslav. *Výchova a vzdělání kněží v diecézních seminářích v Čechách ve druhé polovině 18. a v první polovině 19. století. Historie – Otázky – Problémy*, 2009, roč. 1, č. 2, s. 119–132.

⁴ Z lat. *seminarium*, semeniště. Odtud je odvozen i název pro biskupský seminář, tedy instituci vzdělávající a formující kandidáty duchovního stavu.

⁵ Srov. Mt 9, 38.

také rovinu ryze praktického vnitřního chodu, spojeného stejně jako v případě jiných součástí církve mimo jiné také s nezbytnými úředními úkony.

Dizertační práce připojuje k historicky, sociálně či antropologicky založeným výzkumům seminářů perspektivu archivnictví a pomocných věd historických. Zařadit ji tedy můžeme do oblasti církevní diplomatiky novověku, dějin úřední korespondence a dějin správy. Jedná se o mikroanalýzu specifického typu písemností římskokatolické církve v místním kontextu královéhradeckého biskupského semináře. Pokrývá časový rozsah od roku 1714, kdy tato instituce fakticky začíná v královéhradecké diecézi působit, přes důležitou proměnu její struktury v roce 1802 až do roku 1918, tedy do zániku tehdejší monarchie. Časový rozsah byl volen záměrně, neboť pramenná základna je pro vymezené období konzistentní. Pro období první republiky již není registratura královéhradeckého biskupského semináře uspokojivě dochována a neumožnila by sama o sobě předkládané téma dostatečně zmapovat. Časový mezník k roku 1918 byl zvolen jednak z kontextu společenských proměn spojených se vznikem Republiky československé, jednak také z těch důvodů, že i ostatní předchozí autorův výzkum byl doveden do konce 19. století.

Dizertační práce se bude zabývat následujícími základními výzkumnými okruhy. Nejdříve prozkoumá a popíše dosud nezpracovanou úřední korespondenci královéhradeckého biskupského semináře z let 1714–1918. Tím se také pokusí přispět k dějinám královéhradecké diecéze i k dějinám seminářů obecně, přitom bude alespoň v dílčích otázkách brán zřetel k praxi ostatních alumnátů v tehdejší monarchii. Dále poskytne obraz semináře jakožto úřední instituce a zodpoví klíčovou otázku, je-li jej vůbec možné považovat za byrokratickou instituci v pravém slova smyslu. Nakonec vyvodí hlavní závěry ze zkušeností nabytých při studiu úředních písemností a úřední komunikace k metodickému výzkumu pro pořádání určitých typů archivních fondů, v tomto případě fondů biskupských seminářů, čímž rovněž učiní pokus přispět k dějinám úředních písemností v novověku.

V centru pozornosti se nachází typy a druhy písemností a jejich role v organismu kanceláře a kancelářské praxe. Jejich obsah, jakkoli zajímavý, slouží pro účely dizertační práce výhradně k hlubší analýze povahy úřední komunikace a podoby úředních písemností, zachycení nezbytných souvislostí. Dlouhé citáty by dle autorova mínění učinily výklad těžkopádným a nijak nepřispěly k jeho popularitě u čtenáře. Dizertace tedy ani blíže nesleduje např. motivy jednotlivých aktérů, důsledky jejich jednání, různé formy vzájemné komunikace, jako intervence, persuasivní metody apod. Z těchto výše uvedených důvodů není zařazena obrazová příloha, místo ní nalezne čtenář na konci práce přehledné pořádací schéma. Při analýze písemností královéhradeckého semináře se práce zaměří na úřední korespondenci

a výkon spisové služby, i na osoby, které jej prováděly a chod kanceláře semináře obecně. Dále nastíní dílčí skutečnosti, které ovlivnily vznik jednotlivých typů písemností, zejména tvůrce, aktéry historického dění, tedy v našem případě tzv. potridentské kleriky, představené kněžských seminářů, profesory diecézních teologických učilišť a do jisté míry i alumnusy. Výklad bude postupovat vždy tak, že nejprve popíše předpokládaný stav a nezbytné pozadí jednotlivých úředních agend a posléze uvede konkrétní příklady z úřední praxe. Nakonec se práce pokusí získané poznatky alespoň v dílčích souvislostech komparovat s typově a teritoriálně podobnými institucemi (např. v Litoměřicích, Českých Budějovicích a Brně).

Přestože detailní pohled do jedné instituce, v našem případě biskupského semináře v Hradci Králové, neznamená odhalení všech způsobů fungování ostatních biskupských seminářů, ať už v tehdejší monarchii, nebo i jinde ve světě, poskytuje alespoň určité prisma, které může dle autorova názoru posloužit k lepšímu pochopení dějin instituce semináře jako celku. Kolacionování zde získaných dílčích poznatků s ostatními alumnáty pak spíše než jako přímé srovnání pro účely dizertace slouží jako nutný korektiv.

Pro vznik předkládané dizertační práce sloužilo jako podnět několik dílčích skutečností. Kromě pokračování v dosavadním výzkumu⁶ to pak byla především vlastní pracovní praxe v archivu Biskupství královéhradeckého a činnost v rámci metodické skupiny Ministerstva vnitra České republiky pro tvorbu metodických pokynů pro pořádání archivních fondů farních a posléze vikariátních úřadů.

Při běžné pracovní praxi autor přicházel do styku s množstvím písemností úředního i neúředního charakteru a to jak původem z kanceláří biskupského ordinariátu, biskupské konzistoře, vikariátních, farních, patronátních, patrimoniálních i státních úřadů, tak samozřejmě i s písemnostmi pocházejícími z královéhradeckého biskupského semináře. Nebylo možné si nepovšimnout bohatosti korespondenčních témat, stejně jako rozmanitosti vyřizovaných agend. Co však bylo ještě důležitější, byl fakt, že úřadování tvořilo obraz organického celku, který v určitém smyslu doplňoval další díl pomyslného obrazu z dějin církve, která nyní měla mimo svého duchovního poslání, jako je hlásání evangelia,

⁶ Autor na FF UHK obhájil v souvislosti s královéhradeckým biskupským seminářem jak bakalářskou, tak diplomovou práci a publikoval k tématu také několik studií i kapitolu v kolektivní monografii, srov. HOLOUBEK, Ladislav. Josef Cibulka, královéhradecká diecéze a biskupský seminář Hradec Králové mezi lety 1910 a 1919 ve svědectví dokumentů biskupského archivu. In: *Josef Cibulka. Kněz, pedagog a historik umění ve 20. století*. Praha: Artefactum – Ústav dějin umění AV ČR, 2020, s. 81–98. HOLOUBEK, Ladislav. Profesor Josef Cibulka (1886–1968) a jeho působení v královéhradecké diecézi. *Královéhradecko, historický sborník pro poučenou veřejnost*, 2020, č. 11, s. 29–35. HOLOUBEK, Ladislav. Královéhradecký biskupský seminář v 18. a 19. století. *Královéhradecko, historický sborník pro poučenou veřejnost*, 2019, č. 10, s. 61–90. HOLOUBEK, Ladislav. Život a výuka v hradeckém semináři od roku 1714 do konce 19. století. In: *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 209–234.

vysluhování svátostí a svátostin a tzv. *cura animarum* vůbec, také rozměr organického úředního systému, který její příslušníky podstatně zaměstnával.

Krok k výběru tématu pak byl již poměrně jasně daný. Tridentský koncil, který vtiskl podobu římskokatolické církvi na bezmála čtyři století,⁷ církev nejen hierarchicky upevnil, stabilizoval svátostnou praxi a vyjasnil dogmatické otázky, nýbrž ve svém důsledku vytvořil stabilní, socioprofesionální skupinu, totiž římskokatolického duchovního, kněze.⁸ Institucí, která vznik této skupiny umožnila, byl kněžský seminář, jehož zřízení právě koncilní otcové ve vydaných dokumentech po místních ordinářích požadovali. Byť se jako monopolní instituce na vzdělávání kněží prosadil poněkud později, poskytl svým chovancům společnou formační zkušenost. Jeho úspěšní absolventi pak nastupovali zpravidla do duchovní správy na benefícia domovské diecéze, kde se následně stali neoddelitelnou součástí místní církve. Vzniká tedy jedna z mnoha možných kněžských identit, kněz úředník, respektive úředník-ректор semináře.

Práce je členěna do následujících kapitol: 1) Úřední komunikace biskupských seminářů jako badatelské téma. V této kapitole představíme dosavadní bádání v oboru a literaturu, ze které předkládaná dizertační práce vychází. 2) Potridentský model klerika, obraz tvůrců úřední korespondence biskupských seminářů. Tato kapitola pojednává o struktuře a úlohách duchovních tak, jak je definoval Tridentský koncil. Cílem kapitoly je poskytnout nezbytné kontextové pozadí pro prostředí, v němž úřední korespondence církve i biskupských seminářů vznikala. 3) Kněžský seminář jako specifická instituce potridentské církve. Zde je vysvětleno fungování původce korespondence, opět pro doplnění kontextu pozadí vzniku úřední korespondence. 4) Stručné dějiny alumnátů v českých zemích a na Moravě jako možné prisma úřední komunikace. Kapitola obsahuje základní faktografii z dějin původců úřední korespondence a uvádí předpokládané základní okruhy úředních agend. 5) Královéhradecký seminář v dějinných souvislostech. Kapitola pro doplnění kontextu podmínek vzniku úřední korespondence uvádí stručné dějiny instituce královéhradeckého semináře. 6) Královéhradecký seminář a jeho úřední komunikace v 18. století. Kapitola se detailně věnuje tématům korespondence v období, kdy královéhradecký biskupský seminář fungoval jako kněžský dům. Obsahuje též chod kanceláře a její personální obsazení. 7) Úřední komunikace biskupského semináře

⁷ K potridentské ekleziologii viz níže kapitolu „Potridentský model klerika – obraz tvůrců úřední korespondence biskupských seminářů.“

⁸ K tomu viz rámcově např. HAVELKA, Miloš. Víra, kultura, společnost. Náboženské kultury v českých zemích 19. a 20. století. In: *Víra, kultura, společnost. Náboženské kultury v českých zemích 19. a 20. století*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 9–42.

v Hradci Králové do roku 1918. Kapitola se detailně věnuje tématům korespondence a popisu některých specifických písemností a úředních knih, chodu kanceláře a jejímu personálnímu obsazení. 8) Diecézní teologický institut. Kapitola se věnuje úřední korespondenci související s chodem a správou diecézního teologického učiliště. 9) Spolky a korespondence s nimi, spolky a bratrstva působící uvnitř semináře, III. řády. Kapitola seznamuje čtenáře s problematikou korespondence semináře související se spolkovou činností seminaristů a představených. Zcela cíleně jsou pak kapitoly rozčleněny do řady drobnějších podkapitol, které odpovídají jednotlivým úředním agendám. Autorovým cílem bylo v tomto případě usnadnit orientaci čtenáře v problematice a umožnit mu rychlejší hledání v textu v případě dílčí práce s ním.

Základními metodami užitými při tvorbě práce byly metody dílčích pramenných sond, komparace a diplomatické analýzy pramenů. Hlavním důvodem k jejich volbě byl fakt, že se agendy v poměrně velké míře periodicky opakují a případné organizační změny, pokud se děly, se přílišnou měrou nepodílely výrazným způsobem na změně způsobu úřadování. Metodou dílčích sond pak bylo možné mapovat vývoj úředních agend v za sebou jdoucích logických periodách.

Poznatky učiněné z pramenného výzkumu bylo nutno komparovat s odbornou literaturou, která je pro danou problematiku poměrně bohatá, jak ukazuje následující kapitola.

1 Úřední komunikace biskupských seminářů jako badatelské téma

K úřadování seminářů nacházíme v české odborné literatuře jen velmi málo informací. Téma rozhodně nepatří k etablovaným okruhům jako například kontext vzniku seminářů v raném novověku,⁹ seminární formace a prostředí s případnou reflexí vlivu na další život kněží¹⁰ nebo

⁹ JEDIN, Hubert. *Geschichte des Konzils von Trient*. Freiburg im Breisgau: Herder, 1977 a HERSCHE, Peter. *Die Muse und Verschwendung. Europäische Gesellschaft und Kultur im Barockzeitalter I*. Freiburg im Breisgau: Herder, 2006.

¹⁰ Viz např. HUSÁK, Petr. *Osobnost Dominika Pecky: vývoj pojetí kněžství v prostředí českého katolicismu ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012; CHAROUZ, Jindřich, Zdeněk. Proměny formace a vzdělávání kněží rakouské monarchie v průběhu 19. století. In: *Variety české religiozity v „dlouhém“ 19. století (1780–1918)*. Ústí nad Labem: Albis International, 2010, s. 113–119; NOVOTNÝ, Miroslav. Výchova a vzdělání kněží v diecézních seminářích v Čechách ve druhé polovině 18. a v první polovině 19. století. *Historie – Otázky – Problémy*, 2009, roč. 1, č. 2, s. 119–132; NOVOTNÝ, Miroslav. Výchova diecézního kléru v českých zemích v letech 1848–1918 na příkladu českobudějovického teologického institutu a biskupského semináře. In: *Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, s. 105–120; PAVLÍČEK, Tomáš W. Generace Antonína Podlahy v pražském semináři. In: *Antonín Podlaha. Kněz ve vědách o historii a umění*. Praha: Arcibiskupství pražské, 2017, s. 185–202.

institucionální vývoj seminářů.¹¹ Obdobná situace panuje v zahraniční historiografii německojazyčné¹² i anglickojazyčné.¹³ Základní informaci o personálním zajištění semináře a seznamy alumnů přinášejí zpravidla diecézní schématismy (v Hradci Králové kontinuálně od roku 1792), k semináři jakožto úřadu se stručně vyjadřují praktické příručky určené duchovním správcům.¹⁴ Důležitosti písemné kultury v církevním prostředí mezi polovinou 19. a začátkem 20. století se věnoval Tomáš Pavlíček.¹⁵ Přímo na úřadování v církevním prostředí, specificky na chod konzistoře v Českých Budějovicích se zaměřila Lenka Martínková,¹⁶ obdobné zaměření, ovšem pro 18. století má rovněž studie Stanislavy Jílkové.¹⁷ Některé reálie úřadování semináře lze analogicky spojit s farní úrovní, k níž existuje bohatá literatura¹⁸ i metodická archivní příručka.¹⁹

¹¹ CHAROUZ, Jindřich, Zdeněk. *Brněnský alumnát. Výchova a vzdělávání duchovenstva v Brně v letech 1807–1950. Vydání k 200. výročí založení Biskupského alumnátu v Brně*. Brno: Biskupství brněnské, 2007; NOVOTNÝ, Miroslav, VEBER, Tomáš. *Bohomlupci, vlastimilové, těšitelé. Výchova a vzdělávání duchovních v českobudějovické diecézi v letech 1803–1850*. Praha: Vyšehrad, 2016; PARMA, Tomáš (ed.). *Česká kolej v Římě: od Bohemica k Nepomucenu: 130 let existence české kulturní a vzdělávací instituce*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014; PROKOP, Ivo. Vznik kněžského semináře se zvláštním přihlédnutím k dějinám pražského arcibiskupského alumnátu do roku 1783. In: *In omnibus caritas. K počtě devadesátých narozenin prof. ThDr. Jaroslava Kadlece*. Praha: Karolinum, 2002, s. 485–545; VEBER, Tomáš. Studovat v Českých Budějovicích. Teologický institut a počátky vysokoškolských studií ve městě. *Dějiny a současnost*, 2005, roč. 27, č. 12, s. 24–27.

¹² Srov. Heslo Seminar. In: *Kirchenlexikon oder Encyclopädie der katholischen Theologie und ihrer Hilfswissenschaften. Elfter Band*. Freiburg im Breisgau: Heder, 1899, s. 102–121, zde seznam literatury na s. 121, dále např. GATZ, Erwin (Hrsg.). *Priesterausbildungsstätten der deutschsprachigen Länder zwischen Aufklärung und Zweitem Vatikanischem Konzil mit Weihestatistiken der deutschsprachigen Diözesen*. Rom, Freiburg im Breisgau, Wien: Herder, 1994; DEMEL, Bernhard. Zur Priestergewinnung und Seminarbildung im Heiligen Römischen Reich Deutscher Nation und im schlesisch-mährischen Meistertum zwischen Reformation und Säkularisation. In: *Priester im Deutschen Orden. Vorträge der Tagung der Internationalen Historischen Kommission zur Erforschung des Deutschen Ordens in Wien 2012*. Weimar: VDG Verlag und Datenbank für Geisteswissenschaften, 2016, s. 157–176; ZSCHOKKE, Hermann. *Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich. Aus Archivalien*. Wien: Braumüller, 1894.

¹³ Srov. např. MANNING, Henry, Edward. *The Office of the Church in higher catholic Education*. Whitefish: Kessinger Publishing, LLC, 2010. Jedná se o reedici pastýřského listu publikovaného v Londýně roku 1885; McDONALD, Lloyd, Paul. *The Seminary Movement in the United States (1784–1833)*. Washington: The Catholic University of America, 1927; MORRIS, William, Stephen. *The Seminary Movement in the United States (1833–1866)*. Washington: The Catholic university of America, 1932.

¹⁴ BOROVIČ, Klement. *Úřední sloh církevní. Příručná kniha praktického úřadování pro katolické duchovenstvo*. Praha: B. Stýblo, 1879; HELFERT, Joseph. *Anleitung zum geistlichen Geschäftsstyle nach dem gemeinen und dem oesterreichischen Kirchenrechte*. Prag: Theodor Tabor's Buchdruckerei, 1837; TÝŽ. *Von dem Kirchenvermögen I und II*, Prag, 1834; PAULY, Jan, Křtitel. *Právní rádce pro duchovní správu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Systematický soubor církevních a státních zákonů, nařízení, rozhodnutí, norem a příslušných formulářů s praktickým návodem pro duchovní správu*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1902; JAKSCH, Karl, Peter. *Gesetzlexikon im Geistlichen-, Religions- und Toleranzfache*. Praha, 1828.

¹⁵ PAVLÍČEK, Tomáš. *Výchova kněží v Čechách a jejich role v náboženské kultuře (1848–1914)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2017.

¹⁶ MARTÍNKOVÁ, Lenka. *Reverendissimum officium. Biskupská konzistoř v českých Budějovicích na cestě od josefinismu k revoluci (1785–1850)*. Praha: Vyšehrad, 2017.

¹⁷ JÍLKOVÁ, Stanislava. Pražská arcibiskupská konzistoř a její běžná agenda v roce 1784. *Sborník archivních prací*, 2001, roč. 51, č. 2, s. 359–394.

¹⁸ PUMPR, Pavel. *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. a 18. století*. Brno: Matice moravská, 2010; SLAVÍKOVÁ, Věra. *Farní archivy jako svědectví*

V případě královéhradeckého semináře máme k dispozici texty k jeho základním dějinám,²⁰ budově semináře jakožto součásti městské zástavby,²¹ komentované edice statut a studijního řádu²² a dvě dílčí studie k chodu semináře v 18. a 19. století.²³

Proto je třeba k problematice učinit základní výzkum a obrátit pozornost přímo ke spisovému materiálu. Ještě předtím je třeba jej začlenit do kontextu potridentské církve, což s vědomím, že se tak děje pouze za podmínek pouhé konturovosti, učiníme v následujících kapitolách.

2 Potridentský model klerika, obraz tvůrců úřední korespondence biskupských seminářů

Římskokatolická církev zcela bez pochyby představuje organismus o mnoha vrstvách. Vykazuje složitost z hlediska správy i vlastního úřadování, nemluvě o otázkách z oblasti sociálních dějin, kterým se však vzhledem ke svému zaměření nemůže práce logicky plně věnovat. Pokud se některých otázek z této oblasti dotýká, zabývá se jimi pouze z nezbytně nutných hledisek pro pochopení činitelů, jež měly přímý vliv na výslednou podobu písemností, nebo jejich funkci v cyklu úřadování.

Pro lepší porozumění okolnostem, za nichž byla tvořena úřední korespondence biskupských seminářů, je třeba se též alespoň velmi rámcově zaměřit na historické aktéry,

o roli duchovního správce a jejích proměnách v dlouhém 19. století [online]. Olomouc, 2020 [cit. 23. 2. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/z3n9u5/>. Dizertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Antonín Kalous, M.A., Ph.D., doc. Mgr. Antonín Kalous, M.A., Ph.D.; MARTÍNEK, Radek a kol. *Záchrana a inventarizace drobných církevních fondů: archiválie, knihy, notový materiál a liturgické textilie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.

¹⁹ POKORNÝ, Radek a kol. Metodika k archivnímu zpracování fondů typu "Farní úřad". *Sborník archivních prací*, 2020, roč. 70, Supplementum č. 1.

²⁰ Srov. SOUKUP, Jan. Klerikální seminář a bohoslovné učeliště v Hradci Králové. *Časopis katolického duchovenstva*, 1891, roč. 32, číslo 6 a 7, s. 321–329 a 400–418; LETOCHA, Josef. *Biskupský seminář v Hradci Králové. Archivní pomůcka SOKA Hradec Králové č. 1740*. Zámrsk, 1962; RECHTORIK, Martin. *Biskupský bohoslovecký seminář 1792–1950*, archivní pomůcka. Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2011. Přehled starší literatury k dějinám semináře uvádí také KOUDELKOVÁ, Lia, VÍCH, František. *Bibliografie města a okresu Hradec Králové. Část první*. Hradec Králové: Nakladatelství Kruh, 1970, s. 138–142.

²¹ Srov. ŽEROVNICKÁ, Eva, ŠIMEK, Vladimír a FUSKOVÁ, Klára. *Biskupský seminář. Soupis kostelů v Hradci Králové*. Hradec Králové: Společnost ochránců památek ve východních Čechách, 1994.

²² Srov. RYBENSKÁ, Klára, POLEHLA, Petr a NAVRÁTIL, Jiří. *Exemplum sint fidelium. Statuta biskupského semináře v Hradci Králové vydaná biskupem Blümenem a Trautmannsdorfem v letech 1766 a 1802*. Hradec Králové: Typo Studio – Jiří Bittner, 2017; POLEHLA, Petr. „Accipite disciplinam et servate illam.“ Studijní řády Biskupského semináře v Hradci Králové vydané biskupy Blümenem a Trautmannsdorfem v letech 1766 a 1802 jako pramen poznání diecézního kléru. *Theatrum historiae*, 2016, roč. 10, č. 18, s. 177–201.

²³ Srov. HOLOUBEK, Ladislav. Královéhradecký biskupský seminář v 18. a 19. století. *Královéhradecko, historický sborník pro poučenou veřejnost*, 2019, sv. 10, s. 61–90; HOLOUBEK, Ladislav. Život a výuka v hradeckém semináři od roku 1714 do konce 19. století. In: *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 209–233.

kteří ji tvořili. Ve sledovaném období to byli v případě biskupských seminářů vesměs světští klerici tzv. *potridentského modelu*.

Tridentský koncil (1545–1563) promulgoval dekrety, které se týkaly řady oblastí. Mimo povinnosti biskupů zřizovat semináře, zpřesnil také doktrinální otázky a vtiskl církvi specifickou strukturu. Ekleziologie Tridentina ve svém pojetí vychází z pevné, viditelné, hierarchické podoby církve jakožto instituce. Církev je tzv. *societas perfecta*,²⁴ dokonalá společnost. Toto specifické pojetí se logicky promítalo také do atributů, které měl klerik naplňovat. Měl absolvovat v ideálním případě univerzitní kurs, ale především projít formací v instituci, které vtiskl podobu sám koncil, v kněžském semináři. Takto se postupně církvi podařilo sjednotit a do jisté míry nivelizovat podobu jejích příslušníků, kteří měli být schopni naplnit jednoznačně dané nároky, což učinilo z kléru *de facto* stav, nebo chcete-li socioprofesionální skupinu, která se jednoznačně odlišuje od ostatní společnosti. V této skupině platí jednoznačně daná hierarchie s přesnými pravidly chování, odívání a užívání odznaků moci. Je upevňována mimo jiné též užíváním přesně daných titulů a oslovení v úřední korespondenci.²⁵ Přesně stanoveny jsou i možné způsoby komunikace (telefon, telegraf, písemný styk s papežskou kurií apod.),²⁶ ne nepodobné s těmi platnými na panovnických absolutistických dvorech. Uzavřenost a výlučnost duchovního stavu byla též mimo svěcení např. deklarována při primiční mši, anebo obřadu instalace nového duchovního správce. Všechny tyto události měly přímý vztah k myšlenkovému i žitému světu duchovního a jeho vzorcům chování, protože se při nich veřejně deklaruje jeho sociální i svátostná role v římskokatolické církvi.²⁷

Odradem této vnější hierarchie je i struktura místní církve (diecéze). V jejím čele stojí diecézní biskup, který diecézi více či méně osobně fakticky spravuje. Jemu nejbližšími osobami, v lepším případě spolupracovníky, jsou sídelní kanovníci katedrální kapituly a nejvyšší úředníci biskupské kurie (sekretář, ceremonář, kancléř eventuelně vedoucí konzistorní kanceláře), případně uznal-li toho biskup za vhodné, generální vikář s přesně delegovanou sférou působnosti. V diecézi také fungoval církevní soud, rozdělený na dvě

²⁴ K ekleziologii, jak ji formuloval Tridentský koncil, srov. např. SKLENÁŘ, Michal. *Tridentská reforma diecézního kléru a její vybrané vnější projevy*. Diplomová práce. Praha: KTF UK, 2013. Nebo srov. MÜLLER, Gerhard, Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 619–620; DOLISTA, Josef. *Perspektivy církve. Vybrané kapitoly z eklesiologie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 46.

²⁵ Srov. SKLENÁŘ, Michal. *Děkan Václav Boštík: farnost v Ústí nad Orlicí mezi lety 1927 a 1963 jako obraz dějin římskokatolické církve*. Praha, Brno: Ústav pro studium totalitních režimů, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019, s. 29–30.

²⁶ BOROVIČ, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 36–37 a 68–70 a 141.

²⁷ SKLENÁŘ, M. *Děkan Václav Boštík...*, s. 36–38.

větvě, trestní a ve věcech manželských, v jehož čele stál oficiál s viceoficiálem, přičemž nejvyšším zákonodárcem v diecézi zůstával biskup. Ve správě diecéze pomáhal biskupovi také další poradní sbor (biskupská konzistoř) tvořený zvláště vybranými duchovními, který na svých pravidelných zasedáních vyřizoval agendy *de facto* s pravomocí generálního vikáře.²⁸ Na rozdíl od rozhodnutí kapituly, nebyl biskup rozhodnutím konzistoře vázán.²⁹

Další součástí diecéze pak tvořila úroveň vikariátních a na Moravě děkanských úřadů. Okrskoví vikáři a děkani, etablovaní z řad kléru pocházejícího z dané oblasti, velmi často absolventi římských studií, tvořili a fungovali jako převodní orgán mezi biskupstvím a farními úřady. Vikariáty (děkanáty) úřadovaly jako samostatné a svébytné jednotky, disponující mimo jiné také vlastními pověřovacími prostředky, pečeti a posléze razítky. Rozhodování probíhala na vikariátních konferencích. Vikář (děkan) měl zpravidla k ruce sekretáře, u větších vikariátů (děkanátů) dva. Vikář (děkan) byl nejbližším nadřízeným farářů, instaloval je, povoloval jim dovolenou, výjimky z residence, prováděl specifická žehnání a kontrolu (kanonické vizitace).³⁰ Vzhledem k poslední jmenované povinnosti byl úřad vikáře/děkana vázán spíše na osobu než na místo, neboť vikář (děkan) musel mít takové fyzické zdraví, aby byl schopen svěřená místa skutečně v praxi navštěvovat a přicestovat i do centra diecéze za svým biskupem na porady a diecézní synody, kde měl rovněž právo na účast.³¹

Poslední úrovní diecézní struktury byly úřady farní. Farář spolu s kaplany se přímo staral o svěřený Boží lid, vykonával nad ním z hlediska církevního práva soudní, učitelkou a královskou pravomoc. Vyučoval náboženství a vysluhoval svátosti (křest, zpověď, eucharistie, manželství, pomazání nemocných) anebo je zajišťoval (biřmování pozváním biskupa, kněžství odesláním kandidátů do semináře) a svátostiny (žehnání), pohřbíval. Kodex kanonického práva z roku 1917 tyto pravomoci vymezoval do teritoria farností. K těmto církevním úkonům pak přicházela ještě povinnost plnění státem svěřených úkolů: matriční evidence, odesílání předepsaných hlášení, dohled nad předepsanými aspekty života obyvatel a virilita v obecním zastupitelstvu (obdobně tak u biskupů v zemských sněmech).³²

²⁸ BOROVIČ, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 142.

²⁹ Tamtéž, s. 142.

³⁰ Tamtéž, s. 147–149 a 305.

³¹ Vikář (děkan) musel být též s to doprovázet biskupa při vizitacích generálních. K povinnostem vikáře (děkana) rovněž patřila role komisaře při církevním soudu v záležitostech manželských, zde ji však zmiňujeme jen okrajově, jako doplněk výčtu ostatních povinností. K tomu srov. BOROVIČ, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 341–345.

³² Základní přehled dějin církevní správy přinášejí, i k otázce virility duchovních JANÁK, Jan, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2005, s. 172–201, 229–238. Zde rovněž odkazy na další literaturu. Dále SKLENÁŘ, M. *Děkan Václav Boštík...*, s. 33–36.

Krytí potřeb chodu církve bylo zajištěno zejména pozemkovým majetkem pocházejícím z nadací a zbožných odkazů a výnosem investic kapitálu, který byl spravován duchovními ve spolupráci s orgány státní moci, zejména finanční správy v případě biskupských mensálních statků, statků kapitul a seminářů, na lokální úrovni pak patronátními úřady až do 50. let 20. století, kdy veškerý patronát prostřednictvím tzv. církevních zákonů přešel na stát, stejně jako úplné hospodářské zabezpečení církve.³³

Význam řeholních komunit pro život místní církve pak pomíjíme zcela a spokojíme se zde s konstatováním, že seminář měl v sobě obsaženy také jisté prvky společné s řeholními komunitami (život ve společenství s přesným denním řádem, některé podobné rysy formace atd.).

Tyto základní koncepty samozřejmě podléhaly v období, kterých se dizertační práce dotýká, proměnám.³⁴ Nejsou však předmětem tématu, proto je zde zmiňujeme výlučně kvůli kontextu. S nástupem idejí iluminismu dochází k jednoznačnému podřízení církve státu a jeho potřebám, což se např. přímo manifestuje také zřízením generálních seminářů. V následujícím období v 19. století dochází během tzv. piánské epochy ke snahám o restauraci poměrů před r. 1789 mj. také výrazným nárůstem novobarokní zbožnosti, skládáním antimodernistické přísahy a příklonem k pastorální teologii ve vzdělávání kléru.

Prosazení tridentských dekretů se dalo v jednotlivých zemích různě.³⁵ V podmínkách českých zemí se tak děje v souvislosti s pražskou synodou v roce 1605, byť o tom, zda se povedlo uskutečnit záměry Tridentina v oblasti vzdělávání kléru se jednalo na biskupské konferenci ještě ve 20. letech 20. století.³⁶

V průběhu času byl tento Tridentinem ukotvený model duchovního postupně rozšiřován o další charakteristiky, ovšem ve svém základu zůstal ve své podstatě stejný, proto

³³ K otázce patronátního práva srov. výběrově např. SCHLENZ, Jan. *Das Kirchenpatronat in Böhmen. Beiträge zu seiner Geschichte und Rechtsentwicklung*. Prag: Deutsche Gesellschaft der Wissenschaften und Künste für die Tschechoslowakische Republik, 1928 a SCHOCKHERR, Julius, MÜLLER, Karl M. *Kirchenpatronat und Kirchenkonkurrenz in Österreich*. Wien: W. Frick, 1912. K období raného novověku pak PUMPR, Pavel. *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. a 18. století*. Brno: Matice moravská, 2010. Pro období po r. 1948 srov. příručku *Právní poměry církví a náboženských společností v ČSSR a jejich hospodářské zabezpečení státem*. Praha: Vydaly sekretariáty pro věci církevní při ministerstvech kultury ČSR a SSR, 1977.

³⁴ K tomu analogicky, zejm. pro století 20. srov. např. FASORA, Lukáš, HANUŠ, Jiří a PAVLÍČEK, Tomáš. *Kněžské identity v českých zemích (1820–1938)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017 a analogicky s realiiemi pro 20. století: HANUŠ, Jiří. „Služebníci neužiteční“: *kněžská identita v českých zemích ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015, eventuálně srov. další bibliografické údaje v MAČALA, Pavol, MAREK, Pavel a HANUŠ, Jiří (eds.). *Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010.

³⁵ Srov. HERSCHE, P. *Die Muse und Verschwendung...*, s. 177–185.

³⁶ Archiv Biskupství královéhradeckého (dále jen ABiHK), archivní fond (dále jen f.), Archiv biskupa Doubravy, fascikl biskupské konference, podklady k jednání.

je možné dle názoru autora, se pro charakterizování tvůrců korespondence s ním pro účely vytvoření nezbytného kontextuálního rámce této dizertační práce spokojit.

3 Kněžský seminář jako specifická instituce potridentské církve

Jak jsme nastínili v předcházející kapitole, fungovala potridentská církev v určitém přesně daném režimu. Velmi zjednodušeně tedy můžeme říci, že úkolem semináře bylo své chovance na fungování v tomto režimu připravit. Přijmeme-li jistou dichotomii fungování církevních institucí v rámci státního církevnictví podunajské monarchie, kdy církevní úřady plní jednak funkce vnitřní pro církev a vnější pro stát, viz příklad farního úřadu – vnitřní spočívající v udělování svátostí věřícím, pěstování kultu apod. a vnější pravomoci delegované v rámci, řečeno dnešní terminologií, přenesené působnosti spočívající zejména ve vedení matriční evidence obyvatel a pořizování z ní vyplývajících výtahů pro orgány státu,³⁷ plnil biskupský seminář primárně funkce vnitřní, tedy formaci alumnů. A vnější funkce plnil jen do té míry, kdy se bohoslovci nalézali mimo dohled svých domovských farních úřadů.

Tridentský koncil konaný s přestávkami v období let 1545–1563 dospěl ve své závěrečné fázi k otázkám souvisejícím s výchovou ke kněžskému povolání. Na svém 23. zasedání církevní otcové zdůraznili, že kněžské svěcení je svátostí a znamená účastenství na kněžství Ježíše Krista. Její nejvyšší stupeň měl pak dle jejich závěrů, vtělených také do dokumentů, biskup a jenom on mohl vkládáním rukou předávat kněžství, které vtiskoval do duše coby nezrušitelné znamení.³⁸ S tím bezprostředně souviselo rozhodnutí církevních otců o zřízení seminářů na celocírkevní úrovni jako prostředku k výchově duchovních, a to nejen při katedrálních chrámech.³⁹ Hlavní autoritou v seminárních záležitostech byl dle přání koncilu sídelní biskup, který měl zvolit nedaleko katedrálního chrámu anebo na jiném vyhovujícím místě dům vhodný pro kandidáty kněžství. Chlapci měli být manželského původu a dovršit věk dvanácti let. Vyžadovala se od nich znalost čtení, psaní a vhodné povahové rysy pro kněžskou službu. Uchazečům z nevyhovujících ekonomických poměrů mělo být pomoheno s uhrazením nutných nákladů, souvisejících se studiem.⁴⁰ Biskupům umožnil koncil vybírat od držitelů církevních úřadů v diecézi zvláštní dávku tzv. *alumnaticum* neboli *seminaristicum*, jenž měla sloužit na uhrazení nákladů na zřízení a vydržování

³⁷ K tomu srov PAULY, J. *Právní rádce pro duchovní správu...*, s. 117 a 154.

³⁸ Srov. *Canones et decreta sacrosancti oecumenici et generalis concilii Tridentini*. Romae, 1564, Sessio XXIII, cap. IIII. Dále POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam.*“ ..., s. 179.

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 179 a také LECLER, Joseph. *Trident. Band II*. Mainz, 1987, s. 493.

⁴⁰ Srov. *Canones et decreta...*, Sessio XXIII, *Decretum de reformatione*, cap. XVIII.

seminářů.⁴¹ Z hlediska kanonického práva se jednalo o princip zvaný *lex diocesana*.⁴² Usnesení Tridentského koncilu týkající se kněžské formace vyhlásil dne 26. ledna 1564 bulou *Benedictus Deus et Pater* papež Pius IV. Dodržování přijatých ustanovení měla svým dohledem zajistit nová kongregace *De seminariis*. První semináře fungující dle postulatů koncilu vznikly v Římě a v arcidiecézi milánské, se sv. Karlem Boromejským (též účastníkem koncilu) v čele a staly se jakýmsi pomyslným etalonem pro semináře v dalších diecézích po celé Evropě.⁴³ Seminární dekret Tridentského koncilu říkal, že učitelé v semináři mají být univerzitně vzděláni. Počítalo se s tím, že také u chovanců bude po dokončení semináře navázáno univerzitním studiem.⁴⁴

V českých zemích nebyla situace ve výchově a vzdělávání kléru s ohledem na nové požadavky příliš uspokojivá, mimo jiné za to mohla i dlouhá neobsazenost pražského arcibiskupského stolce. Vyhlášení dekretů Tridentského koncilu se v Čechách podařilo až na diecézní synodě roku 1605 za arcibiskupa Zbyňka Berky z Dubé, který zde zdůraznil nutnost založení semináře dle tridentského vzoru. Jeho smrt v roce 1606 ovšem tyto snahy zmařila.⁴⁵ Po roce 1620 pak nastala za arcibiskupa Arnošta Harracha příznivější situace. V jejím světle opakovaně zdůrazňoval univerzitní mistr a provinciál kapucínů na Hradčanech Valerián Magni již starší návrh zřídit v zemi pod pražským arcibiskupstvím čtyři biskupství, při nichž by také měly vzniknout kněžské semináře, k čemuž posléze začalo také skutečně docházet.⁴⁶

⁴¹ Srov. POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*.“..., s. 180. Někdy též známo jako *taxa conciliaris*. Dále k tomu srov. KAULEN, Franz. *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon oder Encyclopädie der katholischen Theologie und ihrer Hilfswissenschaften, 1. Band*. Freiburg im Breisgau: Herder, 1882, s. 79.

⁴² Srov. POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*.“..., s. 180 a též KAULEN, Franz. *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon*..., 3. Band, s. 1768; dále srov. *CIC*, can. 264.

⁴³ Srov. PROKOP, I. *Vznik kněžského semináře*..., s. 509–510. Stěžejní datum, kdy byla myšlenka semináře uvedena fakticky v život je 15. 7. 1563. Tehdy bylo na 23. zasedání tridentského koncilu v 18. kánonu řečeno, že všechny diecéze mají zřídit semináře a větší diecéze dokonce seminářů více. Dokument vešel později ve známost jako tzv. Seminární dekret. Pojem seminář se začal pro tento typ zařízení používat nově a uvažovalo se i o jiných termínech jako například schola či kolegium. Paradoxně byl tento dekret nejméně účinný v místech, pro která byl původně určen, například v Německu. Poněkud nečekaně se semináře naopak dařilo zakládat v zemích, které už ke katolické církvi nepatřily (Anglie, Skandinávie). K tématu srov. zejména FINGER, Heinz. *Priesterseminar und Univerzität. Das Konzil von Trient und die Wege der Priesterausbildung*. In: *Ortskirche und Weltkirche in der Geschichte. Festgabe für Norbert Trippen*. Hrsg. von Heinz Finger, Reimund Haas und Hermann-Josef Scheidgen. (*Bonner Beiträge zur Kirchengeschichte*. 28.). Wien, Köln, Weimar, 2011, s. 851–888, s. 857.

⁴⁴ Univerzity ovlivňovaly semináře v mnohém. Například si dle nich semináře sestavovaly učební plány. Nebo měly semináře formu konviktu, chovanci tu spolu žili a absolvovali část výuky a zbytek výuky probíhal právě na univerzitě tak, že navštěvovali její přednášky. I tam, kde výuka probíhala výhradně v semináři, se víceméně podobala výuce univerzitní. Větší vliv na semináře než univerzity však mělo Tovaryšstvo Ježíšovo, což vedlo často k mylnému závěru, že prvotním předobrazem semináře byla jeho římská kolej. Ale je pravdou, že semináře byly leckde zřizovány dle jezuitského vzoru, navíc často při založení, byly svěřeny přímo do péče jezuitům. Plán výuky pak určovalo *Ratio studiorum*, vzorem pak bylo *Collegium germanicum et hungaricum* v Římě. Často zde mohli studovat po vzoru univerzit katoličtí laici jako externisté. Tamtéž, s. 879nn.

⁴⁵ Srov. PROKOP, I. *Vznik kněžského semináře*..., s. 513.

⁴⁶ Srov. KRÁSL, František. *Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský. Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1623–1667*. Praha, 1886, s. 64–65. Dále

Úkolem tridentského semináře tedy bylo vychovávat společně alumny k mravní pevnosti a přivyknout je k jednoduchosti a pravidelnosti života, spořádané a stálé práci pod stálým dozorem („*alere ac religiose educare*“).⁴⁷ To naznačilo i znění samotného tzv. seminárního dekretu hlavy 18, vzniklého na 23. zasedání: „*Není-li mladistvý věk veden správnou výchovou, bývá nakloněn k následování žádostí světa, a není-li od útlého věku veden ke zbožnosti a náboženství dříve, než neřestné návyky zcela ovládnou celého člověka, nikdy bez zvláštní a mimořádné pomoci všemohoucího Boha dokonale nevytrvá v církevní kázni. Proto svatá synoda rozhodla, aby jednotlivé katedrální, metropolitní a ještě vyšší kostely podle majetkových poměrů a velikosti diecéze živily a v náboženství vychovávaly jistý počet chlapců z města a diecéze, anebo nejsou-li tam takoví, pak z příslušné provincie, a to v koleji blízko těchto kostelů nebo na jiném biskupem zvoleném vhodném místě, a aby byly povinny vzdělávat je v církevních vědách.*“⁴⁸

Tento druh výchovy byl již současníky kritizován v tom smyslu, že přísně potírá vývoj individuality.⁴⁹ Všichni alumni bydleli, jedli společně a nosili shodný oděv. V jednom ročníku navštěvovali společné přednášky. Denně byli přítomni mši svaté a účastnili se meditací a duchovních cvičení. Cvičili se ve zbožném životě a měsíčně přijímali svátosti. O svátcích a nedělích přisluhovali v katedrále (případně v jiných kostelích) při bohoslužbách. Na jejich kázeň a vzdělání dozíral biskup. Chovanci seminářů měli být manželského původu a gramotní. K charakteristice alumnů uvádí koncil následující: „*Do takové koleje ať jsou přijímáni ti, kteří jsou alespoň dvanáct let staří a vzešli z řádného manželství, umějí patričně číst a psát a jejichž povaha a sklony dávají naději, že by se trvale mohli věnovat duchovním službám.*“⁵⁰

Mimo samotnou formaci měl také seminář poskytnout vzdělání. Koncilní dekret tuto skutečnost formuluje následovně: „*Aby pak byli s větším užitkem vzděláváni v církevní kázni, ať stále nosí postřižiny a duchovní oděv a ať se vzdělávají v gramatice, zpěvu, počítání církevního času a v jiných potřebných znalostech. Dále ať se učí svatému Písmu, církevním knihám, kázáním svatých a předpisům o udílení svátostí, zejména tomu, co se bude zdát vhodným pro zpovídání, a předpisům o ritech i ceremoniích. Biskup ať dbá, aby se denně*

srov. CATALANO, Alessandro. *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598-1667) a protireformace v Čechách*. Praha, 2008, s. 84–85. s. 124–125.

⁴⁷ HRDINA, Ignác, Antonín. *Dokumenty tridentského koncilu, latinský text a překlad do češtiny*. Praha: Krystal OP, 2015, s. 197.

⁴⁸ Tamtéž, s. 197.

⁴⁹ K otázce problematických dobových postojů k seminární formaci srovnej příslušné kapitoly v práci HUSÁK, Petr. *Když rozpínají ruce, dotýkají se temnot, proměny kněžské identity v prostředí českého katolicismu v 19. a 20. století*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2021.

⁵⁰ HRDINA, I. *Dokumenty tridentského koncilu...*, s. 197.

účastnili mešní oběti, alespoň jednou do měsíce vyznali své hříchy, a podle úsudku zpovědníka aby přijímali tělo našeho Pána Ježíše Krista, a aby o svátečních dnech konali službu v katedrálních i jiných kostelích toho místa.“⁵¹

Pokud nebyla v místě přímo teologická fakulta, bylo při semináři zřízeno vlastní teologické učiliště nebo gymnázium, přičemž semináře neměly být konkurencí teologickým fakultám.⁵²

Koncil samozřejmě navazoval na jistou, v církvi dlouhodobě uplatňovanou, tradici výchovy budoucích posvěcených služebníků. V nejstarších dobách církve probíhala výuka adeptů kněžského stavu přímo v domě biskupa, kde vykonávali po jistou dobu službu v kostele a před svěcením skládali pravděpodobně i zkoušky. Dalšími institucemi, které pečovaly o adepty duchovního stavu, byly také různé školy, např. patriarchium lateránské. A dále takzvané *monasterium clericorum*, zřízené v Hyponu svatým Augustýnem.⁵³ Jednalo se o biskupské katedrální školy. V Itálii naopak šli adepti duchovního stavu do duchovní správy společně se staršími kleriky a vzdělání získávali v praxi. V šestém století pak docházelo k zavádění škol katedrálních ve Francii, Itálii i Británii. Budoucí kněze vzdělávaly také školy klášterní a docházelo i ke zřizování škol farních. Při katedrální škole měl působit buď scholastikus nebo alespoň kanovník teolog, který vyučoval slabší žáky. Ve 13. století převládají ve vzdělání kléru univerzity, byť starý systém přežíval v jakémsi úpadku. Soužití kleriků s laiky začala církev vnímat jako problematické. Řešení v podobě zvláštních kolejí situaci příliš nepomohlo. Změny univerzitního klimatu v 15. a 16. století spočívající v rozšíření idejí humanismu a volnomyšlenkářství, upevnily církev v přesvědčení, že univerzitní studium není schopno zajistit žádoucí formaci kleriků.⁵⁴ Proto Tridentský koncil přistoupil k zavedení jeho seminářů. Ke zřizování tridentských seminářů však docházelo postupně: v Římě roku 1565, dále ve Francii roku 1629, potom na území Svaté říše římské a v Rakousku.⁵⁵ Roku 1783 došlo ke zřízení tzv. generálních seminářů, Vídeň, Pešť,

⁵¹ Tamtéž, s. 198.

⁵² K otázce vztahu univerzit a seminářů v období po tridentském koncilu srov. FINGER, H. *Priesterseminar und Univerzität...*, s. 851–888. Čtenáře také laskavě upozornujeme, že zde pomíjíme pro nezbytné zjednodušení výkladového rámce vzhledem k tématu dizertační práce také vliv *Rationis Studiorum* Tovaryšstva Ježíšova na teologické vzdělávání, stejně jako ostatní řádová studia, např. Řádu bratří kazatelů jakož i reformy teologického studia v období osvícenství, např. tzv. *Rautenstrauchovu reformu* apod.

⁵³ TUMPACH, Josef, PODLAHA, Antonín a KOTRBA, Václav. *Český slovník bohovědný, díl 1, A-Bascap. Pořádá Ant. Podlaha, vydává Václav Kotrba*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1912, s. 329.

⁵⁴ Tamtéž, s. 330–331.

⁵⁵ R. 1610 Münster, 1615 Kolín, Trident 1580, Salzburg 1582, Gurk 1582, Štýrský Gratz 1591, Olomouc 1570, Vídeň 1518 a 1624, Praha 1635, Lvov 1665, Krakov 1682, Přemysl 1687, Split 1699, Lublaň 1708, Hradec Králové 1709, 1714, řeckokatolický v Přemysli 1712, Litoměřice 1736, Gork 1754, Vídeň 1759, řeckokatolický ve Vídni 1775, Sant Pelten a Lvov 1790, České Budějovice 1803 a Brno 1805, Zadar 1821, Tarnov 1826.

Pávia, Lovaň, a filiální Praha, Olomouc, Gratz, Insbruck, Freiburg, Prešpurk, Lvov. Zřízeny byly na základě tzv. *Rautenstrauchova* studijního plánu. Roku 1784 měly být zřízeny v každé diecézi tzv. kněžské domy, kde se měli připravovat kandidáti duchovního stavu. Roku 1788 byla doba studia z šesti let zkrácena na tři roky. Teologické vzdělávání v generálním semináři bylo pod plným dohledem státní moci. V tzv. praktických předmětech (morální a pastorální teologii a dogmatice) se podle dekretu z 27. července 1786 mělo užívat vernakulárních jazyků. Vyučující teologických disciplín obecně předkládali posluchačům z látky pouze tzv. podstatné věci, které státní moc považovala za klíčové k osvojení. Důležitou složku výchovy tvořilo zaměření na sociální péči. Taktéž morálka byla upřednostňována před dogmatikou. Ve vyšších ročnících byl vyučován gregoriánský chorální zpěv a hospodářské nauky. Budoucí kněží měli po absolutoriu být schopni ovládat jazyk svěřeného lidu, kterému měli v budoucnu vysluhovat svátosti a sdělovat z kazatelen mimo kázání i nařízení státu. Za tímto účelem v neděli a ve svátek přednášeli chovanci cvičná kázání. V každém semináři byl ustanoven zvláštní učitel katechetiky. Studijní rok v generálním semináři začínal jednodenní rekolekcí s námětem vysvětlujícím podstatu kněžského stavu. Další rekolekce se posléze konaly pouze ve Svatém týdnu, a byly zaměřeny na Kristovo utrpení. Vždy ráno přede mší svatou měli alumni věnovat půlhodinu čas studiu Písma nebo jiné literatury, sloužící k rozjímání. Veškerá literatura určená chovancům byla vybírána tak, aby obsahovala státem preferované ideje, a tak k rozjímání měly sloužit např. tituly jako: *Moralia* svatého Basila Velikého, *Vybrané spisy* svatého Augustina, nebo *O správě pastýřské* svatého Řehoře Velikého, *De consideratione* svatého Bernarda, *Úvod do zbožného života svatého Františka Saleského*, a spis *O pravé zbožnosti* Lodovica Antonia Muratoriho.⁵⁶ Výklad církevních dějin odpovídal pojetí Clauda Fleuryho, rovněž se alumni setkali s myšlenkami obsaženými ve spisech Jacquese Benigne Bossueta a stejně tak s pracemi Pierra Nicola a Jacquese Josepha Dugueta.⁵⁷ Jako modlitební knihy se mohly používat tituly sestavené z Písma svatého nebo z liturgických modliteb. Návyky získané v liturgice a prakticky procvičované v seminárním kostele si pak měli absolventi přenést i na své budoucí místo v duchovní správě. Všichni klerici, ať už světští či řeholní, měli povinnost nosit stejný oděv a shodně vystupovat ve vnějším projevu. Stát tak chtěl setřít stavovské rozdíly a razil ideál vzájemné přátelskosti, důvěry a lásky.⁵⁸

⁵⁶ CHAROUZ, J. *Brněnský alumnát*...s. 15–18.

⁵⁷ Tamtéž, s. 15.

⁵⁸ Tamtéž, s. 18.

Všechna nařízení ohledně generálního semináře byla zrušena 4. května 1790 a pravomoc výchovy bohoslovců se dostala zpět do rukou diecézním biskupům.

4 Stručné dějiny alumnátů v českých zemích, na Moravě a v monarchii jako možné prisma úřední komunikace

V této kapitole uvedeme základní faktografické údaje o dějinách alumnátů⁵⁹ v českých zemích a na Moravě, které budou, mimo poskytnutí nezbytného soudobého kontextu, sloužit zároveň jako určité vodítko ke stanovení a vyvození základního rámce úředních agend. Kapitola je členěna dle dobového diecézního církevně správního schématu.

4.1 Pražská diecéze a arcidiecéze

V pražské diecézi byly ve středověku nejstarší ústavy pro vzdělávání kandidátů duchovního stavu zřízeny u kapitul u sv. Víta a na Vyšehradě, dále řádové školy na Strahově a Břevnově. Bohatší kandidáti studovali v zahraničí (Svatá říše římská, univerzity v Itálii a Francii.)

Zřízení teologické fakulty roku 1348 pak přineslo teologickému vzdělání ukotvení na univerzitní půdě. Společenské změny a jejich vliv na situaci v katolické církvi a tedy i na vzdělání kléru, které způsobilo husitství, pak systematická studia na pražské fakultě značně zkomplikovaly. Proto o stabilizaci poměrů můžeme hovořit od roku 1556 po návratu Tovaryšstva Ježíšova. Tehdy došlo z jeho strany ke zřízení dvou konviktů šlechtického u sv. Bartoloměje a tzv. *Domus Pauperum* u sv. Václava. Zřízení semináře dle tridentských předpisů se nejprve snažil alespoň provizorně dosáhnout arcibiskup Martin Medek. Roku 1587 tak vznikl v křížovnickém špitále malý alumnát pro 20 bohoslovců, kde kandidáti studovali u jezuitů. Arcibiskup Arnošt Vojtěch z Harrachu zajistil pro budoucí alumnát příjmy z *casy salis* a zavedl ve městě i diecézi také roku 1631 alumnaticum. Dále se podařilo zajistit z odkazu pro alumnát statek Sovinky.⁶⁰ Roku 1631 byl pro účely alumnátu zakoupen Králův Dvůr, vlivem válečných událostí došlo však k jeho otevření až roku 1635. Nejprve měl 14 alumnů, poté se počet v průběhu 17. století zvýšil až na 60. Přijímání byli nejprve pouze ti, kdo ukončili filozofický kurz, tato podmínka byla posléze zrušena. Arcibiskup Harrach též vydal pro alumnát statuta. Výuku vedli františkáni z Irska, jejichž klášter sídlil nedaleko. Studovali zde také řeholní klerici (premonstráti, cisterciáci,

⁵⁹ K systému teologického vzdělávání v monarchii, k fakultám i diecézním učilištím obecně srov. ZSCHOKKE, Hermann. *Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich. Aus Archivalien.* Wien: Braumüller, 1894.

⁶⁰ TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 332.

benediktini). Zdejší studia byla podobná jezuitskému *Ratio Studiorum*. Studia i alumnát podléhala rektorovi. Vykládána byla aristotelovská filozofie, teologie, písmo svaté dle Vulgáty, morálka, ritus, homiletika. Studia se ukončovala předepsanými zkouškami.

Po udělení promočního práva škole při alumnátu roku 1668, vypukly naplno již dříve započaté spory s jezuitou, kteří spatřovali v Harrachově semináři konkurenci pro svá studia. Domohli se u císaře Ferdinanda II. zavření alumnátu a zákazu návštěv arcibiskupovy školy. Po roce 1654, po sloučení pražské univerzity i teologické fakulty s Klementinem, zůstal Harrachův alumnát dle tehdy platného práva již pouze soukromým ústavem.⁶¹

Z hlediska úřední komunikace mají velký význam statuta alumnátu z roku 1641. Kardinál Harrach jim opatřil též papežské schválení. Na jeho popud je vypracoval P. Basilius, O. C., dle konviktu sv. Bartoloměje z roku 1626. Ve sledovaném období do roku 1918 si pak zachovala platnost s malými obměnami po celou dobu. Přijetí předcházela probace v délce 6 týdnů. Před tonsurou měli kandidáti vykonat generální zpověď a složit přísahu a *professio fidei Tridentina* do rukou rektora a taktéž se zavázat k nejméně tříleté službě v arcidiecezi po absolutoriu pod hrozbou uhrazení studijních nákladů. Totéž platilo o vstupu do řehole bez svolení arcibiskupa. Statuta stanovovala také denní řád.⁶²

Tresty stanovovala statuta z roku 1641 v podobě postů, bití i pobytu v arcibiskupském vězení. Zvláštní je, že i po propuštění z formace bylo třeba odpykat stanovenou délku trestu v arcibiskupském vězení. Na konci nabádají statuta všechny k vzájemné lásce a svornosti. Obsahovala též povinnost veřejného předčítání alumnům (nejprve měsíčně, poté čtvrtletně), aby s nimi byli dostatečně seznámeni a aby nikdo nemohl omlouvat jejich případnou neznalost.⁶³

Od roku 1697 disponoval pražský alumnát vlastním seminárním kostelem, kde se též konaly disputace. Večer se účastnili alumní nešpor. Ke zpovědi a svatému přijímání docházeli pražští bohoslovci pravidelně měsíčně a zvláště před velkými svátky církevního roku. Exercicií se alumní účastnili vždy na podzim a před udělením svěcení. Rekreační den byl

⁶¹ Tamtéž, s. 333.

⁶² Den byl strukturován následovně: 4:45 budíček a ranní modlitba a meditace; 6:30–7:00 samostudium pod dohledem rektora (snídaně nebyla podávána); 7:00–8:00 rektor přednášel morálku a dále jiný profesor spekulativní teologii a scholastiku, filosofii; 10:00 mše svatá; 10:00–11:00 samostudium, opakování látky v celách; 11:00 oběd; 11:00–12:45 rekreace; 12:45 zvonění ke studiu – 14:00; 14:00–16:00, 17:00 přednášky z Písma svatého, filozofie, církevního práva; 17:00– 18:00 odpočinek; 18:00 večere; 18:00–20:00 rekreace, osobní volno; 20:00–20:30 zpytování svědomí, večerní modlitba; 20:30 příprava na noc, uléhání k spánku. Pro dny bez přednášek a prázdniny: 5:15 budíček, ranní modlitba, studium, duchovní čtení. V neděli a ve svátek 9:00 účast na slavné mši svaté a latinském kázání v kostele sv. Benedikta. Srov. TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 334. Ke studiu v pozdější době srov. PAVLÍČEK, Tomáš. *Výchova kněží v Čechách a jejich role v náboženské kultuře (1848–1914)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2017.

⁶³ TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 334.

volen dle řádových svátků vyučujících. Odpoledne se konaly vycházky do města za doprovodu dvou prefektů. V čele semináře stál rektor a vicerektor (v průběhu se označení měnilo na *praeses*) a prefekti z řad nejlepších a nejvyspělejších alumnů.

Rozhodnutím císařovny Marie Terezie ze 13. června 1775 se alumnát přesunul do jezuity opuštěného traktu Klementina a přednášky se přesunuly na teologickou fakultu. Po zřízení generálního semináře (viz předešlá kapitola), který zde sídlil, byl pro tzv. praxisty zřízen kněžský dům v klášteře sv. Jiří. Po zrušení generálního semináře arcibiskupové Václav Leopold Chlumčanský a Bedřich Josef kardinál Schwarzenberg upravili statuta. Roku 1848 došlo k vlnám propouštění z alumnátu vlivem příklonu některých bohoslovců k myšlenkám revoluce. Roku 1881 stoupl numerus fixus z 136 na 150. Roku 1883 na 260 alumnů.⁶⁴

Od roku 1910 stál v čele alumnátu rektor a ku pomoci měl dva vicerektory, ekonoma a spirituála. Teologické přednášky se konaly na české a německé bohoslovecké fakultě. Přímo v alumnátu poslouchali bohoslovci přednášky z ritu, křesťanského umění a zpěvu, hospodářství. Konali též cvičná kázání a katechezi v obou zemských jazycích, které se zde též vyučovaly. K rekreaci sloužila zahrada na východním svahu Petřína.⁶⁵ Alumnát disponoval velkou soudobou knihovnou.⁶⁶

Roku 1886 se obnovila činnost literární jednoty českých bohoslovců pod názvem „Růže Sušilova“, začalo také vydávání rukopisných časopisů „Viola“ a „Božetěch“. Bohoslužby se konaly v kostele nejsvětějšího Salvátora.⁶⁷

4.2 Litoměřická diecéze

Alumnát nejprve sídlil v budově biskupské konzistoře.⁶⁸ Tento stav však byl nevyhovující, a tak papež Klement XI. doporučil bullou třetímu litoměřickému biskupovi Hugonovi Františku von Königsegg-Rottenfels postavit novostavbu pro alumnát, kde by byly vhodnější podmínky pro bohoslovce. Spolu s doporučením zaslala také kongregace *De propaganda fide* finanční podporu. Stavba nové budovy byla započata roku 1741 a dokončena v roce 1755.⁶⁹

⁶⁴ Tamtéž, s. 335.

⁶⁵ Tamtéž, s. 335.

⁶⁶ Ke knihovně viz např. BAAR, Jindřich, Šimon. Historie české seminární knihovny v Praze. *Vlast*, 1892, roč. IX, č. 93, s. 839–844. K činnosti J. Š. Baara jakožto knihovníka v alumnátu i ke knihovně samé srov. KLÍNKOVÁ, Hana. *Katolická moderna v zrcadle korespondence. Vzájemná korespondence Sigismunda Boušky a Jindřicha Šimona Baara z let 1892–1919*. Rigorozní práce. Praha: FF UK, 2011, s. 16 a 37.

⁶⁷ TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 335.

⁶⁸ K dějinám alumnátu v Litoměřicích srov. také nejnověji KERNALOVÁ, Alena. *Biskupský kněžský seminář Litoměřice 1734–1945. Archivní pomůcka SOA Litoměřice č. 5633*. Litoměřice, 2011.

⁶⁹ TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 335

Zakládací listina alumnátu ukládala biskupovi, aby z řad kapituly zvolil *directora studiorum* a inspektora semináře (funkce posléze proměněna na ředitele alumnátu). Další byli voleni tzv. „*Instructores*“, což měli být „*Viri, probi docti et pii*“. Kandidáti měli při přijetí být již vysvěceni na kněze, s dobrým vysvědčením z teologické fakulty a z katechetské zkoušky. Dle statut pak mohli být přijati též minoristé, podjáhní a jáhni. Domácí řád měl následující kapitoly: *De inspectore et curam huius collegii habente*, *De Alumnorum probitate et Moribus*, *De doctrina et studio*. Do duchovní správy neměl nastoupit nikdo, kdo by formací v alumnátu neprošel.⁷⁰

Po zřízení generálních seminářů byl v Litoměřicích zřízen roku 1788 kněžský dům pro praxisty. Sídlil v bývalém dominikánském klášteře a pozdější budově c. k. okresního hejtmanství. Jeho správou byl pověřen generální vikář a jeden starší alumnus, takzvaný *praefectus*. První alumni do tohoto kněžského domu nastoupili v červenci 1788.⁷¹

Pamětní kniha litoměřického semináře „*Liber memorabilium domus presbyterialis litomericensis*“⁷² obsahovala pouze seznamy otázek ukládaných svěcencům a kněžím před udělením jurisdikce. Po zrušení generálních seminářů však v litoměřické diecézi trvalo ještě vzdělávání kléru dosavadním způsobem, neboť zřízení nového semináře bylo pro tamní ordinariát příliš nákladné. Řešení situace tedy biskup spatřoval spíše v poskytnutí dotace pro pražská studia litoměřických bohoslovců. Ke změně došlo až roku 1804, kdy na žádost biskupa panovník přivoli, aby se bohoslovci vrátili z Prahy zpět do Litoměřic a pod vedením tří profesorů, kteří prokázali svou způsobilost k vyučování na teologické fakultě v Praze, dva roky mohli studovat teologii v diecézním městě.⁷³ Ubytování a stravu měli bohoslovci prozatímne zajištěnu v různých rodinách ve městě. Ve studijním roce 1804–1805 započala v Litoměřicích teologická studia v tehdy obvyklém tříletém kurzu. V letech 1804–1805 došlo k adaptaci starého kněžského domu v okresním hejtmanství, takže v něm mohl začít bydlet poslední ročník. V čele semináře stál rektor a *praeses* a v čele diecézního teologického učiliště zde zvaného *studium seminarii litomericensis* stál *director* a šest profesorů. Tento stav trval do roku 1825, kdy byla ve zdejším alumnátu zavedena funkce spirituála. Dozor nad disciplínou byl svěřen vicerektorovi.⁷⁴ Roku 1810 došlo k přesunu sídla alumnátu do sídla bývalé jezuitské koleje, kde zůstal až do konce sledovaného období. Shodně s ostatními

⁷⁰ Tamtéž, s. 335–336. Zde je třeba si povšimnout nápadné shody se statuty pro biskupský seminář v Hradci Králové z r. 1714, viz následující kapitola.

⁷¹ Tamtéž, s. 335. V současnosti se již ve fondu bohužel nenachází. Srov. KERNALOVÁ, A. *Biskupský kněžský seminář Litoměřice...*, s. 14.

⁷² TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 336.

⁷³ Tamtéž, s. 336–337.

⁷⁴ Tamtéž, s. 337.

semináři zde v roce 1814 započal čtyřletý kurz a v roce 1856 byl zaveden společný studijní řád. Roku 1879 se v Litoměřicích začala přednášet scholastická filozofie a v roce 1904 byla zavedena zvláštní stolice pro filozofii a fundamentální teologii. *Numerus fixus* byl roku 1869 stanoven na 118, a roku 1878 klesl na 42. Roku 1891 stoupl na 135. Bohoslovce německé národnosti vzdělával teologický konvikt založený roku 1851 v Bohosudově u Teplic. Spravoval jej jezuitský řád a dosáhl roku 1910 status veřejného učiliště.⁷⁵

4.3 Českobudějovická diecéze

Při vzniku biskupství roku 1785 byl pro účely diecéze (alumnátu) odevzdán zrušený kapucínský klášter, kde měl být zřízený kněžský dům pro diecézní praxisty.⁷⁶ Zdejší kurz trval půl roku. K otevření došlo 1. září 1878. Po zrušení generálních seminářů bylo roku 1803 zřízeno diecézní teologické učiliště se čtyřmi profesory a tříletým kurzem. Seminář byl zřízen z prostředků českého náboženského fondu a slavnostně otevřen 4. listopadu 1804. Součástí areálu byl i seminární kostel sv. Anny.⁷⁷ Jelikož přímo v alumnátu bydleli tři profesori bohosloví, mohli tak vypomáhat jeho rektorovi s dohledem nad alumny. K rozšíření budovy došlo v letech 1842–1844, a to přistavěním druhého podlaží nad původní budovou. Tím se *numerus fixus* zvýšil až na 123 alumnů.⁷⁸ Budova však přestala vyhovovat pro ubytování šesti vyučujících a ti se proto z budovy odstěhovali. Od roku 1837 bylo při seminárním kostele fundováno místo čestného kazatele. Obdobně jako v případě Hradce Králové dělil se budějovický seminář na dva ústavy. Seminář ve vlastním slova smyslu a teologické učiliště. Seminář spravoval rektor, který dohlížel na výchovu a kázeň bohoslovců, na ekonomický chod instituce i na hmotnou správu domu. Od roku 1845 převzal starost o mravní výuku bohoslovců spirituál. Název funkce třetího představeného se v čase měnil. Místo bylo zřízeno roku 1815 s názvem studijní prefekt. Od roku 1857 se název změnil na *praeses* a od roku 1864 konečně na vicerektora. Jeho úkolem byl přímý dohled nad kázní a studiem bohoslovců, dále v případě potřeby měl suplovat jednotlivé předměty a vypomáhat rektorovi při práci

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ K dějinám budějovického alumnátu srov. také NOVOTNÝ, Miroslav, VEBER, Tomáš. *Bohomluvcí, vlastimilové, těšitelé. Výchova a vzdělávání duchovních v českobudějovické diecézi v letech 1803–1850*. Praha: Vyšehrad, 2016. Dále vybrané události a reálie na příkladu popisu studia Josefa Kamarýta v FELDMAN, Vladimír. Českobudějovický seminář v době Kamarýtových studií. In: *Josef Vlastimil Kamarýt. Život, dílo, doba. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 21.–22. 3. 2007 v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích a v Kulturním a informačním centru města Velešín*, Velešín: Město Velešín et al. 2007, s. 58–61. a DVOŘÁK, Ladislav. *Biskupský kněžský seminář v Budějovicích*. České Budějovice, 1905.

⁷⁷ TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 339.

⁷⁸ Tamtéž, s. 340.

v kanceláři.⁷⁹ Zvláštní představený, který by v budějovickém alumnátu spravoval ekonomii, nebyl ustanoven. Činnost jednotlivých představených přesně sankcionovaly instrukce, které vydal biskup Jan Valerián Jirsík.⁸⁰

V případě diecézního teologického ústavu byl jeho ředitelem sám diecézní biskup a jednotliví profesori teologie mu přímo podléhali.⁸¹ Do roku 1848 zastával vždy jeden profesor bohosloví místo rektora, bez nároku na zvláštní odměnu. Ke zřízení samotného rektorského místa došlo až od školního roku 1849. V období tříletého kurzu do roku 1815 byla v institutu zavedena čtyři profesorská místa, poté šest, a od roku 1817 přibývalo vyučovací místo hospodářství, které zastával laik. Od roku 1840 bydleli všichni vyučující spolu s alumný v semináři. Do roku 1825 nesla mzdové náklady vyučujících seminární pokladna, poté náboženská matice.⁸²

Do roku 1815 vypadal učební plán následovně: v prvním ročníku církevní dějiny, posvátné starožitnosti, úvod do starého a nového zákona, a hermeneutika. Ve druhém ročníku dogmatika a právo veřejné a soukromé, ve třetím morální a pastorální teologie a katechetika. Mimo to byla vyučována hebrejšтина a řečtina.⁸³ Se studenty byly vedeny časté korepetice a v rámci klasifikace dvě semestrální zkoušky a na konci studijního roku vždy hlavní zkouška.⁸⁴ Po zavedení čtyřletého kurzu v roce 1815 došlo ve výuce k následujícím změnám: v prvním ročníku církevní dějiny, posvátné starožitnosti, úvod do starého a nového zákona, východní jazyky. Ve druhém ročníku hermeneutika, kanonické právo a pedagogika. Ve třetím ročníku morální teologie a dogmatika. Ve čtvrtém ročníku pastorální teologie, katechetika a ekonomie. Roku 1859 došlo ke změně učebního plánu. Ve třetím ročníku se přednášely církevní dějiny, právo ve čtvrtém ročníku, dogmatika ve druhém ročníku a v prvním ročníku došlo k zavedení fundamentální teologie. Od roku 1871 započaly přednášky o církevním umění, od roku 1872 se konala pro bohoslovce čtvrtého ročníku cvičení v metodách výuky hluchoněmých a od roku 1881 se vyučovala křesťanská filozofie. Za biskupa Františka Schönborna došlo k navýšení hodinové dotace filozofie a církevního ritu.⁸⁵

Po zřízení semináře existovala i skupina tzv. externistů, alumnů, žijících mimo seminář. Byla pro ně vydána zvláštní statuta, a dohledem nad nimi pověřen jeden z profesorů,

⁷⁹ Tamtéž, s. 340.

⁸⁰ Tamtéž, s. 340.

⁸¹ Stejně tak tomu bylo i v případě královéhradeckého teologického institutu, viz níže příslušné podkapitoly.

⁸² TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 339.

⁸³ Tamtéž, s. 339.

⁸⁴ Tamtéž, s. 339. Srov. také v případě Hradce Králové s podkapitolou Výuka teologických disciplin a Klasifikace výuky.

⁸⁵ Tamtéž, s. 339.

který měsíčně podával zprávu biskupovi. Počet alumnů kolísal z původních šedesáti včetně externistů poté na osmdesát, roku 1826 na 108, roku 1828 na 145, roku 1829 na 172.⁸⁶ Posléze opět klesal až na sto. Mimo to studovali v budějovickém semináři také řádoví klerici: piaristé, cisterciáci, augustiniáni, serviti, bratři nejsvětější svátosti oltářní. Finance a chod semináře byly obstarávány výhradně z alumnatika a prostředků z náboženské matice. Do roku 1884 byl chod kuchyně zajištěn propachtováním, poté předán školským sestram *De Notre Dame*.⁸⁷ Seminární knihovnu založil na své náklady první biskup Jan Prokop hrabě Schaaffgotsche.⁸⁸ Roku 1848 rektor neobdržel dotace a musel všechny bohoslovce propustit domů. V seminárním kostele byly konány tři diecézní synody v letech 1863, 1873 a 1875. Dále zde bohoslovci čtvrtého ročníku kázali a rovněž se zde konaly každoročně exercicie všech bohoslovců.⁸⁹

4.4 Olomoucká diecéze a arcidiecéze

V olomoucké diecézi existovaly již ve starších obdobích instituce vzdělávající klérus ještě před promulgací předpisů Tridentského koncilu. Pro účely dizertační práce se však zaměříme pouze na alumnát,⁹⁰ který byl zřízen dle jejich vzoru. Ke zřízení takového semináře v Olomouci došlo za biskupa Viléma Prusinovského, který výchovu kněží svěřil jezuitům. Stejně jako založenou univerzitu. Celý komplex nazývaný dobově konvikt sídlil v prostorách františkánského klášteřa.⁹¹ Od roku 1579 vznikl také papežský seminář pro vzdělávání cizinců, kteří měli po jeho absolvování působit ve svých převážně nekatolických vlastech. K rozšíření budovy pak došlo za biskupa Stanislava Pavlovského. Kardinál František z Dittrichsteina rozmnožil finanční základnu semináře. Výrazně majetek semináře zvýšil odkaz ze závěti biskupa Leopolda Bedřicha von Egkh.⁹²

V alumnátu společně žili chovanci biskupští, šlechtičtí, císařští a papežští, kteří spolu tvořili jedno kolegium. Po zrušení Tovaryšstva Ježíšova došlo v roce 1775 ke zřízení nového

⁸⁶ Tamtéž, s. 339.

⁸⁷ Opět srov. se situací v Hradci Králové, zde došlo k uzavření hospodářské smlouvy se sestrami *De Notre Dame* r. 1870 o vedení hospodaření semináře. RECHTORIK, Martin. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 11.

⁸⁸ SVOBODA, Rudolf. *Jan Prokop Schaaffgotsche: první biskup českobudějovický*. Brno: L. Marek, 2009. K jeho působení v královéhradeckém biskupském semináři, jako tzv. inspektora srov. TÝŽ. *Jan Prokop Schaaffgotsche a jeho působení v královéhradecké diecézi*. In: *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 131–146.

⁸⁹ TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 340.

⁹⁰ K dějinám olomouckého alumnátu srov. též KREJČOVÁ, Jana. *Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci. Data–osoby–budovy*. Olomouc: Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci, 2010.

⁹¹ TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 340.

⁹² Tamtéž, s. 340.

semináře pro 80 chovanců.⁹³ Roku 1776 připadl tomuto semináři jako jeho kostel bývalý jezuitský kostel Panny Marie Sněžné. Výuka začala roku 1777. V jeho čele stál první a druhý představený, spirituál/prefekt a takzvaný dohlížitel, který spravoval hmotné záležitosti semináře.⁹⁴ V roce 1778 byl kvůli válečnému nebezpečí z Pruska seminář přesunut do Brna, odkud se roku 1783 vrátil zpět do Olomouce, kde byl nově umístěn v budově řádu klarisek. Zde krátce sídlil i generální seminář, posléze se přemístil do budovy premonstrátského kláštera. Po jeho zrušení roku 1790 v něm pobývalo jen 21 chovanců, takže nový arcibiskupský seminář mohl být přenesen do farní budovy u sv. Michala.⁹⁵ Roku 1807 zde přestali studovat brněnští bohoslovci, protože došlo ke zřízení alumnátu v Brně. K velké přestavbě budovy došlo v roce 1871. Roku 1899 došlo ke zřízení zvláštního semináře ve Vindavě, pro chovance diecéze vratislavské. Správa semináře spočívala na *superiorovi* a *vicesuperiorovi*. Hospodářské záležitosti obstarával laický správce. Roku 1841 bylo zřízeno místo spirituála. A od roku 1872 byl laický správce nahrazen knězem ekonomem.⁹⁶ Od roku 1820 vyučoval písmo svaté a vypomáhal při výchově teologického dorostu teologický adjunkt. Do roku 1849 byl ředitel semináře jmenován z řad kapituly, poté vedení semináře převzal arcibiskup sám. Od roku 1894 byli jmenováni klerici z řad kapituly pro dozor nad seminářem jako tzv. *deputati in seminaristicis*.⁹⁷ Roku 1910 došlo k rozšíření semináře o jedno křídlo. Mimo povinné teologické předměty *superior* a *vicesuperior* probírali s chovanci otázky z morální teologie, z liturgiky, z apologetiky, probíhala cvičení z homiletiky a zpovědní praxe. Chovanci také ustavili spolky a kroužky. Například literární jednotu, sociologický a včelařský kroužek.⁹⁸

4.5 Brněnská diecéze

Brněnští bohoslovci nejprve studovali v alumnátu v olomoucké diecézi, jak je uvedeno výše. Ke zřízení vlastního semináře došlo až v roce 1805.⁹⁹ Založen byl jak seminář, tak diecézní teologické učiliště. Pro nový ústav byla určena budova bývalého dominikánského kláštera. Po různých adaptacích a opravách zde byl 4. listopadu 1807 zahájen první studijní rok.¹⁰⁰

⁹³ Tamtéž, s. 341.

⁹⁴ Tamtéž, s. 341.

⁹⁵ TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 342.

⁹⁶ Tamtéž, s. 342.

⁹⁷ Tamtéž, s. 342.

⁹⁸ Tamtéž, s. 342.

⁹⁹ K dějinám alumnátu v Brně srov. také CHAROUZ, Jindřich, Zdeněk. *Brněnský alumnát. Výchova a vzdělávání duchovenstva v Beně v letech 1807–1950. Vydání k 200. výročí založení Biskupského alumnátu v Brně*. Brno: Biskupství brněnské, 2007.

¹⁰⁰ TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 342.

Seminární budova však nepojmula všechny bohoslovce, takže muselo dojít k rozšíření budovy, aby v ní mohli být ubytováni externisté. Tato snaha však dlouho vycházela vniveč, proto byli externisté od roku 1853 ubytováni v malém semináři.¹⁰¹ Úplně nová budova alumnátu byla vystavěna v letech 1901–1903. Kapacita se zvýšila až na sto alumnů. V čele semináře stál tzv. první představený, zpravidla jeden z kanovníků kapituly, a zastával rovněž funkci vrchního komisaře ústavu. Druhý představený, neboli vicerektor, měl bezprostřední dozor nad kázní a domácím řádem a hospodářskými záležitostmi domu. V roce 1814 byla zřízena funkce spirituála, který se stal prvním představeným a vicerektor druhým. Brněnský biskupský ordinariát výnosem z 21. září 1853 pak duchovní vedení svěřil druhému představenému a řízení ekonomie a kázně představenému prvnímu. První představený pak obdržel titul regenta a druhý představený spirituála a rektora. Roku 1909 bylo vytvořeno místo třetího představeného.¹⁰² Brněnské diecézní teologické učiliště mělo zpočátku dle shodných předpisů pro ostatní semináře v monarchii čtyři stolice: biblického studia, kanonického práva, církevních dějin, dogmatiky a morální teologie. Od roku 1814 bylo biblické studium a morální a pastorální teologie rozděleno na samostatné stolice, takže zde vyučovalo již šest profesorů. Dále zde byly přednášeny pedagogika a hospodářství. Další změny pak proběhly ve smyslu nařízení z let 1849 a 1856.¹⁰³ Ke změně učebního plánu přistoupil biskup Karel Nöttig.¹⁰⁴

Výnosem z 24. září 1871 posílil výuku katechetiky, a sice zavedením následujících předmětů s určitými dotačními hodinami, jak následuje: v prvním ročníku křesťanská pedagogika dvě hodiny týdně, v druhém ročníku dvě hodiny týdně metodika a ve třetím ročníku katecheta dvě hodiny a ve čtvrtém tři hodiny. Roku 1875 byly zavedeny dvě hodiny týdně přednášek křesťanské filozofie. Ty trvaly bez přerušení až do studijního roku 1899–1900, kdy vznikla samostatná systemizovaná stolice pro křesťanskou filosofii a fundamentální teologii. Hodinová dotace tohoto předmětu byla devět hodin týdně. Od roku 1880 byly zavedeny zvláštní přednášky o církevním umění, hodinu týdně. Roku 1906 byla zřízena stolice praktické sociologie. A od školního roku 1908–1909 došlo k prohloubení studia dogmatiky na 13 hodin tím, že byla vytvořena mimořádná stolice dogmatiky. V témže

¹⁰¹ Tamtéž, s. 342–343.

¹⁰² Ke genezi představených viz TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 343.

¹⁰³ Tamtéž, s. 343.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 343.

studijním roce došlo ke zřízení biblického semináře. Jako nepovinné předměty byly vyučovány východní jazyky dvě hodiny a metody výuky hluchoněmých.¹⁰⁵

Byla zřízena i knihovna ústavu, která se postupně rozrostla na několik tisíc svazků. Od roku 1849 směli bohoslovci konat cvičná kázání a katecheze v českém jazyce. Rovněž bohoslovci vydávali několik časopisů (Jaro, Concordia a Museum) a byla založena literární jednota bohoslovců Růže Sušilova. Od roku 1875 bohoslovci pomáhali se zakládáním venkovských knihoven. Nejpozději od roku 1877 se brněnští bohoslovci pravidelně účastnili poutí na Velehradě a tamních přednášek z různých vědních oborů.¹⁰⁶

Z dějinných souvislostí, které jsme nastínili v případě alumnátů v Čechách a na Moravě, lze vzhledem k podobnosti původců, anticipovat některé základní úřední agendy, které můžeme velmi zjednodušeně charakterizovat následovně: velmi důležité bylo pro alumnát zajistit prostory, kde by mohli chovanci i vyučující pohodlně působit, včetně nezbytného administrativního zajištění jejich kapacitního rozšíření s ohledem na vzrůstající počet bohoslovců v průběhu času. S tím se neoddělitelně pojí nutnost zajištění dostatku finančních i materiálních prostředků na provoz instituce. Nezbytné bylo také zajistit personální zabezpečení chodu semináře i výuky bohoslovců a stanovit základní disciplinární pravidla, jakož i základní kritéria pro výběr uchazečů o studium teologie a formaci a definovat proces jejich výběru. Neméně důležité bylo stanovit kontrolní a vyučovací mechanismy a vyhovět požadavkům církve i protomoderního a moderního státu v této oblasti. V podrobnosti se jim i dalším agendám, které s sebou přinesla analýza písemností, budeme věnovat v případě královéhradeckého biskupského semináře v následujících kapitolách.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 343.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 343.

5 Královéhradecký seminář v dějinných souvislostech

5.1 Kněžský dům 1709–1802 a éra generálních seminářů

V královéhradecké diecézi založené roku 1664 plnil po dlouhá léta roli ústavu formující nový klérus biskupský seminář a později i diecézní teologický institut. Poznání dějin i formace v královéhradeckém biskupském semináři a posléze v teologickém institutu, je pro účely dizertační práce důležité zejména proto, že právě formace budoucích posvěcených služebníků tvoří základní náplň fungování instituce, jejíž úřední komunikaci předkládaná dizertační práce zkoumá a poskytuje tak nezbytný kontext pro vznik korespondence a pozadí, na kterém komunikace probíhala. Způsob výuky a výchovy v semináři se dotýkal samotné struktury diecéze, neboť v roce 1735 uveřejnil biskup Jan Josef Vratislav z Mitrovic (1733–1753)¹⁰⁷ nařízení, že do farností v hradecké diecézi nesmí být přijat žádný kaplan, který by neprošel formací v hradeckém semináři.¹⁰⁸ Z toho vyplývá důležitost instituce, což si ostatně královéhradečtí biskupové sami velmi dobře uvědomovali, totiž, že formace kléru patří k jejich předním úkolům postulovaným samotným Tridentským koncilem a vyplývajícím z jejich biskupského úřadu.¹⁰⁹ Proto se ve statutech semináře, která biskupové vydávali, často setkáváme s odvoláním na koncil, jak bude ukázáno níže.

Před založením hradeckého biskupství náležela péče o kněžský dorost pražskému arcibiskupovi. Po zřízení biskupství roku 1664 přešla tato povinnost na prvního královéhradeckého biskupa Matouše Ferdinanda Sobka z Bilenberka (1664–1668). Na založení vlastního semináře však nebyl uprostřed problémů, s nimiž se nový biskup potýkal při vzniku diecéze, žádný prostor.¹¹⁰ Sobek tedy provizorně umístil dva alumny

¹⁰⁷ U královéhradeckých biskupů připojujeme data jejich episkopátu.

¹⁰⁸ POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam...*“, s. 178.

¹⁰⁹ Jak uvádí Petr Polehla: „*Učitelství biskupa, který se týká i vzdělávání a formace kněží, podtrhuje řada církevních dokumentů jak historických, tak současných. V prvotním období církve byli kandidáti ke kněžství formováni a vzděláváni přímo v biskupově domě. Kořeny instituce biskupského semináře, který formoval budoucí kněze jak výchovou, tak výukou, sahají do 4. století. Sv. Augustin, biskup severoafrického města Hippo, navrhl duchovním, aby se vzdali svého osobního majetku a žili s ním při biskupském kostele jako prvotní křesťanská obec. Tak došlo ke sloučení klášterní kázně s pastýřským posláním, což nemělo v Africe ani jiné obdoby. Biskupské školy vedené v duchu sv. Augustina se začaly šířit i jinde v Evropě. Například papež Evžen II. ustanovil roku 826, aby byl u každého katedrálního kostela vytvořen příbytek, v němž budou formováni mladí klerici. Třetí lateránský koncil nařídil roku 1179, aby při katedrálách bylo vytvořeno beneficium na podporu učitele, který se bude věnovat výuce kleriků.*“ Srov. POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“... s.177–178 s polu se seznamem literatury: KRANZ, Gilbert. *Augustin. Život a působení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 58.; srov. heslo Seminary education in: *New Catholic Encyklopedia*, vol. 2. Washington D. C., 2003, s. 894. K proměně formace kněží během středověku a raného novověku srov. např. PROKOP, I. *Vznik kněžského semináře...*, s. 485–545; dále srov. FINGER, H. *Priesterseminar und Univerzität...*, s. 851–888.

¹¹⁰ „*Vlastnímu založení biskupství stál v cestě kromě nedostatku financí také odpor města, který byl motivován zejména ekonomickými faktory a stavovskou rivalitou mezi měšťanstvem a vyšším duchovenstvem. Představitelům města nebyla pochuti přítomnost vyšší církevní hierarchie, čímž celý spor připomíná dřívější*

v nedávno založeném jezuitském semináři ve městě¹¹¹ a dalším dvěma nezanedbatelně na studia přispíval.¹¹² Příspěvek 1 000 zlatých z roku 1665 tomuto semináři poskytl odkazem také Daniel Vít Nastoupil ze Schiffenberka, staroboleslavský probošt a světicí pražský biskup. Z úroků nadačního kapitálu zde měl být vydržován bohoslovec z chudých sociálních poměrů.¹¹³ Zbylí zájemci o duchovní stav studovali na fakultě v Praze a byli před kněžským svěcením biskupem vyzkoušeni z teologických disciplín. První taková zkouška se konala 15. prosince 1665.¹¹⁴ Ani další královéhradečtí biskupové Jan Bedřich z Valdštejna (1673–1675) a Jan František Kryštof z Talmberka (1676–1698) nebyli úspěšní ve snaze založit výchovné a vzdělávací zařízení pro formaci duchovních.¹¹⁵ Teprve pátému královéhradeckému biskupovi Tobiáši Janu Beckerovi (1702–1710) se podařilo založit základy vzdělávacího zařízení pro klérus. Jeho zásluhy také připomínají první statuta semináře, v nichž biskup Mitrovic uvádí, že jeho předchůdce vybudoval za podpory královny

odpor měst k přítomnosti šlechty v městském teritoriu. Obava o ztrátu těžce nabytých svobod a privilegií je patrná ve všech krocích magistrátu proti zřízení biskupství a proti prvním biskupům samotným (opakovaně se řešila např. otázka vaření piva novým biskupem). Konšelé také nesouhlasili s tím, aby část finančních prostředků, které poskytovali arciděkanovi, hlavnímu duchovnímu správci města, šla na provoz biskupství, jak to navrhoval arcibiskup i panovník. Město opakovaně argumentovalo tím, že je zadlužené a nemůže se ještě podílet na vydržování biskupa. Také ve jmenování nového arciděkana Jakuba Zottinese, jenž měl být biskupovým nejbližším spolupracovníkem a členem plánované kapituly, spatřovali měšťané zásah do svých starobylých patronátních práv. Navíc byl tento duchovní velmi konfliktní a spory s městem se za doby jeho pobytu v Hradci kupily jeden na druhý.“ POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 181. Dále k tomu srov. BRÜCKNER, H. *Die Gründung...*, s. 83–90; 131–138. Dále k tématu srov. zejména MIKAN, Jaroslav. *Vznik a počátky hradeckého biskupství*. Hradec Králové, 1946. Dále srov. Státní okresní archiv Hradec Králové (dále jen SOKA HK), f. Biskupský seminář Hradec Králové (dále jen BS HK), inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 9.

¹¹¹ „*Kooperace s Tovaryštvem byla v tomto směru příkladná a na poli vzdělávacím ve srovnání s jinými biskupstvími až výjimečná. Jezuité po vzniku biskupského semináře vykonávali v ústavu některé funkce a také se podíleli na výuce. Po zrušení řádu našli někteří uplatnění jak v semináři, tak v dalších službách hradeckých biskupů, např. historik J. Haiden. První zdejší biskupové, kteří neměli ve městě ani kde bydlet, nacházeli často útočiště právě v jezuitské koleji. Studenti koleje se také podíleli, zejména divadelní a hudební produkcí, na mnoha církevních slavnostech pořádaných biskupstvím“.* POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 180. Dále srov. též ZOUHAR, Jakub. *Mezi Prahou a Hradcem Králové. Historik Jan Haiden S. I. (1716–1803)*. In: *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 320–329.; srov. ZÁŘECKÁ, Klára. *Vztahy královéhradeckého biskupství a koleje Tovaryšstva Ježíšova v Hradci Králové mezi léty 1664 až 1773*. In: *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 279–282.; srov. POLEHLA, Petr. *Jezuitské divadlo v Hradci Králové*. In: *Jezuité ve východních Čechách*. Hradec Králové: Typo Studio, 2008, s. 55–58.

¹¹² Proto Hugo Brückner ve své práci k 300 letům hradecké diecéze poznamenává k počátkům kněžské formace v nově vzniklé diecézi „*Wahrlich, ein sehr bescheidener Anfang!*“ BRÜCKNER, Hugo. *Die Gründung des Bistums Königgrätz*. Königstein, 1964. s. 214.

¹¹³ Srov. BURYŠEK, Josef. *Theologický ústav a kněžský seminář*. In: *Hradec Králové*. Hradec Králové, 1948, s. 139.

¹¹⁴ Srov. BRÜCKNER, H. *Die Gründung...*, s. 214–215; dále srov. ŽEROVICKÁ, Eva, ŠIMEK, Vladimír a FUSKOVÁ, Klára. *Biskupský seminář...* s. 9.

¹¹⁵ To uvádějí i první statuta semináře vydána biskupem Mitrovicem. Stojí v nich, že prvním biskupům bránily nepříznivé okolnosti v založení semináře: „*[...] antecessores nostri piae mem[oriae] episcopi reginae-hradecenses temporum tamen prohibiti iniuriis in effectum deducere nequiverint*“.

SOKA HK, f. Biskupský archiv Hradec Králové (dále jen BA), inv. č. 136, Statut biskupského semináře v Hradci Králové, 1714–1715, kart. č. 11, *Regulae seminarii episcopalis Reginae Hradecensis*, f. 1r.

Eleonory jakési kněžské kolegium s velkou kaplí z domu zvaného „Hrad“ při severní městské hradbě.¹¹⁶

Biskup Becker se rozhodl zřídit seminář v areálu bývalého purkrabství, který byl původně určen pro výstavbu biskupské rezidence. Císař Josef I. mu zvláštním listem ze dne 23. září 1706 prostory přenechal.¹¹⁷ Je to zároveň okamžik, kdy byla instituce formálně založena. Adaptace purkrabské budovy začala roku 1709, kdy byl vysvěcen i základní kámen k seminárnímu kostelu sv. Jana Nepomuckého. Další stavební práce mohly pokračovat jen díky zřízení různých nadací.¹¹⁸ Seminář byl dostavěn a připraven zahájit svůj provoz za biskupa Jana Adama Vratislava z Mitrovic v roce 1714.¹¹⁹ Prvním rektorem semináře byl 15. března téhož roku jmenován kanovník katedrální kapituly u Sv. Ducha Jiří Josef Pruša.¹²⁰ Do semináře bylo přijato prvních šest neomystů-vikaristů,¹²¹ kteří úspěšně ukončili svá studia v Praze a ještě se nějakou dobu měli zdokonalovat v kněžské praxi a prohloubit svoje znalosti dalším studiem v nové instituci. Mimo ně zde později pobývalo osm bohoslovců z diecéze, kteří po absolvování filozofických studií na pražské fakultě ještě nějaký čas pokračovali v teologických studiích doma v Hradci Králové a po složení zkoušek přijali kněžské svěcení.¹²²

Nejstarším normativním dokumentem pro královéhradecký seminář jsou statuta biskupa Jana Adama hraběte Vratislava z Mitrovic z roku 1714 *Regulae seminarii episcopalis Reginaehradecensis*.¹²³ Biskup jimi úředně podřízeným sděluje, jaké jsou jeho pokyny

¹¹⁶ „*Collegium quoddam ecclesiasticum ex domo ad muros civitatis Reginae Hradecensis Septentrionem versus sita et Burgum dicta atque ad hoc a sua cesarea reginea majestate Eleonora Magdalena specialiter dono impetrata cum ampla capella erigi fecit.*“ Tamtéž, f 1v.

¹¹⁷ POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s.181. Také srov. BiKn., MB II, s. 138; dále srov. tamtéž, sign. RKP 005, *Memorabilien-Buch der königgrätzer Bisthums-Herrschaft Chrast und des königgrätzer Bisthums, Theil III*. Hradec Králové 1848, s. 301–302, No. CLXI. *Opis listu císaře Josefa I. biskupovi T. Beckerovi* (odpověď na biskupovu žádost ze dne 8. 7. 1706) ve Vídni 23. 9. 1706. K tématu dále srov. SLAVÍK, Jiří. Hledání místa pro biskupskou rezidenci. In: *Biskupská rezidence v Hradci Králové*. Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2010, s. 39.

¹¹⁸ Jejich přehledný výčet lze nalézt v kronice Děkanského Úřadu v Hradci Králové viz SOKA HK, f. Děkanický úřad a vikariátní úřad Hradec Králové, inv. č. 3, Pamětní kniha Děkanství králové-hradeckého, II, kn. č. 2, s. 470–471.

¹¹⁹ Srov. BiKn., MB II, s. 150.

¹²⁰ Srov. SOLAŘ, Jeroným, Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*. Praha: J. J. Solář, 1870; s. 468–469.

¹²¹ „*Sex actualiter quoad victum et amictum in perpetuum foundationem alumnos sacerdotes*“ srov. SOKA HK, f. BA, inv. č. 136, Statut biskupského semináře v Hradci Králové, 1714–1715, kart. č. 11, f 1v. Podmínka Kongregace pro šíření víry, která svoji dotaci na seminář vážala tím, že bude vybaven pro přijetí dvanácti alumnů, byla splněna až později. Srov. LETOCHA, Josef. *Biskupský seminář Hradec Králové*. Zámorsk, 1962, s. III.

¹²² Srov. POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 182, dále SOUKUP, Jan Nepomuk. Seminářský kostel. *Časopis katolického duchovenstva (dále jen ČKD)*, 1889, roč. 30, sv. 3, s. 131–132. dále srov. LETOCHA, J. *Biskupský seminář*, s. II; dále srov. HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*. Hradec Králové, 1994, s. 40.

¹²³ SOKA HK, f. BA, inv. č. 136, Statut biskupského semináře v Hradci Králové, 1714–1715, kart. č. 11.

k chodu instituce. Byla zaslána z Chrasti, kde biskup pobýval, rektorovi Průšovi dne 5. května 1715. V průvodním dopise biskup rektorovi oznamuje, že nechal vypracovat pravidla pro alumny semináře. Ti, kdo je překročí, mají být potrestáni, pokud se ani poté nenapraví, mají být nahlášeni biskupovi.¹²⁴ V preambuli statut se biskup odvolává na církevní právo a Tridentinský koncil, které ukládají zřizovat semináře k formaci kněží.¹²⁵ Biskup zde též apeluje na příkladný život kléru (*exemplaris eorum vita, qui divino se dedica[ve]runt ministerio*), neboť ten nejvíce vede ostatní k zbožnosti a úctě vůči Bohu. Z textu vysvítá, že u budoucího kněze mají být dvěma základními pilíři řádný život a správná nauka.

O výuce a studiu hovoří statuta v § 3. *De doctrina et studio* a § 4. *Ordo et distributio diei*, určují denní řád v semináři. Za důležitou složku při formaci kněze (*ad perfectionem clericalis statu*) považují statuta vzdělání, zejména v oblasti věrouky.¹²⁶ Zdůrazněna je role morální teologie a *controversis fidei*, tedy znalost sporných, z katolického hlediska bludných věroučných názorů, hlavně proto, že královéhradecká diecéze je blízko „heretickým“ oblastem (*in diocesi hac haereticis vicina*).¹²⁷ Samozřejmě součástí formace byla účast na zpívaných kanonických hodinkách, řádné sloužení bohoslužeb a dobrá předchozí příprava a dodržování všech denních předepsaných modliteb.

Veškerou formaci a výuku měl v počátcích semináře na starosti rektor, kterého biskup označoval za svého přímého zástupce v této oblasti. Měl na starosti i kompletní péči o seminaristy, řídil chod domu a se svěřenci procvičoval nastudovanou látku.¹²⁸

Ve statutech se také zmiňují knihy a knihovna. Knihy často užívané ke studiu měly být vždy po ruce v tzv. museu, jinak se ale nesměly z knihovny odnášet.¹²⁹ Naopak knihy, které by věci víry zesměšňovaly a oslabovaly disciplínu, bylo zakázáno mít vůbec u sebe, natož je číst. Statuta též výslovně zmiňují povinnost uchovávat spisy týkající se semináře, nechávat je pohromadě a nerozptylovat je.

Aby se alumni procvičili v mluveném projevu a kázání, bylo přáním biskupa, aby rektor semináře o určitých nedělích a svátcích vybral někoho ze studujících ke kázání

¹²⁴ Tamtéž, průvodní dopis.

¹²⁵ „*Sacri canones et Sancta Tridentina synodus in cathedralibus metropolitanis atque hiis majoribus ecclesiis erigi manda[ve]runt collegia et seminaria in quibus ecclesiasticus status omnigenae disciplinae regulis ex cultus ad desideratam omnino crescere queat perfectionis soliditatem.*“ SOkA HK, BA, inv. č. 136, Statut biskupského semináře v Hradci Králové, 1714–1715, kart. č. 11, preambula f. 1r.

¹²⁶ Statuta napomínají také alumny, aby se i po vyjití ze semináře po celý život věnovali studiu. SOkA HK, BA, inv. č. 136, Statut biskupského semináře v Hradci Králové, 1714–1715, kart. č. 11, § 2 de alumnorum probitate et moribus.

¹²⁷ Tamtéž, § 3 De doctrina et studio.

¹²⁸ Tamtéž, § 1 De rectore.

¹²⁹ Nejednalo se o klasické museum v dnešním slova smyslu, ale o místnost určenou ke studiu.

v češtině nebo němčině. Přichystaná kázání pak měl projít a odstranit případné chyby. Pak měla být přednesena lidu.

U jídla a večeře se vždy měly předčítat kapitoly z Písma svatého, případně z jiných autorů. Jejich výběr nechávají statuta plně v kompetenci rektora semináře. V předvečer nedělí a svátků mělo následovat po obvyklém čtení z Písma, po večeři ještě čtení z „knížecčky“¹³⁰ Tomáše Kempenského *Následování Krista*. V postní době pak ke čtení předepisují statuta knihu Guillaumea Stanyhursta *Dei Immortalis in Corpore Mortali Patientis Historia* nebo *Christus Patiens* Jeronýma Drexela.¹³¹ I v tomto případě mohl rektor semináře vybrat jiný, ale podobný titul.¹³²

Dle Mitrovicových statut se v semináři vstávalo ráno v pět hodin. První ranní hodina byla vyhrazena na hygienu, úklid lůžka, soukromou modlitbu a rozjímání. Pro studium byla vymezena doba od šesti do čtvrt na osm, přičemž jeden z kleriků byl vždy předem určen pro slavení bohoslužby v katedrále od sedmé hodiny. Poté následovala modlitba breviáře a další klerici dle rozpisu sloužili mše.¹³³ Po půlhodinové pauze na oddech měla následovat kazuistika (*casus conscientiae*) a alumni se měli rovněž zabývat „kontroverzními výklady víry“, čili tzv. polemickou teologií. Po obědě a odpočinku následovala v seminárním kostele od jedné hodiny do tři čtvrtě na dvě praktická cvičení v gregoriánském zpěvu, v udílení svátostí a liturgických obřadech. Odpolední program byl volnější. Alumni se cvičili v kázání nebo katechetice, měli prostor vyhrazený k samostudiu a měli též více volna. Večeře byla v sedm hodin, po ní bylo volno do půl deváté, kdy se všichni sešli ke zpytování svědomí a společné modlitbě nešpor a v devět hodin se muselo ulehnout na lože. V úterky a čtvrtky, pokud na ně nepřipadl svátek, byl program volnější, alumni se měli rekreovat a více věnovat vlastní četbě, rozjímání a duchovnímu životu.

Dokladem povinnosti alumnů pomáhat s bohoslužbami v katedrále pak je § 5. statut *De ritu cathedrali et horis canonicis*. Alumni byli zavázáni každodenně se účastnit zpěvu kanonických hodin v katedrále (*ad cantandas quotidie horas canonicas in ecclesia nostra cathedrali*) a měli zde též asistovat při pontifikálních bohoslužbách (*pontificalia exercendi ministrandum*). V sakristii katedrály měla být vyvěšena tabulka s rozpisem jednotlivých služeb a dalších bohoslužebných povinností. Biskupova statuta končí apelem na striktní

¹³⁰ Jedná se o rozsahem nevelké, ale o v dějinách křesťanství velice významné dílo *Imitatio Christi*, proto užívají statuta v originále zdobnělinu *libellus*.

¹³¹ Patrně šlo o práci *Hieremiae Drexelij Opera omnia* vydanou v Lyonu r. 1675.

¹³² SOkA HK, f. BA, inv. č. 136, Statut biskupského semináře v Hradci Králové, 1714–1715, kart. č. 11, § 3 De doctrina et studio.

¹³³ Tamtéž, § 4 Ordo et distributio diei. Připomeňme jen, že tridentská bohoslužebná praxe neznala koncelebraci, tzn. že všichni kněží v semináři museli odsloužit mši samostatně.

dodržování předpisů a na přísnost rektora vůči alumnům. Aby se pravidla společného života v semináři neporušovala nebo aby se někdo nemohl vymlouvat na jejich neznalost, měla být dvakrát do měsíce předčítána.

Propozice z kongregace *De propaganda fide* a dokumenty Tridentského koncilu sice hovořily minimálně o dvanácti připravovaných kandidátech kněžského stavu, ale okolnosti zřejmě dovolovaly přijmout v počátcích semináře kleriků pouze šest. Potřeba kněží pro služby v katedrále, na níž byl roku 1664 povýšen dosud farní chrám Sv. Ducha, vtiskla semináři zvláštní charakter, šlo spíše o dům pro služebně mladé kněze, kteří měli též za úkol sloužení mešních fundací v katedrále. Jak ale plyne z výše zmíněných statut, nešlo pouze o jakousi ubytovnu, která poskytovala zázemí mladým kněžím. Ti navštěvovali teoretické i praktické vyučování spočívající zejména v přípravě pro budoucí farní práci. Vzhledem k nedostatku pramenů se však pro první roky existence semináře nedá přesněji určit konkrétní náplň vyučování.

Další podobu semináře výrazně určil svými statuty biskup Heřman Hannibal z Blümegen (1764–1774).¹³⁴ Jím roku 1766 vydané *Institutio seminarii episcopalis Reginae-Hradecensis*¹³⁵ patří k těm nejjobsažnějším a nejpropracovanějším a také nejdéle platným předpisům v tom smyslu, že z nich vycházely mnohé pozdější instrukce ohledně chodu semináře. Biskup jimi úředně sděluje všem podřízeným své nároky na jejich práci, chování i charakter instituce. Už v jejich úvodu nalézáme poukaz na to, že královéhradecký seminář je zřízen v souladu s postuláty Tridentského koncilu.

Statuta jsou rozdělena do dvou větších celků. První se dotýká provozu domu, druhý povinností a práv seminaristů. Ve stručném úvodu biskup hovoří o tom, že mu dle církevního práva, a zejména dle ustanovení Tridentského koncilu, leží na bedrech starost o to, aby se seminář řídil řádnými pravidly. Připomíná existenci starších pravidel seminárního života, ale uvádí svůj záměr, že je nezbytné vytvořit nová pravidla, odpovídající stávajícím zvyklostem. Spolu s tím vyjadřuje naději, že ze semináře tak vyjdou pastýři, jaké církev nyní

¹³⁴ K osobnosti jedenáctého královéhradeckého biskupa uvádí ve své studii Petr Polehla o statutech královéhradeckého semináře následující: „Z pohledu na život biskupa Blümegena je zřejmé, že se jednalo spíše o typ barokního aristokrata než úřednický laděného, horlivého a reformního biskupa. Po svém jmenování do Hradce Králové roku 1763 do města zajížděl jen příležitostně a rozdělil správu diecéze mezi své spolupracovníky. Značné pravomoci svěřil též jezuitům, jejichž hvězda v té době již zapadala a asi nikdo z biskupů reformního ražení by na ně tolik pravomocí nepřevodl. Zorganizoval v diecézi také kající misie (*missio poenitentiae*), které byly spojeny s řadou procesí, veřejných modliteb a bohoslužeb, což odpovídá duchu barokní zbožnosti, ale v systému josefinismu tyto projevy již nenalezly svoje místo. Od roku 1768 už do diecéze nezavítal, v nutných případech ji řídil písemnými instrukcemi a věnoval se zejména budování svého aristokratického sídla ve Vizovicích. Byl milovníkem hudby a sběratelem a mecenášem umění. K jeho největším sběratelským pokladům patřila sbírka 365 relikvií.“ Srov. POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 185–186. Tyto skutečnosti se odrazily také v podobě jím vydaného normativního dokumentu.

¹³⁵ BiKn, sig. 1567, Statuta 1766. A dále POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 188.

potřebuje. Dále stanovy přesně vyjmenovávají povinnosti všech, kteří mají s chodem v semináři co do činění.¹³⁶ Detailně se jim v podrobnosti věnujeme v kapitole o personálním obsazení kanceláře.

V druhé části stanov nazvané *Constitutiones ab alumnis ecclesiasticis servandae* jsou v osmnácti člancích uvedena ustanovení, která musejí alumni dodržovat. Biskup znovu upozorňuje s odkazem na Tridentický koncil, že cílem semináře je formace budoucích kněží jak v nauce, tak ve ctnostech. Právě tady si mají osvojit, jak bojovat proti nepřítelům katolického náboženství a připravit svého ducha na úkol učitelů a pastýřů k užitku svěřených duší. Poprvé se zde setkáváme s biskupovým slibem, že chce o ústav pečovat jako o zřítelnici vlastního oka (*pupillam oculi*) a že zvolí nejlepší prostředky, aby se o seminář postaral. S téměř totožnou formulací se setkáme i o 36 let později, kdy svá statuta pro obnovený seminář vydá biskup Maria Tadeáš hrabě Trauttmansdorff. Dále biskup Blümegen seminaristům přislíbujíc ty nejlepší představené i vyučující, kteří se zcela zasvětili své službě. V duchu tradičního odvolávání se na prověřené hodnoty v církvi připomíná, že příkázaná pravidla nejsou zcela nově vymyšlena: „*non novas illas quidem aut recens excogitatas*“,¹³⁷ ale že je formuloval z osvědčených zvyklostí i z norem kanonického práva. Nechybí vyjádření naděje, že klerici si normy osvojí a ty jim umožní vést život a utvářet své mravy dle stanovených požadavků. V této souvislosti na závěr biskup cituje pasáž ze sv. Cypriána, že „*řád je strážcem naděje, otěží víry a vůdcem na cestě spásy. Accipite itaque disciplinam et servate illam.*“¹³⁸

Seminář měl pro alumny být školou ctnosti: „*schola virtutis*“.¹³⁹ Místem, kde se oddají nauce církve a ctnostnému životu, odloží starého člověka: „*veterem hominem exuentes*“ a povedou život v obnoveném duchu: „*in novitate spiritus vivere*“.¹⁴⁰ Odloží všechny starosti zdejšího světa a napodobí tak svého mistra Ježíše Krista, který když vedl soukromý život, prospíval věkem a milostí a připravil se tak na svůj vykupitelský úkol.¹⁴¹

K tomu jim mělo dopomoci i následující opatření. Seminaristé museli svoje i darované peníze deponovat u rektora, který jim vydával pouze určitý obnos, uznal-li to za potřebné.

¹³⁶ Tamtéž, Cap. I.

¹³⁷ POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 191.

¹³⁸ BiKn, sig. 1567, Statuta 1766, Pars I, a dále POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 191. V překladu znamená: „Přijměte tedy tento řád a zachovávejte jej“.

¹³⁹ Tamtéž, s. 191.

¹⁴⁰ BiKn, sig. 1567, Statuta 1766, Pars II, I. A dále POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 191.

¹⁴¹ Tamtéž, Pars II, II.

Pokud by rektor odhalil, že někdo u sebe peníze tajně ukrývá, jeho trestem bylo, že celý utajovaný obnos odevzdal církvi na její potřeby.¹⁴²

Opustit seminář bez svolení rektora a přenocovat někde jinde bylo alumnům přísně zapovězeno. (Strávit noc mimo dům ostatně nesměl ani rektor.) Výjimka byla možná jen z vážných důvodů. Z domu nemohli seminaristé odcházet nikdy jednotlivě, vždy alespoň ve dvou. Přestupce proti tomuto nařízení čekalo třídní domácí vězení na samotce o chlebu a vodě.¹⁴³

Do svých pokojů nesměli alumnové vodit cizí osoby o ženách vůbec nemluvě. Za tento prohřešek jim hrozilo rovněž třídní vězení. Jen pokud k tomu dal rektor souhlas, mohli seminaristy navštívit rodinní příslušníci nebo známí. Sejit se spolu směli ve vyhrazené místnosti, tzv. hovorně, případně v refektáři.¹⁴⁴ V pokojích museli alumní držet vzorný pořádek. Platil přísný zákaz se zde zamykat, aby představení mohli kdykoliv přijít na kontrolu.¹⁴⁵

V pracovní den ráno budil alumny zvon. Po budíčku museli za čtvrt hodiny poté řádně oděni v talár nastoupit k modlitbám. Opozdilce čekalo po obědě v době odpočinku půl hodiny rozjímání navíc, aby napravili své zaspání.¹⁴⁶ Při obědě a večeři rektor v refektáři k jídlu předčítal seminaristům vhodné texty. Strávníci se v jídelně měli slušně chovat a vyvarovat se nestřídmosti.¹⁴⁷ Po jídle se všichni sešli k uctění Nejsvětější svátosti a poté se odebrali ke společnému odpočinku. Ve společenské místnosti bylo zapovězeno popíjet alkohol a zejména hrát kostky a karty: „*aleis, foliisque pictis ludere*“.¹⁴⁸ Směla se pouze vést stavu přiměřená konverzace o vhodných záležitostech. Seminaristé nesměli při rekreaci vést žádné hádky a bujaré diskuze.¹⁴⁹

Večer začínal společnou modlitbou seminaristů Litanií ke všem svatým a vyslechnutím témat k rozjímání (*puncta meditationis*), které alumnům sdělil studijní ředitel. Po zpytování svědomí následoval v tichosti odchod na pokoje. Po čtvrt na deset se v domě zhasínala všechna světla.¹⁵⁰

¹⁴² Tamtéž, Pars II, III.

¹⁴³ Tamtéž, Pars II, IV.

¹⁴⁴ Tamtéž, Pars II, V.

¹⁴⁵ Tamtéž, Pars II, VII.

¹⁴⁶ Tamtéž, Pars II, VII.

¹⁴⁷ Tamtéž, Pars II, IX.

¹⁴⁸ Tamtéž, Pars II, X A dále POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“ ..., s. 192.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž, Pars II, XI

Biskup Blümegen neopomněl sankcionovat řádný oděv seminaristů a úpravu vlasů. V dokumentu varoval před marnivostí v odívání.¹⁵¹ Bod čtrnáct instrukcí se věnoval vzájemným vztahům chovanců a představených. Jsou vyzýváni k pokoře při kárání i trestech, kterých se jim dostalo od představených. Nejtěžším trestem, který hrozil při neuposlechnutí výtek představených, bylo vyloučení ze semináře. Seminaristé měli plnit nařízení představených bezodkladně a hovořit o nich, i mezi sebou v soukromí, jen slušně. Své připomínky k nadřízeným měli bez zášti či afektu sdělit rektorovi.¹⁵²

Biskup alumny důrazně varoval před nesvorností, neboť „v domě, do něhož není nesvornost vpuštěna, přebývá pokoj, spravedlnost a láska.“¹⁵³ Základním prostředkem k tomu je, aby seminaristé nikoho nepomlouvali, nestěžovali si před druhými a nic nevynášeli.

Konečně biskup nařizuje vyvěsit statuta ve všech pokojích, aby si je všichni mohli často připomínat.

Podobu studií charakterizovala Blümegenova statuta následovně: nejprve se posluchači měli věnovat kurzu biblistiky zaměřenému zejména na novozákonní knihy (evangelia, Skutky apoštolů a listy apoštola Pavla). Dalším oborem byla tzv. polemická teologie, kde se mimo jiné seminaristé seznámili s argumenty proti z hlediska katolické doktríny bludným naukám, jako deismus, materialismus, manicheismus apod. Dalšími „heretickými“ naukami byly „omyly husitů, luteránů, kalvinistů a dalších kacířů“. Závěrečná část kurzu se věnovala církevnímu právu a morální teologii. Po celý rok se přednášela liturgika, homiletika a katechetika.¹⁵⁴

Zásadní změnu ve fungování i způsobu studia v semináři pak představovaly reformy Josefa II.¹⁵⁵ Dne 19. dubna 1783 sdělilo gubernium nótou biskupovi Janu Leopoldu Hayovi (1780–1794) úmysl císaře z 30. března 1783 zřídit generální seminář v Praze pro celé Čechy. Veškeré příjmy a majetek dosavadních institucí vzdělávajících duchovenstvo, tedy i královehradeckého semináře, měly připadnout fondu generálního semináře. Nóta biskupa vyzývala, aby neuváděl pouze počty studujících v semináři, ale rovněž aby do čtyř týdnů od data přijetí nóty nahlásil také příjmy a majetek semináře.¹⁵⁶

¹⁵¹ Tamtéž, Pars II, XIII

¹⁵² Tamtéž, Pars II, XV–XVI.

¹⁵³ POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 192.

¹⁵⁴ Tamtéž, Caput IV. De officio directoris studiorum, *Materiae in praelectionibus pertractandae*. A dále POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 190.

¹⁵⁵ K reformám a státnímu církevnictví za Josefa II. obecně srov. např. WINTER, Eduard, SOJÁK, Vladimír. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848*. Praha: Jelínek, 1945, dále HONČ, Petr. *Spojenci i rivalové: Církev a stát v době platnosti solní smlouvy (1630–1782)*. Praha: Argo, 2021.

¹⁵⁶ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 30–32.

Biskup Hay si velice cenil semináře v Hradci Králové, nejen kvůli výpomoci jeho chovanců v katedrále, ale rovněž i kvůli možnosti bližšího poznání kandidátů duchovního stavu a jejich osobních vlastností. Dále Hay považoval za velmi výhodné, že seminář umožňuje kandidátům seznámit se s duchovní správou předtím, než do ní fakticky nastoupí. Právě tyto důvody uvedl v korespondenci s gubernií z května 1783, ve které zdůvodnil nutnost existence takového semináře pro svoji diecézi. Dále připomněl, že kněží si seminář sponzorují z vlastních prostředků sami. I proto tak navrhoval, aby se na generální seminář přispělo pouze částí, a nikoli veškerým seminárním majetkem.

Biskupovy připomínky padly na úrodnou půdu. Dekret z 21. srpna 1783, do Hradce Králové byl doručen až dne 29. srpna 1783, námitky zohlednil. Kromě generálního semináře v Praze měl nově zůstat či být v každé diecézi zřízen dům pro kněze, kde by se chovanci po absolvování teologie v Praze mohli zdokonalovat v kněžské službě. Zamýšlená délka přípravy by pak byla 1 až 2 roky. Absolvent takového kurzu měl poté odejít do duchovní správy. Semináře však měly být dotovány ze zdrojů vlastní diecéze. Královehradecká diecéze neměla fond, ze kterého by mohla dotovat seminář, proto majetek stávajícího semináře měl zůstat bez újmy.¹⁵⁷

Po zřízení generálního semináře v Praze bylo v semináři ubytováno pouze osm vikaristů. Po spojení chrudimského a čáslavského kraje s královehradeckou diecézí roku 1784 se zvýšil počet ubytovaných asi desetkrát.

Jak již bylo zmíněno, po zavedení generálního semináře měli jeho chovanci pobývat ve svém diecézním semináři 1 až 2 roky jako tzv. praxisté. Tato doba musela být posléze zkrácena pouze na půl roku kvůli nedostatku kněží v duchovní správě a finanční nákladnosti. Toto nařízení vstoupilo v platnost dne 17. července 1790. Předpis také přinášel další změnu: k původní službě v katedrále přidal z důvodu procvičení duchovní správy i veřejná kázání a katecheze, vyučování ve škole a vysluhování svátostí, vyučování v liturgii a gregoriánském církevním zpěvu, kterému dosud v generálním semináři alumni pouze naslouchali.¹⁵⁸

Kromě toho měli být praxisté nabádáni k četbě dobré literatury. Za tímto účelem byli biskupové pověřeni sestavit seznam vhodných knih a poslat ho ke dvoru ke schválení. Na jeho základě vyšel dne 17. ledna 1789 seznam panovníkem schválených knih pro semináře a na něm uvedené knihy, pokud byly k dispozici, měla rozeslat pražská univerzitní knihovna,

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 33.

¹⁵⁸ HOLOUBEK, L. *Královehradecký biskupský seminář v 18. a 19. století...*, s. 70–71.

případně měly být opatřeny z majetku seminářů, který se uspořil zkrácením pobytu chovanců.¹⁵⁹

Dne 19. července 1787 gubernium dalo na vědomí královéhradecké konzistoři pokyn, aby její alumni po odchodu z generálního semináře byli živeni a ubytováni v domácím semináři. Biskup Hay však poukázal na to, že příjmy diecézního semináře nejsou schopny poskytnout dostatečné zázemí pro všechny studenty z generálního semináře, protože již taktak stačily pro dva představené, osm vikaristů i se služebnictvem tzv. *domestiky* a pro tzv. *corrigierenden*.¹⁶⁰ Biskup Hay vznesl i otázku, z čeho živit a šatit zbývající praxisty. Dne 14. října 1787 gubernium rozhodlo, že co nejvíce alumnů má být živeno z prostředků semináře a ti, na něž se nedostane touto cestou, mají být sponzorováni z náboženského fondu. Konzistoř byla za tím účelem pověřena přispívat podle svých možností guberniu na tyto účely. Peněz z náboženského fondu se mělo využívat co nejméně, měly se co nejvíce šetřit. Dále byla podniknuta další opatření na doporučení gubernia.¹⁶¹

Ze sedmnácti kněží opustivších ročně generální seminář mělo být vybráno osm, kteří nastoupí do hradeckého semináře, kteří ještě se třemi dalšími alumny z minulého kurzu obdrží příspěvek ze seminární pokladny. Čtyři z nich, vedle třech z proběhnutého kurzu, po dobu pobytu v semináři obdrželi 25 zlatých na ošacení, prádlo a léky přímo z pokladny semináře. Zbylí praxisté, kteří ještě nebyli ubytováni v semináři, nemohli logicky obdržet finance z jeho prostředků, neboť vyživování jedenácti alumnů bylo už i tak nad jeho síly. Proto měli finanční prostředky vypláceny z náboženského fondu. Kněží žijící mimo seminář tedy prozatím nic nedostali, avšak měli nastoupit do semináře ihned po jeho rozšíření a nesměli zde zůstat déle než půl roku. Proto bylo upuštěno od původního nařízení, že během této doby nesmí být umístěni do duchovní správy. Příjmy z benefícia byly rovněž cestou, jak zajistit mladé duchovní finančními prostředky.¹⁶²

Státem bylo vypočteno, že půlroční zaopatření alumna přijde na 100 zlatých, přičemž roční příjem semináře činil 2 201 zlatých. Na výživu 22 alumnů tedy stačil na půl roku. Avšak hradecký biskup se proti tomu záměru ohradil, protože když by po půl roce chovanci vystoupili, nebyla by zachována původní funkce semináře, a sice výpomoc a sloužení fundací v katedrále. Kromě toho museli být zaopatřeni i představení semináře. Ani těm nešlo odepřít stravu a ošacení. Na naléhání biskupa gubernium povolilo nakonec

¹⁵⁹ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 43–44.

¹⁶⁰ Jednalo se o kněze, kteří si v prostorách semináře odpykávali trest tzv. korekce. Blíže k problematice srov. kapitolu Cizí duchovní osoby v semináři.

¹⁶¹ HOLOUBEK, L. *Královéhradecký biskupský seminář v 18. a 19. století...*, s. 70–71.

¹⁶² SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 43–44.

čtyři nastoupivší chovance ponechat v semináři jeden celý rok a využít je jako chórové zpěváky (byli to tzv. vikaristé). Avšak vyživování těchto vikaristů a alumnů bylo ponecháno zcela v režii semináře.¹⁶³

Rovněž se v korespondenci objevily návrhy ze strany gubernia, zda by nebylo prospěšnější přispívat každému semináři 300 zlatých, či zřídit speciální vyživovací fond. Obé bylo odmítnuto s tím, že by to narušilo soběstačnost a tím pádem zhoršilo disciplínu semináře. A tak nadále starost o chovance zůstala v režii semináře.¹⁶⁴

Kromě stravy dostával každý z chovanců 25 zlatých a senior 43 zlatých (nejpozději od roku 1783) na oblečení, prádlo a další drobnější potřeby. V případě onemocnění bylo obstaráno léčení lékařem a léky hrazeny z pokladny semináře. Dne 10. dubna 1790 však biskup Hay přikázal, aby zdravotní péče byla zajišťována lékařem přímo patřícím k semináři, tj. aby měl seminář vlastního lékaře.¹⁶⁵

Počet alumnů se v průběhu let existence semináře měnil, stejně tak i výše jejich podpory (tzv. *sustentace*). Jak již bylo uvedeno, roku 1714 po otevření semináře bylo přijato pouze šest mladých kněží, kteří byli financováni ze tří nadací pro seminář.¹⁶⁶ Díky zbožným odkazům se postupně majetek semináře rozmnožil, takže mohlo být přijato postupně více seminaristů. Tak bylo již v roce 1782 přijato devět mladých kněží. Po zavedení seminaristika pro generální seminář v Praze se ovšem v roce 1784 počet o jednoho snížil.¹⁶⁷ Za rok na to vzrostl opět na devět. Snížení počtu bylo zapříčiněno zčásti nedostatkem kněží pro duchovní správu, takže praxisté byli nuceni formaci opouštět dříve. Později naopak zčásti proto, že seminaristé z Prahy často zůstávali déle a prostředky domu začaly nedostačovat. V roce 1787 bylo opět přijato osm vikaristů.¹⁶⁸ V roce 1792 celý rok v semináři dokončili jen dva kněží, Josef Šír a Jan Kirchner.¹⁶⁹ Toho roku 1792 bylo vyživováno kromě dvou stabilních vikaristů ještě devět mladých kněží, ale jejich pobyt trval pouze jeden až dva měsíce, tedy nikoli celý rok dle původních plánů. V roce 1793 k nim přibyl kněz Kilian Finger. V roce 1795 seminář ubytoval seniora a šest vikaristů. V roce 1796 to bylo deset absolventů teologie z Prahy, kteří zde zůstali až do svého umístění v duchovní správě.¹⁷⁰

¹⁶³ Tamtéž, dále HOLOUBEK, L. *Královéhradecký biskupský seminář v 18. a 19. století...*, s. 72.

¹⁶⁴ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 50.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 50.

¹⁶⁶ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 600, Kniha nadací, 1709–1777, kn. č. 64.

¹⁶⁷ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 217.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 217.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 217.

¹⁷⁰ ABiHK, f. registratura biskupské konzistoře, *Catalogus universi cleri episcopalis dioeceseos Regiane Hradecensis, Anno 1796–1802.*

V roce 1796 dosáhl nedostatek kněží v diecézi vrcholu. Konzistoř proto 23. března tohoto roku nařídila všem v diecézi žijícím původně řeholním kněžím z rozpuštěných klášterů, stejně jako všem penzionovaným diecézním kněžím, aby sloužili fundační i jiné povinnosti při katedrále. K tomu nezbytné zázemí měli nalézt v semináři. Bohužel nikdo z dotčených kněží se k této nařizené službě nepřihlásil.¹⁷¹ Situaci konzistoř nakonec vyřešila tak, že do semináře pro tuto službu povolala delší dobu nevyužité kaplany.¹⁷² K podobné situaci zřejmě došlo i v roce 1800, kdy do prvního listopadu zemřelo v diecézi 34 kněží.¹⁷³ Nově ordinovaní kněží byli ihned posláni do duchovní správy, zatímco starší k tomuto účelu méně vhodní kaplani byli povoláni do kněžského domu. V roce 1797 kromě stabilních vikaristů zde bylo patnáct alumnů na čtyři a půl měsíce. V roce 1799 vykonávali službu vikaristů kněží, Finger, Metelka a francouzský kněz Seruilette. V korekci zde byli dva duchovní, otcové Beránek a Zizius.¹⁷⁴

V posledních letech kněžského domu v letech 1790–1802 personální stav činil šest vikaristů. K obsluze představených a alumnů zde bylo pět sluhů: 1 podomek, 1 kuchařka, 1 nákupčí, 2 služby. Seniozem byl Schalla-Mayer, který zároveň pracoval na konzistoři.¹⁷⁵

Pro úplnost uvedme, že po zřízení generálního semináře, požadovaly státní orgány zrušení stávajícího kněžského domu. Tento záměr se však podařilo představeným semináře za pomoci biskupa a konzistoře úspěšně zvrátit a instituci prosadit jako dům pro praxisty.¹⁷⁶

5.2 Seminář a diecézní teologické učiliště 1802–1918

Po zrušení generálních seminářů prodělala královéhradecká instituce pro vzdělávání duchovních výrazné změny. Královéhradecký kněžský dům sice přežil výuku v generálních seminářích a v roce 1802 se po reformě biskupa Marii Tadeáše hraběte Trauttmansdorffa (1795–1811) výrazně transformoval. Vznikl seminář s vlastním diecézním teologickým učilištěm, tzv. teologickým institutem, nejstarší v tehdejší monarchii, který kandidáty kněžství připravoval od samého počátku. Proměnu charakteru semináře dobře charakterizuje Petr Polehla: „*Blümegeňovy instrukce jsou velmi striktní, vyzývají představené semináře*

¹⁷¹ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 217.

¹⁷² Tamtéž, s. 217.

¹⁷³ ABiHK, f. registratura biskupské konzistoře, Syllabus mortuorum ex venerabili clero dioeceseano 1800.

¹⁷⁴ ABiHK, f. registratura biskupské konzistoře, Catalogus universi cleri episcopalis dioeceseos Regiane Hradecensis, Anno 1796–1802.

¹⁷⁵ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 52. Dále též ABiHK, f. registratura biskupské konzistoře Catalogus universi cleri episcopalis dioeceseos Regiane Hradecensis, Anno 1796–1802.

¹⁷⁶ Blíže k tomu v kapitole o tématech úřední korespondence.

k napomínání a udílení trestů, například formou přísného postu či nuceného rozjímání, s čímž se u statut Trautmannsdorfa již nesetkáme, neboť trestání je zde v osvícenském duchu nahrazeno spíše napomínáním a poučováním a umrtvování těla (posty, dlouhými modlitbami) je zcela odvrženo, ba dokonce v textu kritizováno. V Trautmannsdorfových statutech se hojně vyskytuje pojem užitečnosti (utilitas); vše má vést k budoucí praxi a má to přinášet užitek. Jako vlastnosti, jež se pojí ke kněžskému stavu, jsou v textu opakovaně zmiňovány důstojnost (honestas) a umírněnost (modestia). Extrémy a výstřelky v náboženském životě nepatří do života kněze. Blümegeňův ideální klerik má vynikat ctnostmi (virtus) a věděním (scientia) a má též být připraven k boji proti různým herezím, což je pro nábožensky tolerantního Trautmannsdorfa požadavek již nepřijatelný. Blümegeň doporučuje jako četbu kromě Písma Svatého též Martyrologium a také knihy z asketiky. Tuto teologickou disciplínu Trautmannsdorf již vůbec nezmiňuje. Pod vlivem osvícenství a pietismu začaly být v průběhu 18. století kladeny na vzdělávání a výchovu kléru nové požadavky. Bylo kritizováno vzdělávání založené na formální logice, metafyzice a dogmatice a požadována byla jednota zbožného života a učeného vědění. Důraz byl v kněžské formaci kladen zejména na kazatelství, biblistiku a s ní spojenou filologii a studium církevních dějin (zejména období patristiky). Šlo tedy o zdůraznění praktických, biblických a historických oborů a prakticko-pastoračního zaměření výchovy kléru. Došlo k posílení výuky katechetiky jako jedné z hlavních vyučovaných disciplín. Celkově se povolání kněze, resp. řadového faráře pedagogizovalo.“¹⁷⁷

Studijní kurz v novém uspořádání poměrů trval nejprve tři, od roku 1815 čtyři roky. Vyučovaly se zde například starozákonní a novozákonní biblické předměty, katechetika, metodika, pedagogika, hermeneutika, morální, pastorální a fundamentální teologie, hospodářství, metody výuky hluchoněmých. Alumni se také mohli zúčastnit nepovinných přednášek, zejména z tzv. orientálních jazyků. Tato nová instituce, první svého druhu v tehdejší monarchii, se mohla pyšnit mj. také kvalitním a erudovaným profesorským sborem (někteří jeho členové studovali např. na Frintaneu). Tím se zdejší teologický institut významně podílel na intelektuální i morální formaci budoucích diecézních kněží. Jeho kvalitu demonstruje také fakt, že zde studovali rovněž klerici řeholní a světští klerici z ostatních zemí tehdejší monarchie. Působila či studovala na něm řada významných osobností, jako například vlastenci Josef Liboslav Ziegler či Jan Rautenkranc i budoucí královéhradečtí biskupové Josef Jan Evangelista Hais, Edvard Jan Brynych.

¹⁷⁷ POLEHLA, P. „Accipite disciplinam et servate illam“..., s. 188. Blíže se tematice věnuje kapitola Zřízení/zánik alumnátu. Zde uvádíme pouze základní údaje.

Tridentský model vzdělávání budoucích duchovních římskokatolické církve doznal v průběhu dějin dílčích změn, které souvisely se sociálně politickým vývojem. Zejména v období tzv. druhé konfesionalizace dochází k nárustu počtu chovanců i výše dotace, dochází k rozšiřování objektů semináře i k revitalizaci jeho vnitřního vybavení. Jedná se o součást všeobecného trendu, který se tzv. „na plno“ projevil v polovině 19. století. Společnost se částečně pod vlivem antiklerikálních i antináboženských společensko-filozofických systémů začala znovu hlásit ke konfesnímu životu. V případě římskokatolické církve tak např. roste počet povolání, zejména je to markantní v případě ženských řeholních institucí.¹⁷⁸

Uzavření konkordátu v roce 1855 pak přineslo i prohlubující reformu zdejšího teologického studia. Blíže o ní pojednáme níže v příslušné kapitole.¹⁷⁹ Podle rozhodnutí nejvyššího správního soudu z 31. října 1883 číslo 2 497 byly alumnáty prohlášeny soukromými ústavy a státnímu dozoru podléhaly jen v případě dotace. Rovněž tak jmenování představených a profesorů bylo věcí diecézního biskupa. Vládě příslušelo pouze právo veta ve smyslu zákona ze dne 7. května 1874.¹⁸⁰

Z hlediska počtu studentů, který se vyvíjel, lze uvést, že *numerus fixus* byl v královéhradeckém semináři stanoven od roku 1870. Od roku 1891 se počet ustálil na 131 chovancích.¹⁸¹ Chovanci hradeckého semináře nacházeli uplatnění nejen v duchovní správě, ale také například v kanceláři biskupské konzistoře. Na zdejším teologickém institutu studovali spolu s kandidáty ze světské populace i studenti z řad řádů působících v diecézi, nicméně rovněž zde studovali studenti i z ostatních diecézí v monarchii.¹⁸² Důsledkem vývoje počtu studentů bylo mj. tomu odpovídající rozšiřování kapacity seminární budovy, která byla postupem času schopna pojmout i externí studenty.¹⁸³

Závěrem kapitoly o dějinách semináře lze tedy shrnout, že královéhradecká diecéze od roku 1714 disponovala vlastním zařízením pro výchovu kněží, tak jak jej požadoval Tridentský koncil. Specifické poměry v diecézi si ovšem vyžádaly jistou modifikaci ve způsobu fungování. V letech 1714–1802 existoval seminář jako kněžský dům, žili zde již

¹⁷⁸ K problematice srov. např. PETRÁČEK, Tomáš. *Adaptace, rezistence, rezignace: církev, společnost a změna v novověkých dějinách*. Ostrava: Moravapress, 2013 a úvodní pasáže v TÝŽ: *Sekularizace a katolicismus v českých zemích: specifické rysy české cesty od lidové církve k nejateističtější zemi světa*. Ostrava: Moravapress, 2013.

¹⁷⁹ Srov. podkapitolu Státní a církevní nařízení v oblasti teologického studia.

¹⁸⁰ Viz heslo Alumnát v TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 332.

¹⁸¹ SOUKUP, Jan. Klerikální seminář a bohoslovné učeliště v Hradci Králové. *ČKD*, 1891, roč. 32, č. 7, s. 401.

¹⁸² Např. v roce 1858 ve zdejším semináři studoval pastorální teologii jeden bohoslovec z diecéze Sankt Pölten. Složil zkoušku soukromě s dobrým prospěchem. V diecézním institutu v St. Pölten z tohoto předmětu byla skládána zkouška ke konci studijního roku, na rozdíl od institutu místního, kde se skládala zkouška semestrální, proto představení zvolili v jeho případě individuální plán. SOkA HK, f. Biskupský seminář Hradec Králové, inv. č. 272, Výroční zpráva o stavu semináře, 1858, kart. č. 22, nefoliováno.

¹⁸³ K seminární budově viz podrobněji příslušnou kapitolu o agendě týkající se seminární budovy.

vysvěcení kněží, kteří předtím studovali teologii na teologické fakultě v Praze. V jednoročním nebo dvouročním kurzu za dodržování domácího řádu se zde prakticky na přednáškách a cvičeních připravovali na budoucí činnost na beneficiích. Důraz byl kladen především na osvojení prakticky potřebných znalostí. V tomto období byl v kněžském domě patrný vliv jezuitského řádu, neboť jeho členové zde působili jakožto studijní ředitelé. Díky obratnému jednání s císařským dvorem se podařilo biskupovi Janu Leopoldu Hayovi zajistit existenci semináře i přes původní úmysl panovníka seminář v Hradci Králové zrušit. Reforma a obnovení semináře v roce 1802 pak instituci etablovala v podmínkách církevního života 19. a do značné míry i 20. století. Jakožto primární instituce zodpovědná za formaci budoucího diecézního kněžstva, tedy osob, které doprovázely většinu tehdejších obyvatel po velkou část jejich života, se seminář výrazně zapsal a hrál významnou roli v dějinách východočeského regionu i domácí diecéze. Nezanedbatelnou úlohu zaujal královéhradecký seminář také při poskytování zaměstnání i výdělků královéhradeckým měšťanům, ať už sloužícím, městskému lékaři, či místním hostinským, u kterých odebíral potraviny a stravu. Královéhradecká veřejnost měla přístup na bohoslužby do seminárního kostela.

Z dobře vybudovaného základu mohl seminář čerpat i ve století dvacátém, kdy posléze došlo dokonce ještě k rozšíření probírané látky a délky studia. Studia se dále obohacovala o další předměty, např. křesťanskou sociologii, dějiny křesťanského umění, dějiny hudby. Přibyl i 5. studijní ročník. Seminář s teologickým institutem přežil až do poloviny 20. století. V roce 1950 existenci semináře přerušil totalitní režim, byť bezprostředně po únoru se ještě zdálo, že instituce alespoň v nějaké podobě přežije. Prvním krokem likvidace bylo dosazení zmocněnce SÚC do semináře, dále došlo k zatčení dlouholetého rektora Hugona Doskočila. Po zřízení CMBF v Praze pak došlo ke zrušení úplnému a k jeho obnově již bohužel nikdy nedošlo.¹⁸⁴

Po uvedení základních informací pro poskytnutí nezbytného kontextu můžeme nyní přikročit k samotné analýze úřední komunikace.

¹⁸⁴ K tomu blíže podrobněji v kapitole Zřízení/zánik alumnátu.

6 Královéhradecký seminář a jeho úřední komunikace v 18. století

6.1 Dochování dokumentů

Pro období tzv. kněžského domu, tedy v letech 1714–1802 lze písemnou produkci rekonstruovat pouze z ostatních archivních souborů, kde se dochovala u původců, kteří byli jejími příjemci.¹⁸⁵ Tyto písemnosti totiž jednak nejsou v samotném archivním souboru Biskupský seminář Hradec Králové obsaženy, jednak utrpěly značné množství deperdit. V původní registratuře biskupského semináře se však s velikou pravděpodobností nalézaly.¹⁸⁶

V pramenech narativní povahy, v pamětní knize semináře, která hovoří o pramenech, nám dnes již nedostupných, se lze setkat s pojmem „*zakládací dokumenty rektorátu*“,¹⁸⁷ tyto však nejsou blíže specifikovány. Stejně tak nelze s jistotou stanovit existenci úředních knih, byť lze s velkou mírou jistoty uvažovat alespoň o existenci kopií nařízení a knihy fundací seminárního kostela.

Vzhledem ke skutečnosti, že alumni byli již ordinováni před vstupem do semináře, zmiňujeme spíše pouze pro úplnost, že se nelze v úřední korespondenci setkat s žádostmi o příslušné dispense, kandidaturu svěcení apod. Ty, byť se nalézají v archivním souboru biskupského semináře, patří do provenience biskupského ordinariátu. Tyto písemnosti se objevují až v éře generálních seminářů.¹⁸⁸ Podrobněji se dispensací budeme zabývat v následující kapitole.

Cenným a nesporně důležitým zdrojem informací o podobě písemností pak jsou prameny normativní povahy, statuta semináře, která kodifikují jisté druhy písemností, které byli představení semináře povinni zasílat konzistoři, resp. biskupovi.

6.2 Chod kanceláře, písemnosti obecně

Správu kanceláře, příjem došlých dokumentů, koncipování písemností i jejich pověřování a expedici v počátcích instituce zajišťoval patrně sám rektor. Lze tak usuzovat na základě poznatků, které poskytují základní normativní dokumenty, statuta biskupského semináře. Nejstarší normativní pramen, statuta biskupa Jana Adama hraběte Vratislava

¹⁸⁵ Zde máme na mysli hlavně soubory Biskupská konzistoř Hradec Králové a Biskupský archiv deponovaný v SOkA Hradec Králové.

¹⁸⁶ Svědčí o tom zejména vyřizování agend souvisejících s nadacemi v 1. polovině 20. století po r. 1919, kdy si královéhradecká biskupská konzistoř dávala k nahlédnutí zasílat akta ze seminárního archivu.

¹⁸⁷ SOkA HK, f. Biskupský seminář Hradec Králové, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 68.

¹⁸⁸ Tamtéž, inv. č. 481–596, Záležitosti chovanců, 1707–1913, kart. č. 26–53. Záležitosti chovanců, presentace gen. Semináři... passim.

z Mitrovic (1710–1721) z roku 1714 *Regulae seminarii episcopalis Reginae hradecensis*¹⁸⁹ ve výkonu oblasti celé správy semináře znají pouze jediného představeného, rektora.¹⁹⁰ O kanceláři se však nijak nezmiňují.

Dalším předpisem upravujícím fungování semináře v 18. století jsou statuta biskupa Heřmana Hanibala z Blümegen (1764–1774) z roku 1766.¹⁹¹ Správu semináře dělí mezi další osoby: rektora, studijního ředitele praesida, seniora, bedela a inspektory semináře.

6.2.1 Rektor

Rektor byl tím, kdo vedl instituci, staral se o hospodaření, správu majetku a dodržování domácí disciplíny a čistoty v areálu semináře. Rektora statuta označila za „*duši celého stroje*“,¹⁹² dohlížel na domácí disciplínu a měl jít příkladem, dbát na dodržování zákonů a věnovat se i spirituální práci s alumny.¹⁹³ Měl být všeobecně vzorem dobrého života, moudrosti a otcovské lásky. Uchovával u sebe cenné předměty a peníze chovanců, které nesměli mít k dispozici přímo u sebe a vydával jim je pouze, pokud usoudil, že jim budou ku prospěchu. Jejich finance deponoval v bezpečně zamčené pokladně. Pokud by někdo z alumnů tajně přechovával hotovost u sebe, případně by s přidělenými financemi špatně hospodařil, rektor měl zajistit, aby připadly církvi.¹⁹⁴ Uděloval povolení k opuštění semináře, ale i tresty za přestupky. Dohlížel dále na to, aby se v semináři nepohybovalo velké množství žen a laiků. V tom mu byl nápomocen zejména vrátný, který musel být spolehlivý a řádný muž: „*Fidelem et probum virum esse oportebit.*“¹⁹⁵ Prováděl kontrolu ubikací alumnů. Dále musel zabezpečit dostačující množství stravy a to denně v poledne čtyři, k večeři tři pokrmy a vedle toho dostatečný denní příděl piva a nápojů. Při větších svátcích jako například Narození Páně, Obřezání Páně, Velikonoce a seslání Ducha Svatého, Slavnost Těla a Krve Páně, svátek sv. Jana Nepomuckého, svátek Petra a Pavla, byly zvláštní příděly, tj. šest druhů jídel k obědu a k večeři čtyři jídla, navíc k tomu pro každého jednotlivce žejdlík vína.¹⁹⁶

¹⁸⁹ SOKA HK, f. Biskupský archiv, inv. č. 136, Statut biskupského semináře v Hradci Králové, 1714–1715, kart. č. 11.

¹⁹⁰ Tamtéž, § 1 De rectore.

¹⁹¹ Ke statutám obecně srov. RYBENSKÁ, Klára, POLEHLA, Petr a NAVRÁTIL, Jiří. *Exemplumsintfidelium, Statuta biskupského semináře v Hradci Králové vydaná biskupem Blümegenem a Trautmannsdorfem v letech 1766 a 1802*. Hradec Králové: Typo Studio Jiří Bittner, 2017, dále BiKn, sign. 1567, Statuta 1766, Caput III. De officio rectoris.

¹⁹² „*Rector, qui anima totius machinae est*“, BiKn, sign. 1567, Statuta 1766, Caput III. De officio rectoris.

¹⁹³ Tamtéž, dále pak Caput III. De officio rectoris.

¹⁹⁴ Tamtéž, Caput III, § I, II – III.

¹⁹⁵ Tamtéž, Cap. III, § I, IX.

¹⁹⁶ BiKn, sign. 1567, Statuta 1766, Caput III. De officio rectoris.

Měl též dohlížet na to, aby se v semináři nepil alkohol a aby chovanci nekonzumovali vlastní jídlo.¹⁹⁷

Dne 30. října 1773 biskup Blümegen zaslal instrukci svému generálnímu vikáři a inspektoru semináře Ferdinandu Želízkovi, v níž doplnil statuta z roku 1766, kde specifikoval změny v otázce stravování alumnů, týkající se velikosti přidělů.¹⁹⁸ V pracovní dny snížil počet přidělů o jeden a byly zmenšeny porce jídla, o nedělích a slavnostních dnech zůstaly přiděly zachovány v původní podobě. Dále bylo instrukcí nařizováno, aby každý z alumnů při svém vstupu do semináře si přinesl nezbytný příbor a dva ubrousky, anebo aby si je zakoupil od administrátora ekonomie za sníženou cenu a aby je při výstupu ze semináře zde zanechal.¹⁹⁹

Povinností rektora také bylo čtvrtletně předkládat biskupovi účet o stavu kapitálu a o jeho užívání k obstarávání potřeb domu a jeho obyvatel. Obdobným způsobem mu předkládal seznamy alumnů.²⁰⁰ Účastnil se praktických cvičení mladých kněží, dohlížel na studia a opakování látky a určoval neděle a slavnosti, při nichž budou jednotliví alumni vystupovat jako kazatelé nebo katecheti. Účastnil se schůzek s inspektory semináře a sledoval dodržování pořádku v refektoriu.²⁰¹ Byl v častém kontaktu s podřízenými, pravidelně navštěvoval *seniora* a *bedela*, aby zkontroloval jejich práci. Statuta rovněž předepisovala, aby na konci dne vždy večer ověřoval, zda byly vykonány všechny potřebné úkoly. Případná porušení nařízení a špatné splnění určených úkolů, opět v souladu se statuty, kázeňsky stíhal. Při zjištění závažnějších provinění se pokoušel spolu s inspektory zjednat nápravu.²⁰² Navštěvoval výuku jednotlivých alumnů a pozoroval je při ní. Povoloval pití alkoholických nápojů mimo vyhrazenou dobu.²⁰³ Když se rektor dozvěděl, že je nějaký alumnus nemocen, bylo jeho povinností, aby obstaral ošetření a léky. Dále aby jej navštěvoval a viděl osobně jeho zdravotní stav. Také zpravidla určil dva alumny, kteří se o nemocného starali. V případě zhoršení choroby byla podána svátost nemocných. Rektor pravidelně předčítal v refektáři při večeři a obědě z Písma, martyrologia a církevní historie.²⁰⁴

Prvních padesát let byl rektor jediným představeným semináře. Právě statuta z roku 1766 zavedla v kněžském domě další funkce, jak následuje níže.

¹⁹⁷ Tamtéž, Cap. III, § I, XI.

¹⁹⁸ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 210.

¹⁹⁹ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 24.

²⁰⁰ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 211.

²⁰¹ Tamtéž, s. 211.

²⁰² Tamtéž, s. 211.

²⁰³ Tamtéž, s. 211.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 211.

6.2.2 Studijní ředitel (*Director studiorum*)

Studijní ředitel byl zodpovědný za veškerou studijní agendu, výuku a za všechny učitele. Do jeho péče spadalo jak teoretické, tak praktické vzdělávání alumnů připravující je na jejich budoucí službu v duchovní správě. Sestavoval rozvrh, přednášel, byl přítomen cvičením, komunikoval s inspektory a s rektorem, účastnil se porad s inspektory, pozoroval a hlásil veškeré dění rektorovi. Spolu s rektorem mu náležela péče o duše alumnů. *Director studiorum* kromě toho ještě kontroloval a korigoval návrhy kázání a katechezí, které si alumní připravovali.²⁰⁵ Po několik prvních sobot v roce vykládal úvod do správného způsobu meditace. Tři dny před svátkem narození Panny Marie vedl společné exercicie. Po skončení exercicií zadal seminaristům témata pro studium i pro rozjímání o prázdninách, což byl povinný úkol a kontroloval jeho splnění. Každý měsíc zkoušel soukromě alumný vždy po jednom z probrané látky. Po uběhnutí každého čtvrtletí sestavoval rejstřík všech alumnů a seznam s výsledky klasifikace a předkládal je biskupovi. Vedl protokoly i o průběhu zkoušky, u které byli přítomni a mohli do ní zasáhnout i inspektoři. Pokud zjistil, že jeho podřízení (*bedel a senior*) pochybili, zpravidla nastalou situaci řešil v osobním rozhovoru, tedy si je zavolal a pokáral. Jestliže se nezlepšili, nahradil je jinými studenty a jejich nástupce vyzkoušel z předpisů, aby mohli své funkce zodpovědně zastávat.²⁰⁶

Studijní ředitel byl většinou členem jezuitského řádu a nebydlel přímo v semináři, ale v místní jezuitské koleji.²⁰⁷ Prvním *directorem studiorum* byl Josef Vach, který současně vykonával funkci *assessor*a konzistoře. Roku 1766 byl přeložen do Znojma a v hradeckém semináři jej nahradil Josef Bergman,²⁰⁸ který předtím přednášel matematiku v Praze. Do funkce nastoupil 11. října 1766 a biskup Blümegen ho jmenoval rovněž přísedícím konzistoře. Po třech letech byl v říjnu roku 1769 povolán do Prahy na Nové město do tamní jezuitské koleje.²⁰⁹ V Hradci Králové jej nahradil Jan Haiden, dosavadní vedoucí konviktu sv. Bartoloměje v Praze.²¹⁰ Byl rovněž jmenován přísedícím konzistoře v říjnu roku 1769. V letním sídle biskupů v Chrasti složil přísahu a v listopadu 1769 byl ustanoven oficiálem Sebastianem Lírem *directorem studiorum*. Haiden rovněž bydlel v jezuitské koleji až do jejího

²⁰⁵ BiKn, sign. 1567, Statuta 1766, Caput IV. De officio directoris studiorum.

²⁰⁶ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 211.

²⁰⁷ SOkA Hradec Králové, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 25. Jezuitská kolej se nacházela nedaleko areálu biskupského semináře, v určitou dobu s ním dokonce přímo sousedila. K tomu srov. ZÁŘECKÁ, K. *Vztahy královéhradeckého biskupství a koleje Tovaryšstva Ježíšova...*, s. 275–293.

²⁰⁸ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 211.

²⁰⁹ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 66.

²¹⁰ K osobě J. Haidena viz ZOUHAR, Jakub. *Mezi Prahou a Hradcem Králové...*, s. 307–342.

uzavření v důsledku zrušení řádu papežem Klementem XIV. v roce 1773.²¹¹ Haiden se poté stal světským knězem, přestěhoval se do semináře, kde však ze začátku dostával stravu, ale žádný plat. Haiden vykonával úřad v semináři 28 let. Měl po jistou dobu na starosti též hospodářské záležitosti. Byl sesazen dne 6. srpna 1797, kdy patnáctý hradecký biskup Maria Tadeáš hrabě Trauttmansdorff přikázal, aby v semináři nevyučovali staří kněží. Proto byl nadále pověřen pouze dohledem na domácí disciplínu, hospodaření, na cvičení v ritu a nad průběhem rekolekcí. Dohled nad představenými semináře a nad vyučováním dostal na starost kanovník Josef Kodeš pocházející z Náchoda. Byl to též jezuita a po rozpuštění řádu byl prefektem v generálním semináři.²¹²

6.2.3 Senior

Senior byl vybírán ze studentů. K jeho hlavním úkolům náleželo kárat delikventy, byl totiž pověřen dohledem nad disciplínou a dodržováním předpisů v semináři.²¹³

Ráno dle instrukcí představených navštěvoval a budil alumny, ohlásil rektorovi toho, kdo zaspal. Dohlížel na průběh meditací a bohoslužebných úkonů a vodil alumny do katedrály na modlitbu kanonických hodin. Po večeři navštěvoval pokoje, kontroloval, jestli jsou všichni přítomni. Po čtvrt na deset zhasel světlo a vyhlášoval začátek nočního klidu. Dohlížel, aby se během doby určené k odpočinku nehýřilo a nehrálo v karty apod. Přestupce ohlásil rektorovi.²¹⁴ Na konci týdne k sobě na výpomoc určil vždy dva alumny v abecedním pořadí. Jeden z nich dohlížel na provoz v refektáři a druhý na bohoslužebné úkony a meditace.²¹⁵ Senior se účastnil konferencí o stavu semináře, na nichž referoval o dosavadní činnosti na úseku svých povinností. Na začátku a konci roku pomáhal rektorovi zhotovovat příslušné katalogy (viz výše povinnosti rektora).²¹⁶ Každou sobotu, hodinu před večeří v rekreační místnosti, senior dle instrukcí předčítal předpisy, vyzkoušel podřízené a jejich poučení písemně zaznamenával.²¹⁷

²¹¹ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 212.

²¹² SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 66.

²¹³ BiKn, sign. 1567, Statuta 1766, Caput V. De officio senioris.

²¹⁴ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 212.

²¹⁵ Tamtéž, s. 212.

²¹⁶ Tamtéž, s. 212.

²¹⁷ Tamtéž, s. 212.

6.2.4 Bedel

Bedel byl pomocníkem *directora studiorum* z řad alumnů a dohlížel na to, aby byly řádně navštěvovány přednášky a aby si alumni pečlivě opakovali a učili se.²¹⁸ V době studia měl navštěvovat tajně pokoje jednotlivých seminaristů a dohlížet na pořádek. Dohlížel na plán přednášek i studia. S těmi, kteří se z řádného důvodu nemohli účastnit lekcí, měl opakovat probranou látku.²¹⁹ V průběhu přednášek sledoval vodní hodiny, aby *directora studiorum* mohl upozornit, že je čas přednášku ukončit.²²⁰ Každou sobotu bylo jeho úkolem navštěvovat *directora studiorum*. Od něho obdržel instrukce ohledně obsahu přednášek z jednotlivých oborů teologie. Také sestavoval seznamy otázek ke zkoušce a vyhotovoval katalogy dle instrukcí svého přímého nadřízeného.²²¹

6.2.5 Inspektoři semináře

Inspektoři zastupovali biskupa, zajišťovali, aby se v ústavu děla jeho vůle a měli zaručit, aby neochabovala domácí disciplína. Jestliže by se rektor nebo někdo z představených semináře provinil proti nařízením, bylo jejich úkolem ho v soukromí napomenout. Pokud by se situace nezlepšila, měli pak podat zprávu o prohřešcích biskupovi. Byli též pověřeni kontrolou a schvalováním využití finančních prostředků a jejich vyúčtování v jednotlivých trimestrech.²²² Před koncem měsíce navštěvovali inspektoři kněžský dům a konali vizitace. Předem upozornili rektora na datum konání, aby všechny nezbytné písemnosti a náležitosti připravil ke kontrole. V určený den se po uvítání rektorem a studenty u brány sešli v rektorově kanceláři ještě s *directorem studiorum* a prošli všechny body instrukcí. Rektor jim předložil případně své stížnosti. Po konci porady se konala zkouška studentů.²²³ Každoročně pak inspektoři zasílali biskupovi shrnutí o stavu celého semináře s příloženým seznamem osob. Obsahoval následující údaje o alumnech: jméno a příjmení, vlast, věk, jaká je povaha chovance, chování, doba pobytu v semináři, jak pracuje na ctnostech, jak student zdokonaluje svůj písemný projev.²²⁴ Zpráva o stavu semináře sledovala následující oblasti:²²⁵

²¹⁸ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 25.

²¹⁹ BiKn, sign. 1567, Statuta 1766, Caput VI. De officio bedelli.

²²⁰ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 212.

²²¹ Tamtéž, s. 212.

²²² BiKn, sign. 1567, Statuta 1766, Caput II. De officio inspectorum. Dále HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 212.

²²³ Tamtéž, s. 213.

²²⁴ Tamtéž, s. 213.

²²⁵ Tamtéž, s. 213.

- 1) jak bylo řízeno hospodaření
- 2) zda se rektor staral o to, aby alumni měli dostatek jídla a pití
- 3) jak dbali rektor a jeho podřízení o disciplínu v semináři
- 4) zda byl dodržován denní rozvrh přednášek a zda byli zaznamenáváni jedinci s výborným prospěchem i ti, kteří studium zanedbávali

6.2.6 Praeses

Krátkodobě existující funkce praesida, k jejíž náplni patřila správa ekonomie domu, vznikla dne 23. června 1773. Tehdy byla za přítomnosti komise složené z inspektora semináře Ferdinanda Želízka a přisedícího konzistoře Jana Haidena a rektora semináře Františka Gelbicha uzavřena smlouva s Josefem Kumpostem, rovněž přisedícím konzistoře.²²⁶ 30. října kontrakt potvrdil biskup, tehdy pobývajícím v Brně. Kumpost coby praeses převzal péči o hospodaření semináře v celé jeho šíři. Po smrti J. Kumposta 4. července 1779 byl biskupem Josefem Adamem hrabětem Arco (1776–1780) na jeho místo jmenován Josef Hurdálek. Ten se však 12. srpna 1780 musel ujmout funkce děkana v Novém Městě nad Metují, když zesnul tamní děkan Josef Weise a funkce zůstala nadále neobsazena.²²⁷

Po roce 1783 se o nákup, výdaje a hospodaření obecně starali znovu rektor a Jan Haiden. I později se ve zprávě pro gubernium hovoří pouze o dvou představených majících v kompetenci nákupy a hospodaření.²²⁸

6.2.7 Úvahy o dalším personálním obsazení

V 80. letech 18. století připadalo dle představ vedení diecéze v úvahu také ustavení třetího představeného semináře, který by pocházel z řad vlastních konzistorních úředníků. České gubernium však ve výnosu ze 14. listopadu 1787 s odvoláním na dvorský dekret z 26. října 1787 oznámilo písemně konzistoři, že v předložených stavebních plánech není zahrnuta stavba dalších bytů, protože dalšího představeného není třeba.²²⁹ Za zamítavé rozhodnutí zemského úřadu mohla předchozí politická rozhodnutí spočívající v tom, aby absolventi vyšší z generálního semináře byli zcela vyživováni z peněz domácích seminářů pro praxisty a nezatěžovali tak náboženský fond. To byl také důvod, proč státní úředníci korespondenčně vyvíjeli určitý tlak, aby v roce 1787 kromě městského faráře a generálního vikáře nebyl

²²⁶ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 68.

²²⁷ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 213.

²²⁸ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 69.

²²⁹ Tamtéž, s. 69–70.

do domu uveden třetí představený. Biskup reagoval dne 13. listopadu 1789 odpovědí, že ustanovení třetího představeného považuje pro seminář za nezbytné kvůli udržení domácí disciplíny. Nedlouho poté ale biskup v pokynu pro konzistoř uznal, že v nastalé situaci není příliš vhodné naléhat na to, aby hradecký seminář měl tři představené. Rozhodl tak s ohledem na generální semináře, z nichž jeden měl pouze tři a druhý dva představené. Jako vhodnější postup se v této věci ukázalo vyčkat na rozhodnutí dvora.²³⁰ Prozatímně měli představení mít neformální finanční zabezpečení, stravu a bydlení v semináři v původním počtu. Biskup si 2. ledna 1790 vyhradil u gubernia právo se v záležitosti uvádění představených v úřad obrátit na panovníka.²³¹ Rektor František Gelbich a Jan Haiden coby administrátor ekonomie zůstali v semináři až do zřízení teologického institutu. Dne 9. prosince 1792 rektor Gelbich v nótě pro konzistoř cituje: „*cum recentissime emanatum decretum in causa domus presbyterorum, clementissime resolvat ut aliquis prebendatus canonicus in dictis aedibus qua superior praesit et praesit infrascriptus jam ultra 30 annos hoc annus subivit non laborem sum porro continuandum dum modo pro illius iuvamine*“, čímž jasně vyjádřil svůj názor na stav věcí.²³² Nakonec vše dopadlo tak, že funkci administrátora ekonomie vykonával Jan Haiden v pokročilém věku a nikdo nový přijat nebyl, protože gubernium tento krok neschválilo.²³³

6.2.8 Plat představených kněžského domu

První údaje o platu představených pochází z doby episkopátu biskupa Blümegena. Podle dnes již nedochovaných „*zakládacích dokumentů*“ rektorátu náleželo rektorovi kromě stravy a dalšího zabezpečení v domě rovněž 300 zlatých, z čehož po zdanění 4% obdržel 288 zlatých.²³⁴ Celkem tedy náklady úřadu rektora čítaly částku 7 200 zlatých ročně. Pro rok 1783 se v opět již dnes nedochovaném „*soupisu nákupů*“ semináře uvádí stejná částka.²³⁵ Platy ostatních představených semináře se až do roku 1789 nepodařilo prozatím zjistit. Smlouva mezi rektorem Gelbichem a *praesidem* Kumpostem z roku 1773 obsahovala následující ujednání: Josef Kumpost kromě bytu, topení, osvětlení a stravy, které měl v semináři, dostával ještě plat 18 zlatých a shodně s rektorem dostával také příplatek

²³⁰ Tamtéž, s. 70.

²³¹ Tamtéž, s. 70.

²³² Tamtéž, s. 71.

²³³ Tamtéž, s. 70.

²³⁴ Tamtéž, s. 70.

²³⁵ Tamtéž, s. 72.

50 zlatých ročně, za správu hospodaření.²³⁶ *Director studiorum* Jan Haiden nepobíral ze seminární pokladny žádný plat. Jakožto jezuita a učitel na veřejných školách dostával penzi ve výši 300 zlatých. V roce 1783 se totiž vyúčtování v semináři nezmiňuje o tom, že by dostával plat z pokladny semináře.²³⁷ Posléze i Haidena musela platově jistit seminární pokladna. Během napjatého jednání o ustanovení třetího představeného v 80. letech biskup v nastalé situaci představeným pro jistotu zastavil i plat a museli se spokojit pouze se stravou a ubytováním. Dne 10. dubna 1792 biskup zaplatil za snahu profesoru Haidenovi ze seminární pokladny 50 zlatých a stejný obnos rektorovi Gelbichovi. Rektor Gelbich se odvolal na dekret biskupa Blümegena, dle něhož rektorovi podle zakládací listiny semináře náležel vyšší plat. Situace se vyřešila nakonec tím způsobem, že až do založení teologického institutu dostávali oba plat 25 zlatých.²³⁸

6.2.9 Praktický chod kanceláře kněžského domu

Stejně jako statuta předcházející, ani ta z roku 1766 chod kanceláře přímo neupravují, pouze kodifikují určité druhy písemností, které bylo třeba předkládat biskupovi. Rektor měl čtvrtletně předávat diecéznímu biskupovi účet o stavu kapitálu a o jeho použití k nákupům a seznamy všech v semináři se nalézajících alumnů:

*„Expletis tribus mensibus Ratiocinia pecuniaria cum Statu omnium Capitalium Inspectoribus revidenda, approbanda et signanda dabit. Ad Nos eundem Statum privatim cum informatione de singulis Alumnis juxta paradigma II. De Officio Inspectorum VII. Praescriptum transmittet, fideliterque referet, omnia-ne et singula instructione hac Nostra comprehensa executioni data sint.“*²³⁹ A dále: *„Sub pricipium cujuslibet anni Catalogos Seminarium incolentium pro Nobis, Inspectoribus, et Directore studiorum confici curabit; cujus forma erit: Nomen. Cognomen. Patira. Aetas. Annus, quo in seminarium unus quisque susceptus sit.“*²⁴⁰

V oblasti výuky, kterou vedl studijní ředitel (*director studiorum*), se ve statutech setkáváme s následujícími druhy písemností, které měl vyhotovovat: rozvrh přednášek, čtvrtletně pak rejstřík klasifikace všech alumnů, který předkládal biskupovi: *„Omni Trimestri Nobis rationem omnium sibi commissorum sinceram scripto dabit, addetque Catalogum*

²³⁶ SOkA HK, f. Biskupská konzistoř Hradec Králové, inv. č. 1144, kart. č. 31.

²³⁷ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 72.

²³⁸ Tamtéž, s. 72.

²³⁹ BiKn, sign. 1567, Statuta 1766, §III. De agendis a Rectore omni Trimestri.

²⁴⁰ Tamtéž, § IV De Praestandis annue a Rectore.

*Alumnorum, in quo quantum quisque profecerit, aut defecerit, adnotabit.*²⁴¹ Měl rovněž v gesci vedení evidence o tzv. *velké zkoušce*, do které mohli zasáhnout i inspektoři semináře a které se sám účastnil, dále kromě toho ještě kontroloval a vylepšoval návrhy kázání a katechezí, které připravovali alumni.²⁴²

Dalšími písemnostmi, jejichž vznik Blümenogenova statuta předpokládala, byly zprávy inspektorů semináře, týkající se zejména chodu semináře.²⁴³ S měsíční frekvencí je posléze inspektoři zasílali biskupovi. Zpráva obsahovala informace o tom, jak je spravována ekonomie ústavu, jak je dodržován domácí řád a je-li dbáno o dostatek stravy, jak shrnují následující body, které statuta výslovně uvádí:

„Singulis mensibus Nobis seorsim de Statu et progressu Seminarii sincere informabunt. Puncta vero scriptionis haec erunt:

I. Qua diligentia, industriaque Oeconomia administratur?

II. An rector Alumnis nihil de cibo et potu competente deesse patiatur?

III. Quo fervore Disciplina domestica urgeatur a Rectore et subordinatis Officialibus?

*IV. Studiorum ne tempus servetur? Ubi simul negligentes et specialiter proficientes notabunt.*²⁴⁴

Doplňující informace k těmto zprávám pak dle statut měly být biskupovi poskytnuty seznamem alumnů, který obsahoval jejich jméno a příjmení, vlast, věk, popis povahy a chování, dobu pobytu v semináři, informace o osobnostním pokroku a schopnostech v oblasti literárního nadání, zejména ve smyslu schopnosti kázat:

„Anno denique in finem urgente secreto et compendio Statum totius Seminarii Nobis exhibebunt, Catalogum Personarum adjicentes, cuius formula haec erit:

Nomen, Cognomen, et patria aut Aetas Tempus, quo in Seminario moratur.

Cujus sit indolis, tractabilis Qualia dederit in Virtutibus

*minus tractabilis specimina. Quomodo in Litteris profecerit.*²⁴⁵

Statuta dále výslovně hovořila o situacích, kdy pomocníci představených z řad studentů, senior a bedel, zasahovali do tvorby písemností v semináři. Senior k začátku a konci roku spolu s rektorem sestavoval katalog alumnů v semináři:

²⁴¹ Tamtéž, Caput IV. De officio directoris studiorum, §IV.

²⁴² Tamtéž, Caput IV. De officio directoris studiorum.

²⁴³ Tamtéž, Caput II. De officio inspectorum.

²⁴⁴ Tamtéž, Caput II., § VI.

²⁴⁵ Tamtéž, Caput II., § VII.

„*Sub principium et finem anni Catalogos conficiet juxta Paradigma a Rectore ipse dandum. Noverit tandem, quod sicut, si muneri suo cum approbatione praefuerit, praemium: ita si in aliquo deliquerit, poenam expectandam habeat.*“²⁴⁶

Bedel sděloval písemně studentům témata přednášek, zajišťoval písemné podklady zkoušek pro představené a podílel se na sestavování katalogů alumnů na začátku i konci roku:

„*Omni Sabbato ad Directorem Studiorum accedet, ex eoque petet, quibus diebus Praelectiones habere velit; insuper materiam pro Conferentiis ex Theologia morali requiret, uteam descripatm Alumnis dare possit.*“²⁴⁷

„*Quot mensibus elenchum quaestionum in examen vocandarum a Directore sibi datum in folia referet pro Inspectoribus, Rectore et Ipso Directore.*“²⁴⁸

„*Sub initium et finem cujuslibet anni Catalogum juxta formulam sibi a Directore pronendam conficiet.*“²⁴⁹

Se vznikem správní funkce *praesida* roku 1773 se pak zřejmě vyřizování hospodářské korespondence přesunulo z rukou rektora právě na něj, viz níže.

Systém biskupa Blümegena z roku 1766 byl v podstatě dále přejímán, a tak zachován až do roku 1802.

6.3 Personální obsazení kanceláře

Ve sledovaném období vedli seminární kancelář následující rektoři. První byl v letech 1714–1724 Jiří Josef Průša. Druhým rektorem byl v letech 1724–1734 Jan Chřepický rytíř z Modlíškovice. Třetí rektor Jan František Michálek úřad zastával v letech 1734–1762. Čtvrtý rektor František Gelbich rytíř z Ostrichu působil v letech 1762–1802.

Na faktické tvorbě písemností, minimálně však na koncepci jejich obsahu, se také mohly z titulu své funkce studijního ředitele podílet následující osoby: Josef Vach (1766), dále pak Josef Bergman (1766–1769), Jan Haiden (1769–1797) a Josef Kodeš. Až na posledně jmenovaného byli všichni příslušníky Tovaryšstva Ježíšova.

V letech 1773–1780, formálně do roku 1783 v kanceláři krátkodobě působil tzv. *praeses*, který se podílel na tvorbě písemností souvisejících s ekonomikou domu.

²⁴⁶ Tamtéž, Caput V De officio senioris, § IV. De obligationibus annuis.

²⁴⁷ Tamtéž, Caput VI. De officio Bedelli, §II. De obligationibus hebdomadariis.

²⁴⁸ Tamtéž, § III. De obligationibus mensuris.

²⁴⁹ Tamtéž, § IV. De obligationibus annuis.

6.4 Témata úřední korespondence

Vzhledem ke skutečnostem naznačeným v úvodu této části, lze korespondenci spíše označit za „týkající se biskupského semináře“, než „přímo pocházející z biskupského semináře“. Nyní budeme v dochovaném souboru úřední korespondence nepřímo rekonstruovat, či alespoň částečně charakterizovat podobu agend, kterých se úřední korespondence kněžského domu Svatého Jana Nepomuckého týkala. Jazykově v písemnostech převládá němčina a latina, jak bývá v tomto období typické i u ostatních církevních korporací. Předně lze pozorovat a charakterizovat dva základní druhy agend dle toho, jakou roli při jejich vyřizování hrál rektor semináře i se svými případnými podřízenými.

U prvního druhu je rozhodujícím činitelem diecézní biskup, který zaštiťuje kněžský dům navenek, zejména při jednání se státními orgány, případně s církevními korporacemi, jako je katedrální kapitula, biskupové jiných diecézí, teologické fakulty. V neposlední řadě nutno zmínit, že biskup byl nenahraditelným prostředníkem ve styku s kongregacemi v Římě, v počátcích kněžského domu zejména s kongregací Pro šíření víry (*De propaganda fide*). Řadit sem lze i písemnosti, kterými biskup reglementuje chod semináře.

Zde v těchto případech se projevuje rektor semináře, pokud vůbec, jen jako podpůrný činitel, který povětšinou dodává podklady pro jednání. Důležitější roli pak v těchto případech hrají inspektoři semináře, kteří byli se situací v semináři, samozřejmě kromě rektora, obeznámeni nejlépe. Fungují zde jistou dobu coby poradní sbor s mnohem výraznějším hlasem, než např. biskupská konzistoř.²⁵⁰

Za příklad prvního typu agendy uveďme korespondenci třetího královéhradeckého biskupa Jana Františka Kryštofa z Talmberka (1677–1698) s římskou kongregací *De propaganda fide*, kterou bylo zajištěno povolení použití zakoupených nemovitostí pro seminář.²⁵¹ V podstatě se jedná o nejstarší dochovanou úřední korespondenci související s královéhradeckým biskupským seminářem, byť k jeho plnému konstituování došlo až roku 1714 a k definitivnímu výběru budov až v roce 1709.

Dále tak může sloužit korespondence šestého královéhradeckého biskupa Jana Adama hraběte Vratislava z Mitrovic (1711–1721) s papežským nunciem ve Vídni projednávající

²⁵⁰ Vrcholem jejich činnosti je episkopát 11. královéhradeckého biskupa Heřmana Hannibala hraběte z Blümegen, který tuto funkci svými statuty vydanými pro seminář zřídil.

²⁵¹ SOKA HK, f. Biskupský archiv Hradec Králové (dále jen BA), inv. č. 67, Povolení Kongregace pro šíření víry rektoru semináře, aby mohl použít jednotlivě získané domy pro účel semináře, 1679, kart. č. 5.

náležitosti výstavby biskupského semináře a zřízení kanovníckých míst.²⁵² I jeho korespondence ohledně výstavby seminární budovy a kostela z let 1713–1715²⁵³ a zajištění dodávek piva obracející se k panovníkovi a příslušným státním úřadům.²⁵⁴ Stejně jako někteří jeho následovníci na biskupském stolci v Hradci Králové, biskup řídil seminář pomocí statut a instrukcí pro rektory.²⁵⁵

Sedmý královéhradecký biskup Václav František Karel Košínský z Košina (1722–1731) pak ve prospěch semináře intervenoval u svého předchůdce o finanční obnos ve výši 22 000 zlatých poskytnutých římskou kongregací *De propaganda fide*.²⁵⁶

Devátý královéhradecký biskup Jan Josef hrabě Vratislav z Mitrovic (1734–1753) pak stanovil povinnosti rektora semináře roku 1735.²⁵⁷

Jedenáctý královéhradecký biskup Heřman Hannibal hrabě z Blümegen (1764–1774) pak věnoval v průběhu svého episkopátu v rámci vyřizování úředních záležitostí královéhradeckému biskupskému semináři značnou pozornost. Pomineme-li v úvodu této kapitoly zmíněná statuta z roku 1766, svědčí o tom jednak dochování zvláštní úřední knihy, tzv. „*Registrum dekretů a nařízení biskupa Heřmana Hannibala z Blümegen semináři*“,²⁵⁸ zahrnující latinsky psaná nařízení pro období let 1766–1774. Ta je jakýmsi pandánem ke starší úřední knize nesoucí název: „*Kopíř písemností biskupského archivu z fasciklu Biskupský seminář*“²⁵⁹ zachycující převážně latinsky a německy psanou úřední korespondenci z let 1714–1751.

²⁵² SOkA HK, f. BA, inv. č. 135, Korespondence s papežským nunciem ve Vídni ve věci výstavby biskupského semináře a založení kanovníckých míst též zmínka o broumovském klášteře jakožto univerzálním dědici biskupa Sobka z Bílenberka, 1714, kart. č. 11.

²⁵³ Tamtéž, inv. č. 134, Výstavba biskupského semináře a kanovníckých domů v Hradci Králové, 1713–1715, kart. č. 11.

²⁵⁴ Tamtéž, inv. č. 126, Královéhradecký biskup žádá císaře o povolení svobodného dovozu piva pro potřebu biskupského semináře a kapituly. Povoleno množství 300 sudů piva ročně, 1714–1716, kart. č. 9 a inv. č. 204, Žádost biskupa k administrátníbankodeputaci o svobodný dovoz piva pro potřebu biskupa, kapituly a semináře 1730, kart. č. 21.

²⁵⁵ Tamtéž, inv. č. 136, Statut bisk. semináře, 1714–1715, kart. č. 11.

²⁵⁶ Tamtéž, inv. č. 205, Jednání s bývalým královéhradeckým biskupem Janem Adamem Vratislavem hrabětem z Mitrovic, biskupem litoměřickým o 22 000 zl., jež získal od Kongregace pro šíření víry pro biskupský seminář v Hradci Králové, 1722–1726, kart. č. 21.

²⁵⁷ Tamtéž, inv. č. 327, Povinnosti rektora semináře, 1735, kart. č. 34.

²⁵⁸ Tamtéž, inv. č. 2, Registrum dekretů a nařízení biskupa Heřmana Hanibala z Blümegen semináři. Liber primus decretorum episcopalis ad episcopalem seminarium Reginae Hradecensem submissorum ab 8. Septembri anni 1766, quo undecima novembris nova institutio iussu et mandato reverendissimi (titul biskupa) pro eodem seminario confecta suum vigorem auspicata est, 1766, kn. č. 2.

²⁵⁹ Tamtéž, inv. č. 19, Kopíř písemností biskupského archivu z fasciklu Biskupský seminář, Excerpta ex fasciculo seminarii episcopalis. Excerpta ex fasciculo archivii episcopalis sub rubrica seminarium episcopale sancti Joannis Nepomuceni, 1714–1751, kn. č. 19.

Pro zasazení do kontextu uvedme, že za doby Blümegenova episkopátu byla vedena obdobná kniha také pro konzistoř.²⁶⁰ Obě se v zásadě ve stylu vedení neliší a lze tedy vyvodit závěr, že semináři byla věnována biskupským ordinariátem stejná pozornost jako konzistoři.

Mimo výše uvedené knihy je to větší množství úřední korespondence, kterou zmíníme dále.

Druhým typem agend jsou pak agendy, kdy rektor semináře zajišťuje správu majetku a vnitřní chod semináře, o čemž zpravidla podává zprávy biskupovi cestou inspektorů nebo konzistoře, případně podává hlášení státním orgánům.

V souvislosti se snahami protomoderního státu lze v korpusu dochované korespondence nalézt nařízení státní provenience, např. roku 1763 bylo publikováno nařízení sankcionující zasilání účtů semináře finanční komoře.²⁶¹

S finanční agendou rovněž souvisí oznámení o zajištění kapitálu 500 zlatých náležejících semináři²⁶² i hlášení o neuhrazení peněz, které náležely semináři z plnění fundačních povinností od hraběte Antonína z Bubna z roku 1770²⁶³ i pokyn z roku 1772 v příčině jeho řešení vůči velkostatku Zámorsk²⁶⁴ a dále oznámení za následující rok 1773, kdy kauza pokračovala s tím, že se k seminárním pohledávkám vůči zmíněnému statku připojil kostel v Žamberku.²⁶⁵ Regulační snahy státní moci josefínského státu se dotkly i úpravy výběru příspěvků na církví zřizované právní subjekty, v tomto případě semináře. V archivu konzistoře se dochoval předpis z roku 1775.²⁶⁶ S nadacemi souvisí i správní agenda z let 1748–1775 týkající se odkazů a zřizování nadací. Zejména tzv. Dvorského nadace i nadace Třešňákovy pro udržování alumnů a zajišťování jejich vhodného umístění do veřejné duchovní správy.²⁶⁷ Poměrně rozsáhlá je rovněž agenda týkající se kapitálu plynoucího z panství Dohalice, Dohaličky, Hostinné, Zájezdec, Roubovice, Žamberk a na již zmíněném statku v Zámorsku hraběte Antonína z Bubna a evidencí jejich výnosů z let 1768–1773.²⁶⁸ A to včetně vymáhání pohledávek na různých osobách, zejména šlechtického stavu (Alžběty

²⁶⁰ Tamtéž, inv. č. 3, Registrum dekretů a nařízení biskupa Heřmana Hanibala z Blümegen konzistoři. *Liber primus decretorum episcopaliū ad consistorium submissorum ab anno 1764, 29. maii seu quo reverendissimus in Christo pater et dominus Hermannus dei et apostolicae sedis gratia episcopus Reginae Hradecensis gloriosissimum regimen suae dioeceseos feliciter auspicatus est, usque ad 26. maii 1768 inclusive decreta episcopi Hermanni, 1764–1768, kn. č. 1.*

²⁶¹ SOkA HK, fond: Biskupská konzistoř HK, inv. č. 497.

²⁶² Tamtéž, inv. č. 637.

²⁶³ Tamtéž, inv. č. 675.

²⁶⁴ Tamtéž, inv. č. 711. a dále f. BA, inv. č. 205, Jednání o dluhu hraběte z Bubna a z Litic na fundaci pro dva alumnny, kterou založil jeho otec v roce 1707, 1724, kart. č. 21.

²⁶⁵ Tamtéž, inv. č. 754 a 1148.

²⁶⁶ Tamtéž, inv. č. 827.

²⁶⁷ Tamtéž, inv. č. 1141–1142.

²⁶⁸ Tamtéž, inv. č. 1142 a 143.

hraběnky Cavriani rozené Zárubové) z roku 1773.²⁶⁹ Dále pak písemnosti týkající se zřízení nadace hraběte Norberta Leopolda Libštejnského z Kolovrat, která kryla výlohy na studia dvou alumnů.²⁷⁰

Dotace z římských kongregací, nadace i pozůstalosti tvořily významnou část příjmů semináře, tomu odpovídá i dochovaná korespondence.²⁷¹

Z 18. století se ve fondu biskupského archivu rovněž dochovala velká část korespondence související s předkládáním a revizemi hospodaření královéhradeckého semináře v různých intervalech, včetně účetních předloh. Jedná se o písemnosti následujícího typu: výkazy o stavu semináře, soupisy majetku, soupisy seminárních penzí z jednotlivých far, revize účtů semináře, výtahy z účtů, sumární výtahy z nadací pro alumnů, sumární výtahy z účtů kostela sv. Jana Nepomuckého, z nadací na chrámovou hudbu a mše, čtvrtletní a celoroční účty příjmů a vydání semináře a zvláště pro seminární kostel sv. Jana Nepomuckého, celoroční účty pokladny mešních nadací semináře, soupisy dlužníků semináře. Dále žádosti rektora semináře o vyplacení finančních částek k pokrytí různých, povětšinou naléhavých nákladů z pokladny far, které sloužily jako dotace, redukce důchodů semináře a úvěrů, odvolání se ve věci různých daní ve vztahu k semináři, záležitosti likvidace dluhů a placení daně z dluhů, nákup knih a placení ze seminární pokladny, návrhy rozdělení získaných peněz pro potřeby semináře.²⁷²

²⁶⁹ Tamtéž, inv. č. 1145.

²⁷⁰ SOKA HK, f. BA HK, inv. č. 321, Nadace hraběte Norberta Leopolda Libštejnského z Kolovrat pro dva alumnů semináře 240 zl. ročně. 1714–1747, kart. č. 34.

²⁷¹ SOKA HK, f. BA HK, inv. č. 330, Prohlášení vykonavatele poslední vůle kanovníka a prvního rektora s semináře Jana Josefa Průši generálnímu vikáři o rozdělení peněžních částek, 1740, kart. č. 34, inv. č. 331, Donace Jana Duřpeka, kaplana z Nového Hradce Králové semináři (280 zl.), 1745, kart. č. 34, inv. č. 877, Záležitosti seminárních fundací, 1767, kart. č. 59, inv. č. 901, Poukázání 2000 zl. pro seminář od Kongregace pro šíření víry, 1770, kart. č. 59, inv. č. 905, Chrámová hudba v katedrálím kostele sv. Ducha a v kostele sv. Jana Nepomuckého v Hradci Králové, 1772, kart. č. 59, inv. č. 921, Příjem 8 200 zl. z odkazu královéhradeckého biskup a Jana Josefa Vratislava z Mitrovic, 1774, kart. č. 59.

²⁷² Tamtéž, inv. č. 880, Platy a důchody semináře, 1767, kart. č. 59; inv. č. 883, Redukce důchodů semináře a úvěrů na 4%, 1767, kart. č. 59; inv. č. 884, Odvolání se věci dědické daně ve vztahu k semináři, 1767, kart. č. 59; inv. č. 893, Likvidace dluhů Micháلكovy fundace, 1769, kart. č. 59; inv. č. 894, Placení daně z dluhů, nákup knih a placení ze seminární pokladny, 1769, kart. č. 59; inv. č. 902, Návrh rozdělení získaných peněz pro potřeby semináře, 1770, kart. č. 59; inv. č. 906, Žádost rektora semináře o vyplacení 700 zl. z pokladny far, 1772, kart. č. 59; inv. č. 908, Žádost rektora semináře o vyplacení 500 zl. z nadace hraběte z Bubna pojištěných statkem Zámorsk, 1772, kart. č. 59; inv. č. 922, Revize účtů semináře, 1774, kart. č. 59; inv. č. 923, Účty biskupského semináře, vzory pro vedení účetnictví, 1763, kart. č. 60; inv. č. 924, Výtah z účtů za rok 1765, 1765, kart. č. 60; inv. č. 925–927, Celoroční peněžní účty příjmů a vydání, 1766–1768, kart. č. 60; inv. č. 928, Sumární výtah z nadací pro alumnů, z účtů kostela sv. Jana Nepomuckého, z nadací na chrámovou hudbu a mše, 1769, kart. č. 60; inv. č. 929, Výtah z účtů za rok 1770, 1770, kart. č. 60; inv. č. 930, Celoroční účet semináře, 1771, kart. č. 60; inv. č. 932, Celoroční účet semináře, 1772, kart. č. 60; inv. č. 934, Formuláře pro vedení účetnictví, 1773–1774, kart. č. 60; inv. č. 935, Účet z první čtvrtletí, 1773, kart. č. 60; inv. č. 936, Soupis dlužníků semináře, 1773, kart. č. 60; inv. č. 937, Celoroční účet příjmů a vydání kostela sv. Jana Nepomuckého, 1773, kart. č. 60; inv. č. 938, Celoroční účet pokladny mešních nadací semináře, 1773, kart. č. 60; inv. č. 939, Celoroční účet příjmů a vydání semináře, 1773, kart. č. 60; inv. č. 940, Účet semináře za první–druhé čtvrtletí, 1774, kart. č. 60; inv. č. 1040, Účet katedrálních a seminárních pensí, 1765, kart. č. 70; inv. č. 333–340, Hlavní

Stejně jako i v dalším období po roce 1802 působilo vedení účetnictví problémy, jak o tom alespoň částečně vypovídá zpráva o stavu semináře z roku 1773.²⁷³ I zde se však postupně podařilo dovést věci k nápravě.²⁷⁴

Se správou budovy semináře pak souvisí korespondence týkající se možného přesunu semináře do areálu zrušené královéhradecké jezuitské koleje „*pro zřízení kněžských domů*“ z let 1773–1775²⁷⁵ i vyčíslení nákladů na její opravy z roku 1772.²⁷⁶

Pro správu ekonomie i úpravu kompetencí v oblasti, stejně jako pravděpodobnou změnu v distribuci tvorby úředních písemností pak sehrála smlouva mezi tehdejším rektorem Františkem Gelbichem a kanovníkem Josefem Kumpostem z roku 1773 o správě hospodářských záležitostí semináře,²⁷⁷ která zřídila fakticky rovněž správní funkci tzv. *praesida*. Uzavřena byla za přítomnosti komise, ve které byli účastni inspektor semináře Ferdinand Želízko, přisedící královéhradecké konzistoře, ex jezuita Jan Haiden a rektor František Gelbich. Dne 30. října smlouvu rovněž stvrdil i diecézní biskup během svého pobytu v Brně.

Zajištění nezbytného dohledu na zdravotní péči alumnů pak charakterizují písemnosti týkající se pověření doktora Grilla péčí o alumny z roku 1774.²⁷⁸ Je psáno latinsky, byť se v dobovém úsu spíše setkáváme v této oblasti s jazyky vernakulárními, tedy s němčinou a češtinou.

Další písemnosti pak hovoří o zajištění nadačních kapítalů dle nařízení českého gubernia z 12. ledna 1774²⁷⁹ dále o jednání s královéhradeckým magistrátem o tzv. Voračického knihovně z let 1774–1775.²⁸⁰

S knihovnou také souvisí korespondence týkající se převzetí jezuitské knihovny pro seminář v Hradci Králové roku 1777, kterou tam věnovali z Prahy²⁸¹ a žádost biskupa, aby nákup knih do semináře byl hrazen z pokladny far.²⁸²

a čtvrtletní účty příjmů a vydání semináře, 1733–1750, kart. č. 35; inv. č. 895, Zpráva o peněžním stavu semináře, 1769, kart. č. 59; inv. č. 907, Zpráva o stavu semináře a účtů za čtvrté čtvrtletí, 1772, kart. č. 59; inv. č. 909, Zpráva o stavu semináře za první čtvrtletí z účtu, 1772, kart. č. 59; inv. č. 910, Zpráva o hospodářství semináře, 1773, kart. č. 59; inv. č. 1150, Výkaz o stavu semináře–soupis majetku, 1775, kart. č. 31; inv. č. 325, Soupis seminárních pensí z jednotlivých far, 1734–1741, kart. č. 34.

²⁷³ Tamtéž, inv. č. 911, Zpráva o stavu semináře za čtvrté čtvrtletí roku 1772, stížnosti na špatnou správu hospodářství, 1773, kart. č. 59.

²⁷⁴ Tamtéž, inv. č. 933, Zpráva rektora semináře o odstranění závad zjištěných v účtech, 1772, kart. č. 60.

²⁷⁵ SOkA HK, f. Biskupská konzistoř Hradec Králové, inv. č. 1146, kart. č. 31.

²⁷⁶ SOkA HK, f. BA, inv. č. 931, Výčet nákladů na výstavbu a opravu seminární budovy, 1772, kart. č. 60.

²⁷⁷ SOkA HK, fond Biskupská konzistoř Hradec Králové, inv. č. 1144, kart. č. 31.

²⁷⁸ Tamtéž, inv. č. 1147, kart. č. 31.

²⁷⁹ Tamtéž, inv. č. 1148, kart. č. 31.

²⁸⁰ Tamtéž, inv. č. 1149, kart. č. 31.

Významnou byla také korespondence týkající se zachování kněžského domu po zrušení generálních seminářů. Dne 21. října 1790 dostal královéhradecký seminář pokyn od komise krajského úřadu,²⁸³ které předsedal Johann Rösler, jenž tak reagoval na příkaz gubernia, aby byl odevzdán odhad budovy a její inventář, jakož i inventář kostela sv. Jana Nepomuckého a aby byla zapečetěna jeho pokladna, obdobně, jako se to stalo v budějovickém semináři.²⁸⁴ Konzistoř a představení semináře však učinili opačné kroky. Namítali, že seminář byl postaven a živen výhradně z peněz biskupství a alumnů a že peníze z náboženského fondu byly užity pouze k výstavbě nejnovějšího traktu. Trakt neměl vlastní příjem ani pokladnu a byl napojen na stávající seminář.²⁸⁵ Rovněž také nemohli přiznat inventář kostela, neboť patřil k semináři a nevztahoval se tudíž k náboženskému fondu. Dne 12. srpna 1791 tedy gubernium upustilo od soupisu inventáře a přenechalo trakt biskupovi pro seminář. Část sumy z náboženského fondu, určená k zastřešení stavby, přebyla a byla uložena do konzistoriálního depotu. Stavební dozor ze strany státu revidoval účet a suma musela být vrácena.²⁸⁶

Posledním typem agend, kterými se seminární kancelář v tomto období v jistém smyslu zabývala a nepřímo je vyřizovala, byla agenda personální, týkající se přijímání, formace a propouštění alumnů do duchovní správy. Byť byla v tomto ohledu pasivním příjemcem „na vědomí“ rozhodnutí učiněných na úrovni biskupského ordinariátu. I to ovšem svědčí o postavení rektora v hierarchii rozhodovacího procesu v této oblasti. Pro přehlednost ji lze členit do následujících základních skupin:

První skupinou písemností v personální oblasti jsou jmenování představených, ať už rektora, studijního ředitele, správce ekonomie či inspektorů semináře.²⁸⁷

Druhou skupinu písemností tvoří ty, jež se týkají procesu ustanovování na místa vikaristů působících v semináři. Zejména se jedná o žádosti o volná místa.²⁸⁸

²⁸¹ SOkA HK, f. BA, inv. č. 1261, Převezení knihovny královéhradeckých jezuitů z Prahy do Hradce Králové, neboť byla věnována tamějšímu biskupskému semináři, 1777, kart. č. 83. V převzetí se angažoval a účastnil se také Jan Haiden, srov. ZOUHAR, J. *Mezi Prahou a Hradcem Králové...*, s. 321.

²⁸² Tamtéž, inv. č. 1045, Biskup žádá, aby z pokladny, far bylo zapláceno 300 zl. na nákup knih semináře, 1767, kart. č. 70.

²⁸³ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 50.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 41.

²⁸⁵ K tomu viz níže kapitolu o agendách týkající se seminární budovy.

²⁸⁶ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 42.

²⁸⁷ SOkA HK, f. BA, inv. č. 323, Potvrzení Jana Františka Michálka rektorem semináře, 1734, kart. č. 34; inv. č. 1206, Jmenovací dekrety pro vedení biskupského semináře Jan Haiden, studijním ředitelem a Josef Kumpost představeným, 1775, kart. č. 78; inv. č. 1260, Jmenování představitelů biskupského semináře František Gelbich rektorem, Prokop hr. Schaffgotsche inspektorem, Jan Haiden studijním ředitelem a Josef Kumpost ředitelem hospodářské správy, 1776, kart. č. 83.

Třetí skupinou písemností jsou žádosti v různých záležitostech samotných chovanců, nebo uchazečů o přijetí do semináře. Zejména žádosti o dispense v příčině splnění kanonických podmínek svěcení, nebo prominutí tzv. povinného roku v semináři před nástupem do duchovní správy.²⁸⁹ Jelikož studenti teologie pobývali v Praze, zasílali žádosti osobně přímo biskupovi.

Čtvrtou skupinou jsou žádosti v personálních záležitostech třetích stran, tedy žádosti původců mimo královéhradeckou konzistoř a biskupský ordinariát. Jedná se o žádosti o doložení různých vysvědčení, např. o udělení svěcení²⁹⁰ anebo intervence příslušníků šlechty o umístění chráněnců do semináře.²⁹¹

Zvláštní skupinu písemností pak tvoří přehledy jedinců, kteří byli ze studia v semináři vyloučeni z různých důvodů. Ať už byly tyto důvody jakékoli, např. nezrušitelné kanonické překážky, nevhodné charakterové rysy pro formaci, nebo vyloučení z jiné církevní instituce, ať už světské, či církevní, měly tyto přehledy za svůj základní cíl zajistit, aby k formaci, resp. do královéhradeckého semináře byli ke studiu připuštěni pouze kvalitní jedinci. Byť se s podobnými přehledy setkáváme zejména ve druhém období fungování instituce, tedy v 1. pol. 19. století, kdy je zasílaly centrální úřady (studijní dvorská komise a posléze ministerstvo kultu a vyučování), jejich počátky lze nalézt již v 18. století, kde ale byly vedeny pouze biskupským ordinariátem pro vnitřní potřebu. Byť to z nich není přímo patrné, lze důvodně předpokládat, že s nimi byl rektor i ostatní úředníci zodpovědní za formaci kněžského dorostu seznámeni pro případ, že by se některý z „proskribovaných“ jedinců o vstup do semináře ucházel.²⁹²

Se záležitostmi studia v dochované korespondenci souvisí také soupisy alumnů vykonaných zkoušek a korespondence týkající se jejich konečného umístění do duchovní

²⁸⁸ Tamtéž, inv. č. 137, Žádost P. Svobody o udělení místa vikaristy v biskupském semináři v Hradci Králové, 1715, kart. č. 11. a inv. č. 207, Žádost Ignáce Kocho, Antonína Malého a Michala Scholze o udělení míst vikaristů v biskupském semináři, 1724–1726, kart. č. 21.

²⁸⁹ Tamtéž, inv. č. 784, František Klos, studující 3. ročník teologie, žádost o dispensi od let pro vysvěcení, kart. č. 55; inv. č. 796, Žádosti o prominutí let k přijetí kněžského svěcení pro Františka Hanuše, Václava Martinidese, s. d., kart. č. 55. inv. č. 886, Žádost Jana Sklenčky, kooperátora v Týnské basilice v Praze, aby mohl bez absolvování ročního pobytu v semináři zastávat místo kaplana v Třebechovicích pod Orebem, 1767–1768, kart. č. 59. inv. č. 916, Žádost, aby mohl František Weniger místo studia čtvrtého ročníku teologie studovat rok v semináři, 1773, kart. č. 59.

²⁹⁰ Tamtéž, inv. č. 914, Žádost rektora arcibiskupského semináře v Praze o zaslání vysvědčení alumna P. Gaberleho, 1773, kart. č. 59.

²⁹¹ Tamtéž, inv. č. 898, Žádost Václava Vančury z Řehnic, aby mohla v semináři bydlet vdova Marie Anna Gelbichová, 1769, kart. č. 59. a inv. č. 332, Ovdovělá hraběnka z Kolovrat žádá o přijetí Václava Matějky do semináře na nadační místo svého rodu, s. d., kart. č. 34.

²⁹² Tamtéž, inv. č. 328, Jmenný soupis kněží diecéze nezpůsobilých seminaristů a studujících teologii, 1736, kart. č. 34.

správy po absolvování zdejšího kurzu.²⁹³ V této souvislosti lze rovněž uvést specifický případ z roku 1772, kdy konzistoř požadovala, aby byli chovanci umístěni do duchovní správy jako pomocníci při nedostatku kléru.²⁹⁴

Během studia byly představenými bedlivě sledovány charakterové vlastnosti chovanců, jak o tom ostatně svědčí četně dochované zprávy adresované biskupovi o charakteru chovanců a jejich případných přestupcích i o stavu semináře ze začátku 2. pol. 18. století²⁹⁵ a jejich katalogy.²⁹⁶ Součástí povinností chovanců byla rovněž výpomoc v kostelích v obvodu města. Byť šlo o ordinované kněze, omezovala se výpomoc téměř výhradně na službu vikaristů, jejichž primárním úkolem bylo přispět k řádnému plnění fundačních závazků tím, že persolvovali předepsané mše. Část alumnů pak plnila fundační závazky pro seminář v seminárním kostele. I tato činnost podléhala dohledu představených a biskupa, jak o tom svědčí soupisy povinností alumnů.²⁹⁷

O skutečném plnění kontrolních povinností, které stanovovala seminární statuta, svědčí dochované vizitační protokoly a tabely o personálním stavu semináře.²⁹⁸ Vizitace se pak děly vždy na pokyn biskupa.²⁹⁹

S personálními záležitostmi souvisí také ustanovování představených semináře do jejich funkcí. Dle požadavků kanonického práva jim musely být vystaveny jmenovací dekry. Bohužel ty se do dnešních dnů nedochovaly. Jediným dokladem, který se z této

²⁹³ Tamtéž, inv. č. 324, Majetkoprávní záležitosti semináře, přijímání a umístování seminaristů, 1734–1751, kart. č. 34. inv. č. 322, Relace o stavu, počtech alumnů, zprávy o kazatelských, exerciciích i o umístování alumnů na farách, 1734–1748, kart. č. 34. a inv. č. 878, Zkoušky seminaristů, 1776, kart. č. 59.

²⁹⁴ Tamtéž, inv. č. 797, Zležitosti seminaristů; nedostatek kněžů, žádost konzistoře, aby se seminaristé stali pomocníky na farách, 1772, kart. č. 55.

²⁹⁵ Tamtéž, inv. č. 329, Zprávy o výuce katechismu a přestupcích seminaristů, 1735–1746, kart. č. 34; inv. č. 918, Žádost o povolení činnosti katechetů kazatelů v semináři, 1773, kart. č. 59; inv. č. 876, Početní stav semináře po vydání statutu, 1766, kart. č. 59; inv. č. 878, Zpráva generálního vikáře o semináři a seminaristech, soupis alumnů, 1767, kart. č. 59; inv. č. 881, Zpráva o alumnech a o novém poukázání 2 000 zl. semináři od Kongregace pro šíření víry, 1767, kart. č. 59; inv. č. 882, Zpráva o stavu semináře a jeho alumnů, 1767 kart. č. 59; inv. č. 887, Předložení katalogu alumnů k novému roku, 1768, kart. č. 59; inv. č. 888, Zpráva o stavu semináře za první pololetí 1768, 1768, kart. č. 59; inv. č. 890, Zpráva o stavu semináře, záležitosti testamentu Jana Františka Michálka, 1761–1768, kart. č. 59; inv. č. 891, Zpráva o stavu semináře, předložení katalogu alumnů, žádost o pátrání po fundačních listinách hr. Šporka, Michala Martina v biskupském archivu v Chrasti, 1769, kart. č. 59; inv. č. 896, Zpráva o stavu semináře za první pololetí, 1769, kart. č. 59; inv. č. 900, Zpráva o stavu semináře za první a druhé čtvrtletí, soupis alumnů, 1770, kart. č. 59; inv. č. 920, Zpráva o stavu semináře za rok 1773, 1774, kart. č. 59; inv. č. 941, Soupisy a charakteristiky alumnů žijících v biskupském semináři, 1766–1773, kart. č. 60; inv. č. 942, Soupisy alumnů, výsledky jejich zkoušek, 1767, kart. č. 60; inv. č. 897, Zkoušky seminaristů, 1769, kart. č. 59.

²⁹⁶ Tamtéž, inv. č. 899, Katalog alumnů, záležitosti fundací, 1769, kart. č. 59.

²⁹⁷ Tamtéž, inv. č. 875, Soupis povinností seminaristů v královéhradeckých kostelích, s. d., kart. č. 59; inv. č. 324, Zpráva o stavu seminárního kostela sv. Jana Nepomuckého, soupis vikaristů, 1734, kart. č. 34.

²⁹⁸ Tamtéž, inv. č. 943, Tabela o personálním stavu semináře vyhotovená na základě § VII biskupského ustanovení o povinnostech inspektora semináře, 1773, kart. č. 60. a inv. č. 913, Protokoly visitace semináře provedené 23. června 1773, 1773, kart. č. 59.

²⁹⁹ Tamtéž, inv. č. 912, Nařízení biskupa generálnímu vikáři k provedení inspekce semináře, 1773, kart. č. 59.

oblasti dochoval tak zůstává smlouva s Josefem Kumpostem o správě ekonomie, o které jsme se již zmínili výše a jednání o platu kursora.³⁰⁰

Zajímavým případem zachyceným v korespondenci s biskupským ordinariátem je list rektora semináře Jana Gelbicha, který odmítavě reaguje na jmenování dvou čestných kanovníků roku 1767.³⁰¹ Nutno dodat, že neúspěšně. I přes důrazný Gelbichův nesouhlas s postupem biskupa neměl tento pro něj personální následky.

Jistou zvláštní ukázkou toho, jak mohli představení semináře sehrát určitou roli při správě diecéze a při osobních jednáních je z roku 1734 intronizace devátého královéhradeckého biskupa Jana Josefa hraběte Vratislava z Mitrovic. Konala se při ní totiž slavnostní hostina s biskupem a vyšším diecézním klérem. Byla poměrně bohatá, neboť mezi chody, které se podávaly, bychom našli následující: sladkovodní ryby, kapra, šest bažantů, dvě koroptve, zajíce, sedm hus, šest kapounů, salát, paštiky, chléb, pivo a víno v celkové hodnotě 84 zl. 36 kr.³⁰²

Na závěr kapitoly tedy můžeme první období existence královéhradeckého biskupského semináře charakterizovat, i přes v úvodu naznačenou torzovitou pramennou základnu, z hlediska úředních písemností jako období, kdy se instituce etablovala do struktur diecéze, byť s obtížemi v oblasti účetnictví, které ovšem vykazovalo především chyby formální. Z korespondence vyplývá, že hlavním úkolem představených bylo zajistit formaci alumnů pro budoucí duchovní správu a řídit v úzké spolupráci s biskupem a konzistory ekonomickou správu domu. Nezanedbatelnou úlohou semináře se také stala organizace výpomoci v duchovní správě, jak v obvodu vlastního města, tak na beneficiích v diecézi. Byť seminář roku 1802 prošel kompletní proměnou celé struktury i způsobu fungování, byly již zde položeny základy pro novou roli instituce a její hlubší zapojení do vyšší církevní správy ve století následujícím.

³⁰⁰ Tamtéž, inv. č. 917, Plat kursora, 1773, kart. č. 59.

³⁰¹ Tamtéž, inv. č. 827, Jan Josef Sax, děkan kapituly katedrálního kostela v Hradci Králové, kanovník Václav Janovský z Janovic a celá kapitula se ohrazuje proti tomu, že se biskup rozhodl jmenovat Antonína Fischera, děkana náhodského a Ferdinanda Pavlíčka, děkana jaroměřského, čestnými kanovníky katedrální kapituly; vytýkají biskupovi, že překročil svoji pravomoc; biskup na svém rozhodnutí trvá. Jan Gelbich, rektor semináře, se též staví proti tomuto rozhodnutí; vysvětlení biskupa, omluva kapituly, žádost biskupa, aby jmenování čestnými kanovníky bylo rozhlášeno po celé diecézi, 1767, kart. č. 56.

³⁰² Tamtéž, inv. č. 341, Vydání na hostinu konanou v biskupském semináři při introdukci biskupa Jana Josefa Vratislava z Mitrovic, S. d., kart. č. 35. a dále ŠVENDA, František, Paul de. *Czwrtý Hliněný Obraz Hystorye Králowstvj Českého a Paměť Města Králowé Hradce nad Labem: to gest: Proměny Králowstwj Českého, w Wognách a ztenčenj Města Pewnostjohraženého w běhu věku 18. sto lety. w Weytah dlé Postupnosti Let wvedený od Kněze Frantisska de Paula Sswendy rodiče Králohradeckého.* [online] Hradec Králové: Ladislav Jan Pospíšil, 1817.[cit. 16. 9. 2022]. Dostupné z: <https://kramerius.svkhk.cz/view/uuid:3c384468-a88a-40a0-a991-7b55f3c7d2b4?page=uuid:4c690967-5b88-11e5-b7a9-00155d010f03>, s. 3–4.

Určitým důkazem důvěry ordináře k představeným semináře pak může být písemná delegace a s ní související korespondence v příčině určitých specifických úkolů v podobě důležité agendy, kterou vykonával rektor semináře František Gelbich. Spočívala v dohledu nad exjezuity v diecézi po zrušení Tovaryšstva roku 1773.³⁰³ Dále poté delegace a písemné zprávy ohledně šetření kázeňských přestupků diecézního kléru i farníků závažně porušujících mravoučné předpisy.³⁰⁴

³⁰³ Srov. BiKn, sign. 201054, ADAM, Petr. *Statuta katedrální kapituly při chrámu Sv. Ducha*. Hradec Králové: Biskupská knihovna, 2004, s. 27.

³⁰⁴ SOkA HK, f. BA, inv. č. 866, J. Haiden a F. Gelbich vyšetřují styky faráře Junka s vdovou Hr. Bredovou v Kyšperku, 1771, kart. č. 37 a tamtéž, inv. č. 864, Josef Bílý z Opočna, podezření z uctívání démonů, 1769, kart. č. 36.

7 Úřední komunikace biskupského semináře v Hradci Králové do roku 1918

Na základě provedené analýzy dochovaného archivního materiálu se jako nejučelnější jeví roztrždit úřední komunikaci královéhradeckého biskupského semináře do jednotlivých skupin dle vyřizovaných agend a sestavit je do hierarchicky uspořádaného celku, který lze dále v základu rozdělit na dvě velké skupiny: 1) na agendy týkající se správy semináře (alumnát) a 2) na agendy týkající se vlastních teologických studií, diecézní teologický institut, tedy základní členění je patrné již z dokumentů a respektování dosavadního archivního zpracování. Řazení agend bylo vzhledem k nedochování původní registratury (viz dále podkapitoly Seminární archiv a registratura) voleno na základě logických souvislostí a neodpovídá tedy historické registratuře a jejím věcným skupinám.

7.1 Panovnická (státní) nařízení a církevní nařízení týkající se semináře

Nařízení doručená v rukopisné podobě představení semináře opisovali, zpravidla do zvláštních knih, tištěná nařízení ukládali do zvláštních sbírek, často dodatečně svázaných, což bylo nejen v královéhradecké diecézi ustanoveno obligatorně roku 1830 (viz O ukládání a vazbě tištěných nařízení guberniálních, nařízení ze dne 13. února 1830)³⁰⁵ analogicky k ostatní praxi, jež lze pozorovat u ostatních církevních korporací.³⁰⁶

V praxi docházelo k oddělování státních a církevních nařízení do dvou skupin. V královéhradeckém semináři však docházelo v 1. pol. 19. století k opisování obou typů nařízení společně. Dělo se tak *in extenso* do dvou řad samostatných úředních knih: *Knih patentů a oběžníků* (celkem 4 svazky z let 1781–1783; 1802–1817; 1828–1848; 1842–1858)³⁰⁷ a *Výtahy z normálií platných pro seminář*³⁰⁸ (1818–1831), kam byla rektorem excerpována celá nařízení, nebo jen jejich části vztahující se nějakým způsobem k záležitostem biskupského semináře.³⁰⁹

V první polovině 19. století začala být církevní nařízení publikována a distribuována formou periodicky vydávaných tištěných konzistoriálních kurend, v hradecké diecézi od roku 1833, které se rovněž obvykle svazovaly. V královéhradecké diecézi skončilo vydávání

³⁰⁵ Srov. *Metodický návod MV č. 1/2019 k pořádání fondů typu farní úřad...*, s. 44.

³⁰⁶ S reáliemi farních úřadů srov. STOKLASOVÁ, Hana. Konzistoriální kurendy a Ordinariátní listy – oběžníky královéhradecké diecéze v 19. století a možnosti jejich badatelského využití. In: *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 69–81.

³⁰⁷ SOKA HK, BS HK, inv. č. 2–5, Kniha patentů a oběžníků, 1781–1783; 1802–1817; 1828–1848; 1842–1858, kn. č. 2–5.

³⁰⁸ Tamtéž, inv. č. 10, Výtahy z normálií platných pro seminář, 1818–1831, kn. č. 10.

³⁰⁹ Jedná se skutečně o nejrůznější záležitosti, např. daňového charakteru, předpisy platné pro správu budov, nikoli výhradně nařízení týkající se školství nebo teologického studia obecně.

jednotlivých oběžníků v roce 1832 (resp. 1833), kdy začaly vycházet pravidelné Konzistoriální kurendy, od roku 1871 nesl úřední bulletin název Ordinariátní list. Lze předpokládat, že byly distribuovány i biskupským seminářům. V druhé polovině 19. století došlo k proměně diecézních věstníků a konzistoře začaly vydávat ordinariátní listy (buď coby náhradu kurend, nebo jako jejich variantu s obsahem, který byl trochu jinak zaměřen). Nově konstituované věstníky pak sloužily zejména jako platforma určená pro reprodukci papežských dokumentů. V této podobě přetrvaly až do poloviny 20. století, v některých diecézích, jako např. v královéhradecké došlo rovněž ke změně názvu na *Acta curiae episcopalis*. Nařízení se většinou do semináře dostávala cestou biskupské konzistoře, ale některé úřady je sdělovaly přímo.

V královéhradeckém semináři nebyl příjem diecézního věstníku zaznamenáván do jednacího protokolu. V případě přímých sdělení státních nařízení však k zapsání do protokolu zpravidla docházelo. Nalézáme však také zmínky o objednávání svazků říšského zákoníku pro potřeby semináře.³¹⁰ Roku 1854 se rektorát obrátil na státní tiskárnu o zaslání výtisku *Reichsgesetzblatt* pro příslušný rok.³¹¹

V písemné pozůstalosti královéhradeckého biskupského semináře se dochovaly jednotlivosti v podobě nařízení nejrůznější povahy: předpisy týkající se oslav církevních svátků a provádění liturgické praxe vůbec např. *Ordo recitandum breviarium* (1792); nařízení ohledně celebrace svátku Všech svatých (1878); leták papeže Lva XIII. (1899); předpisy pro duchovní cvičení (1911) a předpisy týkající se církevního práva např. oběžník *De casibus reservatis*. Předpisy místodržitelství a ministerstev ohledně učebnic, daní, stipendií. Patrně pro cesty bohoslovců do domovských farností rektorát rovněž shromažďoval cestovní řády a jízdní řády státních drah a seznamy nocleháren Klubu českých turistů. V roce 1918 pak rektorát obdržel Leták ke vzniku Československa.³¹²

³¹⁰ Viz SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 25/1855 P. Zedníček zasílá svázané knihy výnosů (Erlasbücher).

³¹¹ Viz tamtéž, č. j. 69/1855 O zaslání RGB (Reichsgesetzblatt) na rok 1854 na státní tiskárnu.

³¹² RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 15.

7.2 Farní a vikariátní úřady a korespondence s nimi

Farní a vikariátní úřady v diecézi byly velmi častými adresáty úřední korespondence královéhradeckého biskupského semináře. Lze ji rozčlenit na několik tematických celků. Velkou část tvořila korespondence související s dozorem nad alumny v průběhu jejich studia a pobytu v domácí farnosti a korespondence spojená s příjmem alumnů do semináře a s jejich svěcením. Farní úřady vystavovaly alumnům příslušná potvrzení pro přijetí do semináře a vyjadřovaly se o vhodnosti či nevhodnosti kandidátů ke studiu bohosloví,³¹³ dodávaly příslušné podklady pro svěcení alumnů (viz níže). Oznamovaly alumnům přijetí a vyloučení ze semináře, pokud se tak nestalo přímo během jejich fyzického pobytu v semináři. Jednalo se o velmi rozsáhlou agendu. Např. roku 1860 expedoval rektorát 125 oznámení o nepřijetí do semináře. Dopisy byly zasílány buď dopisem kandidátovi, nebo častěji, kvůli šetření nákladů na poštovní poplatky, cestou farních úřadů jako úřední korespondence mezi církevními právníckými osobami bez porta. Rektorát zajišťoval včasný nástup alumnů do semináře tak, že cestou vikariátních úřadů jim oznamoval začátek školního roku. Farní úřady rovněž omlouvaly pozdní návraty alumnů zpět do semináře z nejrůznějších příčin.³¹⁴ Cestou vikariátních úřadů zasílaly farní úřady rektorátu zprávy o chování alumnů v době jejich pobytu v domácí farnosti. Tyto relace o chování zasílaly farní úřady vždy v říjnu, tedy začátkem školního roku. Jednalo se o rozsáhlou korespondenci, která byla rektorátem archivována. V písemné pozůstalosti královéhradeckého semináře se dochovalo velké množství zpráv o tzv. mravopočestnosti z let 1878–1918 pro více než 20 alumnů.³¹⁵

Před svěcením alumnů farní úřady obstarávaly potřebné doklady, potvrzovaly řádné prohlášení kandidátů svěcení a sbíraly případné námitky proti nim a zajišťovaly podklady pro stolní titul. V zásadě tvořily základní komunikační kanál mezi kandidáty teologie

³¹³ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 103/1860, farář v Pravoníně se vyjadřuje ke kandidátu Černofoousovi. Konzistori se zasílá žádost o nepřijetí kandidáta. Dále např. Tamtéž, inv. č. 192, Podací protokol rektorátní, 1916–1917, kn. č. 58, č. j. 200/1916 důvěrný dotaz rektorátu příslušným farním úřadům o bohoslovcích Jaromíru Filipi a totéž o alumnovi Josefu Kubů.

³¹⁴ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 49/1856, kdy je alumnus Dostálek omluven místním farním úřadem že se opozdil s návratem do semináře po pohřbu matky.

³¹⁵ RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 36–38. Dále srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 3/1857, farář v Krouně referuje o výborném chování alumnů o prázdninách, č. j. 5/1857, relace vikáře o prázdninovém pobytu alumna Tomáše Střebského, č. j. 19/1856, Farní úřad Písečná zasílá zprávu o chování teologa Františka Nováka o prázdninách, č. j. 3/1857, Farní úřad Krouna referuje o uspokojivém chování alumnů o prázdninách, č. j. 9 a 10/1860, farní úřady zasílají vysvědčení o chování alumnů o prázdninách, č. j. 110/1860, duchovní správy zasílají zprávy o chování alumnů o prázdninách.

bohoslovci a rektorátem semináře.³¹⁶ Mezi další příklady korespondence uvádíme zvláštní relace farních a vikariátních úřadů v různých záležitostech. Zde můžeme uvést pokyn královéhradeckého biskupa Karla Boromejského Hanla z Krichtreu (1832–1874), aby rektorát učinil písemný dotaz faráři ve Zruči ohledně zbraslavického kooperátora Josefa Svobody, který měl vykazovat duševní problémy a měl popírat nesmrtnost duše z kazatelny. Odpověď obratem dorazila a kooperátoru Svobodovi se dostalo seminární korekce.³¹⁷

Dále jsou to žádosti duchovních správců o výpomoc v duchovní správě ze stran alumnů či představených semináře, nebo tamních vikaristů v různých obdobích liturgického roku, kdy alumni dostávali povolení biskupského ordinariátu kázat, jak tomu bylo např. o Vánocích (1852) v následujících farních úřadech: Dvůr Králové, Jiřice, Popovice, Studenec, Rychnov, Hořiněves, Solnice, Hořice, Sezemice, Všestary.³¹⁸ Rektorát v takovém případě příslušnému farnímu úřadu doručil jméno alumna spolu s povolením diecézního biskupa. Výjimečně se objevují případy, kdy alumni kázali bez patřičných povolení. V naprosté většině se však záležitost vyřešila důtkou, a nikoli vyloučením ze semináře.³¹⁹ Obdobně tak vikariátní úřad Holohlavy povolal téhož roku na svátek Zjevení Páně na kázání alumna Josefa Makariuse.³²⁰ O výpomoc také žádaly další farní úřady v diecézi, jednalo se o pravidelnou agendu.³²¹ Mimo výpomoci při církevních liturgických oslavách, byli také alumni zváni

³¹⁶ Stalo se tak např. r. 1904. Rektorát arcibiskupského semináře v Praze pořádal pro své alumnusy r. 1904 exkurzi do Bohemia. Účast byla nabídnuta také cestou rektorátu hradeckého semináře i zdejšími alumnusy. Královéhradecký rektor Antonín Suchánek s touto nabídkou obeslal také děkanský úřad v Ústí nad Orlicí, aby se mohli případně zúčastnit také zdejší kandidáti teologie Josef Cibulka a Gustav Korda. Podle vyřizovací poznámky v seminárním jednacím protokolu, dorazila z Ústí kladná odpověď. Viz SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57, č. j. 299/1904.

³¹⁷ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 63/1851, z pověření jeho excelence se vznáší písemný dotaz faráři ve Zruči ohledně zbraslavického kooperátora Josefa Svobody, který má vykazovat duševní problémy a měl popírat nesmrtnost duše, a č. j. 71/1851, Jeho excelenci se přeposílá vyjádření faráře ve Zruči Josefa ohledně zbraslavického kaplana Josefa Svobody.

³¹⁸ Viz SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 145/1852.

³¹⁹ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57, č. j. 67/1906, Ignác Vaise farář v Chotči sděluje, že alumnus Fišera převzal poutní kázání a že se vrátí až v neděli. Předloženo gen. vikáři. Alumnovi, který si bez dovolení převzal kázání a pobyt si prodloužil, byla udělena důtka, SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 192, Podací protokol rektorátní, 1916–1917, kn. č. 58, č. j. 71 až 80/1916, totéž pro jiné alumnusy.

³²⁰ Viz SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 151/1852.

³²¹ Srov. Tamtéž, č. j. 145/1852, konzistoř ohledně kázání alumnů o Vánocích. Zaznamenána byla i jména kazatelů a místa kde budou kázat. Oznámení o tomto bylo zasáno dotčeným farním úřadům spolu se svolením Jeho excelence s prosbou o sdělení výsledku; č. j. 148/1852, heřmanický duchovní správce žádá o výpomoc s kázáním na nový rok. Určeno alumnu Hamplovi; č. j. 150/1852, jirický duchovní správce prosí o jednoho kazatele a asistenta na Nový rok. Přiděleno Rašínovi a Faltovi na 30.12.; Tamtéž, inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57, č. j. 65/1906, farář v Horní Brusnici žádá o dovolení, aby pater Franz Schorf směl kázat u příležitosti svátku patrocina. Předloženo generálnímu vikáři a povoleno; Tamtéž, č. j. 66/1906, farář v Žehuni žádá o asistenci dvou alumnů na poutní slavnost se svěcením varhan na 6. května, předloženo generálnímu vikáři a povoleno.

do domovských farností svými duchovními správci na farní instalace.³²² Ne vždy však bylo v silách rektorátu žádostem vyhovět, nejčastějším důvodem bylo konání zkoušek nebo duchovních cvičení pro alumnusy.³²³

Setkat se lze v korespondenci také s případy zaslání knih, různých věcných či finančních darů pro seminář.³²⁴ Jako např. roku 1856 byl výživový příspěvek na vikaristy zaslán z vikariátního úřadu v Rychnově nad Kněžnou.³²⁵ Roku 1843 seminář obdržel od jednoho z diecézních kněží jeden čtyřdílný breviář a dva misálky pro potřebu alumnů³²⁶ a v roce 1852 totéž učinil děkan z Košíř.³²⁷

V korespondenci s farními úřady lze rovněž nalézt oznámení o úmrtí v rodinách alumnů, tak např. roku 1852 byl alumnus August Jelínek ze třetího ročníku vyrozuměn děkanským úřadem v Přibyslavi, aby se odebral domů kvůli úmrtí matky. Rektorátem byl na 6 dnů propuštěn do Přibyslavi.³²⁸ Farní úřady také zasílaly rektorátu semináře zprávy o úmrtí alumnů.³²⁹

V případě vikariátních úřadů se korespondence ve většině případů omezuje na předávání různých oznámení. Roku 1851 biskup ústně sdělil rektorovi, že Václav Novák, teolog prvního ročníku, má být propuštěn ze semináře. Rektor se písemně obrátil na trutnovského okrskového vikáře, aby uvědomil o rozhodnutí „*jeho excelence*“ Václava Nováka.³³⁰ Vikariátní úřady také dostávaly od rektorátu semináře pokyny, aby alumnům pobývajícím ve vikariátu oznámily začátek studijního roku, jako např. roku 1851, kdy konzistoř dala rektorátu semináře na vědomí, že školní rok 1852 začne 1. října a že alumní o tom mají být uvědoměni cestou vikariátních úřadů.³³¹ Vikariátní úřady byly také využívány k urgencím placení dlužných úroků k půjčkám ze seminárního kapitálu u různých dlužníků.³³²

³²² Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 30/1856, alumní povolení na instalaci farní.

³²³ Srov. Tamtéž, č. j. 72/1854.

³²⁴ Viz SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 71/33 a 69/36 1842, čáslavský vikář zasílá breviář z pozůstalosti Antonína Jeřábka pro seminář.

³²⁵ Viz SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 51/1856.

³²⁶ Viz SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 33/1843.

³²⁷ Viz SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 73/1853.

³²⁸ Viz SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 139/1852.

³²⁹ Viz např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 11/1850, žamberecký farář zasílá úmrtní list žambereckého teologa 4 ročníku Josefa Živsy, dále Tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 25/1856, Farní úřad Skuhrov sděluje úmrtí alumna Frčky. Sděleno alumnům aby na něj mysleli v modlitbách, a č. j.26/1856, svolení prodirektorátu k návštěvě alumnů u těla Frčky.

³³⁰ Viz SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 55/ 1851.

³³¹ Viz tamtéž, č. j. 78/1851.

³³² Viz SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 92/1851, pan Pimonský z Pardubic se upomíná cestou pardubického vikáře k zaplacení úroků (dlužných) 12 zlatých; SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 22/1857,

Vikariátní úřady rovněž přejímaly zodpovědnost za řádný návrat do duchovní správy kněží, kteří pobývali v seminární korekci. Provinilci jim proto oznamovali snětí korekce.³³³ Zaznamenány jsou rovněž případy, kdy vikariátní úřad zaslal příspěvek k platu v semináři působícím vikaristům.³³⁴

Neobvyklým příkladem dotazu z cizozemí je následující případ z roku 1906. Administrátor Karl v městě Bergenu na ostrově Rujana žádal královéhradecký rektorát o informaci, zda by z protestantismu konvertovaný student Hans Hageman mohl studovat ve zdejší semináři. Rektorát odpověděl, že si zájemce má zažádat sám osobně a zaslat podklady.³³⁵

7.3 Korespondence s ostatními semináři, univerzitami, římskými kolejemi a vzdělávacími institucemi pro klérus

V případě ostatních institucí, které vzdělávaly klérus nebo adepty duchovního stavu v různých stupních, se korespondence s nimi ze strany královéhradeckého biskupského semináře týká v zásadě následujících oblastí a záležitostí: sjednávání náležitostí přijetí a dopravy na místo určení,³³⁶ ubytování a stravy, organizace návštěv biskupů a jiných osob v seminářích,³³⁷ zasílání osobních dokladů a podkladů pro další úřední potřebu (např. udělení svěcení, nebo žádosti o stipendia, žádosti o zaměstnání apod.),³³⁸ vysvědčení o absolutoriu, přestupů ze semináře do semináře, dotazy a zprávy ohledně povahových vlastností studentů a průběhu jejich studia, záležitosti finanční výpomoci ohledně studia kandidátů teologie z jiných diecézí.³³⁹ V případě studií v Římě sem lze připočít ještě korespondenci ohledně

dlužníci se upomínají o úroky, cestou kosteleckého okr. vikáře v místě se jim zasílá dopis; tamtéž, č. j. 32/1857, kostelecký vikář zasílá zpět odpovědi upomínaných dlužníků.

³³³ Viz SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 49/1855, P. Musílek píše vikářům Moučkoví a Zicharovi v Žamberku o snětí korekce.

³³⁴ Viz Tamtéž, č. j. 51/1856, výživový příspěvek na vikaristy zaslán z Rychnova a účet o přijetí zaslán Rychnovskému vikáři.

³³⁵ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57, č. j. 24/1906.

³³⁶ Srov. SOkA HK, f. BS, HK, inv. č. 481–596, Záležitosti chovanců, 1707–1913, kart. č. 26–53, passim.

³³⁷ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 192, Podací protokol rektorátní, 1916–1917, kn. č. 58, č. j. 21/1917, teologický prodirektorát sděluje termín příjezdu jeho excelence biskupa a přenocování.

³³⁸ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 8/1856, budějovický seminář žádá doklady a vysvědčení tam přestupujících alumnů Samlera a Teyrera. 20 kusů dokumentů předáno konzistoři k dalšímu předání, dále např. Tamtéž, inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57, č. j. 23/1906, rektorát biskupského semináře v Litoměřicích prosí o zprávu ohledně královéhradeckého externisty Hrachovce, který žádá o přijetí do semináře v Litoměřicích v případě, že nesložil maturitu, obdobně konzistoř žádá vyjádření teologie studijního direktorátu v Praze k příjmu Jana Šichy, který byl přijat do HK semináře a těžce onemocněl, přiloženo vysvědčení, zpráva finančnímu úřadu o faráři Frant. Kracha, že se léčí v akademickém ústavu. Dále tamtéž, č. j. 9/1906, *biskupské konsistorium* žádá pro pražský ordinariát dimisionálky a testimoniálky z diecéze litoměřické do královéhradecké diecéze.

³³⁹ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 58/1848, konzistoř sděluje přípis rektora pražského semináře v příčině poukázání finančních prostředků již poskytnutých.

svěcení, týkající se zejména obstarání nutných dokladů (dimisiorálky, testimoniálky, dispense, žádosti o tonsury aj.), která se zasílala tamnímu rektorátu, protože u diecézních studentů studujících v jiných seminářích v monarchii, vyřizovaly tamní rektoráty tyto žádosti přímo s biskupskou konzistoří. Dále je to organizování exkurzí a pobytů v Římě pro alumnů i nadané studenty, absolventy gymnázií. Studenti v *Bohemicu* byli také v kontaktu se svým biskupem, nejčastěji zasílali zprávy o průběhu studia, udělení svěcení a osobní žádosti, např. o preferovaném umístění v diecézi po absolutoriu.³⁴⁰ Římské taxy, poplatky za studium, platila biskupská konzistoř, nikoli rektorát semináře. Podrobněji uvedme příklady korespondence s *Bohemicem* z let 1908–1911, kdy se dochovaly ve fondu návrhy žadatelů o studium v Římě, korespondence s českou kolejí v Římě ohledně studentů z královéhradecké diecéze, korespondence ohledně cesty alumnů do Říma, žádosti o přijetí do české koleje v Římě, žádosti o povolení první tonsury pro diecézní bohoslovce i zprávy biskupovi ohledně zájemců o studium v Římě.³⁴¹

Dalším korespondenčním tématem jsou dotazy na provádění státních a církevních předpisů, na fungování seminářů v nejrůznějších oblastech, na provádění funkcí představených apod.³⁴² Nejužší písemný styk a nejbližší vztahy panovaly s litoměřickým seminářem. Kromě ústavů v korunních zemích (Praha, Litoměřice, České Budějovice) se ojediněle vyskytuje korespondence s ústavem v Rakousku (St. Pölten, Frintaneum) a seminářem ve Vindavě (Weidenau). V případě vyššího studia, zejména *rigoros* se setkáváme spíše s formálními záležitostmi, rozvrhy a daty konání zkoušek, sděleními složení zkušebních komisí a oznámeními o jejich výsledku. Jelikož královéhradecký biskupský seminář a teologický institut podléhaly do roku 1830 pražské teologické fakultě, poté alespoň formálně, dochází k zasílání výročních zpráv a statistických přehledů nejprve guberniu, poté na pražský studijní prodirektorát.³⁴³

První dochovaná výroční zpráva se velmi liší od ostatních v archivním souboru dochovaných výročních zpráv. Mimo názvu „*Darstellung des Zustandes der königgrätzer*

³⁴⁰ Srov. např. ABiHK, f. archiv biskupa Doubravy, passim.

³⁴¹ RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 43.

³⁴² Viz SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 44/1861, trutnovský hostinský (vdova Valterová) prosí o zvýšení platu za pokrmy a zjištění obvyklé ceny v Litoměřicích, a tamtéž, č. j.50/1861, rektorát litoměřického semináře odpovídá k číslu 44. Dále RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 17, Bohosl. seminář ve Vindavě (Weidenau) ohl. funkce spirituála r. 1913, dále srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 92/1861, rektorát litoměřického semináře žádá informace ohledně výuky hermeneutiky a přednášek.

³⁴³ Srov. SOKA HK, SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 229, Korespondence rektorátu s guberniem..., 1832, gubernium vyřizuje výroční zprávu pro rok 1832, dále r. 1834 gubernium nařizuje, aby výroční zpráva o stavu semináře byla zaslána studijnímu direktorátu v Praze, kart. č. 12. Dále pak tamtéž inv. č. 199–275, kart. č. 3–22.

theologischen Lehranstalt in dem abgewichenen Jahr 1816–1817“se liší od ostatních níže uvedených výročních zpráv i zcela jiným rozčleněním na následující rubriky:

I. In Betreff des Aufsichts und Lehrpersonalstands. Jejím obsahem byly údaje, včetně krátkých kurikul shrnujících dosavadní dráhu před nástupem na příslušnou stolicí, o profesorském sboru.

II. In Betreff der Lehrgegenstände und ihre Verteilung. Byly uváděny jednotlivé vyučované předměty, vždy po jednotlivých ročnících, včetně vyučovacího jazyka a počtu hodin.

*III. In Betreff der Schüler und ihres Fortganges.*³⁴⁴

Ostatní výroční zprávy nesou již pojmenování „*Hauptbericht*“ a v konceptech se dochovaly pro léta 1826–1862.³⁴⁵ Každoročně je sepisoval buď prodirektor teologického institutu nebo vicerektor semináře v německém jazyce. Jejich podoba byla sankcionována dekretem studijní dvorské komise ze 7. října 1814 č. 1 913 a nařízením gubernia z 24. října 1814 č. 42 876. Dokument obsahoval následující rubriky:

I. Zahl der Institutsschüler; mimo statistických údajů o počtu studentů byla uváděna zpravidla poznámka o tom, jedná-li se o diecézní, či řádové kleriky.

II. Vorschriftmäßige Einrichtung; jednalo se o popis členění studia, zpravidla formalizovaný, jeho rozdělení na ročníky a poznámku, že teologické disciplíny jsou přednášeny dle předpisů.

III. Lehrer; uváděna byla jména vyučujících spolu s datem a číslem jmenovacího dekretu pro vyučované předměty, včetně údajů o tzv. mimořádných přednáškách.

IV. Beförderungsmittel des Fleißes und der Sittlichkeit; rubrika obsahovala specifika seznamování externích i interních studentů s disciplinárními předpisy uvnitř semináře.

V. Adjunkten und Assistenten; zde bylo uváděno pouze prosté konstatování, že na královéhradeckém institutu adjunkti nepůsobí. S výjimkou roku 1860, kdy na institutu působil Jan Marek, adjunkt pražské teologické fakulty.

VI. Schriften des Lehrpersonals; uváděna sem byla tiskem vydaná díla členů profesorského sboru. V negativním případě bylo výslovně uvedeno, že pro daný školní rok nedošlo k publikačnímu výstupu.

³⁴⁴ HOLOUBEK, Ladislav. *Intelektuální život, studium a výuka v královéhradeckém biskupském semináři od jeho založení do konce 19. století*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2016. 166 s. Diplomová práce, s. 29.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 29–31.

VII. Verordnungen; sem byla zaznamenána nařízení, ať už státní či církevní bezprostředně se týkající ústavu. Opět i v negativním případě byla učiněna poznámka, že pro daný školní rok nebyla taková nařízení publikována, naopak v případě publikace většího počtu regulí, byla jednotlivá nařízení uvedena v příloze.

VIII. Vorschläge; zde vedení semináře mohlo sdělit své zlepšovací návrhy. V naprosté většině případů bylo pouze konstatováno, že návrhy již byly tlumočeny prostřednictvím biskupské konzistoře zemské vládě. Doložit se podařilo pouze jeden případ, a sice roku 1860, kdy vedení semináře považovalo za vhodné, aby latina byla zavedena jako vyučovací jazyk povinný na vyšších třídách gymnázia. Toto v zásadě propedeutické opatření mělo zajistit dobrou znalost latinského jazyka, ještě před nástupem teologických studií na institutu.³⁴⁶

Společenské proměny způsobené rokem 1848 reflektující se i ve státní správě ovlivnily také podobu výročních zpráv. Nově byla jejich úprava a podoba sankcionována dle předpisu ministerstva kultu a vyučování z 24. prosince 1849, číslo 9 580 a z 30. prosince 1850, číslo 60 927 a dekretu studijní dvorské komise z 29. října 1840, číslo 668.³⁴⁷ Obsahovaly tyto rubriky:

I. Lehrpersonalstand; již byl uváděn pouze počet řádných a mimořádných profesorů.

II. Zahl der Institutsschüler; nově byla rubrika rozdělena na dvě části: část A) pro přednášky povinných předmětů a část B) pro mimořádné přednášky. Vyplňována byla také údaji o úmrtích alumnů a uváděny důvody jejich případného vyloučení ze semináře.

III. Geschicklichkeit der Professoren und Fortgang der Schüler; obsah rubriky byl zaměřen na hodnocení práce vyučujících a uvedeny byly statistické údaje o úspěšnosti prováděných zkoušek z teologických oborů.

IV. Schriften und besondere Verwendung der Professoren; obsahovala údaje o publikační činnosti vyučujících a dále údaje o činnosti nad běžný rámec povinností, například o mimořádných přednáškách, eventuální výpomoci ve veřejné duchovní správě apod.

V. Belohnungen und Beförderungen der Professoren; uváděna byla zvláštní vyznamenání a remunerace.

Rubriky *VI. Neu Erschienene höchste Verordnungen und Erläße* a *VII. Vorschläge um die Lehranstalten auf einen höheren Grad der Vollkommenheit zu bringen* se svým obsahem nezměnily oproti předchozímu období.

³⁴⁶ Viz SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 274, Výroční zpráva o stavu semináře, kart. č. 22, nefoliováno.

³⁴⁷ HOLOUBEK, L. *Intelektuální život...*, s. 30.

V souvislosti s dohledem pražské fakulty nad seminářem, byť později, jak jsme již uvedli formálním, docházelo ze strany královéhradeckého rektorátu k zasílání tabulek o stavu profesorského sboru a studijních plánů i seznamů externích studentů.³⁴⁸

7.4 Podklady pro katalog kléru

Do této skupiny patří každoroční hlášení o představených, vyučujících a o počtech alumnů v jednotlivých ročnících. Obsahovala spolu s datem, místem narození a případného svěcení, i zastávanou funkci v semináři.

Rektor tyto statistické údaje předával v písemné podobě konzistoři, která je následně zveřejnila v katalogu kléru pro příslušný rok. Informace rektor nejprve přebíral patrně z Katalogu chovanců s indexem (*Album auditorum theologiae*),³⁴⁹ v pozdějším období, po roce 1893, patrně z osobních spisů alumnů.

Výtisky katalogů kléru i direktář posléze byly zasílány konzistoři k dispozici pro rektorát, sakristii seminárního kostela a pastoralisty, kteří jej pak měli ihned k dispozici před nástupem do duchovní správy. Zaslání bylo rektorátem zaneseno do jednacího protokolu.³⁵⁰

Jak tyto rektorátem zasílané podklady byly konzistoři v praxi využity, ukazuje samotná podoba diecézních katalogů. Její vývoj nejnověji zachytil ve své práci v roce 2020 Jiří Zeman.³⁵¹

Katalogy z let 1796–1802 obsahují pouze jmenný seznam jednotlivých alumnů.³⁵² Od roku 1803 došlo k vydělení údajů o semináři z celku informací o kapitule a konzistoři.³⁵³ Seznam obsahuje jména rektora a profesorů teologie s jejich stolicemi, po kterých následuje jmenný seznam alumnů. Např.: „*Venerabilis Dominus Antonius Wurda, Professor Theologiae Moralis & Pastoralis*“.³⁵⁴ Správní změny v semináři se projevíly

³⁴⁸ Srov. např. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 103/1852, tabulka stavu profesorského sboru a studijní plán/program a tabulky studentů (výkazy) předány prodirektorátu v Praze, a tamtéž, inv. č. 192, Podací protokol rektorátní, 1916–1917, č. j. 20/1917, prodirektorátu se předává seznam externistů pro předání ministerstvu.

³⁴⁹ SOKA HK, BS HK, inv. č. 7, Katalog chovanců s indexem, 1803–1893, kn. č. 7.

³⁵⁰ Viz SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 59/1843, konzistoř zasílá direktáře pro seminární kostel a pastoralisty a č. j. 12/1842, konzistoř zasílá 23 exemplářů direktáře pro pastoralisty a předáno spirituálovi a vybrán obnos exempláře direktoria pro pastoralisty.

³⁵¹ ZEMAN, Jiří. *Schematismy duchovenstva Královéhradecké diecéze z 19. století jako pramen pro dějiny nižší církevní správy* [online]. Hradec Králové, 2020 [cit. 16. 3. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/gg9zli/>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Ing. Monika Borkovcová, Ph.D.

³⁵² Tamtéž, s. 136–137.

³⁵³ Tamtéž.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 136.

i v katalogu kléru, uváděni jsou další představení (spirituál, vicerektor). Od roku 1829 jsou alumni v seznamu rozděleni po jednotlivých ročnících a nově je uváděno místo narození a případná funkce prefekta. Alumni pobývající mimo seminář jsou rovněž od tohoto data uváděni samostatně.³⁵⁵

V rozmezí let 1834–1848 přibývá seznam alumnů studujících na teologické fakultě v Praze a pobývajících v tamním alumnátu.³⁵⁶ V roce 1883 jsou uvedeni ve zvláštní sekci alumni řádu premonstrátů z kláštera v Želivě.³⁵⁷ O dva roky později jsou odděleně uvedeni studenti teologie na české koleji v Římě. Od roku 1893 jsou představení semináře uváděni s místem a datem narození a svěcení, s uvedením případných dalších vyznamenání a funkcí.³⁵⁸

Korespondence ohledně církevních schematismů se dochovala pro léta 1879–1889, 1897, 1904.

7.5 Korespondence s charakterem patronátu

V případě biskupských seminářů nelze mluvit v pravém slova smyslu o uplatňování patronátního práva v podobě prezentace duchovních a oprav seminární budovy, kostela apod. Zde tak proto označujeme druh korespondence, kdy se seminář obracel na konzistoř, biskupa, či jiné spřátelené instituce a osoby o intervenci v různých záležitostech a korespondenci spojenou s čestnými úkoly apod. Časté jsou žádosti k biskupovi o intervenci na Ministerstvu kultu a vyučování o zvýšení platu vyučujících. V jednotkách případů se objevují žádosti o intervenci o prominutí různých pokut a úroků z prodlení, případně o mediaci v záležitosti osobních sporů mezi duchovními i z řad profesorů a představených semináře. Řadit sem lze rovněž pozvánky na různá společenská setkání, soupisy hostů a nákladů na slavnosti a svátky např. pro léta 1878–1879, dotazy ohledně průběhu oslav např. opata broumovského ohledně oslav výročí biskupa z roku 1877. Rovněž se dochovala pozvánka na slavnostní večer u příležitosti šedesátých narozenin ThDr. Josefa Doubravy z roku 1912. Nebo poděkování místopředsedství za přání k jmeninám císaře z roku 1910.³⁵⁹

Pokud bychom přesto chtěli hledat nejbližší ekvivalent patronátního úřadu, pak bychom mohli říci, že tím čím byl patronátní úřad pro úřady farní, byla pro seminář biskupská konzistoř. Královéhradecká biskupská konzistoř byla ze své podstaty logickým

³⁵⁵ Tamtéž.

³⁵⁶ Tamtéž.

³⁵⁷ Tamtéž.

³⁵⁸ Tamtéž.

³⁵⁹ RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 15.

korespondenčním partnerem semináře.³⁶⁰ V této souvislosti nutno dodat, že nejčastějším a jedním z nejdůležitějších. Na konzistoři byla agenda došlá ze semináře předána jednomu z konzistorních radů.³⁶¹ Komunikace s konzistoří také logicky odráží postavení biskupského semináře v církevní hierarchii diecéze i míru samostatnosti při rozhodování ve vlastních záležitostech. V tomto ohledu plnila konzistoř rozmanitou úlohu, kterou lze sumarizovat do následujících oblastí, respektive témat korespondence. A to v případech, kdy: 1) konzistoř vystupovala jako prostředník ve styku s orgány státní moci. 2) konzistoř fungovala jako prostředník při vyřizování personálních záležitostí představených. 3) kde konzistoř měla postavení kontrolního a schvalovacího orgánu v případech těch agend semináře, které byly na rozhraní moci státní a církevní.

Konzistoř plnila roli prostředníka při písemné komunikaci mezi orgány státní moci dvěma způsoby. Zaprvé tím, že semináři intimovala sdělení, nařízení, rozhodnutí státních úřadů v oblastech, které se týkaly státní legislativy. Také v této oblasti přijímala a státním úřadům předávala odpovědi vzešlé ze seminární kanceláře. V naprosté většině případů se jednalo o záležitosti týkající se procesů, kde bylo nutné si pro jejich realizaci opatřit schválení ze strany nadřízených orgánů státu.

Další poměrně početnou agendou pak byla různá hlášení o stavu semináře, kontrola účetnictví a hospodaření, kontrola smluv uzavíraných seminářem, zvláště pak v těch případech, byl-li záměr financován z finančních prostředků krytých náboženským fondem.

Vzhledem k velkému objemu, který tyto agendy tvoří je možné, i s přihlédnutím ke zvolenému časovému rozsahu dizertační práce, čtenáře seznámit pouze s určitým výběrem konkrétních příkladů z dochovaného korpusu pramenů, které, jak jsme přesvědčeni, nejlépe ilustrují průběh i věcná hlediska resp. skupiny probíhající písemné komunikace.

Tak například 17. září 1841 intimuje konzistoř rozhodnutí, poskytnout zálohu gubernia na provoz semináře pro rok 1841 z náboženského fondu.³⁶² V jednacích protokolech rektorátu se pak agenda poskytování dotací na provoz semináře, respektive s jejich zálohami se setkáváme v podstatě každoročně. O její poskytnutí žádal rektor semináře vždy pro každý semestr školního roku. Po schválení byla příslušná část dotace vyzvednuta z prostředků krajské pokladny na základě předložení guberniálního / místodržitelského dekretu, který byl

³⁶⁰ Ve sledovaném období byla diecézními biskupy svěřována konzistořím pravomoc z hlediska církevního práva téměř shodná s generálními vikáři. V praxi tak konzistoř vyřizovala většinu správních záležitostí. Srov. BOROŮVÝ, K. *Úřední sloh církevní*.... s. 131.

³⁶¹ Dokládají to vyřizovací poznámky na košíkách spisů registraturních řad *Seminarium* a *Institutum theologicum* v registratuře biskupské konzistoře. Srov. SOKA HK, f. Biskupská konzistoř HK. Jediný konkrétní dochovaný dokument, který tento postup stanovuje je instrukce 20. Královéhradeckého biskupa Josefa Doubravy (1903–1921) z r. 1912. Srov. ABiHK, f. Archiv Biskupa Doubravy, N. O. 680/1913.

³⁶² SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 1.

rektorátu zasílán cestou konzistoře.³⁶³ V některých školních rocích docházelo k prodlení výplaty ze strany státu. Tak např. roku 1851 rektorát urgoval vyplacení částky 7 000 zlatých u místodržitelství opakovaně.³⁶⁴

Důležitým podkladem k určení výše dotace byly předběžné rozpočty tzv. *prelimináře*. S roční frekvencí je rektorát předkládal konzistoři, která je dále předala státním orgánům, nejprve guberniu, posléze místodržitelství. Konzistoř případně státní orgány, jako dvorská finanční úctárna si v nich někdy vyžádaly určité dílčí opravy.³⁶⁵ Konzistoř rovněž rektorátu v této příčině sdělovala nařízení státních orgánů ohledně termínů pro podání preliminářů, povolení změn a přidělení finančních přírážek, oproti původním plánům, k dotacím na provoz z náboženského fondu. Zdržení s jejich vypracováváním bylo někdy způsobeno probíhajícími zkouškami, a tak např. roku 1848 musel být rektor Antonín Stránský opakovaně upomínán konzistoří k jejich dodání, avšak s upozorněním, že nejprve má řádně dokončit zkoušky studentů.³⁶⁶

S účetní agendou také úzce souvisí vyhotovování závěrečných účtů hospodaření semináře. Na starosti je měl účetní semináře Josef Schazel. Jednalo se o úřední činnost nesporně náročnou, neboť si mnohdy finalizování účtů semináře vyžádalo odstup několika let. Prameny v této souvislosti roku 1839 zmiňují i hrozby pokutami ze strany státu pro účetního semináře Josefa Schazela. Nakonec však pokuta nebyla udělena.³⁶⁷ V budoucnu se poměrně neutěšenou situaci ohledně provádění účetní agendy pokusily obě strany zmírnit tzv. pokusnými účty, které byly konzistoři Schazelem zasílány s větším předstihem a sloužily de facto jakožto koncept pro účty finální. Objevují se i žádosti o prodloužení lhůt k dodání účtů.³⁶⁸ Opravy nedostatků účetnictví někdy trvaly značnou dobu, např. k opravám účtů z roku 1841 byl Josef Schazel vyzván konzistoří ještě roku 1851.³⁶⁹ Opětovně v roce 1854 pro léta 1850 a 1851.³⁷⁰ Můžeme tedy s celkem velkou měrou pravděpodobnosti konstatovat, že účetní agenda působila, alespoň Josefu Schazelovi, potíže.

Zvláštní skupinu písemností účetní povahy, kterou je zde třeba alespoň okrajově zmínit, pak jsou účty seminárního kostela, a seminární knihovny z fondu pro českou literaturu a různých nadačních fondů, o kterých jakožto o zvláštní skupině na pomezí pojednáváme ve zvláštní kapitole. V souvislosti s nadacemi je třeba zmínit udělování souhlasu státu k účasti

³⁶³ Tamtéž, č. j. 34/1842.

³⁶⁴ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 27/1851.

³⁶⁵ Tamtéž, č. j. 51/1843.

³⁶⁶ Tamtéž, č. j. 11/1848.

³⁶⁷ SOkA HK, BS HK, inv. č. 222, Korespondence semináře s guberniem, 1839, kart. č. 15.

³⁶⁸ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 74/1851.

³⁶⁹ Tamtéž, č. j. 66/1851.

³⁷⁰ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 103/1854.

na dražbě majetku dlužníků, kteří neplnili závazky, zejména platby úroků, z půjček fyzickým osobám z nadačních kapitolů.

Obdobně se objevují pravidelně sdělení guberniální, později místodržitelská potvrzení smlouvy na stravování pro školní roky, zajišťované místní restaurací hostinského Jana Valtera.³⁷¹ V této souvislosti se v korespondenci objevuje i iniciativa rektorátu semináře, neboť vznikla potřeba sdělit konzistoři kromě samotného návrhu smlouvy, změny v místních cenách potravin, které sloužily jako podklad pro uzavření smlouvy na příští rok, aby státním orgánům byla zdůvodněna částka, za kterou seminář sjednal stravné. Schválené smlouvy pak byly uchovávány v seminárním archivu.

V oblasti výuky se korespondence cestou konzistoře se státními orgány (gubernium, místodržitelství, studijní dvorská komise, ministerstvo kultu a vyučování, do roku 1830 také teologická fakulta v Praze) zaměřuje na přesun termínu prázdnin, výběr učebnic, strukturu studijních plánů a obsazování profesorských míst. Nechybí též zasílání seznamu studentů přijatých ke studiu.

Významnou oblastí, která se také neobešla bez souhlasu státních orgánů a samozřejmě i konzistoře byla údržba seminární budovy i jejího vybavení, včetně seminárního kostela. Vzhledem k tomu, že seminář byl z velké části financován z prostředků náboženského fondu,³⁷² bylo třeba cestou konzistoře zpravit příslušné orgány o záměru oprav, ať už zařízení vnitřního, nebo stavby samotné. Samostatnou velmi rozsáhlou agendou pak bylo vyřizování náležitostí kolem stavby a rozšíření seminární budovy. Jako příklady oprav, které se do agendy dostaly, můžeme uvést vybudování kanalizace mezi seminářem a budovou vojenské nemocnice,³⁷³ nebo zhotovení pumpy a sporáku v kuchyni.³⁷⁴ Dále povolení k výrobě koupací kádě.³⁷⁵ Povolení k výrobě skříní pro knihovnu³⁷⁶ a bílení seminárního kostela.³⁷⁷ Rektorát žádal konzistoř o povolení opravy omítky seminárního kostela a o pořízení pumpy³⁷⁸ (dochoval se účet) a přístavby seminární budovy, povolení k výrobě zděného plotu v seminární zahradě.³⁷⁹ Státní orgány si rovněž vyhrazovaly právo vyjádřit se i k osobám, které měly práce provádět, tak konzistoř sděluje guberniální svolení řemeslníků

³⁷¹ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 5, orazítovaná smlouva byla zaslána konzistoři. O stravovacích smlouvách je pojednáno v kapitole Hmotné zabezpečení alumnů.

³⁷² Českého, občas i dolnorakouského.

³⁷³ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 9/1846.

³⁷⁴ Tamtéž, č. j. 14/1846, a 10/1848.

³⁷⁵ Tamtéž, č. j. 20/1846.

³⁷⁶ Tamtéž, č. j. 23/1846.

³⁷⁷ Tamtéž, č. j. 50/1846.

³⁷⁸ Tamtéž, č. j. 13/1845.

³⁷⁹ Tamtéž, č. j. 24/1843.

např. truhláře.³⁸⁰ Nutno podotknout, že státní orgány si vždy k tomu, aby mohly své rozhodnutí kvalifikovaně provést, k danému případu vyžádaly veškeré dostupné podklady, tedy projekt, rozpočet a informace o zamýšleném zhotoviteli příslušného díla. Částka pokrývající náklady se po schválení dostala do seminární pokladny až poměrně později, např. náklady za zmiňovanou opravu sporáku z 3. dubna 1847 dorazily do pokladny až v roce 1848.³⁸¹

Samozřejmě se během studijního roku stávaly i události nepředvídatelné, kdy bylo třeba hledat finanční prostředky na jejich zaplacení operativně. I v tomto případě musely sdělit své stanovisko státní úřady. Příkladem může být situace v roce 1848, kdy do hradeckého semináře dorazilo několik alumnů z Prahy. Bylo potřeba pro ně zajistit ubytování, stravu, ložní prádlo, včetně lůžek a hygienické potřeby. Konzistoř proto v součinnosti s rektorátem žádala gubernium o finanční podporu, nutno dodat, že úspěšně, byť se v následující korespondenci, která se týkala pravidelného poskytnutí dotace na provoz semináře, objevuje sdělení, že tato je částečně kryta vzhledem k výše řečenému rovněž částkou, kterou poskytla pokladna semináře v Praze.³⁸² Definitivně pak byl stav sankcionován nařízením gubernia č. 35 141 ze 17. srpna 1848, sděleným rektorátu opět cestou konzistorní, které stanovilo proces shromažďování finančních prostředků na krytí potřeb alumnů, kteří opustili pražský i královéhradecký seminář.³⁸³

Dozorem nad stavbou byl pověřen většinou rektor ze strany církve, ze strany státu pak většinou úředníci královéhradeckého magistrátu. Rektor poté zodpovídal i za řádné vyúčtování prací, což se ne vždy obešlo bez jistých potíží, např. roku 1843 konzistoř sděluje zproštění rektora od pokuty za pozdní dodání účtů za stavbu semináře.³⁸⁴

Pokud se týká oprav vnitřního vybavení, v žádostech se nejčastěji jedná o ložní a stolní prádlo, matrace (slamníky),³⁸⁵ vodovod,³⁸⁶ nábytek, výzdobu, nádobí, osvětlení.³⁸⁷

Příslušné obnosy byly poukazovány a vyzvedávány přes krajskou finanční účtárnu v Hradci Králové. Objevují se i povolení státních úřadů, která byla rovněž rektorátu semináře zasílána cestou konzistoře.

Snahy protomoderního i moderního státu o udržení přehledu nad obyvatelstvem i fungováním církevních subjektů se pak promítá v podobě různých zpráv a statistických

³⁸⁰ Tamtéž, č. j. 67/1841.

³⁸¹ Tamtéž, č. j. 13/1848.

³⁸² Tamtéž, č. j. 14/1848 a 15/1848 a 24/1848.

³⁸³ Tamtéž, č. j. 38/1848.

³⁸⁴ Tamtéž, č. j. 27/1843.

³⁸⁵ Tamtéž, č. j. 60/1843 a 34/1845.

³⁸⁶ Tamtéž, č. j. 6, vyřízeno bylo uhrazením obnosu třiceti krejcarů zapláceno konzistoři.

³⁸⁷ SOkA HK, f. BS HK, Pozůstalost po ThDr. Hugovi Doskočilovi, passim.

přehledů. V případě královéhradeckého biskupského semináře se jedná o výroční zprávy o stavu semináře tzv. *Hauptbericht*, zasílané pražskému studijnímu prodirektorátu. Seminář zasílal konzistoři také pravidelně ročně statistické přehledy o semináři. Konzistoř pravidelně sděluje pokyny studijní dvorské komise v příčině vyhotovování zpráv o stavu teologického studia. Rovněž i státní orgány vyžadovaly přehledy, typicky tak konzistoř sdělovala požadavky gubernia, resp. později místodržitelství na to, aby rektorát oznámil cestou konzistoře, kolik alumnů nastoupilo do semináře daný školní rok a kolik jej opustilo a kolik řádně dokončilo studium a dosáhlo ordinace.³⁸⁸ Tyto požadavky byly logické i pro případné opatření stolního titulu z náboženské matice. Samozřejmostí pak bylo i zasílání státních pokynů rektorovi ze strany konzistoře pro vyplňování těchto přehledů. Příkladem nám může být nařízení ministerstva kultu a vyučování č. 905 z prosince 1841.³⁸⁹ Pro vyhotovování statistických přehledů zasílala konzistoř rektorátu výtahy ze seminárních účtů, aby tak proces jejich vyhotovení usnadnila.³⁹⁰

Změny v oblasti správního vývoje byly samozřejmě reflektovány i římskokatolickou církví. Zavedení tzv. Stadionova prozatímního obecního zřízení roku 1849 a z něj vyplývající volby do obecních zastupitelstev se dotkly i kléru působícího v královéhradeckém biskupském semináři. Roku 1851 sdělila konzistoř s denním předstihem prostřednictvím pokynu, aby se představení i vyučující na teologickém institutu zúčastnili voleb dne 27. května ve dvě hodiny odpoledne.³⁹¹

Ačkoli bylo *alumnaticum* dávkou v gesci diecézního biskupa a podrobněji se jím budeme zabývat v další podkapitole, je třeba již zde zmínit, že i do této oblasti stát do jisté míry zasahoval. Konzistoř proto sdělovala seminárnímu rektorátu nařízení zemského finančního ředitelství v této oblasti.³⁹² Konzistoř byla rovněž rektorátem žádána o pozdržení platby daní.³⁹³

Za jakousi vzájemnou výpomoc mezi rektorátem královéhradeckého semináře a ostatními úřady, lze považovat zaslání přebytečných kolkových známek v počtu 13 kusů roku 1852 konzistoři a státní finanční účtárně.³⁹⁴ Státní finanční prokuratura (účetárna) ovšem také někdy požadovala doplacení kolkových tax naopak zpětně za tam učiněné vklady.³⁹⁵

³⁸⁸ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 63/1841, a 1/1842.

³⁸⁹ Tamtéž, č. j. 8/1841.

³⁹⁰ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 71/1852.

³⁹¹ Tamtéž, č. j. 40/1851.

³⁹² Tamtéž, č. j. 44/1851.

³⁹³ Tamtéž, č. j. 14/1852.

³⁹⁴ Tamtéž, č. j. 149/1852.

³⁹⁵ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 108/1853.

Méně často byly rektorátem v součinnosti s konzistoří oslovovány státní orgány, okresní hejtmanství, místní četnické stanice v příčině pomoci při pátrání po zběhlých alumnech.³⁹⁶ Nejprve se však rektorát vždy pokusil vypátrat tyto osoby vlastními silami, např. doma, nebo u známých. Situaci řešili seminární prefekti a konzistoř. Státní orgány pak byly žádány o součinnost pouze v případě, že se toto pátrání po vlastní linii neseťkalo s úspěchem.³⁹⁷

7.6 Rada pro časné záležitosti a rada pro disciplínu

Kromě rektora, vicerektora a nadřízených orgánů dohlížely na stav hospodaření i domácí disciplínu ještě dvě zvláštní rady: rada pro časné záležitosti (variantní název rada pro správu majetku) a rada pro disciplínu. V Hradci Králové byla pro jejich výběr nutná porada s katedrální kapitulou.³⁹⁸ Obě rady byly dvoučlenné a obsazovány zpravidla kanovníky sídelní kapituly. Vyloučení z výběru byli přirozeně, mimo ostatní požadavky kanonického práva, zejména rektor semináře a řádní zpovědníci v semináři. Funkční období trvalo šest let, znovuzvolení nebylo vyloučeno. Pro důležitá rozhodnutí ohledně semináře si biskup musel zajistit souhlas tohoto orgánu.³⁹⁹ Tuto instituci předpokládal zřídit kodex kanonického práva z roku 1917, a tedy nestihla se ve sledovaném období plně rozvinout. Dekrety Tridentina však hovořily o dohledu nad seminářem v tom smyslu, že biskup vykonává dohled spolu se dvěma kanovníky katedrální kapituly. V této „neformální“ úloze pak tento princip fungoval i v letech 1802–1918.

Kromě jmenování jednotlivých členů se lze setkat u této agendy s následujícími písemnostmi: evidence plateb přírážky obecní daně; volby; dotazy a spory; účty a rozpočty jednotlivých oprav; vyúčtování příjmů a vydání; pokladní deník.

³⁹⁶ Tamtéž, č. j. 92/1854.

³⁹⁷ Tamtéž, č. j. 88/1854.

³⁹⁸ REYL, František. *Statuta capituli cathedralis ecclesiae reginae-gradecensis ad S. Spiritum, sumptibus propriis*. Hradec Králové: Typis typographiae unionis catholicae Reginae Gradecii, 1932, s. 10.

³⁹⁹ CIC 1917, kán. 1359.

7.7 Alumnát; rektorát semináře

7.7.1 Zřízení/zánik alumnátu

Zřizování alumnátů a teologických studií bylo komplikovaným procesem, který ovlivňovala jednak sama biskupství, ale také orgány státní správy a ministerstva i příslušné obce. O vzniku alumnátu bylo nutné sepsat zřizovací listinu, která v mnoha směrech představovala dohody o zajištění jednotlivých složek příjmů. Biskup také rozhodoval o podobě teologického studia, o čemž byly rovněž sepisovány dokumenty, instrukce pro vedení semináře a profesorský sbor. Originály i opisy všech k tomu potřebných písemností (ověřené i neověřené), přípravná korespondence a dílčí dohody včetně protokolů a zápisů z jednání pak tvoří podstatnou část této agendy.

Jak již bylo naznačeno, v letech 1783–1790 formace kléru probíhala v generálních seminářích. Generální seminář byl rozpuštěn dvorním dekretem ze 4. července 1790 s platností ke konci školního roku. Péče a starost o výchovu nového kléru se tak dostala zpět do rukou biskupů. Z náboženského fondu proto obdrželi za tímto účelem příspěvky. Toto rozhodnutí Leopolda II. však mělo dalekosáhlé následky po celém habsburském soustátí v podobě nedostatku kléru, což se zákonitě projevilo i v královéhradecké diecézi.⁴⁰⁰

Zde se situaci snažil mírnit biskup Maria Tadeáš hrabě z Trauttmansdorffu (1795–1811) poskytnutím nových možností vzdělání co nejširšímu možnému okruhu studentů, potenciálních duchovních. Vybudoval proto v královéhradecké diecézi dvoustupňový systém církevního školství. Spočíval v otevření gymnázia v Německém Brodě a snaze reformovat seminář v Hradci Králové a zřídit při něm vlastní teologický institut. V tomto směru biskup osobně intervenoval u příslušných míst v Praze a u dvora ve Vídni.⁴⁰¹

Dne 24. března 1803 předseda nejvyššího soudního úřadu, hrabě Prokop Lažanský⁴⁰² potvrdil Trauttmansdorffovi souhlas panovníka se založením teologického institutu v Hradci Králové i s příspěvkem z náboženského fondu za tímto účelem. Dále již bylo celé jednání přesunuto na bilaterální úroveň mezi biskupa a gubernium v Čechách. Biskup Trauttmansdorff v souvislosti s tím guberniu předložil dne 19. ledna 1802 plán, který zřizovací náklady vyčíslil na 11 000 zlatých.⁴⁰³ Dle tohoto plánu mělo studovat v prvním

⁴⁰⁰ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 117.

⁴⁰¹ Tamtéž, s. 119. Dále viz také heslo Alumnáty v Čechách–Hradec Králové v TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 338.

⁴⁰² R. 1802 byl hrabě Prokop Lažanský z Bukové pověřen vedení nově vzniklého úřadu Oberste Justitzstelle v rámci reformy Františka II. Srov. DRABEK, Anna M. Lazansky von Bukowa, Prokop Graf. In: *Neue Deutsche Biographie*, 14 (1985), [Online]. [cit. 16. 9. 2022] Dostupné z: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd103040633.html#ndbcontents>, s. 6–7.

⁴⁰³ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 120.

ročníku 50 teologů, z nichž každý měl obdržet stipendium ve výši 80 zlatých. Tyto finanční prostředky se týkaly studentů externistů neubytovaných v semináři. Pro 25 bohoslovců třetího ročníku, kteří už bydleli v semináři, bylo počítáno se sumou 200 zlatých ročně na hlavu. Čtyři profesori teologie by pak dle zmíněného návrhu obdrželi roční plat 500 zlatých.⁴⁰⁴

Gubernium však výnosem č. 11 495 ze dne 8. května 1803⁴⁰⁵ vneslo proti plánu námitku, že odměna pro externisty ve výši 80 zlatých je příliš nepatrná oproti odměně pro ty, kteří byli ubytováni v semináři. Naopak částku pro ubytované v semináři uznalo za přiměřenou. Gubernium rovněž přišlo s návrhem, jak snížit mzdové náklady na vyučující personál. Dle dekretu ze 7. července 1791 by se chovanci měli učit církevní právo až po ukončení teologického studia v semináři někde na univerzitě anebo lyceu. Dalším dekretem z 8. dubna 1802 gubernium požadovalo, aby profesor církevních dějin zároveň přednášel právo.⁴⁰⁶ Počet vyučujících se nakonec ustálil na čtyřech.

V období bezprostředně po založení resp. obnovení semináře zůstala po určitou dobu v platnosti kázeňská a pořádková nařízení vycházející ze základních principů původních statut kněžského domu. Situace v nových podmínkách si vyžádala vypracování nových pravidel, která lépe vyhovovala změněným poměrům. Tato nová pravidla potvrdil dvorský dekret z 2. dubna 1802. Sada nařízení postihovala dům a jeho jednotlivé alumny, ale upravovala i kázeň studentů žijících mimo seminář. Všem jimi byl předepsán správný způsob chování a studijní řád. Jako v případě ostatních seminářů jsou statuta zásadním zakládacím dokumentem. Biskup v nich jasně úředně sděluje představeným i kandidátům teologie, jakou povahu má instituce a jaké požadavky jsou na ně z jeho strany kladeny. Pro královéhradecký seminář takovým dokumentem bylo *Institutum Seminarii Episcopalis Reginae-hradecii*⁴⁰⁷

⁴⁰⁴ Tamtéž, s. 121.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

⁴⁰⁶ Tamtéž, s. 122.

⁴⁰⁷ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 198, Statuta semináře, 1802, kart. č. 3. Institutum Seminarii Episcopalis Reginae-hradecii. Ke statutům viz také POLEHLA, Petr. „Accipite disciplinam et servate illam.“ Studijní řády Biskupského semináře v Hradci Králové vydané biskupy Blümegenem a Trautmannsdorfem v letech 1766 a 1802 jako pramen poznání diecézního kléru. *Theatrum historiae*, 2016, roč. 10, č. 18, s. 177–201 a POLEHLA, Petr, RYBENSKÁ, Klára a NAVRÁTIL, Jiří. *Exemplum sint fidelium. Statuta biskupského semináře v Hradci Králové vydaná biskupem Blümegenem a Trautmannsdorfem v letech 1766 a 1802*. Hradec Králové: Typo Studio, 2017. Obdobně jako v případě biskupa Blümegena charakterizuje Petr Polehla patnáctého královéhradeckého biskupa následujícím způsobem „*Také z osudů a činů biskupa Trautmannsdorfa je jasné, jaký postoj k josefinismu zaujímal, či spíše, jakou hrál roli při jeho šíření, neboť patřil k jeho předním protagonistům. Přimo císaři Josefovi II. dedikoval spis De tolerantia ecclesiastica et civili (Ticini 1783), který vydal ještě před svým příchodem do Hradce Králové. Dílo je prodchnuto osvícenskými idejemi a odmítá použití násilí ve věcech víry a náboženství. Tolerance byla biskupovi vlastní; nebyl tak razantní až bezohledný při prosazování svých reformních myšlenek, jako jeho předchůdce Jan Leopold Hay (1780–1794). Celé Trautmannsdorfovo působení v Hradci Králové bylo vyplněno činnou službou, pochopitelně v reformním duchu. Tense projevil hned na počátku jeho episkopátu – úřadu se ujal bez slavnostní intronizace a nenechal ani přečíst papežskou jmenovací bulu, v čemž se odráží despekt vůči papežskému primátu, tolik typický pro josefinistické biskupy. Sám jevil praktický zájem o zemědělství a ovocnářství. Spíše než sbírání obrazů a uměleckých předmětů*

vydané 7. října 1802. Stanovy jsou rozčleněny do čtyř paragrafů, kterým předchází úvod a následuje po nich závěr. Jejich součástí je denní řád (*ordo diurnus*), který udával podrobný harmonogram dne v semináři, a kázeňský řád, který platil do roku 1823, kdy musel být pozměněn z důvodu zavedení funkce spirituála. Tento poupravený řád potom platil s malými doplňky a obměnami, které byly vydány za biskupů Karla Boromejského Hanla (1831–1875) v roce 1832 a Josefa Jana Evangelisty Haise (1875–1892) v roce 1887, po celé 19. století a výrazně charakterizoval povahu instituce až do r. 1918. Bližší pozornost věnujeme dokumentu v podkapitole Disciplína. Nyní však uvedme, že hned v začátku se dokument odvolává na usnesení Tridentského koncilu v tom smyslu, že zřizování seminářů doporučuje biskupům koncil jako užitečné a v podstatě nezbytné. V preambuli je uvedeno, že všichni, kdo jsou povoláni k pastýřské práci, mají být vzděláni a vyučeni v nauce a ctnostech: „*virtutibus et scientia*“⁴⁰⁸ a po opuštění semináře mají odcházet na „*vinici Páně*“ tak, jak to žádá apoštol Pavel: tedy být pro věřící vzorem v řeči, chování, lásce, víře a čistotě.⁴⁰⁹ Seminář je zde také přirovnáván ke cvičišti, z nějž mají mladíci odejít náležitě vycvičení do boje proti nepřátelům křesťanské víry a dobře vychováni pro poslání učitelů a duchovních pastýřů. Zřizovatel semináře se zde také zavazuje, že bude o instuci pečovat jako o „*zřítelnici svého oka*“⁴¹⁰ a že do jejího čela postaví ty nejlepší ze svých mužů. Apelováno je i na starší normy a předpisy, avšak žádný konkrétní pramen, z nějž se vychází, není uveden. V duchu tradiční církevní úcty k autoritám předchozích generací dokument rovněž konstatuje, že biskup nepředkládá žádné novoty, ale pravidla odpovídající církevním zákonům a prověřená praxi: „*usu antiquissimo comprobata*“.⁴¹¹ Z textu úvodu je patrné, že jeho autor vycházel ze stanov biskupa Blümegena a velmi pravděpodobně i jeho dalších následovníků.⁴¹² Dále dokument hovoří o struktuře a kvalitě studií. Nejprve zmiňuje, kterým oborům se mají věnovat studenti nově zavedeného třetího ročníku. Mezi předepsané předměty patří pastorální teologie, katechetika, pedagogika (zde zvaná metodika) a ekonomie. Posluchačům ukládá svědomitou a stálou účast na přednáškách. Vyučujícím pak nařizuje pravidelné opakovací hodiny, při

shromažďoval knihy a svoji knihovnu pak velkoryse věnoval diecézi, aby sloužila vzdělávání kléru.“ Srov. POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 186. Opět i v tomto případě lze usuzovat, že i biskup Maria Tadeáš Trauttmansdorff vtělil do svého zásadního normativního dokumentu své postoje.

⁴⁰⁸ POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 193 aSOKA HK, f. BS HK, inv. č. 198, Statuta semináře, Institutum Seminarii Episcopalis Reginae-hradecii. Preambule. Hradec Králové, 1802, kart. č. 3.

⁴⁰⁹ Tamtéž.

⁴¹⁰ Tamtéž.

⁴¹¹ Tamtéž.

⁴¹² Pro statuta biskupa Jana Ondřeje Kaisera z Keisern (1775–1776), která jen blíže specifikovala doporučovanou literaturu ke studiu, jinak se shodovala se statuty Blümegenovými. SOKA HK, Biskupský seminář Hradec Králové, inv. č. 6, Instrukce o správě semináře a domácí řád, 1775, kn. č. 6. a BiKn, sign. 1567, Statuta 1766.

nichž dojde ke shrnutí látky z intervalu několika uplynulých dní, či celého měsíce, a především k vysvětlení věcí nejasných. Představení jsou též nabádáni k tomu, aby chválili nejlepší studenty. To mělo vzbudit také u ostatních určitou touhu po dobrých studijních výsledcích. Alumni třetího ročníku měli být zvláště připravováni na budoucí praxi v duchovní správě. Součástí této přípravy byla výuka národního jazyka: „*in lingua vernacula exerceantur*“.⁴¹³ Později se pak tato problematika otevírá v dokumentu znovu a ještě výrazněji. Biskup požadoval, aby si bohoslovci osvojili jazyky, jimiž budou jako budoucí kněží hlásat věřícím slovo Boží a vysluhovat svátosti, slovem i písmem. Zejména se to týkalo v první řadě češtiny: „*linguae cum primis boemicae*“.⁴¹⁴ Studium českého jazyka pak ukládají statuta i seminaristům německé národnosti. Dostatečné vzdělání v jazyce měl zajišťovat vhodný profesor češtiny. Jazyková výuka je striktním požadavkem, nikoli pouze doporučením, ale přímo nařízením: „*non commendamus modo, sed praecepimus*“.⁴¹⁵

Při výuce katechetiky a pastorální teologie se studenti měli spolu s profesory věnovat četbě evangelií a novozákonních listů. Tato průprava jim pak měla sloužit jako podklad pro přípravu veřejně před ostatními čtené cvičné homílie obsahující výklad biblických textů. Tu se, poté co zapracují připomínky vyučujících, měli naučit z paměti a pronést veřejně v sále, označovaném jako *musaeum*. Zdařilá kázání měli slyšet věřící v seminárním či jiném kostele ve městě. Vypracovávat kázání museli bohoslovci sami. V opačném případě by totiž byli postiženi stejně jako ti, kdo jim je vypracovali.⁴¹⁶

V seminárním kostele před bohoslužbami o nedělích a svátcích se měli bohoslovci cvičit v katechezi mládeže. Pozornost měla být věnována též přípravě na vysluhování svátostí, např. seznámení s podmínkami a překážkami uzavření manželství, přípravě mládeže na biřmování či dětí na zpověď a první sváté přijímání.⁴¹⁷ Seznámení měli být též se zásadami vedení farního archivu a písemnou komunikací s církevními i světskými úřady.⁴¹⁸

Aby měli studenti přístup ke kvalitní literatuře při vzdělávání, rozšiřují statuta také seminární knihovnu a obsahují též požadavek na příruční knihovnu, kde měla být zejména

⁴¹³ POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 194 a SOKA HK, f. BS HK, inv. č: 198, Statuta semináře, Institutum Seminarii Episcopalis Reginae-hradecii, Preambule, Hradec Králové 1802, kart. č. 3.

⁴¹⁴ Tamtéž.

⁴¹⁵ Tamtéž.

⁴¹⁶ Srov. POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 195. Dále SOKA HK, f. BS HK, inv. č: 198, Statuta semináře, Institutum Seminarii Episcopalis Reginae-hradecii, § I, I, Hradec Králové 1802, kart. č. 3.

⁴¹⁷ Tamtéž, § I, II–VII.

⁴¹⁸ Tamtéž, § I, IX. Obdobná praxe byla také požadována i v litoměřickém alumnátu, kde ji zavedl biskup Vincenc Eduard Milde. Bohoslovci se s rektorem měli ve zvláštních hodinách učit vyhotovovat základní typy písemností, jako jsou protokol, písemná žádost, vysvědčení apod., a také jak sestavit inventář, malou registraturu a jak vést účetní agendu. Srov. SOA Litoměřice, KERNALOVÁ, A. *Biskupský kněžský seminář Litoměřice...*, s. 11.

shromážděna literatura týkající se pastorální teologie. Přísně zapovězena byla naopak četba knih nevhodných. Biskup kladl důraz také na horlivost seminaristů a přál si, aby na přednáškách, cvičeních i bohoslužbách byli přítomni nejen tělem, ale i duchem: „*non corpore solum, sed et animo*“.⁴¹⁹ Rovněž studenty vyzýval, aby přednášenou látku procházeli i při samostudiu a znovu se zeptali svých profesorů na případné nejasnosti v ní.⁴²⁰ Rozpracovány jsou ve statutech také otázky týkající se dodržování domácí disciplíny, o kterých detailněji pojednáme v kapitole Disciplína.

Zřízení semináře také doprovodil biskup pastýřským listem.⁴²¹ V něm zdůraznil, že se zřízení semináře děje na základě usnesení Tridentského koncilu: „*Qua solitudine eandem juvenis cleri educationem novissimis temporibus sancta Ecclesia accuret, testatur concilium Tridentium, dum ses. XXIII. cap. 18° collegiorum institutionem decernit, in quibus tanquam cleri seminariis juvenes ad Ecclesiae ministerium vocati religiose educentur et ecclesiasticis disciplinis instituantur.*“⁴²² a za souhlasu státu, resp. panovníka: „*De utilitate horum collegiorum persuasus AUGUSTISSIMUS IMPERATOR ac REX noster clementissimus pro tum avita austriaca, tum sua peculiari pietate, ac illa qua populi sibi subditi, etiam internam beatitudinem promovere studet, solitudine, non tantum nupero decreto aulico seminaria ejusmodi universim instituenda sanctivit, sed et Nobis coram ac novissime decreto aulico diebus 25. augusti emanato, ab inclito regni gubernio die 11. septembris a. c. Nobis intimato indulgit, ut in urbe episcopali praeclaro antecessorum nostrorum conamine erectum existit, et cui seminario diocesis nostra complures viros de republica ecclesiastica optime meritos in acceptis referit, studium theologicum juxta praescriptam in univerzitate methodum per quator professores in eadem univerzitate examinatos et ad docendum approbatos spatio trium annorum pro singulis diocesanis theologiae aut candidatis aut alumnis tradatur.*“⁴²³

V pastýřském listu vydaném v residenci v Chrasti dne 20. září 1802 dále biskup nařídil v sedmi bodech vikariátním úřadům, aby farním úřadům v diecézi předaly v souvislosti se vznikem alumnátu následující pokyny:⁴²⁴

1), „*Cum studium theologicum metodo hic descripta Reginaehradecii in seminario episcopali, alias domo presbiterorum nuncupato, cum prima novembris a. c. initium*

⁴¹⁹ POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“ ..., s. 195 a SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 198, Statuta semináře, Institutum Seminarii Episcopalis Reginae-hradecii, § I, IX, Hradec Králové 1802, kart. č. 3.

⁴²⁰ Tamtéž, § I, a, b, e, f.

⁴²¹ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 3, Kniha patentů a oběžníků, 1802–1817, kn. č. 3, nepaginováno, pastýřský list biskupa Trautmansdorfa, Hradec Králové, 1802.

⁴²² Tamtéž.

⁴²³ Tamtéž.

⁴²⁴ Tamtéž.

*sumat, oportet, ut quilibet beneficiatus aut expositus illos diœcesanos absolutos philosophos theologiae operam navare volentes, aut actuales theologiae studiosos, qui in beneficii aut exposituræ territorio feriarum tempore degunt, aut si absint eorum parentes, consaguineos aut notos edoceat illis ante primam novembris comparendum esse, ut cum Ima novembris absoluti philosophi studium theologicum in seminario episcopali incipere, theologi vero illud continuare valeant. Monendi autem erunt candidati cursum theologicum inchoaturi vel secundo anno theologiæ operam navaturi, ut sibi Reginæhradecii tempestive de habitatione et victu provideant.*⁴²⁵

2),*Singuli beneficiati et expositi illico consignationem eorundem theologiæ candidatorum et theologiæ alumnorum, qui in eorum territoris degunt, conficient, annotabuntque, ubi theologiae candidati cursum philosophicum absolverint, theologiae alumni vero quam materiam in universitate audierint, simulque attestata eorundem candidatorum exactæ consignationi allegabunt, et sine mora per vicarios consistorio nostro transmittent, ut in antecessum, si quæ porro præmittenda essent, disponere valeamus.*⁴²⁶

3),*Iis theologis qui elapso anno scholastico materias secundo vel tertio anno theologiae in universitate tradi solitas jam audierunt, intimabunt beneficiati, oportere ut proximo futuro anno scholastico integrum theologiae cursum absolvent, ideo ad seminarium episcopale recipiendi, si propriis sumptibus ad continuanda studia necessariis destituerentur.*⁴²⁷

4),*Cum sua augustissima majestas non nisi iis primi et secundi anni theologis, Reginæhradecii studio theologico vacaturis stipendium 80 fl. concedat, theologos tertii anni vero in seminario episcopali gratis alendos statuatur, qui propriis vitæ sustentandæmediis destituuntur, proinde beneficiati et expositi huiusmodi theologiae candidatos et theologos jubebunt sibi attestatum magistratus aut officii æconomici a curato loci corroboratumlevare, quo probent se pauperes, et ad ferendos proprio ære sumptus impares esse, quod attestatum singuli etiam in antecessum consistorio nostro extradant. Admonemus tamen venerabilem clerum, ne in extradendis hisce attestatis pauperitatis sit admodum facilis, perpendatque copiam eorum, qui ad seminarium diœcesanum suscipi anhelant, tantam esse, ut numerum a sua*

⁴²⁵ Tamtéž.

⁴²⁶ Tamtéž.

⁴²⁷ Tamtéž.

*majestate præfixum jam excedat, fierique posse, ut si quivis sine discrimine attestato pauperitatis provideretur, stipendia egenis et omnibus mediis destitutis theologiae candidatis a locupletioribus præriperentur.*⁴²⁸

5), „*Recte aget venerabilis clerus, si cuilibet candidatorum et theologorum sui territorii attestatum vitæ et morum per modum relationis ad parcendum charta signatæ dederit, et in eadem relatione conditionem parentum et valetudinis rationem apposuerit. Hancce super moribus et vitæ ratione candidatorum ad statum ecclesiasticum adspirantium relationem eo certius exigimus, quo magis episcopali nostro consistorio commiserimus, ut in recipiendis sive theologiæ candidatis, sive seminarii episcopalis alumnis tantam morum probitatis et vitæ integritatis habeat rationem, ut juvenis etiam mediocri a natura donatus talento præcedat eum, qui in scientiis egregium quidem fecerat profectum, a morum ratione vero commendari non valet.*“⁴²⁹

6), „*Denique iis theologis diæcesanis, qui ferendis sumptibus pares studio theologico in univerzitate vacare voluerint, id faciendi libertatem omnio hac tamen sub conditione concedimus, ut non tantum rigorosa habeant tentamina et pro gradu subin suscipiendo se præparent, sed et sese apud Nos propterea insinuent, ut eos vigili oculo cleri nostri diæcesani inspectoris commendare valeamus.*“⁴³⁰

7), „*Cæterum intelligitur, eos qui in alumnatu archiepiscopali pragensi jam theologiæ operam navarunt, aut pro anno futuro ad eundem alumnatum suscepti sunt, studia theologica in eodem alumnatu pragensi continuare debere. Consisi in adjutorium altissimi et in fidelem venerabili cleri conatum speramus fore, ut Deus cæptis nostris benedicat, atque respublica ecclesiastica ex instituto illo optatum sumat incrementum.*“⁴³¹

Ostatní zřizovací dokumenty se v archivním souboru bohužel nedochovaly.

Co se týká zániku alumnátu v Hradci Králové, došlo k němu až ve 20. století v roce 1950, kdy ovšem zanikla i ostatní bohovědná učiliště, tedy mimo sledované období. Jednou z fází tohoto procesu pak bylo jmenování tzv. státního zmocněnce do semináře ze strany Státního úřadu pro věci církevní. Jeho činnost spočívala v dohledu na práci učitelského sboru, na výchovu bohoslovců a na chod ústavu vůbec. Měl rovněž pravomoc vydávat vlastní pokyny. Zejména však měl zajistit „*výchovu bohoslovců ke kladnému poměru*

⁴²⁸ Tamtéž.

⁴²⁹ Tamtéž.

⁴³⁰ Tamtéž.

⁴³¹ Tamtéž.

v Československé republice a k jejímu státnímu zřízení, a aby se přesvědčil, co bylo dosud po této stránce konáno“.⁴³²

Cílem státu bylo bohoslovce následně přimět ke vstupu do jednotného semináře v Praze, např. formou nátlaku ze strany státního zmocněnce na biskupské konzistoři.⁴³³ Došlo rovněž k zatčení rektora Huga Doskočila i vicerektora Karla Otčenáška.⁴³⁴

7.7.2 Práva semináře a seminárního kostela

Do této agendy patří písemnosti, které zajišťovaly práva a privilegia pro seminář i jeho kostel. Zejména se jedná o privilegia ve prospěch majetkových práv seminárního kostela, dále oltářní autentiky, kostelní, seminární nebo oltářní privilegia. Udělována byla zejména biskupem a rozlišují se na dočasná a trvalá. Trvalá privilegia náležela nejčastěji seminárnímu kostelu a oltářům v něm. Z privilegií nutno zmínit privilegium k uchování Nejsvětější svátosti mimo oltářní svatostánek (*Assevatio sanctissimi*), udělované biskupským ordinariátem. Dalšími důležitými privilegii týkajícími se oltářů byla ta, zajišťující možnost získání plnomocných odpustků. Vzhledem ke skutečnosti, že královéhradecký seminární kostel sloužil také veřejnosti, využívali tato privilegia jak alumni, tak řadoví věřící. Privilegia byla udělována zpravidla bočním oltářům.

Mezi nejčastější písemnosti patří samotná kostelní, seminární, oltářní privilegia; povolení k uchování Nejsvětější svátosti; oltářní autentiky a papežská breve. Dále kopiáře listin privilegií, soudní rozhodnutí v záležitostech práv, privilegií a případných sporů o ně.

⁴³² SKLENÁŘ, M. *Děkan Václav Boštík...*, s. 151.

⁴³³ Tamtéž, s. 157.

⁴³⁴ K procesu zatčení viz také SKLENÁŘ, Michal. *Děkan Václav Boštík...*, s. 182. a tamní seznam literatury, a dále POLÁČKOVÁ, Tereza. *Hugo Doskočil, římskokatolický kněz* [online]. Olomouc, 2017 [cit. 11. 5. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/e78due/>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.

7.7.3 Vizitace semináře

Kontrolu faktického stavu semináře měly zajistit vizitace semináře. Kromě rady pro správu časných záležitostí, tak tvořily kontrolní mechanismus, díky kterému měl biskup přehled o situaci v semináři. Vizitace prováděl zpravidla biskup sám, případně jím delegovaný zástupce. Obvykle byly spojeny s osobními pohovory s představenými a alumny i se slavnostní bohoslužbou v seminárním kostele. V naléhavých případech biskup mohl do semináře dorazit i mimo stanovený termín, stejně tak jako představení semináře mohli dorazit přímo za biskupem ať už do rezidence, nebo na zámek v Chrasti.

Mezi typické písemnosti patří tzv. *acta visitationis*, přípravné písemnosti, dotazníky, podklady a zprávy, pomocné písemnosti o organizaci vizitace, výjimečně samotné vizitační protokoly, delegace k provedení vizitace a dílčí korespondence ohledně témat vizitace a sjednání termínu. Z předchozího období se dochovaly zápisy o kanonické vizitaci semináře z let 1775–1776. Jako vizitační akta se zachovala pro období do roku 1918 pouze vizitace hodin zpěvu doc. Václava Gyurkowicze z roku 1902. Další vizitační protokoly se dochovaly až z let 1935–1936 pro vizitaci papežským nunciem.⁴³⁵ Zprávy pro seminární kongregaci v Římě nevyhotovoval rektorát semináře, ale kancelář biskupského ordinariátu.

7.8 Seminární kancelář - organizace vedení úřední agendy

7.8.1 Kancelář semináře

Po reformě semináře roku 1802 se instituce ve své správě fakticky rozdělila na dvě větve: Rektorát semináře a Diecézní teologický institut. Byť z hlediska kancelářské praxe mnohdy splývaly, jeví se jako účelné rozdělit je při výkladu na dvě části.⁴³⁶ Výkon vedení teologického institutu pak fakticky spočíval na jeho prodirektorovi a sboru profesorů, o kterých pojednáváme v příslušné podkapitole.

Vzhledem k tomu, že diecézní seminář nebyl primárně byrokratickou institucí odpovědnou za řízení velkých správních úseků na diecézní úrovni, která by vyřizovala četné množství agend, jako tomu bylo například v případě biskupské konzistoře, nebylo nutné, aby byla jednak prostorově, jednak personálně rozsáhlá. Kancelář semináře tedy nebyla strukturována do samostatných oddělení podle jednotlivých agend. Případné rozdělení

⁴³⁵ RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 18.

⁴³⁶ Toto dělení v praxi užívala například i královéhradecká biskupská konzistoř, kdy písemnosti týkající se chovanců a hmotného zabezpečení semináře označovala registraturním článkem *seminarium*, zkráceně *semin.* a záležitosti studijní i personální profesorů jako *Institutum theologicum*, zkráceně *Inst. Theol.*

povinností mezi představené semináře zůstávalo věci vzájemné dohody, zvyku či delegace. Odpovědnost za správné a včasné vyřízení aktů nesl rektor semináře. Rektor semináře zastupoval seminář při jednáních s církevními i politickými úřady. Za mimořádných okolností mohla být pravomoc a povinnost vyřízení věci delegována s vědomím rektora a konzistoru třetí osobě (zpravidla někomu z dalších představených, nejčastěji vicerektoru). K těmto situacím nedocházelo příliš často a bývaly vyvolány dlouhodobou indispozicí rektora. Řádný výkon agend příslušejících rektorovi podléhal periodické kontrole při vizitacích. Během vizitací byla rovněž kontrolována správa seminárního archivu, zejména písemnosti týkající se majetku a studijní evidence. Na rozdíl od např. vizitací kanonických, nebo generálních u úřadů farních, nepodařilo se nalézt poznámky o prováděné revizi knih přímo v úředních knihách.

Úkolem rektorátu semináře bylo zajistit hmotné zabezpečení chodu semináře, zajistit ubytování a stravu všem jeho obyvatelům, opravy seminární budovy a seminárního kostela a rovněž pro vše uvedené zajistit finanční prostředky. Z hlediska formace zabezpečoval rektorát semináře v součinnosti se spirituálem její průběh organizováním duchovních cvičení, účastí na bohoslužbách a denní modlitbě církve, stejně jako dohledem nad domácí disciplínou. Dále organizováním výpomoci bohoslovců při různých příležitostech v domovských farnostech.

Skutečnost, že biskupský seminář nebyl primárně byrokratickou institucí, se logicky výrazně promítala do podoby kanceláře. Personálně ji de facto zajišťoval sám rektor semináře.⁴³⁷ O to větší důraz byl však předpisem kanonického práva i péčí jednotlivých diecézních biskupů kladen na osobní integritu členů: „§ 1. [...] *at' se k službě rektora, spirituála, zpovědníků a učitelů semináře volí kněží význační nejen vědomostmi, nýbrž také ctnostmi a prozíravostí, kteří mohou chovancům prospívat slovem a příkladem.*“⁴³⁸

Byť osobou, která přímo v královéhradeckém semináři vedla fakticky úřední agendu, byl rektor, v širším slova smyslu lze považovat za nepřímé členy kanceláře také ostatní členy vedení semináře, jmenovitě spirituála a vicerektora, kteří byť ne přímo, se na rozhodovacím procesu podíleli, to ostatně předpokládá i kanonické právo: „*Jest pečovat o to, aby v každém*

⁴³⁷ Obdobně tomu bylo i alumnátu v Litoměřicích, srov. KERNALOVÁ, A.. *Biskupský kněžský seminář Litoměřice...*, s. 11.

⁴³⁸ CIC 1917 kán. 1360. Není-li uvedeno jinak, pochází veškeré citace z pracovního překladu kodexu kanonického práva z r. 1917, pořízeným r. 1948: KOP, Jaroslav. *Pracovní text komise pro překlad Kodexu při CMB fakultěv Praze, pobožce v Olomouci*. Olomouc: CMBF Olomouc, 1948.

semináři byl rektor pro kázeň, učitelé pro vyučování, ekonom pro správu majetku, odlišný od rektora, aspoň dva řádní zpovědníci a spirituál. ⁴³⁹

Mnozí z rektorů byli členy konzistorní kanceláře, nebo alespoň konzistorními rady.

Pro záležitosti teologického institutu pak k rozhodovacímu procesu přistupuje ještě sbor profesorů a diecézní biskup.

Co se úředních prostor týká, sloužila jakožto prostor kanceláře zpravidla jedna místnost rektorova bytu, kde měl příruční registraturu a kterou zároveň užíval jakožto hovornu s alumny semináře.⁴⁴⁰ Zvláštní místnost pak byla určena seminárnímu archivu, o jeho umístění v budově však není nic známo.

Rektor vedl jednací protokoly, umísťoval spisy do registratury, vytvářel koncepty písemností a rovněž vytvářel čistopisy. Zde je vhodné si povšimnout rozdílu oproti konzistoři a její kanceláři, se kterou seminář přicházel do styku zdaleka nejčastěji. Totiž že nebylo snahou rektorátu rozšířit kancelářský personál za účelem zefektivnění úředního procesu. Je to dáno jistě tou skutečností, že seminář se po celou dobu existence potýkal s nedostatkem financí,⁴⁴¹ a tedy nebylo možné další úřednictvo zaplatit.⁴⁴² Jako účelné se jeví rovněž tuto skutečnost uvést pro porovnání s kanceláři významnějších beneficíí, stejně jako s kanceláři ordinariátu, kde se rovněž objevuje dělba agend mezi faráře a kaplany, případně biskupa a sekretáře. Seminární kancelář tak nepatřila mezi ty největší v diecézi. Stojí tak po boku co do velikosti kanceláře biskupského ordinariátu, či většího benefícia anebo kapituly. Oproti tomu ji nelze rozsahem srovnávat s kanceláři konzistorní anebo biskupského velkostatku.

Oběh spisů v kanceláři vypadal následovně: po doručení aktu jej rektor prezentoval rukopisně zkratkou *praes.* a datem doručení a řadovým číslem, spolu se stručným registrem na dorsu, kteréžto údaje vyznačil též v jednacím protokolu. Pokud si záležitost vyžádala tvorbu spisu, vyznačil rektor tyto údaje na dorsum zakádajícího dokumentu. V případě potřeby, např. většího objemu dokumentů, jej opatřil košílkou a prezentační údaje vyznačil na ni. Sem ovšem dále nezaznamenával případný další oběh spisu, ani případná priora nebo seznam dokumentů ve spise obsažených. Bylo-li to nezbytné vzhledem k povaze záležitosti, vyžádal si stanovisko dalších osob. Poté vyhotovil koncept písemnosti, následně čistopis a akt odeslal, buď poštou, či poslem. Vyřízení pak rovněž zaznamenal do jednacího protokolu.

⁴³⁹ CIC 1917, kán.1358.

⁴⁴⁰ ABiHK, f. Archiv biskupa Doubravy, fascikl 1916, Zpráva pro Místodržitelství z r. 1916.

⁴⁴¹ Královéhradecký seminář byl vyživován především z dotací náboženské matice.

⁴⁴² V kanceláři konzistoře dokonce vypomáhali i bohoslovci, jak uvádí ve svém dopise pojednávajícím o neutěšeném stavu financí na vydržování konzistorního personálu z Chrasti pro ředitele konzistorní kanceláře a seniora kapituly Antonína Kuklu ze dne 31. 1. 1871 biskup Karel Boromejský Hanl z Kirchtreu: „[...] *als ich es nicht zulassen kann, dass die Seminaristen im Drange der Geschäfte zum Schreiben verwendet werden.*“ Srov. ABIHK, f. archiv Biskupa Doubravy, fasc. Episcopale seminarium.

Pověřování seminárních písemností se dělo buď prostým podpisem s označením funkce (např. *Antoninus Stránský ep. seminarii rector* apod.), případně ještě pečeti nebo razítkem.

V seminární kanceláři byly vedeny následující úřední knihy: Pamětní kniha semináře zahrnující léta 1706–1862,⁴⁴³ Jednací protokoly pro léta 1841–1917,⁴⁴⁴ Knihy patentů a oběžníků 1781–1858, Knihy patentů a oběžníků z let 1802–1817, 1828–1848, 1842–1858, kopiáře,⁴⁴⁵ Kniha opisů nadačních listin 1714 a 1835–1918,⁴⁴⁶ Kniha výtahů z normálií platných pro seminář 1818–1831.⁴⁴⁷ Pro evidenci posluchačů teologie sloužilo *Album auditorum theologiae* v českém jazyce označované jako Katalog chovanců s indexem 1803–1893.

Doložitelné jsou také (i z ostatních pramenů) pokladní deníky, knihy obligací, kniha nadací seminárního kostela, zdravotní kniha *Spitalbuch*, kniha příjmů a vydání za léky 1876–1879,⁴⁴⁸ kniha příjmů a vydání za učební pomůcky.⁴⁴⁹ Zvláštní skupinu úředních knih tvořily knihy účetní evidence, o kterých bude pojednáno v příslušných agendách. Záznamy do účetních knih sice mohl provádět kromě rektora také vicerektor, nebo vedoucí účetní semináře (tuto funkci zastával Josef Schazel), ale ty pak přesto podléhaly konečné kontrole rektora. Povinnosti duchovních ve vztahu k vykonávaným agendám specifikovala nařízení arcibiskupů a biskupů (tlumočená konzistoří, či publikovaná v kurendách), pozvolna do nich zasahoval také protomoderní stát. Ten ve větší míře od 18. století rovněž určoval podobu případných zápisů do knih a specifikoval způsob vyřízení podání, v 19. století pak fakticky zcela.

Personální obsazení kanceláře vypadalo následovně:

Rektoři: Jan Nepomucký Teichel 1802–1826, Josef Müller 1826–1831, Antonín Wurda 1832–1840, Vincenc Praský 1841–1847, Antonín Stránský do roku 1848, Jan Nepomucký Rais do roku 1849, Josef Valášek do roku 1852, Jan Pažout do roku 1856, Josef Češka do roku 1859, Leodegar Vacek do roku 1863, František Grus do roku 1869, Jan Nepomucký

⁴⁴³ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1.

⁴⁴⁴ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52.

SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53.

SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54.

SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 189, Podací protokol rektorátní, 1861–1868, kn. č. 55.

SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 190, Podací protokol rektorátní, 1868–1873, kn. č. 56.

SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57.

SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 192, Podací protokol rektorátní, 1916–1917, kn. č. 58.

⁴⁴⁵ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 2–5, Kniha patentů a oběžníků, 1781–1858, kn. č. 2–5.

⁴⁴⁶ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 8, Kniha opisů nadačních listin, 1714–1918, kn. č. 8.

⁴⁴⁷ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 10, Výtahy z normálií platných pro seminář, 1818–1831, kn. č. 10.

⁴⁴⁸ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 617, Kniha vydání za léky s medicínými recepty, 1876–1879, kn. č. 80.

⁴⁴⁹ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 618, Kniha příjmů a vydání za učební pomůcky, 1945–1947, kn. č. 81. Lze předpokládat, že byla vedena i dříve.

Klein do roku 1871, Antonín Zima do roku 1876, Alois Frýdek do roku 1881, Antonín Frodl do roku 1890, Antonín Suchánek od roku 1891.

Vicerektori: Vincenc Weber 1813–1827, Josef Schazl 1828–1852, František Grus (do roku 1863), Antonín Zima (do roku 1871), Václav Horák (do roku 1876), Antonín Suchánek (do roku 1890), Antonín Petráň (od roku 1891).

Spirituálové: Josef Schazl 1823–1827, Josef Havel (do roku 1836), Jan Křikava (do roku 1843), Jan Nepomucký Rais (do roku 1848), Leodegar Vacek (do roku 1859), Jan Klein (do roku 1865), Alois Frýdek (do roku 1876), Matěj Musil (do roku 1886), František Zima (od roku 1886).

Rektoři měli buď předchozí zkušenost přímo s vedením semináře, např. Jan Pažout, který působil jako vicerektor litoměřického semináře, nebo z předchozího působení v duchovní správě na beneficiích, nebo z konzistorní kanceláře (zejm. za doby episkopátu biskupů Kolovrata-Krakovského a Hanla), odkud si přinesli úřední návyky, čímž lze mj. vysvětlit určitou podobnost s vedením seminárních úředních agend s farními úřady.⁴⁵⁰ Výběrově lze uvést, že Josef Češka do roku 1859 sloužil předtím jako lokalista a fundatista v Cholticích a kaplan v Krouně a též byl přisedícím konzistoře, taktéž Leodegar Vacek byl konzistorním radou a assessorem, taktéž i poslední rektor Hugo Doskočil byl konzistorním radou a oficiálem diecézního církevního soudu ve věcech manželských.⁴⁵¹

Řada rektorů semináře měla, zejména za doby episkopátu biskupů Kolovrata-Krakovského a Karla Borr. Hanla předchozí zkušenost z vlastní praxe z konzistorní kanceláře.⁴⁵² Nepřehlédnutelným místem, odkud se rektorovi dostávalo důležitých informací, byla také katedrální kapitula, zřízení semináře a teologického institutu v roce 1802 přineslo nové úkoly i kanovníkům katedrální kapituly. Řada z nich tam totiž začala působit, ať už jako jeho představení, nebo vyučující a kapitula se tak stala jakýmsi intelektuálním centrem diecéze. Rektoři mimo řady kanovníků mohli být jmenováni dokonce teprve po 25. září 1847, kdy bylo vydáno povolení gubernia v tomto smyslu.⁴⁵³ Biskup musel kanovníky, mimo dignit, jmenovat konzistorními rady, nebo alespoň přisedícími konzistoře. Jedním ze dvou kanovníků, kteří vždy doprovázeli biskupa na vizitacích, měl být kanovník *a latere*. Tato skutečnost velmi přispívala ke znalosti kapituly o panujících poměrech

⁴⁵⁰ BiKn, sign RKP 004, MBII, s. 580 a ABiHK, řady katalogů kléru *Catalogus universi cleri saecularis et regularis dioeceseos pro anno domini...*(1802–1918), passim.

⁴⁵¹ K osobě Hugona Doskočila srov. HOLOUBEK, Ladislav a SKLENÁŘ, Michal. Hugo Doskočil, "diecézní konzervátor" na Královéhradecku v první polovině 20. století. *Královéhradecko*, 2021, sv. 12, s. 53–61.

⁴⁵² BiKn, sign RKP 004, MB II, passim.

⁴⁵³ Tamtéž, s. 576.

v diecézi. Jelikož jedním z kanovníků kapituly byl také rektor semináře, lze předpokládat, že se byť neformálně, s poměry v diecézi také seznámil a mohl odpovídajícím způsobem připravit bohoslovce a reagovat na úřední potřeby.⁴⁵⁴

Dle kanonického práva náleželo rektoru semináře právo účasti na diecézních synodách (kán. 357.), zejména pak dle ustanovení kánonu 358.:

„§ 1. Na synodu musejí být zváni a musejí se k ní dostavit:

[...] 3. rektor aspoň vyššího diecézního semináře.“

Objednávky kancelářského materiálu se daly pravidelně, jejich nákup byl zaznamenáván do *zápisníků nákupu kancelářských potřeb*, které se dochovaly z let 1827–1832.⁴⁵⁵ Co se týká podniku, kde kancelář nakupovala kancelářské potřeby, dochoval se seznam nákupu kancelářských potřeb od chrudimského papírníka Schmorause.⁴⁵⁶

Akty byly do kanceláře doručovány poštou, posly, ale i formany, kteří měli seminář po cestě.⁴⁵⁷

7.8.2 Registraturní pomůcky

V seminářích (patrně obdobně jako u farních úřadů) původně docházelo k evidenci obsahu registratury formou soupisů. Později se postupně objevuje vedení podacích protokolů (jednacích protokolů), které se daří u farních úřadů prosazovat od konce 18. století pod vlivem státní správy. V případě královéhradeckého semináře dochází k povinnému vedení v první polovině 19. století roku 1844 (v českobudějovickém např. roku 1846).

V královéhradeckém semináři obecně platilo, že každý rektor semináře vedl jednacích protokolů individuálně a zaznamenával do něj různý rozsah agend. Objevují se i případy, kdy jsou do jednacího protokolu zaznamenávány příjezdy jednotlivých chovanců z prázdnin, či pohovory o setrvání v semináři apod. Rovněž užívání zkratk pro častěji se objevující původce (např. „*kstrm*“ tj. konsistorium pro biskupskou konzistoř) je rovněž značně individuální. Setkat se je možné rovněž s chybami při přidělování jednacích čísel. Obvykle se číslování aktů začínalo od řadového čísla 1 na začátku příslušného studijního roku. Někdy však je řada přerušena znovu číslem 1 i v průběhu roku, a to i za cenu dvojího číslování aktů. Chyba vzniklá přiřazením špatného, resp duplicitního řadového čísla byla někdy vyřešena označením aktů písmeny a) a b). Mezi další anomálie pak patří vyplnění

⁴⁵⁴ Srov. REYL, František. *Statuta...*, Caput IV de peculiaribus Capituli erga episcopum obligationibus, s. 15.

⁴⁵⁵ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 977–979, Zápisník dodávek kancelářských potřeb, 1827–1832, kart. č. 69.

⁴⁵⁶ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 96/1852.

⁴⁵⁷ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 51/1855, propuštění alumna kvůli návštěvě hospod, doručeno poslem do Holohlav otci vyloučeného.

řadového čísla a opomenutí zápisu obsahu aktu,⁴⁵⁸ nevyznačení konce roku a pokračování řadovými čísly aktů z roku následujícího,⁴⁵⁹ duplicita téhož řadového čísla v jednom roce⁴⁶⁰ a uvedení dvou došlých aktů do jedné rubriky.⁴⁶¹ Nutno podotknout, že i biskupská konzistoř občas doručila semináři důležitá sdělení bez označení vlastním číslem jednacím.⁴⁶²

Jednací protokoly byly vedeny na předtištěných formulářích zhotovených v tiskárně J. L. Pospíšila v Hradci Králové. Jazyk zápisu byl zpočátku německý a latinský, posléze se objevují zápisy v jazyce podání. Vlastní akty byly uváděny formulí „*Es wird vorgemerkt...*“ nebo „*Es wird um... eingeschritten*“, česky tedy „*poznámenává se, že...*“ a „*zakročuje se o...*“. Vyřizovací poznámky se objevují nejčastěji následující: „*Zur Wissenschaft*“, „*Zu nachhaltung*“, „*Zu intimieren*“. Často bylo jednání vyřízeno během téhož dne, kdy akt došel. V takovém případě objevuje se místo data v rubrice *erledigt* poznámka *eod*.

Jednací protokoly užívané v královéhradeckém semináři měly tři jazykové mutace: německou, česko-německou a českou.

Německý formulář měl následující předtištěné rubriky:⁴⁶³

Geschäftszahl	Tag der Einlangung	Gegenstand, eingelang vom datum der eingabe	Hierauf erfolgte erledigung	Erledigt	Expedirt	Regist.Faszikl.
---------------	--------------------	---	-----------------------------	----------	----------	-----------------

Formulář je shodný také s jednacími protokoly učitelského sboru (Prodirektorátu teologických studií) pro konference.⁴⁶⁴

Česko-německý formulář užívaný od r. 1868 měl následující předtištěné rubriky:⁴⁶⁵

Jednací číslo Geschäftszahl	Den podání Tag der Einlangung	Předmět Došlý od datum podání Gegenstand, eingelangt vom datum der eingabe	Nato učiněné zmístění Hierauf erfolgte erledigung	Zmístěno Erledigt	Vypraveno Expedirt	Registraturní svazek Regist. Fasziklel
--------------------------------	----------------------------------	---	---	----------------------	-----------------------	---

⁴⁵⁸ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, u č. j. 56/1851.

⁴⁵⁹ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 61/1848, bez vyznačení roku uprostřed stránky se pokračuje rok 1849.

⁴⁶⁰ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 104/1852.

⁴⁶¹ Srov. např. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 18/1849.

⁴⁶² Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 40/1851, konzistoř 26. 5. bez čísla jednacího sděluje, že 27. 5. ve dvě hodiny odpoledne se bude konat volba obecního představenstva (Stadionovo obecní zřízení) voleb se musí zúčastnit představení semináře i profesori teologie, všem to bylo sděleno jakožto l. Kurie.

⁴⁶³ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52.

⁴⁶⁴ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 193, Podací protokol učitelského sboru, 1840–1849, kn. č. 59.

⁴⁶⁵ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 190, Podací protokol rektorátní, 1868–1873, kn. č. 56.

Český formulář užívaný od r. 1916 obsahoval následující rubriky:⁴⁶⁶

Jednací číslo	Den podání	Předmět Došlý od	Na to učiněné vyřízení	Vyřízeno	Vypraveno	Registraturní svazek
---------------	------------	---------------------	---------------------------	----------	-----------	-------------------------

Jednací protokol z r. 1916 má jako jedinný abecední rejstřík, index. Jedniná rubrika, která nebyla nikdy důsledně vyplňována, byla rubrika Registraturní svazek.

Jako příklad vyřízení kanceláře uvedme, že seminární kancelář vyřizovala řádově desítky podání a za celou existenci ústavu jejich počet dosahoval maxima v řádu stovek podání ročně. Příkladem si uvedeme počty podání v letech 1841–1849:

Rok:	1841	1842	1843	1844	1845	1846	1847	1848	1849
Počet podání:	93	42	61	49	54	53	56	62	77

7.8.3 Seminární archiv a registratura

Jako seminární archiv lze chápat soubor listin a knih, především zakládací a nadační listiny, oltářní privilegia, autentiky, matriky ordinační, knihy opisů konzistorních nařízení, pamětní knihy, kostelní inventáře, knihy seminárních a kostelních účtů, fundační knihy, pokladní deníky, knihy evidence lékařských prostředků, spisový materiál apod. Tyto písemnosti byly předmětem kontroly při vizitacích. Ve sledovaném období se v registraturní praxi úřadů církevních i světských pomalu ustupovalo od věcného členění registry.

Po vyřízení byly spisy ukládány podélně přeložené do seminárního archivu, obdobně jako tomu bylo např. u konzistoře nebo u farních a vikariátních úřadů v diecézi. Pro registraturní praxi zejména v 19. století bývalo obvyklé, že aktový materiál byl vázán přeložený podélně do fasciкул opatřených kartonovými deskami pro jejich ochranu. Úřední knihy a zejména matriky světců byly z prostorových důvodů patrně ukládány odděleně od spisového materiálu. Zpravidla byly vedeny registraturní pomůcky ve formě rejstříků (indexů, repertářů). Ukládací schémata bývala připevněna na dveře archivních skříní. Ukládací schéma se bohužel nepodařilo rekonstruovat, neboť v jednacím protokolu nebylo uložení spisů v rubrice registraturní svazek důsledně vyplňováno. Z vyřizovacích poznámek lze ovšem soudit, že minimálně personální záležitosti byly ukládány ve zvláštních složkách,

⁴⁶⁶ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 192, Podací protokol rektorátní, 1916–1917, kn. č. 58.

patrně dle jmen. Obdobně tomu tak bylo s cennými papíry a obligacemi⁴⁶⁷ a pokladními deníky, které byly uloženy zvlášť v trezoru resp. ocelové pokladně. Komunikace s biskupským ordinariátem patrně byla uložena ve fasciku označeném písmenem B. Ostatní agenda tak zřejmě byla jednoduše dle řadových čísel zakládána chronologicky po letech.⁴⁶⁸ V jednacím protokolu je výjimečně naznačena i priorace některých spisů. Zvláštní a samostatně ukládanou skupinou písemností je pak archiv hudebnin zavedený v roce 1911 Josefem Cibulkou s vlastním prefektem.⁴⁶⁹ Písemnosti seminárního archivu snad byly uchovávány v uzamykatelných skříních s policemi, které byly označeny štítkem s druhem písemností. Systém uložení seminární registratury záležel víceméně na rektorovi, protože pro královéhradeckou diecézi nevyšly normy upravující podobu registratur, obdobné jako jsou např. normy Františka Xavera Dittricha pro českobudějovickou diecézi z roku 1791 nebo arcibiskupa Theodora Kohna pro olomouckou arcidiecézi z roku 1896, byť se tyto týkaly farních úřadů.

Obvyklé pro tuto agendu jsou spisové a registraturní plány, seznamy písemností uložených v registratuře (archivu), inventáře spisů, indexy, elenchy, repertáře. Knihy evidující studium, výpůjčky a ztráty písemností se bohužel v písemné pozůstalosti královéhradeckého semináře nezachovaly, ale jejich existenci lze předpokládat.

7.8.4 Organizace vedení úřední agendy, formuláře, typáře a razítka

Do této agendy náleží směrnice, vzory a pomůcky pro vedení úřední agendy, taxy, správní a poštovní poplatky, předpisy o vedení úřední agendy, vzory formulářů, knihy formulářů atd.

V registratuře královéhradeckého biskupského semináře se dochovaly konkrétně: formulář žádosti o zvýšení služebného z roku 1891, formulář žádosti o přeložení do náhradní zálohy z roku 1892 a formuláře k sčítání lidu z roku 1901. V semináři rovněž existovaly formuláře žádostí o udělení svěcení a potvrzení o udělení svěcení, které se rovněž sporadicky v několika nevyplněných exemplářích dochovaly. V korespondenci se lze běžně setkat se žádostmi o zaslání formulářů a žádostmi o instrukce pro jejich řádné vyplňování.

⁴⁶⁷ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 25/1851, Dr. Flanderkovi se předává obligace na 41 zlatých Václava Kudrny z Bělé pardubické panství, spolu s knihovním výtahem a též náležejícími úroky. Vyplněn registraturní svazek 1851.

⁴⁶⁸ Srov. tamtéž, např. č. j. 2/1852, královéhradecké c. k. okresní hejtmanské zasílá účet zemské hlavní účtárny na příspěvek tří zlatých do skoniho fondu jakožto legát po zemřelém faráři Vojtěchu Tichém. Vyřízení: je prozatím uchováno pro budoucí použití a uloženo do fasciklu 1852.

⁴⁶⁹ Srov. v kapitole dozor nad výukou a teologických disciplín.

Specifickým materiálem jsou pak vzory účetních pomůcek z let 1826 a 1845, které obsahují tiskem předvyplněné vzory účtů, tak jak se měly dle zákonných předpisů vyplňovat.

V královéhradecké seminární kanceláři bylo používáno několik druhů typářů úředních razítek.⁴⁷⁰ Jejich nápisy a opisy znějí následovně:

„*EP. SEMINARIUM REGIANE HRADECII*“

„*Rektorat des bischöfl Priesterseminars in Königgrätz*“

„*Episcopale institutum theologicum Reginae Gradecii*“

„*Rektorát kněžského semináře v Hradci Králové*“

„*Rektorat des bischöflichen priesterseminärs in Königgrätz*“

„*Bischöfl. Priesterseminar in Königgrätz*“

„*Knihovna bisk. Kněžského semináře v Hradci Králové*“

Knihovna teologického institutu používala k označování svých výtisků několik typů razítek. Před jejich zavedením se vlastnictví a provenience knih označovala rukopisnými vpisky např. „*Domus episcopalis presbyterium*“ spolu s rokem zisku knihy.

Posléze došlo k zavedení razítek několika typů. Prvním typem bylo oválné razítko o rozměrech 53 x 25 mm, červené nebo modré barvy s nápisem: „*EX BIBLIOTHEC; INSTITUTI THEOLOGICI; REGINAHRADECII*.“ Nápis vytváří iluzi rukopisu.⁴⁷¹

Druhým typem bylo kruhové razítko o průměru 31 mm. Vnitřní prostor tvoří jediné pole. V jeho středu je lineárně položený majuskulní text ve třech řadách: „*EP. SEMINARII; REGINAE HRADECII; CLER.*“ Při vnějším, horním a dolním okraji je nahoře text „*BIBLIOTHECA*“; dole pak „*ET INSTITUTI THEOLOGICI*.“ Slova BIBLIOTHECA a CLER jsou psána patkovým písmem. Celý nápis je modrofialové barvy.⁴⁷²

Třetí typ bylo opět razítko kulaté o průměru 30 mm. Ve vnitřním prstenci neslo symetricky rozložený nápis, nahoře „*SIGILLUM*“ a dole „*REGINAE HRADECII*.“ Tento prstenec je přetnut 10 mm širokým páskem s určujícím zbytkem nápisu „*EPISC; SEMINARII CLERIC.*“ Písmo je užito výhradně ve formě majuskulí barvy černé.⁴⁷³

⁴⁷⁰ ABiHK, f. sbírka typářů a razítek.

⁴⁷¹ HOLOUBEK, L. *Intelektuální život...*, s. 71–72.

⁴⁷² Tamtéž.

⁴⁷³ Tamtéž.

7.9 Pamětní knihy a memorabilia

Do této agendy se řadí mimo samotných pamětních knih také dokumentace k historii semináře, včetně fotodokumentace. Tedy všechny písemné podklady a přílohy k pamětním knihám jako jsou: pomocné záznamy o dějinách, duchovních (představených, vyučujících i významných studentech) a jiných historických událostech, opisy dokumentů, nadačních listin, inventáře kostela a budov, dokumenty o ustanovení do funkce, apod. a související doprovodná korespondence týkající se obstarávání historických údajů pro zápis do seminární kroniky.

Dochovaná pamětní kniha vedená v královéhradeckém biskupském semináři, zachycující období let 1706–1862, byla vedena jednou osobou, nebyla tedy psána, jako např. v případě farních pamětních knih nastoupivším novým farářem (zde analogicky rektorem). Je rozdělena na dva oddíly, první pojednává o historii semináře a teologického institutu, druhý o dějinách seminárního kostela. Byť obsahuje poměrně přesné citace dokumentů, např. seminárních statut, rozhodně ji nelze považovat za knihu smíšeného charakteru. V zásadě odpovídá podobě, která vzešla z guberniálního nařízení z roku 1835, které jasně vymezilo podobu a události, které se měly do kronik zaznamenávat.⁴⁷⁴ Zároveň bylo jejich vedení povinné. Na základě tohoto guberniálního nařízení měla pamětní kniha obsahovat dějiny semináře, popisy kostela, kaple, posloupnost představených a následně chronologické záznamy o událostech týkajících se teologického studia, význačných studentů, informací o prováděných stavbách, fungování nadací a dobrodincích semináře, zlepšení či zhoršení poměrů, změn v katastru, záznamů o pobytu významných osobností v semináři, opravách budov, ustanovení představených do funkce.

Ve fondu semináře se dochovala další memorabilia v podobě výpisků z různých monografií a časopisů zabývajících se historickými tématy. Nesloužila však velmi pravděpodobně jako podklad pro sepisování pamětní knihy a jsou spíše dokladem o intelektuálním životě v semináři.⁴⁷⁵

V brněnské diecézi existovala specifická forma pamětních knih. Pro farní úřady tzv. *Hausprotokol* (*Protocollum domesticum*, Domácí protokol). *Protocollum domesticum*

⁴⁷⁴ Srov. České guberniální nařízení ze dne 31. srpna 1835, č. 5952 v *Provinzialgesetzsammlung des königreichs Böhmen für das Jahr 1835*, Band 17, Prag 1836, s. 547–552.

⁴⁷⁵ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 16, Životopis Josefa II., s. d., kart. č. 1, inv. č. 15, Životopis F. A. Šporka, s. d., kart. č. 1, inv. č. 20, Výpisky k dějinám Hradce Králové, s. d., kart. č. 2, inv. č. 21, Excerpta z Klučákovy „Po železnici Liberec-Pardubice do hor“, 1860, kart. č. 2, (jedná se konkrétně o dílo: KLUČÁK, František. *Auf der Reichenberg-Pardubitzer Bahn ins Gebirge*, díl 1., Praha, 1860) a inv. č. 22, Excerpta z novin a časopisů, 1821–1865, kart. č. 2.

má pevně danou strukturu zápisů a cílem je, aby kniha poskytla určitý návod, kde kněz po svém příchodu do farnosti nalezne všechny informace potřebné pro vedení farnosti. Obdobně tomu odpovídá i pamětní kniha brněnského alumnátu i svým totožným názvem, pochopitelně s reáliemi alumnátu.⁴⁷⁶

7.10 Seminární knihovna a knihovna teologického institutu

Do této skupiny patří korespondence související se zřízením knihovny, resp. v případě královéhradeckého semináře knihoven (je třeba rozlišovat domácí seminární knihovnu, knihovnu teologického institutu a knihovnu spravovanou spolkem bohoslovců). Dále dokumenty související s akvizicemi⁴⁷⁷ do nich (dochovala se velmi rozsáhlá sbírka návrhů na nákup knih z let 1834–1850),⁴⁷⁸ schvalováním nákupů knih diecézním biskupem, správou knihovných fondů, soupisy pozůstalostí a knižními dary.⁴⁷⁹ Dále seznamy děl v knihovně a knihovní katalogy,⁴⁸⁰ materiály související s evidencí výpůjček. Ale i instrukce o vedení knihoven a pokyny pro čtenáře a korespondence související s knižními dary⁴⁸¹ a výpůjčkami,⁴⁸² financováním provozu. Dále to jsou účetní materiály, evidence darů

⁴⁷⁶ Srov. Moravský zemský archiv Brno, f. Aumnát Brno, inv. č. 1, Protocollum domesticum Alumnatus Brunensis, 1889, kn. č. 1.

⁴⁷⁷ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 15/1845, Konzistoř zasílá seznam nově vydávaných českých prémiových knih ke schválení; tamtéž, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 42/1852, konzistoř zasílá práci P. Antonína Jarische o výuce hluchoněmých, kterou určil biskup pro seminární knihovnu, č. j. 14/1851, c. k. místodržitelství zasílá do seminární knihovny exemplář sešitu *Jahrbuch der k. k. Geologischen Reichsanstalt*, č. j. 6 /1850, jeho excelenci se předává žádost o koupi nových knih do seminární knihovny, č. j. 17/1846, konzistoř schvaluje prémiové knihy z Teichelovy nadace, č. j. 13/1853, biskup pořizuje literaturu k doplnění do seminární knihovny; tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 144/1853, objednávky knih do knihovny, č. j. 82/1853, v bednách zaslán odkaz knih pro chudé studenty, č. j. 16/1857, sestaven návrh akvizicí pro seminární knihovnu r. 1859, schválen jeho excelencí a knihy objednány, č. j. 65/1857, knižní pozůstalost po zemřelém P. Roubalovi pro pastoraisty dána semináři, č. j. 59/1860, kanovník Rost nabízí k odběru brožury pohřbívání mrtvých, nabídka cca 50 exemplářů, č. j. 29/1851, konzistoř se táže, byl-li dar lokalisty ze Zhoře P. Václava Zahradníka pro seminární knihovnu Časopis katolického duchovenstva skutečně převzat. Rektorem semináře ihned vyhotoveno potvrzení a zpráva.

⁴⁷⁸ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 865–882, Návrh na nákup knih za přidělenou peněžitou částku, 1834–1850, kart. č. 67.

⁴⁷⁹ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 906, Seznam knih s jejich oceněním po zemřelém děkanu Kašparu Hrdličkovi, 1830, kart. č. 68 a tamtéž inv. č. 907, Seznamy knih zdarma nabídnutých seminární knihovně Emanuelem Rotterem, lokalistou ve Zlaté Olešnici, 1839, kart. č. 68.

⁴⁸⁰ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 195, a 196, Seznam knih v knihovně, s. d., kn. č. 61 a 62, inv. č. 197, Seznam novin a časopisů, s. d., kn. č. 63. Existenci katalogů potvrzují také zmínky, že jejich podstatná část shořela při požáru r. 1814. Srov. HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 232.

⁴⁸¹ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 227, Korespondence rektorátu..., 1830, kart. č. 11, č. j. 169/1830, Lokalista Rotter zasílá seznam knih, které chce darovat alumnátu.

⁴⁸² Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 26/1857, Vikariátní úřad Králíky vrací ze seminární knihovny vypůjčené Bible po 48 letech.

a výnosu nadací zřízených k nákupu literatury (v případě hradeckého semináře Teichelova⁴⁸³ a Schauerova nadace⁴⁸⁴). Dále je to korespondence související s údržbou knihovního fondu (opravy knižních vazeb a svázání periodik) a jeho uskladněním.⁴⁸⁵

Po starém kněžském domě zůstala sbírka knih, která přešla v roce 1803 shodně jako veškerý původní majetek na obnovený seminář. Následovalo rozhodnutí vtělit tuto sbírku k nově vznikající knihovně.⁴⁸⁶ K tomuto základu tvořícímu bibliotéku institutu posléze začaly přibývat nové knihovní jednotky. Přírůstky byly nejprve tvořeny knižními dary profesorů teologie, dále od roku 1814 byl od studentů vybírán roční příspěvek 5 zlatých.⁴⁸⁷ Vzhledem k rozsahu podniku považovali představení za vhodné oznámit existenci projektu ve výroční zprávě pro daný školní rok. U gubernia se ovšem záležitost nesetkala s pochopením a 23. února 1815 byla zamítnuta s poukazem, že k výběru finančních prostředků od bohoslovců došlo mimo jeho vědomí a souhlasu (jelikož šlo de facto o nelegální využití prostředků, které měly sloužit na výživu bohoslovců v rámci nákladů na jednoho chovance v rámci dotací z náboženského fondu).⁴⁸⁸ Nadto konzistoř měla předložit guberniu veškeré soupisy knih a dosavadních finančních příspěvků. Až poté došlo dne 11. ledna 1816 v součinnosti s c. k. dvorním policejním úřadem k oficiálnímu schválení, za následujících podmínek: knihovna nebude veřejná, výpůjčky z knihovny budou moci provádět pouze duchovní osoby a do knihovny budou předmětem akvizic jen takové knihy, které nepodléhají církevnímu zákazu. Dále došlo k osvobození nemajetných studentů od poplatků na knihy.⁴⁸⁹ Od roku 1830 se podařilo založit stálý fond, z něhož pak bylo možné nakupovat jednotlivé

⁴⁸³ Po smrti prvního rektora Jana Nepomuckého Teichela (2. dubna 1830) měla být jím semináři odkázaná suma 8 000 zlatých z části užitá na podporu výuky českého jazyka. Této sumy bylo použito zčásti též na nákup českých a knih do knihovny semináře a výuku českého jazyka.

⁴⁸⁴ Viz SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 883–889, Účet příjmu a vydání seminární knihovny, 1825–1834, kart. č. 67, inv. č. 890, Vyúčtování mimořádného příjmu knihovny, 1831–1833, kart. č. 67, inv. č. 891, Účet za nakoupené knihy 1836, kart. č. 67, inv. č. 892, Připomínky státní účtárny k účtům z let 1832–1834, 1838, kart. č. 67, inv. č. 894–896, Účet příjmu a vydání seminárního knihovního fondu, 1837–1842, kart. č. 67, inv. č. 897–905, Účet příjmu a vydání soukromého seminárního knihovního fondu, 1848–1864, kart. č. 67, inv. č. 908, a 909, Účet příjmů a vydání Schauerovy knihovny nadace, 1863–1864, kart. č. 68. A dále srov. např. tamtéž, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 58/1843, účet fondu seminární knihovny pro léta 1840–1842 se zasílá konzistoři, č. j. 15/1844, účet knihovny a č. j. 14/1844, účet nadace Teichelovy pro českou literaturu se zasílá konzistoři, č. j. 13/1846, konzistoři se zasílá účet seminární knihovny, č. j. 16/1847, konzistoři se zasílá účet literárního fondu teichelovy nadace, č. j. 17/1847, konzistoři se zasílá účet seminární knihovny; tamtéž, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 19/1851, konzistoři se zasílá 2. účet Teichelovy nadace pro českou literaturu. 3. Účet soukromé seminární knihovny, č. j. 89/1852, nadace Dědictví sv. Jana Nepomuckého zasílá Dědictví obnos pro seminární knihovnu; tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 19/1857, knihkupci Pávkovi do Pardubic zaslán obnos za knihy do knihovny. Dáno do rukou teologa Mokříše k doručení.

⁴⁸⁵ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 893, Účet za vazbu knih, 1835, kart. č. 67 a tamtéž, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 23/1846, konzistoř sděluje povolení k výrobě skříní pro českou knihovnu.

⁴⁸⁶ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 222.

⁴⁸⁷ Tamtéž.

⁴⁸⁸ Tamtéž.

⁴⁸⁹ Tamtéž.

svazky nebo přímo zakoupit určitou ucelenou knihovnu. V roce 1833 pak úplně ustaly příspěvky bohoslovců na knihy a byly nahrazeny příspěvkem státu, ovšem během let dále probíhala jednání o výši příspěvku na knihy.⁴⁹⁰

V průběhu let bylo třeba řádně úředně vyřídit, korespondenčně sjednat převzetí a zaevidovat knižní odkazy: roku 1830 děkana Josefa Hrdličky, roku 1832 profesora Antonína Pirkla, roku 1835 děkana Františka Wurdy a v roce 1845 odkaz z pozůstalosti biskupa knížete Aloise Kolovrata Krakovského.⁴⁹¹ Roku 1857 poté bylo třeba vyzvednout knižní pozůstalost po kanovníku Tomáši Pešinovi z Čechorodu od pražské katedrální kapituly.⁴⁹² Další korespondence související s odkazy a dary knih se dochovala z let 1905–1918.⁴⁹³ Rektorát vydával o převzetí daru písemná potvrzení.⁴⁹⁴

Objevují se také písemné žádosti biskupa o vyhledání a zapůjčení knih z knihovny teologického institutu. Roku 1852 si tak Karel Boromejský Hanl z Kirchtreu objednal vyhledání spisů Josefa Jungmanna.⁴⁹⁵

Obdobně jako v případech úřední korespondence někdy předal do seminární knihovny knižní dar i s průvodním dopisem cestující, který projížděl přes Hradec Králové z farnosti, jejíž duchovní správce chtěl takto obohatit seminární knihovní fond. Jak uvádí dopis poděbradského děkana Matěje Rösslera ze 14. prosince 1803, že po mistru Františku Jahodovi poslal do seminární knihovny Fleuryho *Církevní dějiny* a blíže nespecifikované dílo Febronia, která slíbil doručit.⁴⁹⁶ Někdy naopak k úschově objednané knižní zásilky a dočasnému deponování využili knihovnu duchovní správcové z diecéze.⁴⁹⁷

⁴⁹⁰ Tamtéž.

⁴⁹¹ RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 49, Zpráva hraběte Chotka o závěti arcibiskupa Josefa Alois Kolowrat Krakovského z r. 1833.

⁴⁹² Viz SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 49/1857.

⁴⁹³ RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 49, Korespondence ohledně odkazu knih semináři z pozůstalosti po R. D. Janu Blažkovi r. 1905, Pozůstalost R. D. Františka Sedlatého–knihy bohoslovcům r. 1906, Pozůstalost po Janu Dvořáčkovi–knihy pro bohoslovce r. 1906, Pozůstalost po R. D. Janu Kleinovi–knihy bohoslovcům r. 1908, Korespondence ohledně dražby knih v Rovenských Šedivínách u Dobrušky–odkaz knihovně semináře r. 1908, Pozůstalost po R. D. Václavu Grohovi–knihy semináři r. 1909, dar pro knihovnu Eduarda Löweho r. 1909, Pozůstalost po R. D. Šolc–knihy bohoslovcům r. 1909, Pozůstalost po R. D. Gerbertovi–knihy semináři r. 1911, Darování knih zpozůstalosti po R. D. Františkovi Novákovi léta 1913–1914, knihy bohosloveckému semináři z pozůstalostí z let 1914–1918, Darování knih zpozůstalosti po Dr. Antonínu Brychtovi r. 1915–1916, Darování knih z Mříčné u Jilemnice r. 1915, Darování knih–pozůstalost děkana Josefa Vlčka ze Slatiňan r. 1916, Zpráva o zaslání knih z Choltic r. 1917, Knihy z pozůstalosti Ferdinanda Hanouska seminární knihovně r. 1917, Pozůstalost R. D. Antonína Holuba Nový Hradec r. 1918, Farní úřad Záboří nad Labem–knihy pro seminář r. 1918, Darování knih pozůstalost po R. D. Josefu Svobodovi-Heřmanův Městec, Třemošnice r. 1918.

⁴⁹⁴ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 192, Podací protokol rektorátní, 1916–1917, kn. č. 58, č. j. 204/1916, Dr. Jiří Kloubek, notář v Jilemnici žádá stvrzenku o převzetí knih z pozůstalosti faráře Josefa Vaňka v Mříčné pro bohoslovce 4. Ročníku.

⁴⁹⁵ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 144/1852.

⁴⁹⁶ HOLOUBEK, L. *Intelektuální život...*, s. 70.

⁴⁹⁷ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 76/1854.

7.11 Statistická šetření

Státní správa požadovala po orgánech římskokatolické církve statistické údaje. Duchovní správci v královéhradecké diecézi se proto např. podíleli na konskripcích, k účelům statistickým měli vypracovávat roční výkazy o obyvatelstvu, sestavovat z farních knih tzv. populační tabule a zasílat je státním úřadům.⁴⁹⁸

Statistické údaje byly požadovány také po rektorátu královéhradeckého biskupského semináře. Typickou korespondencí jsou proto instrukce a pokyny krajských a okresních úřadů ke spolupráci při jednotlivých šetřeních, zaslání formulářů pro statistická šetření a výkazů pro sčítání lidu a přípravné podklady pro statistická a demografická šetření. Mimo účely evidence obyvatel, byly statistické údaje rektorátem poskytovány také ministerstvu kultu a vyučování ve vztahu k počtu studujících a také orgánům finanční správy jako přílohy k daňovým přiznáním. Údaje byly nejčastěji zasílány cestou biskupské konzistoře, která si je mnohdy sama předem vyžádala, aby je následně využila k sestavení potřebných přehledů pro státní orgány k dalšímu úřednímu jednání.⁴⁹⁹ Konkrétním příkladem dlouhodobého statistického šetření může pak být každoroční zasílání přehledu studentů obsahujícího jméno, věk, místo narození, domov, kraj, zemi, chování, povahové rysy a známky z chování a vyučovaných předmětů spolu s poznámkou, zaslouhuje-li dotčený mimořádné volno či nikoli. Zasílán byl cestou konzistoře statistickým úřadům a veden byl soustavně od roku 1815.⁵⁰⁰

7.12 Zdravotní a hygienické záležitosti, záležitosti zdravotní péče, nemocenská dovolená

Na základě rozhodnutí světských úřadů byly i na duchovní ústavy přenášeny povinnosti týkající se dohledu nad hygienickými opatřeními. Snahu protomoderního i moderního státu bojovat s epidemiemi pomocí sankcionování různých povinností lze pozorovat i na dochovaném souboru písemností královéhradeckého semináře. Jde o státní požadavky na zavádění hygienických opatření vůbec, a to jak se zřetelem k alumnům semináře, tak i jeho

⁴⁹⁸ S reáliemi platnými analogicky pro farní úřady srov. např. seznam literatury uvedený v Metodickém pokynu č. 1/2019 pro zpracování fondů typu Farní úřad: Říšský zákon ze dne 29. března 1869 č. 67, § 19; výnos c. k. místodržitelství ze dne 23. března 1876; ministerské nařízení ze dne 8. února 1895; BOROVIČKA, K. *Úřední sloh církve...*, s. 269–287; 293; 323; 329. PAULY, J. *Právní rádce pro duchovní správu...*, s. 144 a 919.

⁴⁹⁹ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 21/1843, konzistoř žádá statistický přehled o teologickém institutu pro rok 1842, č. j. 16/1845, konzistoř žádá statistické poznámky o teolog. institutu za rok 1844, č. j. 8/1846, a) konzistoř žádá o statistické přehledy o teologickém institutu, č. j. 23/1847, konzistoř požaduje statistický přehled pro rok 1846, č. j. 21/1849, konzistoř požaduje za účelem vyhotovení statistických tabulek údaje o počtu všech studujících včetně externistů z důvodu nařízení státní účtárny a tamtéž, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 72/1851, konzistoři se zasílají statistické poznámky pro vyhotovení statistických tabulek.

⁵⁰⁰ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 214.

představeným i ostatním duchovním, kteří se v jeho prostorách více, či méně dobrovolně⁵⁰¹ zdržovali. Dle nařízení gubernia ze dne 22. dubna 1832 měl rektorát semináře dbát o dostatečné osvětlení v semináři a to tak, že každý z bohoslovců musel obdržet svíci a místnosti určené ke studiu musely být dobře osvětleny. Roku 1826 státní orgány tuto povinnost vztáhly také na místa, kde se bohoslovci častěji zdržovali např. refektář. Od večere do večerky musel být osvětlen také dormitář. Pokyn obsahoval rovněž možnost žádat cestou konzistoře o mimořádný příspěvek na náklady k opatření vosku. Rektorát měl podat zprávu, jak je osvětlení v semináři zaopatřeno.⁵⁰²

Seminář měl pro zajištění zdravotní péče nasmlouvány vlastní lékaře. Prvním z nich byl městský chirurg Špurk. Funkci vykonával za plat 30 zlatých až do roku 1828, kdy zemřel. Na jeho místo jmenoval rektor Müller krajského lékaře, doktora Laurenze Schrotze. V roce 1834 funkci seminárního lékaře vykonával krajský lékař Franz Schreiter s platem 60 zlatých ročně.⁵⁰³ Ku pomoci byli lékaři v semináři jednak ošetřovatel, jednak i prefekt pro ošetřovnu.⁵⁰⁴

Biskup Karel Boromejský Hanl vznesl roku 1831 požadavek na zařízení a vybavení dvou nových ošetřoven. Plán počítal se zahájením vedení ordinační knihy a nutností dovézt zdravotnické prostředky. Dne 5. července 1832 přivolilo gubernium biskupově návrhu ke zřízení dvou ošetřoven a na vše přispělo z náboženského fondu.⁵⁰⁵ Objevují se tak pokyny týkající se náhrady léků a léčebných prostředků a jejich úhrad lékárníkům. Kniha lékařských prostředků pak sloužila k jejich evidenci. Doplatky nad rámec povolovala na základě písemné žádosti rektorátu konzistoř, stejně jako výběr nových lékárníků. V případě královéhradeckého semináře se jednalo o lékárníky Skřivánka a Tobiáše.⁵⁰⁶ Ceny léků byly vždy předem smluvně určeny. Systém patrně rektorátu nepřilíš vyhovoval, neboť se roku 1848 obrátil tehdejší rektor semináře Antonín Stránský na krajského lékaře, zda by nemohl být systém úhrad léků převeden na systém užívaný tehdy v Itálii.⁵⁰⁷ Věc se však patrně z neznámých příčin dostala stranou zájmu obou stran a vyzněla do ztracena, neboť systém úhrady léků užívaný před žádostí zůstal v platnosti a v korespondenci se objevují původní postupy. Pokud se týká svědomitosti, se kterou k nákupu léků pro své chovance rektorát královéhradeckého biskupského semináře přistupoval, nutno uvést, že se o věci radil i s lékařskou fakultou

⁵⁰¹ Zde myslíme kleriky, kteří si v seminární korekci odpykávali příslušné tresty.

⁵⁰² SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 228, Korespondence semináře s guberniem..., 1832, karton č. 12.

⁵⁰³ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 202.

⁵⁰⁴ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j.144/1855, přijetí ošetřovatele.

⁵⁰⁵ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 157.

⁵⁰⁶ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 52/1847, č. j. 8/1848.

⁵⁰⁷ Tamtéž, č. j. 7/1848.

v Praze. Fakulta v některých případech činila poznámky k navrhovanému nákupu léků.⁵⁰⁸ Konzistoř pak zasílala rektorovi vyrozumění o poskytnutí a převodu finančních prostředků na léky. Někdy však nedostatek financí způsobil, že se rektorovi nepodařilo plně splatit náklady za léky. Roku 1851 se pokusil rektorát dosíci odpuštění části dlužné částky u lékárníka Tobiáška. Ten se však obrátil na představenstvo jičínského kraje a z jeho rozhodnutí bylo nutné alespoň část dluhu uhradit.⁵⁰⁹

V dochované korespondenci se nalézají též přípisy konzistoře, kde tato sděluje dotaz krajského úřadu Hradec Králové na případy porušení hygieny v semináři.⁵¹⁰ Konzistoř následně sdělila vyjádření krajského lékaře k hygieně v semináři.⁵¹¹ Ke spokojenosti nadřízených orgánů byla zpráva přijata.⁵¹²

V případě potřeby standardní léčby navštěvoval lékař bohoslovce v semináři. Pokud vyžadoval zdravotní stav duchovního stíženého korekci v biskupském semináři lékařské ošetření mimo budovu, musel být tento písemně uvolněn od konzistoře.⁵¹³

Konzistoř si cestou rektorátu semináře v některých případech vyžádala lékařské vysvědčení v příčině zdravotní způsobilosti alumnů ke studiu. Obdobně tak činila při uvolnění ze studia, ať už z důvodu dočasné (v takovém případě nastoupili bohoslovci tzv. zdravotní dovolenou), nebo trvalé zdravotní indispozice.⁵¹⁴ Méně často tato vysvědčení požadoval sám rektorát. Naopak bohoslovci hlásili písemně rektorátu zprávy o průběhu léčby nemoci a svůj zdravotní stav, případně datum návratu z léčení, v případě nutnosti doložené na vyžádání rektorátu zdravotní dokumentací a zprávou ošetřujícího lékaře. Rektorát je dále sděloval na vědomí konzistoři.⁵¹⁵

Žádosti o cestu do lázní a jiná léčení (hospitalizace aj.) nevyřizovali uchazeči ani cestou konzistoře, ani rektorátu, nýbrž žádali přímo osobně u příslušných institucí (lázní, nemocenských pokladen apod.).⁵¹⁶ Výjimečně, v případech, kdy by postižený nebyl s to si náklady uhradit, přivolily státní orgány k tomu, aby léčebné výlohy byly kryty z prostředků

⁵⁰⁸ Tamtéž, č. j. 28/1848.

⁵⁰⁹ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 34.

⁵¹⁰ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 39b/1846.

⁵¹¹ Tamtéž, č. j. 46/1846.

⁵¹² Tamtéž, č. j. 44/1847, konzistoř sděluje k č. j. 46/1846 guberniální potvrzení zprávy o zdravotních poměrech v semináři.

⁵¹³ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 67/1854.

⁵¹⁴ Jednalo se z hlediska zdravotních záležitostí o velmi častou agendu.

⁵¹⁵ Např. Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 48/1853 zpráva o zlepšujícím se zdravotním stavu bohoslovce Josefa Michela zaslána konzistoři.

⁵¹⁶ Srov. Tamtéž, č. j. 71/1854.

semináře.⁵¹⁷ Zprávy domácích lékařů pak byly zaslány do příslušné nemocnice spolu s pacientem.

Zdaleka nejdůležitějším úkolem lékařů semináře však bylo z hlediska absolventů bohosloveckých studií vydávat jim lékařská vysvědčení, že jsou zdravotně způsobilí vykonávat duchovní správu. Někdy byli alumni domácím lékařem uznáni za zdravotně nezpůsobilé ke kněžskému stavu.⁵¹⁸

7.13 Vojenské záležitosti

Do této skupiny řadíme korespondenci s vojenskými úřady, která se jednak týká semináře jako instituce, která sídlila ve vojenské pevnosti, neboť Hradec Králové byl pevnostním městem a seminář sídlil v těsné blízkosti vojenských objektů a fortifikačních staveb, čímž byl nucen dodržovat, zejména v dobách vojenského ohrožení určitá režimová opatření. A jednak korespondenci, která se týká bohoslovců v souvislosti s povinnostmi, které jim ukládala branná legislativa.

Když roku 1805 hrozilo vojenské obležení pevnosti v souvislosti s vojenskými operacemi, velitelství zaslalo příkaz rektorátu, aby si seminář opatřil dostatek zásob potravin i pitné vody pro případ, že by byly přerušeny zásobovací trasy kvůli obležení hradeb. Na jeho základě biskup Trauttmansdorff nařídil z bezpečnostních důvodů (patrně i kvůli snížení spotřeby případných zásob pro čas obležení), aby se studenti 1. a 2. ročníku spolu se třemi profesory přesunuli mimo pevnost do Vysokého Mýta. Bylo rovněž písemně zakročeno u tamního magistrátu, aby přijal nezbytná opatření pro evakuované bohoslovce a jejich doprovod. Přijatá opatření nakonec nedošla uplatnění, protože k obležení města nedošlo a situace umožnila návrat do normálního stavu.⁵¹⁹ Že obavy nebyly úplně nereálné, se ukázalo roku 1866, kdy dne 5. července dostala budova pět zásahů pruské baterie.⁵²⁰ Tentokrát však evakuační opatření nebyla spuštěna, rovněž rektorát semináře neobdržel žádné zvláštní pokyny ohledně válečných operací.

Korespondence byla rovněž vedena s vojenskými orgány kvůli těsnému sousedství areálu semináře s vojenskými objekty. Svojí východní stranou přiléhal seminář k budově vojenské nemocnice a jeho zahrada zasahovala až do fortifikací města.

⁵¹⁷ Tamtéž, č. j. 54 a 58/1855 a č. j. 46/1856 náklady na léčbu alumna Sečky v Praze a se svolením rektora zaplacený z domácí pokladny.

⁵¹⁸ Srov. Tamtéž, č. j. 118/1854.

⁵¹⁹ HOLOUBEK, L. *Královéhradecký biskupský seminář v 18. a 19. století...*, s. 26.

⁵²⁰ SOUKUP, J. *Klerikální seminář...*, s. 329.

Roku 1806 propuka ve vojenské nemocnici epidemie horečnatého onemocnění (*Nervenfieber*), která vykazovala mezi hospitalizovaným vojenským personálem poměrně vysokou smrtelnost. Márnice tedy začala být plněna nad svoji kapacitu.⁵²¹ Naneštěstí její okna ústila do dvora semináře a do celého objektu vnikal zápach dekompozice a hrozilo tedy přímé nebezpečí rozšíření nákazy mezi bohoslovce. Ve snaze tomu zabránit, obrátil se biskup Taruttmansdorff na písemné naléhání rektora semináře Jana Teichela, který se již předtím neúspěšně ve věci obrátil na velitelství pevnosti,⁵²² na arcivévodu Karla s prosbou, aby márnici přemístil z blízkosti semináře do jiných vhodnějších prostor tak, aby již nedocházelo k ohrožení obyvatel ústavu.⁵²³ Biskupova žádost však zůstala oslyšena, pouze došlo k zazdění inkriminovaného okna.⁵²⁴ Negativní sdělení obdržel také rektorát semináře.⁵²⁵ I toto provizorní opatření však zabránilo zasažení bohovědného ústavu nákazou. Definitivně situaci učinilo za dost až rozšíření semináře, kdy budova přilehla na areál nemocnice přímo.⁵²⁶

Další korespondence rektorátu s královéhradeckým velitelstvím řešila kanalizaci, konkrétně napojení semináře na kanalizační síť vojenské nemocnice a stáje pro dobytek blokuující senkrovnu.⁵²⁷

Další korespondence s velitelstvím pevnosti se týkala seminární zahrady. Vybudování opevnění kolem města způsobilo zábor seminární zahrady, takže k užívání ústavu zbyla velmi malá plocha. Po roce 1834 byla ještě zmenšena o přistavěný trakt, takže dosavadní zahrada přestala potřebám ústavu vyhovovat úplně. Proto se obrátil rektor semináře Antonín Wurda na c. k. místní fortifikační ředitelství nejprve osobně, zda by mohl být sráz sahající k hradbám použit na zahradu, dále, zda by bylo možno ho obehnat zčásti zdí a zčásti laťkovým plotem. Stanovisko velitele bylo souhlasné, takže mohlo být přikročeno k vyřešení rektorova záměru úřední cestou. Proto rektorát zaslal dne 30. července 1834 příslušnou žádost o povolení stavby na c. k. hlavní ženijní úřad do Vídně. Žádost v cestě podpořilo také místní fortifikační ředitelství. Vídeňský hlavní ženijní úřad schválil dne 18. srpna 1834 návrh s poznámkou, že po vystavení a zaslání demoličního povolení stráž bude pro potřeby semináře vyklizena. Nová zahrada byla z části obehnána laťkovým plotem. O školních

⁵²¹ SOkA HK, f. BSHK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 140.

⁵²² Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 203, Korespondence rektorátu..., 1806, kart. č. 4, č. j. 190/1806 pevnostní velitelství žádáno o zastavení „odporného“ západu z nemocnice.

⁵²³ SOkA HK, f. BSHK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 141.

⁵²⁴ SOkA HK, BS HK, inv. č. 202, Korespondence rektorátu..., 1806, kart. č. 4, pod N. E. 954/ 1806.

⁵²⁵ Srov. tamtéž, č. j. 954/1806, velitelství odpovídá, že márnici nemůže přesunout.

⁵²⁶ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 143.

⁵²⁷ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 216/1853 pevnostní velitelství ohledně stáje pro rohatý dobytek nad senkrovnu a tamtéž, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 31/1845 velitelství pevnosti HK žádá o vybudování kanálu směrem k vojenské nemocnici.

prázdninách v roce 1842 nařídilo královehradecké fortifikační ředitelství nahradit laťkový plot v zahradě zdí a laťkový plot umístit až na ni. Opatření mělo tak posílit fortifikační vlastnosti.⁵²⁸

Roku 1854 pak vojenské velitelství pevnosti nabízelo možnost koupelí bohoslovců v budově vojenské nemocnice, tato nabídka ale byla rektorátem zdvořile odmítnuta.⁵²⁹

Mimo výše uvedené, byla značná část korespondence s vojenskými úřady spjatá s povinnostmi vyplývajícími z branné legislativy. Tato agenda byla společná všem seminářům. Alumni semináře byli zpravidla ve věku, kdy se na ně vztahovala všeobecná branná a odvodní povinnost dle § 25 branného zákona ze dne 11. dubna 1889. Branný zákon z roku 1869 umožňoval vřazení do náhradní zálohy jen vysvěceným duchovním. Studujícím teologům umožňoval čerpat pouze studijní dovolenou. Také však umožňoval využít tzv. brannou výhodu, kterou zachoval i branný zákon z roku 1912. Definitivně ji zrušil až nový branný zákon z roku 1920. Podle § 31 měli na úlevu při konání služební povinnosti nárok kandidáti duchovního stavu, kněží a ustanovení duchovní správce. Za kandidáty duchovního stavu byli považováni ti, kteří v čas odvodu byli přijati do biskupského semináře, studovali teologii a předložili o tom písemné potvrzení představeného semináře nebo ti, kteří v čas odvodu byli již teology, konali řádně teologická studia na některém teologickém učilišti a předložili potvrzení některého z představených diecéze, že po skončení studií budou přijati mezi diecézní duchovenstvo. Dále ti, kteří v čas vřazení dne prvního října zahájili teologická studia a předložili-li písemné potvrzení, že po ukončení teologických studií budou přijati mezi diecézní duchovenstvo. Všichni tito kandidáti měli po vznesení žádosti být přiřazeni k náhradní záloze. Totéž platilo pro kandidáty, kteří již vykonali prezenční službu. Nárok na tuto výhodu měl být hlášen vždy po dobu trvání odvodní povinnosti. Rovněž se měl stav trvání výhody každoročně přezkoumávat. Branná výhoda spočívala v tom, že její poživatelé budou určeni k náhradní záloze a nebudou povoláni k výjimečné aktivní službě v dobách míru, že budou zproštěni jakékoli prezenční služby za míru i války, zproštěni budou vojenského výcviku a periodických cvičení.⁵³⁰ Ne vždy byla branná výhoda přiznána. Rektorát semináře někdy žádal odložení odvodů, aby nebyla rušena duchovní cvičení,

⁵²⁸ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 28 /1841 ze dne 29. 3. 1841.

⁵²⁹ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 105/1854 c. k. vojenské velitelství sděluje možnost a časy koupelí pro alumny ve vojenské nemocnici.

⁵³⁰ PAULY, J. *Právní rádce duchovní...*, s. 734–736.

vojenská správa žádostem většinou vyhověla.⁵³¹ Zájem o tzv. brannou výhodu přirozeně rostl v době prvního světového konfliktu v letech 1914–1918. Z této doby také pochází tajná korespondence z vyjednávání o možné výpomoci bohoslovců v lazaretech z let 1912, 1914 a 1917, která ukazuje i přes válečné úsilí respekt státních orgánů Rakouska-Uherska k duchovnímu stavu, neboť nedošlo k násilným odvodům.

V dokumentech se obecně nalézají korespondence rektorátu k provádění nařízení státních zákonů (zejména s okresními voj. velitelstvími v Jičíně a Čáslavi) a žádosti bohoslovců o zproštění vojenské služby. Mezi typické písemnosti patří sestavování základních přehledů pro potřeby branné evidence, za které byli představení semináře zodpovědní: hlášení o absenci rekrutů při odvozech; seznamy branců v semináři zasílané úřadům; seznamy kandidátů bohosloví pro okr. hejtmanství kvůli odvodům; hlášení o úmrtí branců v semináři; formuláře žádosti o přeložení do náhradní zálohy; formuláře k odpuštění vojenské služby bohoslovců a svěcenců; domobranecké legitimace; potvrzení o studiu; potvrzení o svěcení na kněze pro účely evidence branců; svolávací listky pro zeměbrance; korespondence ohledně ztráty branné výhody u těch, kdo přerušili, nebo zanechali teologických studií; zproštění povinnosti účasti na voj. cvičeních; frekventační vysvědčení pro předložení při domobranecké prohlídce a korespondence související s rekvírováním zvonů seminárního kostela r. 1918.⁵³²

7.14 Bezpečnostní a soudní záležitosti

Do této agendy řadíme korespondenci rektorátu semináře s bezpečnostními orgány a soudy, která se týká pátrání po osobách, hlášení existence tajných a podvratných skupin, spolupráce při vyšetřování trestných činů, při požární a civilní ochraně, oznámení o nevhodných veřejných vystoupeních či politické agitaci a obdržena hlášení o trestech, či odškodnění obětí trestných činů.

Nejčastěji se v korespondenci vyskytují předvolání k soudu z různých důvodů. Tak např. v roce 1851 předvolal královéhradecký okresní soud cestou rektorátu semináře jako svědka bohoslovce Václava Záleského, aby se tento dostavil do soudní kanceláře dne

⁵³¹ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57, č. j. 49/1906 z 29. 3., rektorát žádá c. k. okresní hejtmanství o odložení odvodu alumnům na pozdější dobu, aby nebyly rušeny exercicie.

⁵³² Rekvizice zvonů v období 1. světové války hrozily i seminárnímu kostelu v Hradci Králové. Tehdejší rektor semináře Hugo Doskočil pořizoval odlitky ze sádry zvonů určených k roztavení, což souviselo s jeho konzervátorskou činností. K problematice viz ŠRÁMEK, Josef. Královéhradecké zvony ve víru velké války (inventura problematiky). *Královéhradecko*, 2019, sv. 10, s. 281–313.

1. března v 9 hodin dopoledne k podání svědectví v příčině úmrtí Jana Říhy, ševce z Morašic, který zemřel při výkonu lidové spravedlnosti, u které byl alumnus přítomen roku 1848.⁵³³ Rektorát semináře předával rovněž soudní předvolání duchovním osobám, které vedly soudní spory, ale t. č. se nalézaly v seminární korekci.⁵³⁴ Anebo naopak se sám ve svých soudních jednáních písemně dovolával svědectví některých osob.⁵³⁵ Pro disciplinární kauzy jím někdy byly zasílány podklady pro vyšetřovatele.⁵³⁶ V souvislosti s pátráním po uprchlých alumnech jednak rektorát žádal policejní orgány⁵³⁷ o pomoc při pátrání, pokud nevystačily vlastní síly (viz kapitola korespondence s charakterem patronátu), jednak od nich dostával zprávy o výsledku pátrání.⁵³⁸

Ke konci první světové války se vojenské soudnictví začalo v intenzivnější míře zabývat možnými urážkami majestátu ze strany duchovních při veřejných kázáních dle trestního zákona. Vojenské soudy žádaly písemně v některých případech posudky cestou rektorátu semináře z oblasti teologie.⁵³⁹

V případě korespondence týkající se odškodnění obětí trestných činů můžeme uvést případ z roku 1832 kdy ze zkonfiskovaného majetku dezertéra Eduarda Görlika z 20. pěšího pluku z Josefova připadla alumnu Janu Bílkovi částka 3 zlaté 30 kr., které mu cestou rektorátu proti potvrzení zaslala konzistoř.⁵⁴⁰

7.15 Organizování veřejných sbírek

Alumni byli prostřednictvím svých představených vyzýváni k účasti na veřejných sbírkách na podporu obětí živelných katastrof, povodní, požárů, válečných událostí apod. Nejčastěji se tak lze setkat s korespondencí, kde postižení žádají o podporu, sběrnými archy, seznamy

⁵³³ Viz SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 11/1851. Dalším příkladem může být č. j. 66 /1856 alumnus Višňák volán zemským soudem k výslechu, srov v SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54.

⁵³⁴ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 68/1855 okr. soud v Kutné hoře žaloba p. Musílka na K. Horu oznámení o veřejném jednání.

⁵³⁵ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 189, Podací protokol rektorátní, 1861–1868, kn. č. 55, č. j. 103/1861, kvůli Roubalově zaknihovanému legátu je pohnán jako svědek farář v Lukavci.

⁵³⁶ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 15/1856.

⁵³⁷ Srov. tamtéž, č. j. 92/1854 pokusy vlastními prostředky nalézt uprchlého alumna Hurdálka doma nevedou k úspěchu o pátrání požádáno úřední cestou okresní hejtmanství.

⁵³⁸ Srov. tamtéž, č. j. 134/1854 zpráva o uprchlém alumnovi.

⁵³⁹ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 192, Podací protokol rektorátní, 1916–1917, kn. č. 58, č. j. 227/1916 c. k. velitelství Chrudim žádá o výslech doktory teologie Ot. Klapka ve věci Hudek–Steinhauser. Písemné vyjádření Dr. Klapka zasláno.

⁵⁴⁰ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 229, Korespondence rektorátu..., 1832, kart. č. 11.

příspěvatelů, doprovodnými dopisy při zasílání finančních darů a pokyny státních úřadů v této oblasti.⁵⁴¹

7.16 Jednotliví představení semináře a profesori teologického institutu

Zřízení semináře a teologického institutu, který započal fungovat od 1. listopadu 1802, s sebou přineslo proměny v řadách představených semináře. Seminář i nadále podléhal vedení a dohledu diecézního biskupa. Inspektory semináře byli od jeho vzniku děkan katedrály a praeses konzistoře. Do roku 1813 byl v semináři pouze jeden představený, rektor. Roku 1814 byla zřízena funkce vicerektora, neboli subrektora. Od roku 1823 byli představení tři: rektor, vicerektor a spirituál.

V letech 1802–1812 rektor vedl celý seminář ve všech odvětvích. Od roku 1813 pak na vicerektora přešlo udržování domácí disciplíny a morální vedení seminaristů. Rektor se následně zabýval pouze ekonomickými záležitostmi. Dne 29. dubna 1814 vyšel kabinetní list, který nařizoval, že veškeré semináře v monarchii mají mít vlastního spirituála.⁵⁴² V Hradci Králové toto nařízení bylo naplněno až v roce 1823.

Po příchodu spirituála se funkce rozdělily následovně: rektor si zachoval kromě vedení domu i funkci správce ekonomie, vicerektor se staral o domácí disciplínu a morální vedení připadlo spirituálovi. V roce 1825 dvorním dekretem z 27. října 1825⁵⁴³ došlo ke změnám pravomocí, a sice vicerektor budoucně vykonával ekonomickou správu ve všech odvětvích a rektor jeho činnost pouze kontroloval.

Jako profesori mohli být ustavováni pouze ti, kteří svoji schopnost prokázali při písemné zkoušce a ústní přednášce.⁵⁴⁴ Dále pak také ti, kteří své schopnosti k vyučování prokázali dostatečně svými výkony, např. jako učitelé anebo spisovatelé. Při obsazování místa na diecézním institutu musel řízení biskup vypsát v celé diecézi. V případě, že učiliště připravovalo kandidáty kněžství z více diecézí, muselo být vypsáno řízení ve všech diecézích. Kde byly platy profesorů vypláceny z náboženského fondu, jako v případě Hradce Králové, byl biskup povinen oznámit obsazení a vypsání řízení příslušnému zemskému úřadu. Biskup určoval otázky u zkoušky a měl zajistit, aby se písemná zkouška konala pod dohledem vylučujícím zneužití či podvod. O výsledku zkoušky odesílal poté dobrozdání samotnému

⁵⁴¹ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 73/1855 Stráž pod Ralskem–tamním vyhořelým se zasílá příspěvek alumnů z hradeckého semináře.

⁵⁴² SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 184, srov. též HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 224.

⁵⁴³ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 187.

⁵⁴⁴ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 226.

profesorovi i na diecézní učiliště. Posouzení zkušební přednášky pak příslušelo obecně biskupskému komisaři a profesorům institutu, což se však v královéhradeckém učilišti nepraktikovalo, zkušební přednášky se odbývaly v Praze na tamní teologické fakultě. V případě, že se nedařilo sehnat kandidáta ke zkoušce, musel biskup zajistit výuku jinak, pokud suplující učitel minimálně rok splnil zákonné požadavky, mohl jej biskup připustit k písemné a ústní zkoušce. Po přezkoumání výsledku zkoušky, vybral z uchazečů biskup toho, který nejlépe splňoval záruky „*dobré práce*“⁵⁴⁵ a zároveň „*dobrého působení*“⁵⁴⁶ a ujistil se prostřednictvím žádosti odeslané na místodržitelství, že danému kandidátovi nestojí v cestě jeho vadné politické smýšlení. V kladném případě došlo k propůjčení profesorského místa. Stejný postup byl aplikován i v tom případě, že se na místo vybíral vyučující bez předchozí konkursní zkoušky. Tam, kde diecézní teologický institut byl společný více diecézím, bylo třeba mezi ordináři uzavřít dohodu o vypsání místa. Stejná pravidla se vztahovala také na vyučující z řad řeholních kleriků, včetně prověření politického smýšlení.⁵⁴⁷

7.16.1 Osobní záležitosti představených a profesorů

Do této skupiny řadíme korespondenci, týkající se následujících záležitostí a dokumenty, písemnosti osobní povahy, které lze rozčlenit do tří základních okruhů. Jednak se jedná o materiály týkající se kariérního života, respektive o osobní písemnosti spojené se studiem a svěcením. Druhý okruh představují osobní doklady, dokumentace veřejné činnosti a soukromé písemnosti a konečně třetí okruh písemností se týká příspěvků a poplatků. Jde tedy například: o sestavování inventáře pozůstalostí, písemností o dělení majetku, pozůstalostní řízení, osobní písemnosti spojené s kněžským studiem a svěcením, eventuelním působením v duchovní správě tj. jmenovací dekrety, farní konkursní zkouška, žádosti o propůjčení benefícia, jurisdikce, presentace, investitura, instalace, resignace, sbírky kázání, osobní dokumenty o členství ve spolcích, politických stranách, autobiografie, osobní hospodářské a majetkové doklady (pozemkové archy, akcie, vkladní knížky), korespondence, vědecká a literární činnost, diplomy, rigorosa, nostrifikace, deníky, sešity s poznámkami, příprava na přednášky, rukopisy publikací, osobní doklady, oznámení. Dále osobní privilegia a dispense (od modlení breviáře, od věku svěcení, povolení opustit rezidenci, pro čtení zakázaných knih aj.) udělené papežem či biskupem. Dále korespondenci ohledně ustanovení

⁵⁴⁵ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 304, Nařízení ministerstva kultu a vyučování o reformě teologického studia z 19. 3. 1858, 1858, kart. č. 23, §7 – §13.

⁵⁴⁶ Tamtéž.

⁵⁴⁷ Tamtéž.

a odvolání profesorů teologického institutu (žádosti, rozhodnutí, doporučení, dotazy na osobu žadatele), osobní dokumenty profesorů (potvrzení o dosavadním působení, záležitosti zisku profesorského místa, doklady o složení zkoušek, přednášek, žádosti o místa atd.), spory profesorů uvnitř kolegia.⁵⁴⁸ Nástup představených i profesorů oznamovala rektorátu konzistoř. Místa profesorů byla obsazována konkursem, obdobně jako benefícia.⁵⁴⁹

Objevují se ovšem také negativní personální záležitosti. V přednesení⁵⁵⁰ z 19. prosince 1825 o obnovených alkoholických excesech a veřejném pohoršení způsobeném profesorem teologického institutu Václavem Krejčím je uvedeno, že v souvislosti s povstalým veřejným pohoršením dává biskup profesoru Krejčímu poslední napomenutí. V reversu, který profesor již dříve podepsal, se mj. zavázal, že se opilství již nedopustí. Biskup velmi důrazně delikventovi hrozí, že bude sesazen z profesorského místa a internován, třeba i násilím, v klášteře a bude nucen zaplatit peněžitý trest. Hlavní důvod k chystaným opatřením spatřuje biskup v tom, že exces měl špatný vliv na bohoslovce v ústavu a také skutečnost, že tuto zálibu v nadměrném pití již zpozorovaly i státní orgány a v souvislosti s tím nařídily biskupovi, aby činy tohoto „zhýralce“⁵⁵¹ netrpěl a zakročil. Proto byl svěřen dohledu vicerektora Vincenta Webera a spirituála Josefa Schatzela, aby excesy přestaly. Vicerektorovi Weberovi byla přenechána i správa nad Krejčího financemi, které mu byly odňaty a měl kontrolovat jejich využití a vést zvláštní účetní evidenci, včetně profesorovy denní spotřeby šňupacího tabáku. Kdyby došlo na nejhorší a profesor byl odtráněn z výuky, měl jeho předměty provizorně suplovat spirituál. Dále se biskup vyjádřil k otázce dluhů za alkohol, které jeho podřízený napáchal u věřících, případy si vyhradila k projednání sama konzistoř, seminář neměl ve věci samostatně jednat.

7.16.2 Plat představených a profesorů

Plat představených královéhradeckého biskupského semináře byl hrazen z části z majetku semináře, zčásti platem jakožto systematizovaných učitelů na diecézním teologickém učilišti. Plat profesorů teologického institutu se odvíjel od legislativních úprav z prostředků náboženského fondu. K základnímu platu byly po odsloužených letech připočítávány tzv. kvinkvenálie (kvinkvenálky), tedy platový postup zaměstnance automaticky uskutečňovaný

⁵⁴⁸ SOkAHK, f. BS HK, inv. č. 477, Písemnosti z pozůstalosti rektora semináře Antonína Suchánka, 1907, kart. č. 26, a dále tamtéž inv. č. 347–352, Seznam a personálie profesorů, 1814–1861, kart. č. 23, a tamtéž pozůstalost ThDr. Huga Doskočila, passim.

⁵⁴⁹ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 354, Konkurs na obsazení místa profesora církevních dějin, 1856, kart. č. 23.

⁵⁵⁰ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 353, Krejčí Václav, pohružka od biskupa, že bude vsazen do kláštera, nezanechá-li opilství, 1825, kart. č. 23.

⁵⁵¹ Tamtéž.

po každých pěti letech služby.⁵⁵² K platu bylo možné žádat za remuneraci nákladů za cesty, za výuku náboženství na středních školách a výuku mimořádných přednášek či suplování jiných předmětů místo uprázdněných stolic. Kde plat nedosahoval zákonem stanovené výše, bylo možno požádat o jeho doplnění z náboženského fondu. Docházelo vzhledem k nepříznivým poměrům také ke kombinaci úvazků na profesorských místech.⁵⁵³

Mezi typickou korespondenci patří žádosti o poukázání platu po nástupu na místo, o zastavení platu po opuštění místa, o příspěvky z náboženského fondu (remunerace, suplování), platové výměry (archy), žádosti o navýšení platu, oznámení o ukončení vyplácení či navýšení příspěvku, přiznání k dani z příjmu. Cesta dokumentů byla obvykle následující: ministerstvo kultu a vyučování, biskupská konzistoř, percipient.

Mimo peněžního plnění, ročního platu skládajícího se z osobního příplatku osobně od biskupa 182 zlatých a 30 krejcarů tzv. *Weingeld*, a obnosu mešních nadací v seminárním kostele, náležely rektoru semináře další výhody: byt, strava, topení, světlo a obsluha zdarma. V roce 1834 biskup rozdělil příjem z mešních nadání mezi všechny představené a tři vikaristy.

Vicerektor měl zdarma ubytování, stravu, topení, světlo a obsluhu a v případě nemoci zdarma ošetření a léky. Vicerektoru Josefu Schazelovi byla 11. června 1841 dvorskou kanceláří přiznána roční odměna 100 zlatých.

Spirituál měl nárok na tytéž požitky jako vicerektor, ale kromě toho měl 500 zlatých roční plat. Byl jediným placeným představeným z náboženské matice.⁵⁵⁴

⁵⁵² Srov. dobovou legislativu např.: Nařízení ministra věcí duchovních a vyučování a ministra finančního ze dne 30. listopadu 1906, dále Zákon ze dne 26. ledna 1906 ř. z. č. 25, Vynešení, vydané od ministra záležitostí duchovních a vyučování dne 15. září 1851.

⁵⁵³ Jako např. v případě prof. Václav Krejčího: „z veškeré teologie na pražské univerzitě, byl dne 24. 8. 1817 vysvěcen na kněze a ustanoven kaplanem v Litomyšli. Již r. 1818 mu biskup Kolovrat svěřil stolicí Biblistiky SZ a orientálních jazyků na zdejším teolog. učilišti. 24. 12. 1832 jsem jej jmenoval radou své konzistoře, a jelikož měl za svou profesuru jen 600 zl. a již r. 1837 byl nejstarším profesorem institutu, přidělil jsem mu po přesunu profesora Smutka na univerzitu do Prahy také stolicí církevních dějin a práva.“ BiKn, sig. RKP004, MB II., s. 576–577.

⁵⁵⁴ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 185.

7.16.3 Prefekti v semináři z řad alumnů

V dohledu nad dodržováním domácí disciplíny pomáhali v královéhradeckém semináři prefekti z řad bohoslovců navrhovaní rektorátem semináře a vybírání biskupem.⁵⁵⁵ Rektor, případně spirituál zasílal návrhy prefektů na příští školní rok přímo biskupskému sekretariátu, odtud byli pak potvrzeni a rektorát je následně dával na vědomí konzistoři ve formě zpravidla tabelárního seznamu schválených prefektů.⁵⁵⁶ Jednalo se o velmi četnou agendu, neboť se sbor prefektů vzhledem k tomu, jak absolventi odcházeli ze semináře po vysvěcení, často obměňoval. Nejprve byli takto vybírání dva prefekti, z posledního ročníku, kteří již dříve přijali kněžské svěcení. Nešlo však o automatický proces, biskup někdy návrh vrátil rektorátu s výhradami.⁵⁵⁷ Po roce 1833 bylo prefektů vybíráno více. V potvrzení návrhu prefektů na studijní rok 1856 rektorem semináře Janem Pažoutem ze dne 26. září 1855 jsou uvedeni následující prefekti: čtyři studijní prefekti (pro každý ročník jeden), jeden prefekt pro samostudium, další pro zajištění pořádku v semináři, pro kostel a seminární zahradu, pro chrámový sbor a prefekt pro ošetřovnu.⁵⁵⁸ Nad externími studenty míval dohled některý z kanovníků s titulem: „*inspector extra seminarium degentium theologorum*“.⁵⁵⁹ Prefekti každého ročníku pak zodpovídali za svůj svěřený kolektiv, prohřešky jim byly hlášeny zpravidla ústně, v případě významnějších přečinů pak písemně i se záznamem do jednacího protokolu.⁵⁶⁰

Mezi základní druhy korespondence a písemnosti proto patří: jmenování prefektem, odebrání funkce prefekta, hodnocení výkonu funkce, seznamy povinností prefektů, seznamy

⁵⁵⁵ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 355–357, Seznam prefektů v semináři, 1855–1862, kart. č. 23, dále např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 45/1843 konzistoř zasílá biskupem schválené prefekty, č. j. 56/1841. konzistoř sděluje schválené seminární prefekty pro rok 1842, č. j. 48/1843 konzistoř sděluje jeho excelenci schválené prefekty, č. j. 41/1845. prefekti na rok 1846, č. j. 38/1846 konzistoř sděluje seznam seminárních prefektů na rok 1847, č. j. 40/1847 konzistoř sděluje pro rok 1848 schválené prefekty, č. j. 37/1848 konzistoř sděluje, že biskup schválil rektorem navržené prefekty pro rok 1849, č. j. 43/1849 jeho excelenci se zasílá návrh prefektů na rok 1850 ke schválení, č. j. 45/1849. konzistoři se oznamují biskupem schválení prefekti; SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 69/1851 konzistoři se zasílá seznam prefektů pro rok 1852, č. j. 75/1852 jeho excelenci se zasílá návrh prefektů na rok 1853, č. j. 76/1852 jeho excelence schválila prefekty ve vyřízení uvedena jména a funkce prefektů; SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 41/1845. prefekti na rok 1846.

⁵⁵⁶ Srov např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 78/1852 konzistoři se dává na vědomí, že prefekti pro rok 1853 byli schváleni a jejich jména a funkce.

⁵⁵⁷ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 18/1842 biskup vrací návrhy alumnů na prefekty v semináři.

⁵⁵⁸ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 355, Seznam prefektů v semináři, 1855, kart. č. 23, Ehrfurcht voller Vorschlag der Prefekte für das Schuljahr 1856.

⁵⁵⁹ Nejdříve byl inspektorem František Wurda a mezi lety 1810–1833 kanovník rektor Josef Müller; rokem 1834 doba externistů skončila. Srov. SOUKUP, J. *Klerikální seminář...*, s. 404.

⁵⁶⁰ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 88/1854 Vincenc Hurdálek se o půl osmé vzdálil z alumnátu bez udání kam, oznámeno prefektovi a vyhotovena o tom zpráva.

prefektů předkládané biskupovi a jím schvalované.

7.16.4 Cizí duchovní osoby v semináři

V semináři mohli sporadicky pobývat duchovní, kteří neměli postavení rektora, vicerektora, spirituála, nebo vikaristy. Jednalo se o různé přátelské návštěvy, účastníky exercicií, rodinné příslušníky osazenstva apod. Mohli sem však z duchovní správy být do semináře umístěni rovněž duchovní, jež byli kvůli svému chování nebo zdravotnímu stavu dočasně podrobeni dohledu místního spirituála, tedy stíženi tzv. korekcí.⁵⁶¹ Ten o nich následně podal zprávu nadřízeným a na jejím základě se rozhodovalo o dalším osudu kontrolovaného. Královéhradecký seminář plnil rovněž funkci nápravného zařízení pro diecézní klérus.⁵⁶² Konzistoř pak zpravidla rektorát semináře uvědomila o uvalení trestu korekce spolu s důvody a datem nástupu provinilce. Rektor poté uvědomil spirituála, který za nápravu dotyčného zodpovídal, aby se jej, jakožto vychovatel, ujal. Učinil o tom rovněž zpravidla poznámku do jednacího protokolu. Poté bylo nezbytně nutné zajistit pro internovaného stravu a vyživovací plat. Byl proto zanesen spolu s ostatními do tabulky objednávek jídel (*Speißetabelle*) tak, aby dodavatel pokrmů zohlednil strávnicka navíc. Dále rektor cestou konzistoře obstaral zasílání výživného platu pro delikventa. Ukončení korekce sdělovala konzistoř rektorátu.

Nejčastější korespondencí je tedy ta ohledně ohledně pobytu, povolení k němu, data příjezdu a odjezdu, oznámení o uvalení korekce na duchovního, zajištění stravy a platu pro duchovní v korekci, zastavení platu v korekci,⁵⁶³ zprávy o nápravě, dobrá zdání spirituála, léčení během korekce, eskorty provinilců do jiných zařízení např. do Kuksu.⁵⁶⁴

⁵⁶¹ Ke korekci a k příčinám jejího udělení s reáliemi českobudějovické diecéze srov. MARTÍNKOVÁ, L. *Reverendissimum officium...*, s. 158.

⁵⁶² Např. v diecézi budějovické sloužily jako nápravná zařízení ke korekci sloužily kláštery, nápravné zařízení tedy nebylo umístěno v semináři. Srov. MARTÍNKOVÁ, L. *Reverendissimum officium...*, s. 158.

⁵⁶³ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 45/1853 plat pro V. Reichelta v korekci; k zastavení pak srov. tamtéž inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 20/1850.

⁵⁶⁴ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 1/1848 konzistoř nařizuje přejít pátera Jana Hanera do vězení v Praze ze semináře, kam jej doprovodí jeden služebník ze semináře; dále tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 19/1856.

7.16.5 Penzionovaní představení a profesoři

Profesoři semináře měli nárok na deficientní plat z náboženské matice, avšak v praxi nedocházelo v královéhradeckém semináři k tomu, že by představení semináře byli na něj odkázáni.⁵⁶⁵ Buď zavčas odešli do duchovní správy, nebo přijali jinou funkci v diecézi.

Při žádostech o penzi (pozdějších) jsou však typickou korespondencí zasílání žádostí o penzi, platebních archů tabelárních výkazů (*Tabellar-Ausweis, Defizienten-Tabelle*).⁵⁶⁶

7.17 Alumnové

7.17.1 Kandidáti teologie a přihlášky do semináře

Pod pojmem „kandidáti teologie“ byli v dobové korespondenci označováni uchazeči o přijetí do semináře. Mohli pocházet z řad chovanců tzv. malého semináře (v královéhradecké diecézi tzv. Borromaea), nebo z řad gymnaziálních studentů či z některého z řeholních domů v diecézi (v královéhradecké diecézi typicky Premonstráti ze Želiva a Servité z Králík).

Předem byli vyřazeni ti, kteří byli vyloučeni formou trestu ze studií teologie v celé monarchii. Jejich seznamy zasílalo rektorátu gubernium, posléze místodržitelství.⁵⁶⁷

Zájemci o studium zasílali své přihlášky buď přímo rektorátu semináře, nebo biskupské konzistoři. Rektorát poté sdělil zájemcům termín zkoušek pro přijetí⁵⁶⁸ a rovněž zasílala toto oznámení ředitelům gymnázií královéhradecká biskupská konzistoř, aby mohli o termínu eventuální zájemce zavčas rovněž zpravit.⁵⁶⁹ Přihláška měla formu vlastnoručně psaného dopisu, který obsahoval mimo popisu dosavadního života, studií a řádného původu, zdravotního stavu a mravnosti také důvody, proč kandidát o přijetí do semináře žádá. Obdobně jako v případě pražského alumnátu,⁵⁷⁰ i v Hradci Králové mezi nejčastější důvody pro přijetí patřilo vedení mravního života, stálá touha od mládí stát se knězem, řádná návštěva a přisluhování při bohoslužbách a příslib věrného plnění všech povinností v případě vysvěcení.⁵⁷¹

⁵⁶⁵ Srov. Vynešení vydané od ministerium záležitostí duchovních a vyučování dne 30. června 1852, dále Vynešení ministerní od 15. září 1851 týkající se práva k pensii profesorů theologických, z diecesánských učebních ústavů.

⁵⁶⁶ Srov. BOROVIČKA, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 259–262 a 479–481.

⁵⁶⁷ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 258, Korespondence rektorátu, 1834, č. j. 218/1835 sdělení gubernia o vyloučených ze studia.

⁵⁶⁸ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 156/1853 kandidáti teologie žádají o sdělení termínu přijímacích zkoušek do semináře.

⁵⁶⁹ RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký ...*, s. 16, Poučení o průběhu přijímacích zkoušek do semináře a formulář pro ředitele gymnázií r. 1905.

⁵⁷⁰ K pražským přihláškám srov. PAVLÍČEK, T. *Výchova kněží v Čechách...*, s. 85 a 101.

⁵⁷¹ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 508–596, Záležitosti chovanců, 1785–1913, kart. č. 26–53.

Tvrzení uváděná v dopise musela být doložena vysvědčeními o absolvovaných studiích, od farního úřadu, katechety, případně dále lékařskými dobrozdánými, při žádostech o stipendia také vysvědčením chudoby. Doložit bylo též nutné podrobení se očkování.⁵⁷²

Uchazeči byli zapsáni do tzv. *Kandidatentabelle* viz níže, a ta byla následně zaslána biskupovi.⁵⁷³

Name	Ort	Tag und Jahr	Taufschein	Absolutorium	Impfung	Armuthzeugnis	Ärtzliche Untersuchung
------	-----	--------------	------------	--------------	---------	---------------	------------------------

Biskup si v případě potřeby mohl vyžádat další podklady pro rozhodnutí, nejčastěji dodatečná dobrozdání od osob obeznámených s poměry kandidátů, dále dodatečná lékařská vyšetření apod.⁵⁷⁴ Vyhotovovány byly i seznamy kandidátů teologie.⁵⁷⁵

Po pohovorech byli, po zaslání jejich seznamu konzistoři, úspěšní uchazeči zapsáni rektorátem mezi studenty teologie a alumny semináře, neúspěšným kandidátům byly jejich podklady pro přijetí zaslány zpět.

Setkat se lze i se zasíláním propozic pro přijímací řízení biskupskou konzistoří.⁵⁷⁶

7.17.2 Záležitosti alumnů

V korespondenci z této oblasti se nejčastěji objevují žádosti o zaslání různých potvrzení o absolutoriu, studiích v semináři, žádosti o navrácení dokladů (domovské listy bohoslovců, listy propouštěcí a odporuční, diplomy jáhenského svěcení, *Liber testimonialis*, lékařské doklady, domobranecké legitimace, přílohy k žádosti o přijetí, křestní listy, vysvědčení z dospělosti, vysvědčení o majetkových poměrech), o nahlížení do osobních spisů v archivu semináře, o odklad nástupu do semináře, o přestup do jiné diecéze, do jiných seminářů, záležitosti navázání přerušného studia, záležitosti ukončení formace a žádosti o něj, mimo případů porušení disciplíny, záležitosti výhod pro studenty teologie (slevy na jízdném, vstupném), záležitosti opatření povinných materiálních předmětů (bible, breviáře), odměny bohoslovcům za asistenci u bohoslužeb v katedrále, povolení k dodatečnému vykonání maturitní zkoušky, odpovědi rodičům bohoslovců ohledně prospěchu jejich synů, žádosti

⁵⁷² Tamtéž.

⁵⁷³ Tamtéž a dále např. inv. č. 261, Korespondence rektorátu, 1839, kart. č. 22, č. j. 217/1839 seznam přijatých teologů pro r. 1840 pro biskupa.

⁵⁷⁴ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 116/1854; č. j. 82/1856 katecheta zdejšího gymnázia dává své dobré zdání o kandidátech teologie, č. j. 98/1860 dožadují se další podklady od kandidáta teologie Černofouse; č. j. 103/1860 farář v Pravoníně se vyjadřuje ke kandidátu Černofousovi. Konzistoři se posílá žádost o nepřijetí kandidáta.

⁵⁷⁵ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 465, Seznamy uchazečů o přijetí do semináře, 1905–1907, kart. č. 26.

⁵⁷⁶ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 42/1851, konzistoř sděluje opis podmínek, podle kterého mají být přijímáni kandidáti teologie.

o jejich mimořádné návštěvy v semináři, dopisy alumnů rodičům o zaslání různých předmětů, o vyprání prádla, o průběhu studií v semináři, jednak rodičům a i jako poděkování představeným,⁵⁷⁷ prosby o různou výpomoc bohoslovců mimo duchovní funkce,⁵⁷⁸ a další žádosti různé povahy.⁵⁷⁹

7.17.3 Evidence alumnů a studujících teologií

Vedené třídní katalogy byly cestou rektorátu pražské teologické fakulty, kterému (viz kapitola Diecézní teologický institut) zdejší studia formálně podléhala, zasílány guberniu a c. k. dvorské studijní komisi ke kontrole, totéž se dělo na konci roku se seznamy vyučujících a ostatními údaji, které bylo nově třeba na konci roku komisi oznámit. Dělo se tak až do konce této závislosti v roce 1830.

Mezi písemnosti evidenčního charakteru lze v případě královéhradeckého semináře řadit především hlavní latinsky vedenou evidenční knihu tzv. *Album auditorum theologiae* z let 1803–1893.⁵⁸⁰

Měla následující strukturu:

Nomen natio et patria	Annus et dies natalis	Nomen et conditio patris	Annus et dies quo albo Instituti insertus est	Philosophiae studuit Ubi et quando; quomodo profectu in Litteris, diligentia, moribus	An nonnullas disciplinas theologicas jam alibi absolverit; Quas; ubi locorum et quibus annis	Quibus annis scholasticis in hocce instituto Theologiae navaverit operam	Quas ex singulis ejus disciplinis in examinibus publicis retulerit classes 1. in litteris, 2. in diligentia, 3. in moribus et quidem ex	Animadversiones
-----------------------	-----------------------	--------------------------	---	---	--	--	---	-----------------

Podkladem pro zápis do alba byly zřejmě konduiční tabely chovanců (*Konduitentabelle*). Dochovaly se pro léta 1707–1913. Obsahovaly seznamy bohoslovců a v jejich rubrikách byl zaznamenáván prospěch, chování, povaha a vlohy.⁵⁸¹ Mimo to byly využívány také jako podklad pro rozhodnutí biskupa v různých záležitostech alumnů (vyloučení, přestup do řehole apod.).⁵⁸² Vedeny byly ještě zvláštní seznamy posluchačů teologie i seznamy externistů⁵⁸³ i studentů teologie v Římě.⁵⁸⁴

⁵⁷⁷ SOKA Chrudim, fond Vikariátní úřad chrast, inv. č. 906, František Havlíček bohoslovec prvního ročníku děkovný dopis s vylíčením výuky v semináři 19.1.1855.

⁵⁷⁸ RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s.21, P. František Váša žádá bohoslovce o pomoc s přípravou kalednářů r. 1917.

⁵⁷⁹ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 481–596, Zležitosti chovanců (žádosti, osobní doklady, vysvědčení, instrukce a pokyny...), 1707–1913, kart. č. 26–53. Viz také např. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 24/1860, konzistoř sděluje žádost alumna Jana Brožka o dovolení účastnit se na kurzu telegrafie v Praze. Sděleno ředitelství telegrafů v Praze, že je propuštěn a předloží vysvědčení.

⁵⁸⁰ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 7, Katalog chovanců s indexem, 1803–1893, kn. č. 7.

⁵⁸¹ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 380–454, Konduiční tabely, 1793–1874, kart. č. 23–26.

⁵⁸² Srov. např. ABiHK, f. archiv biskupa Doubravy, Jednací prokol ordinariátu Acta episcopalis ordinariatus Reginae-Hradecensis a die 12. Julii A. D. 1903, s. 7.

⁵⁸³ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 455–464, Seznamy posluchačů teologie a externistů, 1854–1870, kart. č. 26.

V královéhradeckém diecézním teologickém institutu byly dále zavedeny indexy pro posluchače, které evidovaly celý průběh teologického studia, tj. evidovaly prospěch po jednotlivých semestrech. Na konci rektor semináře ručně doplnil poznámku, zda posluchač řádně dokončil či nedokončil teologická studia, kterou opatřil datem, razítkem a vlastnoručním podpisem. Vlastnoručním podpisem a razítkem také rektor „uzavíral“ klasifikaci jednotlivých semestrů. Každý semestr byl opatřen kolkovou známkou za 1 K.

Index byl svázan do knihy, opatřené titulem: „*Liber testimonialis de frequentatione et progressu in disciplinis theologicis reverendi domini /Nomen/ in album instituti theologici dioecesani Reginaehradecensis.*“⁵⁸⁵ Obsahoval následující předtištěné rubriky, které se latinsky vyplňovaly rukopisně:

Annus _____ semestre a _____ usque ad _____

Disciplina tradita Nomen professoris	Numerus horarum per hebdomadem	Confirmatio frequentationis a professore	Diligentia	Progressus	Signatio propriae manus professoris	Adnotatio
---	--------------------------------	--	------------	------------	-------------------------------------	-----------

Rubriky „*Disciplina tradita...*“ a „*Numerus horarum...*“ vyplňoval posluchač sám. Do rubriky „*Adnotatio*“ někteří vyučující doplňovali datum zkoušky v podobě „*examen*“ a příslušné datum. Indexy tiskla vlastním nákladem biskupská knihtiskárna a posléze Katolická jednota.

7.17.4 Disciplína

V rámci udržení domácí disciplíny kladlo vedení semináře důraz na to, aby se alumni důvěrně seznámili se statuty semináře, platnými od roku 1802. Kontrolu této povinnosti měl na starosti především spirituál. Na dohledu nad kázní se však de facto podíleli všichni představení i vyučující, protože byli s bohoslovci denně v přímém kontaktu.

Kritéria mravnosti a vystupování navenek definoval druhý paragraf stanov.⁵⁸⁶ Shodně s úvodem bylo apelováno na příkladnost kněží (*exemplum populi et norma gregis*). Požadovanými vlastnostmi a ctnostmi byly: vážnost (*gravitas*), cudnost (*pudor*), umírněnost

⁵⁸⁴ Tamtéž, např. inv. č. 467, Seznam alumnů z královéhradecké diecéze studujících v Římě, 1909, kart. č. 26.

⁵⁸⁵ ABiHK, index bohoslovce, dále SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 481–596, , Záležitosti chovanců (žádosti, osobní doklady, vysvědčení, instrukce a pokyny, 1707–1913, kart. č. 26–53. Ke konkrétnímu příkladu indexu bohoslovce Dobroslava Orla, pozdějšího významného hudebního pedagoga, srov. také dizertační práci ANDRŠOVÁ, Kateřina. *Dobroslav Orel a jeho pedagogická činnost jako jedna z cest k naplnění ideálů cecilianismu v Čechách* [online]. Hradec Králové, 2019 [cit. 1. 7. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/2mp4nh/>. Dizertační práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce prof. PhDr. Stanislav Bohadlo, CSc., s. 67.

⁵⁸⁶ POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“ ..., s. 195 a SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 198, Statuta semináře, 1802, kart. č. 3.

(*modestia*), zbožnost (*pietas*), mravní čistota (*candor*) a láska k pravdě (*amor veritatis*). Jejich praktikování však nemělo chovance vést k přílišné upjatosti. Mimo dům neměli seminaristé chodit jinak než v taláru a mít řádně upravené vlasy. Ne vyumělkovaně a vždy upravení tak, aby byla jasně zřetelná tonzura i kolárek, který patří ke knězi a nosit jej řádně zapnutý. Klobouky se měly nosit kulaté bez jakýchkoli marnivých ozdob. K vnějšímu projevu bohoslovců měl také patřit klidný výraz tváře, ve kterém nejsou stopy přílišné upjatosti nebo ustavičné meditace a zahleděnosti do sebe.⁵⁸⁷

Při vzájemném soužití se měli bohoslovci i představení řídit příkladem bratrské lásky, po Kristově vzoru. Vzdělanější neměli pohrdat méně vzdělanými (*doctior rudiores*), Češi Němci ani Němci Čechy.⁵⁸⁸ K představeným byla vyžadována úcta a poslušnost. Apelováno bylo na to, aby řešení vzájemných neshod a problémů bylo řešeno v klidu, vždy s příslušným nadřazeným. Nemělo v žádném případě docházet k vytváření uzavřených skupin, jež by některé bohoslovce cíleně eliminovaly ze svého středu.⁵⁸⁹

Další povinností seminaristů bylo udržování pořádku ve společných prostorách a na pokojích.⁵⁹⁰ Dále jsou rozvedena pravidla pro společné stolování, příslušné modlitby u stolu, četby při jídle a stravování obecně.⁵⁹¹ Kouření tabáku (*herbae nicotinae fumigandae*) bylo chápáno jako neslučitelné s kněžským stavem, a proto přísně zakázáno.⁵⁹²

Dále dokument specifikoval, které osoby disponovaly klíči od domu, za jakých okolností byly povoleny návštěvy a také vycházky. Byla též zdůrazněna prospěšnost pohybu, ale toliko umírněného (*commotio moderata*).⁵⁹³ Způsob společných vycházek byl stanoven ve dvojstupu a v tichu se zápořádí požívání pokrmů a nápojů během nich.⁵⁹⁴

V paragrafu IV., nazvaném *Ordo diurnus*, se stanovoval čas pro bohoslužby, modlitby, výuku, studium, vzdělávací a duchovní četbu. Řád obsahoval pravidla též pro praktické záležitosti, jako podávání pokrmů, rekreaci, vycházky apod. V zimním období se vstávalo v pět hodin, v letním o hodinu později. Večerní klid byl vždy od hodiny deváté.⁵⁹⁵

Závěr dokumentu stanovoval postupy proti přestupcům domácího řádu: nejprve měli být soukromě napomenuti s otcovskou přísností (*paterna cum severitate*);⁵⁹⁶ je-li to

⁵⁸⁷ Tamtéž.

⁵⁸⁸ POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 196. a a SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 198, Statuta semináře, 1802, kart. č. 3, § II, a.

⁵⁸⁹ Tamtéž, § II, b, d, e.

⁵⁹⁰ Tamtéž, § II, f, i.

⁵⁹¹ Tamtéž, § II, g, h, k, m.

⁵⁹² Tamtéž, § II, část bodu m.

⁵⁹³ Tamtéž, § II, o, q, r, s.

⁵⁹⁴ Tamtéž.

⁵⁹⁵ Tamtéž, § IV.

⁵⁹⁶ POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s.197.

bezvýsledné, má se tak stát veřejně, ve třetí instanci má pak být předveden k potrestání před biskupa. Na rozdíl od statut z roku 1766 už zde nejsou vyměřeny tresty za jednotlivé přečiny (jako bylo hladovění o chlebě a o vodě, zákaz vycházek apod.).

Poslední nařízení hovoří o povinnostech rektora semináře. Ten měl na konci každého studijního roku podat biskupovi písemnou zprávu o každém seminaristovi, zejména o jeho nadání a charakteru, aby měl biskup o každém písemné informace a ty nejlepší bohoslovce mohl po zásluze odměnit.⁵⁹⁷

Dalšími normativními písemnostmi pak byly služební instrukce pro seminární sluhy, instrukce pro vikaristy a denní rozvrhy práce a odpočinku bohoslovců, domácí řády.⁵⁹⁸

Korespondence z této oblasti se tedy týká dohledu nad dodržováním domácí disciplíny,⁵⁹⁹ kázeňské tresty, svolení k opouštění semináře, např. na vycházku,⁶⁰⁰ ohlášení opožděného návratu do semináře, např. z prázdnin,⁶⁰¹ vyloučení ze semináře za porušení domácí disciplíny.⁶⁰²

Alumnům propuštěným ze semináře se vydávalo potvrzení o ukončení formace a byly jim vráceny veškeré doklady.⁶⁰³

7.17.5 Materiální zabezpečení alumnů

Do této agendy řadíme korespondenci týkající se zajištění materiálních potřeb bohoslovců a představených. Korespondence se dotýkala zejména objednávek hotové stravy, potravin,

⁵⁹⁷ Tamtéž, s. 197.

⁵⁹⁸ SOkA HK, inv. č. 282, Služební instrukce pro seminární sluhy, 1838, kart. č. 22; inv. č. 281, Instrukce o povinnostech dvou světských kněží přidělených služebně do semináře, 1834, kart. č. 22, inv. č. 335–346, Denní rozvrhy práce a odpočinku chovanců, 1805–1823, inv. č. 306, Domácí řád, s. d., kart. č. 23.

⁵⁹⁹ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 230, Korespondence rektorátu s guberniem..., 1833, kart. č. 12, žádost rektora aby biskup udělil fakultu teologům prvního ročníku nosit kolárek a talár, kart. č. 12 a dále např. tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 4/1852 konzistoř sděluje, že se teologům zapovídá kázat vyjma případů, kdy s dobrým prospěchem absolvují morálku a dogmatiku a pouze s povolením biskupa a bez štolý a při asistenci bez manipulu, o čemž je třeba teology upozornit. Bylo vzato na vědomí a teologové upozorněni.

⁶⁰⁰ RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 35, vycházky bohoslovců 1908 a 1909.

⁶⁰¹ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 43/1855.

⁶⁰² SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 235, Korespondence rektorátu s guberniem..., 1839, kt. č. 15, konzistoř n. 110 sděluje, že teolog Ondrej Mozutievich má být propuštěn a dále např. tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 14/1860 jeho excelence oznamuje vyloučení Eduarda Kotouše ze semináře a sděleno jak jemu tak alumnům. Tamtéž, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 55/1851 jeho excelence ústně sdělila rektorovi, že Václav Novák, teolog prvního ročníku má být propuštěn ze semináře; vyřízení: rektor se písemně obrátil na trutnovského okrskového vikáře aby uvědoil o rozhodnutí jeho excelence Václava Nováka. Tamtéž, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 63/1852 konzistoř sděluje rektorátu, že biskup se rozhodl propustit nedisciplinovaného teologa třetího ročníku Teodora Březinu. Jemu sděleno o propuštění. Tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 51/1855 domácí student Šandera propuštěn kvůli návštěvě hostince; v doprovodu domácího sluhy eskortován do Holohlav ke svému otci.

⁶⁰³ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 15/1860.

látek, surovin, mešního vína, hostií, svící,⁶⁰⁴ koloniálního zboží a palivového dřeva. Dále se korespondence z této oblasti dotýkala např. slevy na jízdném, cestovného, hospodaření s finančními prostředky alumnů v úschově rektora. Dále zajištění oprav a čištění ložního i stolního prádla.⁶⁰⁵ V případě první světové války také přistupuje do okruhu korespondenčních témat písemné jednání ohledně zajištění surovin z přiděľů (brambory, cukr, máslo).⁶⁰⁶ Dodávky masa, viktualií, piva i vína byly evidovány rektorátem prostřednictvím zvláštních knih.⁶⁰⁷

V roce 1833 byly, po propuštění kuchařek, zavedeny externí dodávky hotových jídel. Rektorát sjednal pravidelné dodávky v místním hostinci u Jana Valtera. Zpočátku byly smlouvy uzavírány na každý školní rok zvlášť. Po vypsání veřejné soutěže, jež obnášela i obeslání magistrátů v ostatních městech s alumnáty (Praha, Litoměřice) kvůli zjištění výše cenových nabídek v místě, byl kontrakt definitivně přidělen Janu Valterovi.⁶⁰⁸ Po jeho úmrtí přešla dohoda na hostinskou vdovu Alžbětu Valterovou.

V souvislosti s evidencí počtu pokrmů byla v semináři vedena zvláštní řada písemností přehledového charakteru tzv. *Speiřtablelle*. Zachycovala aktuální počet strávníků na daný den.

⁶⁰⁴ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 120/1852 do Vídně se za 200 nových svíček zasílá společnosti Apollo Kerzen doporučeně pořtou 128 zlatých.

⁶⁰⁵ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 49/1845 konzistoř sděluje guberniální nařizení ohledně opatření seminárního prádla. Tamtéž, č. j. 34/1845 konzistoř se řádá o povolení k úpravě ložního a stolního prádla. Tamtéž, č. j. 43/1843 konzistoř se řádá návrh smlouvy na opravy matrací. Tamtéž, č. j. 35/1847 opravy matrací. Tamtéž, č. j. 34/1847 řádá se o povolení k opravě ložního seminárního prádla. Tamtéž, č. j. 46/1847 konzistoř sděluje guberniální povolení k opravě prádla. Tamtéž, č. j. 50/1847 povolení k opravě seminárních madrací konzistoř sděluje guberniální povolení

⁶⁰⁶ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 192, Podací protokol rektorátní, 1916–1917, kn. č. 58, č. j. 17/1917 rektorát řádá c.k. hejtmanství o povolení nákupu cukru pro 105 osob.

⁶⁰⁷ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 940–945, Zapisník dodaných pořivatín, 1802–1828, inv. č. 946, Zapisník dodaného obilí a luřtěnin, 1827–1828, inv. č. 948, Zapisník dodaných pořivatín a věcných potřeb, 1806, inv. č. 949–957 Zapisník dodávek masa, 1802–1831, inv. č. 958–960 Zapisník dodávek koloniálního zboží, 1827–1831, inv. č. 961–962, Zapisník dodávek pečiva, 1827–1828, 1929–1930, inv. č. 963, Zapisník dodávek piva, 1802–1803, inv. č. 964–971, Zapisník odběru a výdeje piva, 1802–1828, inv. č. 972, Zapisník odběru a výdeje vína, 1827–1828, inv. č. 973, Zapisník dodávek ryb, 1827–1828, inv. č. 974–976, Zapisník dodávek modelářských výrobků, 1827–1831, inv. č. 980–981, Zapisník dodávek palivového dřeva, 1827–1828, vše kart. č. 69.

⁶⁰⁸ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 916–927, Smlouvy (Verkostigungs-kontrakt) o stravování osazenstva semináře s hostinským Janem Valterem, 1832–1846, kart. č. 68, inv. č. 928–939, Účet za stravování osazenstva semináře, 1833–1867, kart. č. 68 a dále srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 70/1855 řádost litoměřickému magistrátu o certifikáty cen jídel, Čeněk Anton, hostinský prosí o možnost stravovat seminář. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 42/1843 konzistoři se řádá návrh smlouvy o stravování. A SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 28/1856 zvýšení cen za stravu. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 62/1841 konzistoř sděluje guberniální schválení stravování semináře na rok 1842. Tamtéž, č. j. 50/1845 konzistoř sděluje guberniální poznámky přenechání stravování semináře Alžbětě Valterové. Tamtéž, č. j. 35/1845 konzistoř zasílá schválenou smlouvu na stravování na rok 1846. Tamtéž, č. j. 37/1845 konzistoř zasílá nabídky k vyřáření do soutěže o stravování semináře dobrozdání o nabídkách zasláno. Tamtéž, č. j. 10/1844 konzistoř sděluje guberniální závěrečné určení cen pro stravu představených a alumnů pro rok 1844. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 70/1855 řádost litoměřického magistrátu o certifikáty cen jídel. Tamtéž, č. j. 67/1855 ceny pokrmů, certifikáty zaslány pražským magistrátem na vlastní řádost.

Pokud někdo opustil seminář, nebo naopak přijel a potřeboval zajistit stravu, byl z ní vyškrtnut, anebo byl naopak zapsán. Na jejím základě docházelo k objednáni a dovozu pokrmů do refektáře.⁶⁰⁹

Obdobně do této skupiny také řadíme návrhy rektorátu na zlepšení podmínek života v semináři⁶¹⁰ i korespondenci ohledně stížností na opoždění dodávek a jejich reklamace.⁶¹¹ Jednání byla intenzivně vedena také v oblasti cenové politiky výrobců a konečných cen za dodávky⁶¹² i množství dodaného materiálu, nebo produktů a jejich vyúčtování.⁶¹³ Rektorátu semináře docházely rovněž nabídky různých společností na práci, či různé vzorníky.⁶¹⁴ Objednávky i ceny byly sjednávány vždy za dovození biskupské konzistoře.

7.17.6 Svěcení alumnů

Do této kategorie řadíme korespondenci rektorátu s biskupským ordinariátem a alumny, která se týká udělování svěcení. Uvedme, že se z hlediska poslání instituce jedná o zásadní agendu. Patří sem zejména žádosti kandidátů o udělení příslušných svěcení, korespondence týkající se sdělení data ordinačních dnů rektorátu semináře, korespondence související s udělením příslušných dispensí a udělení stolního titulu, vedení ordinačních matrik (v případě královéhradeckého semináře tzv. *katalogů svěcenců*) a sepisování ordinačních hodnocení. Ordinační hodnocení se bohužel ve fondu královéhradeckého biskupského semináře nedochovala, ale o jejich existenci nelze pochybovat.

Obřadem tonsury se bohoslovec stal součástí stavu kleriků a začal být vázán předpisy kanonického práva. Při tomto obřadu mu biskup na pěti místech stříhal vlasy na hlavě a po něm mohl alumnus začít nosit kněžskou kleriku. O udělení tonsury bohoslovcům žádali

⁶⁰⁹ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 58/1856 teolog Kopecký hlásí výstup ze semináře od 17. včetně nemá být uváděn v jídelníčku. a Tamtéž, č. j. 23/1857 a Tamtéž, č. j. 53/1857 nástup teologa za st Pölten do semináře poznamenán do jídelníčku.

⁶¹⁰ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 810, Rozpočty na nová zařízení a celkové zvlčení ubytoven a života chovanců, 1832, kart. č. 66.

⁶¹¹ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 141/1854 nedorazila zásilka prádla, látek a stuh, která měla dorazit 15. září.

⁶¹² Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 47/1856 hostinská se snaží o zvýšení cen za jídlo na hlavu a den. Tamtéž, č. j. 123/1852 hostinský žádá zvýšení platby za pokrmy s dobrozdáním předáno konzistoři. Tamtéž, č. j. 5/1855 hostinský zkracuje o zvýšení platu za pokrmy pro seminář. Tamtéž, č. j. 121/1854 dodavatelé šňůr, krajek a látek prosí o zvýšení platu za dodávky.

⁶¹³ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 87/1854 objednávkou krajkářských prací. Tamtéž, dále č. j. 60/1849, 61/1849 a 63/1849 Petr Seidl dosavadní dodavatel látky na kleriky a František Doleček výrobce parament se žádají, aby zvýšili dodávky látky. Tamtéž, č. j. 48/1855 výrobce krajek Bibus zasílá účty za práci.

⁶¹⁴ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 127/1861 továrna v Horním Litvínově zasílá vzorník na látky.

prostřednictvím rektorátu písemně biskupa. Udělením tonsury byli kandidáti inkardinováni do královéhradecké diecéze.

Ve sledovaném období bylo kandidátům kněžství udělováno celkem sedm svěcení, rozdělených na tzv. nižší (ostiariát, akolytát, lektorát, exorcistát) a vyšší (podjáhenské, jáhenské a kněžské) svěcení. Nižší svěcení a subdiakonát a diakonát byla udělována v seminárním kostele, kněžská svěcení pak vždy v katedrále. V případě řeholních kleriků z kanonie premonstrátů v Želivi studujících v královéhradeckém semináři pak v jejich domácím chrámě. K udělení nižších svěcení mohlo dojít i krátce po sobě (i v prvním ročníku teologického studia) a jejich nositelé mohli prakticky kdykoliv formaci bez dalšího opustit. Při obdržení vyšších svěcení již musel kandidát dosáhnout předepsaného věku a roku teologického studia a být ochoten plnit doživotní závazky ze svěcení vyplývající (celibát, poslušnost biskupovi). Vyšší svěcení byla veřejnou slavností. Před udělením svěcení bylo nutné, aby představení semináře zjistili následující okolnosti a oznámili je písemně světiteli: rozlišení povolání k duchovnímu stavu a svobodného rozhodnutí kandidáta, vyloučení kanonických překážek⁶¹⁵ a vykonání zkoušky. O těchto úkonech byly vedeny písemné doklady. Rektorát předkládal biskupskému ordinariátu seznam kandidátů kněžství spolu s jejich písemnými žádostmi (nejprve psanými ručně, posléze na formulářích) o udělení svěcení a případně o udělení potřebných dispensí a udělení stolního titulu.⁶¹⁶ O ty pak biskupská konzistoř zakročila v Římě u papežské kurie a u ministerstva kultu a vyučování. V případě bohoslovců z jiných diecézí a královéhradeckých bohoslovců studujících na *Bohemicu* také žádost o list propouštěcí *litterae dimissoriales*. Příslušná potvrzení o udělených dispensích a uděleném stolním titulu zaslala následně konzistoř zpět rektorátu semináře, který je předal proti písemnému potvrzení svěcencům. Slavnosti předcházelo také její veřejné oznámení v domovské farnosti kandidátů, viz podkapitolu ohlášky ordinandů. Součástí povinných náležitostí bylo také písemné a od kandidátů podepsané vyznání víry a po roce 1910 i tzv. přísahy proti modernismu. Po udělení kněžského svěcení vystavil biskupský ordinariát novosvěcencům tzv. *litterae formatae*.

Svátost kněžství uděloval při slavnostní bohoslužbě vždy biskup. Jáhni během obřadu klečeli před celebrujícím biskupem a během zpěvu litaní ke všem svatým konali prostraci, biskup je světil konsekrační modlitbou se vkládáním rukou, oblékl jim ornát a mazal ruce olejem katechumenů a podal patěnu s hostií a kalich s vínem. Neomysté poté koncebrovali společně s biskupem a v závěru liturgie složili i veřejné vyznání víry, poté jim biskup udělil

⁶¹⁵ Ke kanonickým překážkám srov. CIC 1917, kánony 983–981.

⁶¹⁶ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 466, Seznamy čekatelů, pro něž se navrhuje titulus mensae, s. d., kart. č. 26.

moc odpouštět hříchy. Následovalo pak složení slibu poslušnosti do rukou biskupa, přijetí políbení pokoje a požehnání a napomenutí ke ctnostnému životu kněze.

Pro přehlednost uvádíme přehledné tabulky shrnující nižší a vyšší svěcení a jejich úlohy při liturgii a detaily obřadu při svěcení:⁶¹⁷

Symboly při obřadu <i>traditio</i> a úkoly při mešní liturgii – nižší svěcení		
stupeň svěcení	symboly	úkoly
ostiář (dveřník)	klíč	péče o sakrální prostor, zvonění
lektor (čtenář)	lekcionář nebo misál nebo breviář nebo bible	četba vybraných úryvků před epištolou
exorcista (vymítač)	kniha exorcismů nebo misál nebo pontifikál	podávání vody
akolyta (služebník)	svíce, konvička na víno	péče o svíce a světla, služba ceroferáře, podávání vína

Doba udílení, symboly při obřadu <i>traditio</i> , oděv a úkoly při mešní liturgii – vyšší svěcení				
stupeň svěcení	minimální věk a ročník studia teologie	symbol	oděv	úkoly
podjáhen	21 let, 3. ročník	prázdný kalich, konvičky s vodou a vínem, epištolář nebo misál	humerál, alba, manipul, tunicella	přisluhování s paténou a kalichem, četba epištoly
jáhen	22 let, zahájený 4. ročník	evangeliář	humerál, alba, manipul, štóla, dalmatika	přisluhování knězi, zpěv či četba evangelia
kněz	24 let, zahájené druhé pololetí 4. ročníku	kalich s vínem, paténa s hostií	humerál, alba, manipul, štóla, ornát	celebrování

Do dnešní doby se dochovaly katalogy svěcenců z let 1903–1907 a 1912 a 1915. Žádosti o udělení svěcení pak z let 1884–1915.⁶¹⁸

7.17.7 Ohlášky ordinandů

V neděli či ve svátek ve stanovené lhůtě před ordinačními dny ohlašoval na konci mše farář z kazatelny bohoslovce chystající se přijmout vyšší svěcení. Prohlášení ordinandů mělo sloužit za podnět k případnému oznámení kanonických překážek k udělení svěcení,

⁶¹⁷ Převzato ze SKLENÁŘ, M. *Děkan Václav Boštík...*, s. 32 a 33.

⁶¹⁸ RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 26.

jež by byly známy někomu z farníků. Dokladem o ohlášení (prohlášení) svěcenců byl písemný záznam zasílaný farním úřadem biskupské konzistoři, který obsahoval jména a příjmení svěcenců, jejich stav, bydliště, věk a údaje o rodičích. Od konce 19. století začaly být k těmto účelům užívány v královéhradecké diecézi latinské formuláře, kdy farní úřad obdržel z jedné strany údaje k prohlášení a na zadní stranu doplnil poznámky s datem a místem prohlášení a eventuální námitky uvedené farníky. Na rozdíl od trojích manželských ohlášek zpravidla byly ohlášky svěcení provedeny jen v jednom termínu. Konzistoř pak nashromážděná potvrzení zaslala rektorátu semináře. Rektorát pak sestavoval pro vlastní potřebu přehledové seznamy.⁶¹⁹ Jednalo se o každoroční, poměrně rozsáhlou agendu.⁶²⁰

7.17.8 Sociální záležitosti a péče o chudé alumný, stipendia

Představení semináře, zvláště pak spirituál a rektor bývali zpravidla dobře obeznámeni se sociální situací jednotlivých alumnů. Jako důvěryhodné osoby byli představiteli politických úřadů žádáni o informace či dobrozdání o sociální situaci konkrétního jedince či jeho rodiny. Jejich podklady pak byly využívány při přerozdělování požitků z nadací i státních fondů pro potřebné studenty. Mezi časté písemnosti tak patří stvrzování (*koramisace*) výplatních listin studentům pobírajícím finanční dávky od státu a šetření v jednotlivých záležitostech. Stvrzování měsíčních, čtvrtletních kvitancí z náboženské matice recipientům, ohlašování jejich smrti či zásadních změn, doporučení pro udělení příspěvku, potvrzení vysvědčení mravnosti zaslaných obecními úřady, dále návrhy na požitky z nadací apod.

Korespondence související s touto agendou se zpravidla dotýká otázek sociální podpory chudých alumnů, evidence podpor a evidence chudých studentů, osvobození chudých bohoslovců od studijních poplatků, rozdělování příspěvků pro chudé bohoslovce, pořizování knih a učebnic pro chudé bohoslovce, dotazů na ponechání nebo odnětí požitků, žádostí o jejich prodloužení, návrhů nových recipientů, návrhů vynikajících studentů na stipendia.⁶²¹

⁶¹⁹ Tamtéž, s. 25, Ohlášky bohoslovců–seznamy 1877–1881, 1887, Ohlášky svěcení: Josef Kojan 1909, Zpráva o ohlášení svěcenců 1915.

⁶²⁰ Srov. např. výběrově: SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 65/1857 konzistoř zasílá zprávy farních úřadů o provedených ohláškách ordinandů. Tamtéž, č. j. 68/1857 konzistoř hromadně zasílá potvrzení o ohláškách 42 ordinandů. Tamtéž, č. j. 80/1860 konzistoř zasílá zprávu farních úřadů o prohlášení neomystů. Tamtéž, č. j. 75/1861 a č. j. 76/1861 konzistoři se zasílají seznamy svěcenců jeden za účelem prohlášení v domovských farnostech a jeden za účelem opatření stolního titulu.

⁶²¹ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 597, Stipendia studujících teologii, 1794–1795, kart. č. 53 (srov. analogicky). Dále např. tamtéž, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 61/1843 konzistoř sděluje pozastavení požitků z nadace sděleno dotčeným alumnům, č. j. 6/1846 konzistoř sděluje guberniální nařízení ohledně požitků

7.18 Seminární zaměstnanci

V závislosti na dostatku nebo nedostatku finančních prostředků se setkáváme rovněž se seminárními zaměstnanci. V roce 1803 bylo v hradeckém semináři šest služebníků, byli vyživováni seminářem a měli následující roční plat: provizor 50 zlatých, vrátný 30 zlatých, domácí sluha 30 zlatých, kuchařka 50 zlatých, dvě služebné po 20 zlatých. Tento stav zůstal do roku 1833, kdy byly zavedeny externí dodávky jídel, čímž se služby provizora, kuchařky a pomocných dívek staly nadbytečnými a v semináři zůstali jen vrátný a domácí sluha.⁶²² Po roce 1834 došlo k rozšíření semináře o 75 alumnů a byl přijat další domácí sluha. Ukázalo se však, že na službu ve dvou nestačí, proto byl v roce 1838 přijat sluha třetí. Vrátný od této doby vykonával rovněž funkci provizora a měl stejně jako sluhové plat 150 zlatých ročně, ale beze stravy.⁶²³ Zdarma měli všichni ubytování, topení a osvětlení. O povolení k přijetí sluhy žádali představení pokaždé gubernium, posléze místodržitelství.⁶²⁴

Heinzelovy nadace alumna Brdičky, č. j. 2/1847 konzistoř sděluje poukázání požitků nadace hraběte Vocílky alumnovi Václavu Vodičkovi. Sděleno dotčenému alumnovi, č. j. 61/1843 konzistoř sděluje pozastavení požitků z nadace sděleno dotčeným alumnům, č. j. 6/1846 konzistoř sděluje guberniální nařízení ohledně požitků Heinzelovy nadace alumna Brdičky, č. j. 55/1847 konzistoř sděluje povolení státních úřadů k externímu studiu prvního ročníku Bergera Františka, s podmínkou, že má být přiděleno místo z nějaké studentské nadace, č. j. 8/1842 konzistoř zasílá výměr stipendia dekretem z 22. 2. 1841 č. 68161 příspěvek z nadace J. Noberlich ve výši 42 zlatých ročně pro dobu studia alumna Němečka, č. j. 35/1842 rektor zasílá zprávu konzistoři o přijetí externisty Josefa Peřiny jakožto stipendisty z nadace Daniela Alexise, č. j. 44/1845. konzistoř se žádá o poskytnutí prostředků z Keberlovy nadace pro novosvěcence vystoupivšího ze semináře Aloise Němečka, č. j. 46/1856 nadace Dorotheý Stadler se stává nadací pro alumny, č. j. 41/1849. konzistoř sděluje a táže se, na teologa Hrníčka a na jeho možnost účasti v dědictví sv. Jana Nepomuckého a dále upřesňuje, že příjem požitků z Teichelovy nadace nemusí nutně dosahovat výborných výsledků v češtině, hlavní je nábožensko-morální kvalita, č. j. 42/1849 na místo Hrníčka se navrhuje Josef Čermák, č. j. 22/1845 konzistoř sděluje biskupovo nařízení, aby práce Vincenta Reichela Quattuor Sacra Evangelia byla zařazena mezi prémiové knihy teichelovy nadace – konzistoři sdělena nepřijatelnost tohoto, č. j. 71/1849. konzistoř zasílá pro tři alumny Bohumila Hakla, Václava Šmitra a Josefa Čermáka certifikát o přijetí do Dědictví sv. Jana a jako dárek pro každého knihu z Teichelovy nadace. Certifikát a knihy předány, tamtéž, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 12/1850 konzistoř sděluje že vyřídila nadaci Pavla Lyera a aby se o to uvědomil teolog 1 ročníku Josef Musílek, který její požitky dosud požíval zkopírovat sociální záležitosti, č. j. 75/1851 konzistoři se zasílá seznam nejpilnějších alumnů ke schválení aby tito mohli obdržet požitky z Teichelovy nadace, tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 101/1855 doporučení alumnů pro požitky z teichelovy nadace, tamtéž inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53 č. j. 3/1860 Jan Jelimánek žádá o prodloužení příjmu požitku z nadace, 21/1848 konzistoři se předává výnos teichelovy nadace ve výši 36 zlatých konvenční měny k podpoře českých studentů a knih pro ně, č. j. 66/1852 konzistoři se zasílá 36 zlatých císařské měny na prémie pro v češtině nejlepší alumny z Teichelovy nadace, č. j. 75/1860 zasílá se návrh na rozdělení prostředků z nadace pro neomysty, č. j. 33/1860–61 rektor semináře zasílá obnos z teichelovy nadace pro členy Dědictví sv. Jana Nepomuckého, č. j. 99/1860–61 rektorát semináře zasílá obnos 10 zlatých a 50 krejcarů z teichelovy nadace pro dědictví na rok 1861 za alumny Josefa Sehnálka a Josefa Molicha, č. j. 3/1860 Jan Jelimánek žádá o prodloužení příjmu požitku z nadace, č. j. 65/1855 zamítnutí podpory z nadace.

⁶²² HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 226.

⁶²³ Tamtéž.

⁶²⁴ Tamtéž, SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 203. a tamtéž, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53 č. j. 43/1852 konzistoř sděluje přípis místodržitelství, který sděluje výnos ministerstva kultu a vyučování o zvýšení platu pro pračky prádla, a prostředků pro výživu alumnů, počínajíc rokem 1852.

Mezi typické příklady korespondence patří korespondence o ustanovení seminárního zaměstnance, záležitosti jeho finanční odměny, tedy žádosti o zvýšení příjmů, jejich úprava, nemocenské a penzijní pojištění, korespondence ohledně ukončení služby, přehledy a statistiky zaměstnanců, smlouvy, doporučení pro další službu / pracovní místo.

7.18.1 Zaměstnanci seminárního kostela

Vzhledem k nedostatku pramenů nelze přesně stanovit počet kostelních zaměstnanců.⁶²⁵ Lze tedy pouze obecně konstatovat, že patrně na rozdíl od seminárních zaměstnanců se jednalo o pracovní síly placené z prostředků seminárního kostela. S největší pravděpodobností působil v seminárním kostele kostelník, který zodpovídal za stav chrámu, patrně pomáhal s fyzickou evidencí majetku kostela. Povolení kostelních zaměstnanců náleželo místodržitelství.⁶²⁶ Lze proto předpokládat obdobnou korespondenci, jako v případě seminárních zaměstnanců.

7.19 Stavby v majetku záduší seminárního kostela a semináře (včetně vybavení a péče)

Stavba seminárního kostela se dala z vůle biskupa. Ten uhradil příslušné práce a pozdější úpravy a opravy nejčastěji z prostředků poskytnutých milodary, případně papežem, státem a z náboženské matice. Od pol. 18. století se údržba seminárního kostela hradila z příspěvků z náboženského fondu a z kostelního jmění. Obvyklé přehledy vybavení kostela tvoří jako samostatné dokumenty kostelní inventáře, obdobně jako inventáře vybavení seminární budovy. Obsahovaly údaje o pokud možno všech movitých předmětech a oděvech užívaných při liturgii, obrazech, hudebních nástrojích na kůru, sochách, věčných světlech, antependiích apod. s popisem kostela, oltářů, věží, zvonů, varhan, přehledy majetku záduší. Od 19. století měly inventáře pevnou strukturu a byly vpisovány do předtištěných formulářů.⁶²⁷

⁶²⁵ Ke kostelním zaměstnancům s reáliemi pro farní úřady srov. BOROVIČ, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 414. Ve fondu se dochovalo 37ks prohlášení o nemocenském pojištění kostelních zaměstnanců pro období po r. 1918, srov. RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 35.

⁶²⁶ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 180/1853.

⁶²⁷ K problematice kostelních inventářů a staveb a vnitřního vybavení kostelů srov. rámcově s reáliemi farních úřadů BOROVIČ, K. *Úřední sloh církevní...* s. 387–402, MARTÍNEK, R. *Záchrana a inventarizace drobných církevních fondů...* s. 75–79; PAULY, J. *Právní rádce pro duchovní správu...* s. 176–181, 199–200, 233–235, 961–970.

7.19.1 Seminární budovy

Pro fungování semináře představovala základní podmínkou poskytování dostatečného zázemí existence seminární budovy. Velmi důležitá byla především její dostatečná kapacita, aby bylo možné v ní pohodlně ubytovat všechny bohoslovce a personál. Prostředky na stavbu a vnitřní vybavení byly zpravidla obstarávány z náboženského fondu, za souhlasu konzistoře a v případě velkých stavebních investic i se souhlasem panovníka.⁶²⁸ Další péče o údržbu objektu spočívala zejména na představených semináře samotných, kteří měli rovněž hradit dílčí drobné opravy budovy. Vybavení budovy bylo zachycováno v inventářích. Do této agendy zahrnujeme korespondenci týkající se výstavby,⁶²⁹ rozšíření, adaptace i údržby a oprav seminární budovy⁶³⁰ (vedená nejčastěji s konzistoří), stavební dokumentace budovy, nákupů vybavení budovy⁶³¹ a drobných prací.⁶³²

V letech 1802–1803 seminární budovy z části obklopovaly seminární kostel sv. Jana Nepomuckého, vjezd do objektu byl vestavěný do rektorátu a komplex si zachoval původní malou zahradu. Dne 8. ledna 1805 se podařilo získat z dolnorakouského náboženského fondu finanční prostředky na rozšíření semináře a na pokrytí nákladů spojených s jeho transformací. Došlo k zakoupení nemovitostí sousedících se seminářem. Jednalo se o dům číslo 92, byl zakoupen dne 6. března 1805 za 2 800 zlatých; 31. března 1805 bylo vlastnické právo úředně zaknihováno a kupní smlouva byla uložena do seminárního archivu.⁶³³ 20. srpna 1805 dorazilo 5 000 zlatých ze zmíněného náboženského fondu. Zakoupený dům zvětšil areál tak, že stavby přilehly až ke komplexu pevnostní vojenské nemocnice.

Roku 1808 pověřila biskupská konzistoř představené semináře získat povolení od stavebních a politických úřadů k výstavbě nových záchodů a odtokového kanálu za 2 000 zlatých. Gubernium potřebná povolení udělilo, takže 6. června 1808 došlo k vybudování

⁶²⁸ Srov. Korespondenci ulženou v Oesterreichisches Staatsarchiv, f. Alter Kultus, Seminare in Böhmen, Königrätz, passim.

⁶²⁹ Srov. např. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 4 a 24/1845 stavba přízemí.

⁶³⁰ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 803, Stavební účty za adaptaci budovy semináře, 1806, č. kart. 65, inv. č. 805, Účty za restauraci budov zničených požárem, 1813–1823, kart. č. 66, inv. č. 806, Účty za stavební práce, 1834, kart. č. 66, inv. č. 807, Rozpočty nákladů při rozšíření semináře, 1837–1839, kart. č. 66, inv. č. 809, Účet za znovuzřízení vyhořelé střechy 1863–1864, kart. č. 66, inv. č. 812, Účet za práce účetnické a zámečnické a sklenářské, 1865, kart. č. 66.

⁶³¹ Srov. např. tamtéž inv. č. 811, Rozpočty a účty za zařízení v rozšířených prostorách semináře, 1839–1840, karton č. 65 a tamtéž, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 104/1852 redakce listu Volksbote ve Vídni zasílá obraz císaře Františka Josefa.

⁶³² SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 982, Zápisník zámečnických prací, 1816–1820, kart. č. 69, inv. č. 983, Zápisník truhlářských prací, 1816–1820, kart. č. 69.

⁶³³ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 138. Dále f. BS HK inv. č. 202, korespondence rektorátu..., 1805, kart. č. 4, č. j. 628.

plánovaných toalet a senkrovny i s odvodním kanálem. Touto stavbou došlo k zakrytí výše uvedené inkriminované márnice, protože zde vedený odvodní kanál vedl do uličky doprostřed dvora vojenské nemocnice, odkud ústil do hlavní nemocniční kanalizace.

24. srpna 1814 po skončení školního roku se ve městě začal šířit rozsáhlý požár, který biskupský seminář zasáhl velice ničivě. 22. října 1814 proto o způsobených škodách podala konzistoř zprávu guberniu⁶³⁴ současně s plánem na jeho obnovu. V zásadě existovaly dvě možnosti řešení, které rovněž obsahovalo konzistoriální sdělení a to buď opravit seminář do původního stavu, nebo provést kompletní rekonstrukci, která by zahrnovala i kapacitní rozšíření budov tak, aby seminář mohl přijmout všechny chovance a nebylo by třeba externistů. V obou případech se počítalo s opravou seminárního kostela. Dne 11. listopadu 1814 sdělilo písemně gubernium, že plány na obnovu je třeba pro schválení předložit ještě účetnímu odboru dvorské kanceláře. Ten přiřknul částku v konečné výši 6 730 zlatých a 44 a půl krejcaru na opravu kostela. Náboženský fond prostřednictvím krajské pokladny zaslal částku 1 500 zlatých. V kostele došlo vlivem žaru k roztavení zvonoviny obou zvonů, a tak je bylo třeba znovu odlít, což bylo i v korespondenci uváděným důvodem pro poskytnutí finanční podpory.⁶³⁵

V roce 1816 biskupská konzistoř povolila vznik zvláštního stavebního fondu, nad kterým měl přímou kontrolu rektor semináře. V průběhu tohoto roku byly práce dokončeny a seminář nakonec ještě poněkud kapacitně rozšířen.

1. dubna 1816 zakoupil designovaný biskup Alois Josef hrabě Kolovrat Krakovský (1818–1830) spáleniště domu č. 92 sousedící s parcelou semináře. K formálnímu předání semináři došlo až roku 1821 darovací listinou.⁶³⁶ Až od této chvíle pak bylo možno legálně parcelu stavebně využít. V průběhu příprav, které pokračovaly až do roku 1826, mezitím roku 1822 střechu semináře poškodila silná bouře. Gubernium poskytlo semináři půjčku ve výši 545 zlatých a 45 krejcarů na její opravy.⁶³⁷ Další jednání, zejména v průběhu roku 1825 se nesla ve znamení příprav na stavbu nové části semináře. Došlo k sestavení plánů a propočteny byly náklady se zřetelem k navýšení počtu chovanců. 1. března 1826 je pak schválil královéhradecký magistrát a věc dále předal guberniu, které si 4. března od rektorátu vyžádalo podrobnější zprávy a vzorové náklady za léta 1822–1825 o tom, jak se po provedení prací bude financovat vše potřebné (zejm. strava, šatstvo a léky) po nárůstu počtu bohoslovců.

⁶³⁴ Tamtéž, s. 146.

⁶³⁵ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 146.

⁶³⁶ Tamtéž, s. 139.

⁶³⁷ Tamtéž. Blíže k ochraně před živelnými pohromami viz podkapitolu pojištění seminárních objektů.

Dne 6. března téhož roku na příslušnou žádost rektor semináře vyhotovil odpověď.⁶³⁸ Vyjednávání pokračovala i v roce 1827, ale vyšla vniveč, dne 23. dubna 1828 gubernium akci pro akutní nedostatek financí v českém náboženském fondu definitivně zastavilo. Zklamání zúčastněných zachytila kronika semináře, která uvádí, že biskup Kolovrat napsal na originál rozhodnutí poznámku: „*Dolendum de labore et sudor operi impenso.*“⁶³⁹

K vylepšení kapacity však poměrně záhy došlo. Gubernium písemně vyzvalo dne 22. června 1832 rektorát semináře k úpravě ubikací v budově tak, aby byly s to pojmout kromě jednoho ještě další dva ročníky teologie, současně s pokrytím všech sustentačních nákladů. Jednalo se o cca 75 bohoslovců. Rektorát semináře využil při tvorbě návrhu služeb inženýra Pavlovského von Rusenfeld. Dne 8. srpna 1832 gubernium jeho návrhy schválilo a stavbou byl pověřen František Posadovský. Adaptační práce započaly na začátku prázdnin studijního roku 1833. Dne 21. února 1836 byly práce v celkové výši 35 720 zlatých⁶⁴⁰ úspěšně dokončeny.

Dne 10. srpna 1834 vznikl v kanceláři rektorátu návrh zakoupit parcelu č. 94, o rok později, konkrétně 16. června krajská stavební komise záměr schválila jako reálný plán.⁶⁴¹ Stížnost Anny Putzar v roce 1836 na to, že rozšíření semináře jistě poškodí její sousední nemovitost, pak vyvolala roční písemnou diskusi o tom, zda vůbec budovu rozšiřovat.⁶⁴² Zda ji nakonec k souhlasu přiměl fakt, že byl návrh rozšířen i o odkup jejího domu, kterému hrozilo poškození, se lze jen domýšlet, ale faktem zůstává, že dne 27. listopadu 1838 schválil panovník rozšíření semináře koupí tzv. „*putzarského domu*“, tj. čísla parcel 92 a 94.⁶⁴³ O rok později již byl za rektorát úředně stavebním dozorem nad prací stavitele Josefa Kajvase pověřen vicerektor Josef Schazel.⁶⁴⁴ V druhé polovině měsíce dubna byly stavební práce fakticky zahájeny. Zakoupený dům byl zbořen a na jeho místě byla vyžděna zcela nová budova. Dokončení stavby přenechal Josef Kajvas kolegům Janu Duškovi a Karlu Střemchovi. Stavitelé usilovali o dokončení ideálně k 1. říjnu 1839, respektive nejpozději do konce roku 1840,⁶⁴⁵ přičemž se představení semináře mezitím usilovně snažili sehnat vnitřní vybavení pro plánovaných 100 alumnů rozesíláním poptávek.⁶⁴⁶ I přes nejlepší snahu se vyskytly okolnosti, které stavbu zdržely. Zřítla se prostřední stěna mezi knihovnou

⁶³⁸ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 139.

⁶³⁹ Tamtéž, s. 156.

⁶⁴⁰ Tamtéž, s. 160.

⁶⁴¹ Tamtéž, s. 161–162.

⁶⁴² Tamtéž, s. 165.

⁶⁴³ Tamtéž, s. 166.

⁶⁴⁴ Tamtéž.

⁶⁴⁵ BS HK inv. č. 236, Korespondence rektorátu..., 1839, kart. č. 15.

⁶⁴⁶ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 167.

a refektářem, která měla být podle plánu použita a navíc potrhala klenbu knihovny. Dále se ukázalo při odkrytí střechy nad bytem spirituála a rektora, že její nosníky musí být vyměněny. To si vyžádalo nejen další úřední jednání a korespondenci, ale hlavně stavbu prodloužilo a prodražilo. Představení semináře tedy raději požádali gubernium o prodloužení školních prázdnin o měsíc, dokud nebudou všechny stavby hotovy. Gubernium jim v tomto vyhovělo. Své rozhodnutí potvrdilo dekretem z 24. září 1839,⁶⁴⁷ tedy že školní rok 1840 začne 1. listopadu 1839 a skončí srpem 1840. Správnost tohoto preliminárního opatření se ukázala záhy. Dokončení stavby se skutečně Duškovi se Střemchou podařilo stihnout do konce října a školní rok začal 1. listopadu.

Během předání stavby nové seminární budovy zhotoviteli představeným semináře se ukázalo, že na klenbě východní poloviny stropu refektáře se po její celé délce až do středu táhne velká trhлина. Nebylo tedy možné, aby rektorát stavbu převzal. Vložení cihlové drti nepomáhalo, stále se objevovala trhлина nová. K opravě došlo o školních prázdninách roku 1841 sejmutím celé poloviny stropu a nahrazením odolnějším materiálem. Tato úprava zapříčinila nerovnoměrnou výšku stropu a v místnosti *musea* nad refektářem musel být zhotoven schod.⁶⁴⁸ Dům byl tímto dokončen. Dne 23. září 1841 se uskutečnilo definitivní předání stavby s dokumentací a účtem za práci pro stavitele Jana Duška a Karla Střemchu. Náklady hradilo gubernium. Při téže příležitosti došlo ke kontrole staré budovy a byly zjištěny závady na potrubí, podlahách a oknech, které bylo třeba nutně a rychle opravit. O záležitosti byl rektorátem uvědoměn krajský stavební inženýr, který dne 13. listopadu 1841 vyhotovil o zjištěných závadách protokol. Rektorát započal poptávat opravy. O práci se ucházel Jan Dušek, který již pro rektorát semináře pracoval. Dne 6. března 1842 gubernium Duškem navrhovanou cenu za práci na opravách rektorátu schválilo. Byly tedy ihned provedeny a již 10. prosince 1842 byl za ně stavitelem rektorátu vystaven účet.⁶⁴⁹

7.19.2 Vybavení a ochrana sakrálních budov

V církvi jsou rozlišovány dva základní typy svěcení předmětů a staveb: konsekrace, kdy je užito svěceného oleje a benedikce, kdy je užito svěcené vody. Konsekrace je vyhrazena

⁶⁴⁷ Tamtéž, s. 168. Dále viz SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 237, Korespondence rektorátu..., 1839, kart. č. 16, pod číslem 4776 registrurní značkou INST. TEOL 89, žádají představení semináře konzistoř, aby guberniu předala jejich žádost o prodloužení prázdnin. Gubernium tuto žádost schválilo pod číslem 4998, které na královehradeckou konzistoř došlo 27. 9. 1839, uloženo bylo pod registrurním článkem INST. TEOL 97.

⁶⁴⁸ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 169.

⁶⁴⁹ Tamtéž, s. 171. Dále viz SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 17 a); b) z roku 1842.

biskupovi. Benedikci může provést také kněz. Kostely konsekruje biskup, ale pouze v případě, že v nich je *altare fixum*. Kostel může být i pouze benedikován, později by však mělo dojít také ke konsekraci. K tomu by také mělo dojít při závažném zásahu do omítky, nebo obecně do integrity kostela. V případě seminárního kostela sv. Jana Nepomuckého k benedikci došlo po požárech a ke konsekraci 15. března 1888, po obnově interiéru.⁶⁵⁰

Biskup dále obvykle dvakrát ročně v rezidenci světil *altare portatile* (čtyřhranné kamenné desky s ostatky svatých určené k vložení do dřevěné oltářní mensy). V případě křížů, obrazů a soch nemuselo dojít k benedikci biskupem, kněz je mohl benedikovat i sám v soukromí, činili tak tedy představení semináře zpravidla sami. Biskupem měly být konsekrovány i kalich a patena. Další bohoslužebné náčiní, které přicházelo do styku s eucharistií, bylo benedikováno buď biskupem, anebo jím pověřeným zástupcem např. okrskovým vikářem. U ostatního náčiní nemuselo dojít k benedikci. Obdobně tomu bylo v případě benedikce většiny bohoslužebných rouch, ta příslušela biskupovi, i zde docházelo k delegaci pravomocí, už jen z toho důvodu, že řada představených semináře patřila mezi členy kapituly i držitele čestných titulů, kterým tato práva příslušela.

Korespondence rektorátu se z této oblasti týkala především provádění a organizace svěcení, event. vydávání příslušných zplnomocnění, žádostí o svěcení chrámu, rekongregaci, žádosti o benedikování soch, obrazů, křížů, zvonů a příslušné odpovědi a k tomu se vztahující korespondence, potvrzení o provedených konsekracích a benedikcích, oprav a pořízení vybavení kostela a biskupská a státní povolení k těmto žádostem a příslušná doprovodná korespondence, povolení ke zřízení nových oltářů a soch, žádosti o benedikci dalšího liturgického náčiní paten a kalichů,⁶⁵¹ objednávek liturgického náčiní a oděvů, materiálů pro mše, hudebních nástrojů atp. Specifickými písemnostmi byly pak autentiky, listiny potvrzující pravost ostatků vložených do oltářních kamenů, případně potvrzující konsekraci kalichu či pateny a žádosti o posvěcení nových *altare portatile*, zejm. u bočních oltářů seminárního kostela.

⁶⁵⁰ Srov. ABiHK, f. registratura biskupské konzistoře, Catalogus alphabeticus personarum et locorum in dioecesi episcopali Reginae-Hradecensi, continens clerum in cura animarum expositum anno 1905, s. 18.

⁶⁵¹ Srov. např. záznam v jednacím protokolu biskupského ordinariátu č. j. 61/1903: „*consecrati tres calices cum patenis pro praelato Antonio Suchánek, rectore seminarii*“ ABiHK, f. archiv biskupa Josefa Doubravy, Jednací protokol ordinariátu Acta episcopalis ordinariatus Reginae-Hradecensis a die 12. Julii A. D. 1903, s. 7.

7.19.3 Obrazy a relikvie

Do této skupiny řadíme korespondenci týkající se tělesných ostatků svatých či blahoslavených, které byly předmětem „zbožné“ úcty a obrazy či plastiky, jimiž byl vyzdoben seminární kostel. Nejčastěji se jedná o návrhy, objednávky, zhotovení apod.

7.19.4 Ochrana památek

Královéhradecký seminář se nacházel v historické budově purkrabství. Zajištění ochrany památek ve vlastnictví římskokatolické církve je záležitostí poměrně novou. K důslednějšímu prosazování památkové péče dochází ze strany státních orgánů až od druhé poloviny 19. století, byť určité povědomí o nutnosti jejich ochrany lze pozorovat již od jeho počátku. Vývoj organizací, konajících dohled nad cennými objekty i předměty vypadal takto: od poloviny 19. století nesl centrální orgán název Centrální komise pro péči o památky ve Vídni (s okresními konzervátory spolupracujícími s místními politickými úřady), Zemský památkový úřad pro České království a následně Památkový úřad v Praze. Systém dobrovolných spolupracovníků ve formě okresních konzervátorů pak převzala i první republika. Pro královéhradecký seminář vznikla v tomto ohledu velmi specifická situace, když tuto funkci zastával pro okres Hradec Králové v letech 1919–1949 jeho rektor Hugo Doskočil.⁶⁵²

Hugo Doskočil vedl k agendě konzervátora nedochovaný zvláštní jednací protokol, kde řadová čísla obsahovala písmeno „P“ za lomítkem.⁶⁵³ Památková péče se odehrávala také v rovině osobních vztahů a minimálně některé otázky, byly vnímány jako citlivé, což v sobě zrcadlí také „konzervátorská“ korespondence Hugona Doskočila. Mimo vyřizování záležitostí formou úřední korespondence s sebou rovněž funkce přinášela osobní návštěvy a prohlídky v místech, o která se jednalo. Doskočil prohlídky spojoval někdy s generálními a kanonickými vizitacemi. A setkat se u něj lze také se setkáními v rámci spolupráce s diecézním klérem v duchovní správě, nebo majiteli památkově cenných nemovitostí.

Někdy obeslal Doskočila přímo Státní památkový úřad, aby doporučil odborníky, zaslal stanoviska k opravám sakrálních památek, zúčastnil se kolaudace, stal se členem komise, podal zprávu o konkrétním projektu nebo v nejasných případech zjistil fakta, jindy

⁶⁵² K osobě Hugona Doskočila viz HOLOUBEK, Ladislav, SKLENÁŘ, Michal. Hugo Doskočil, "diecézní konzervátor" na Královéhradecku v první polovině 20. století. *Královéhradecko*, 2021, sv. 12, s. 53–61. a dále TÍŽ. Hugo Doskočil–kněz a „diecézní konzervátor“ v Hradci Králové. Příspěvek k proměnám církevní a státní péče o sakrální památky v první polovině 20. století. *Zprávy památkové péče*, 2022, roč. 82, č. 1, s. 55–64.

⁶⁵³ HOLOUBEK, L., SKLENÁŘ, M. *Hugo Doskočil–kněz a „diecézní konzervátor“ v Hradci Králové...*, s. 60.

vyvolal jednání sám rektor semináře po obdržení příslušné informace, například se zabýval vyúčtováním oprav nebo varoval před extenzivními zásahy spočívajícími nejčastěji v otlukách původních omítek anebo jiných nevhodných stavebních zásazích, např. nevhodné elektroinstalace apod.

Velmi často se na královéhradeckého rektora obraceli duchovní správci, dále představitelé místní samosprávy, učitelé nebo představení řeholních společenství, ale také soukromé firmy, kteří jej žádali o konzultaci případně intervenci v záležitostech úpravy kostelů, změn ikonografického programu, oprav nejrozličnějšího typu a jejich případné reklamace, posouzení zasláných výkresů, zhodnocení umělecké kvality výzdoby vitrají a jiných uměleckých předmětů. Z dopisů vyplývají otázky „vhodných“ či „užitečných“ doplňků v interiérech.

Součástí areálu kněžského semináře tvořila od počátku 18. století budova bývalého purkrabství, která na začátku 30. let 20. století prošla rekonstrukcí, na níž se rektor semináře také podílel. Projekt mělo podpořit ministerstvo veřejných prací pod vedením mistra Jana Dostálka, původně částkou 50 000 korun, reálná podpora byla o deset tisíc nižší,⁶⁵⁴ a na intervencích se významně podílel také kněz a tehdejší senátor František Reyl, jenž o jednáních Doskočilovi podrobně referoval.

Kromě účasti při rekonstrukci semináře se Hugo Doskočil také podílel na opravách katedrálního chrámu v letech 1939–1941 a opravách kostela Nanebevzetí Panny Marie v Hradci Králové. V hlavním městě diecéze se také podílel na záchraně jeho hradeb i ostatních pamětihodností.⁶⁵⁵

7.19.5 Pojištění seminárních objektů

Ve snaze zmírnit finanční ztráty při zasažení církevních objektů během živelních pohrom se od 1. pol. 19. století začíná mezi církevními autoritami pomalu prosazovat povědomí o nutnosti uzavírání pojistných smluv kryjících případné následky. Plošně se záměr podařilo prosadit až v poslední třetině 19. století i jistým tlakem státní moci.⁶⁵⁶ Před polovinou století žádal rektorát semináře o pomoc samosprávné a státní orgány přímo.⁶⁵⁷

⁶⁵⁴ Tamtéž, s. 61.

⁶⁵⁵ HOLOUBEK, L., SKLENÁŘ, M. *Hugo Doskočil, "diecézní konzervátor" na Královéhradecku...*, s. 57 a 58.

⁶⁵⁶ K pojištění církevních budov srov. s reáliemi farních úřadů např. BOROVÝ, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 517–518 a PAULY, J. *Právní rádce pro duchovní...*, s. 314.

⁶⁵⁷ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 235, Korespondence rektorátu, 1838, kart. č. 15, č. j. 216/1838 magistrát vyřizuje oznámené škody, které způsobil déšť.

Korespondence z této oblasti tak zahrnuje komunikaci s pojišťovny ohledně pojistného plnění, proplácení škod, vyhotovování soupisů škod, uzavírání pojistných smluv, vyplňování protokolů o pojistných událostech, zaslání nabídek pojišťoven na uzavření pojistných smluv⁶⁵⁸ a samotné pojistné (*asekurační*) smlouvy.

7.20 Hmotné zajištění semináře

Řádně spravovat a evidovat majetek bylo velmi důležité jak pro samotné představené semináře, tak pro nadřízené církevní orgány. Záležitosti majetkové upravovaly četné normy z oblasti kanonického práva, normy vydávané jednotlivými diecézemi,⁶⁵⁹ dohody se světskou mocí. Ve stále větší míře vkládal stát snahu do sankcionování podoby majetkové správy⁶⁶⁰ ve snaze zabránit zcizování majetku a hospodářským ztrátám a z nich plynoucího odlivu příjmů do státní pokladny a především s cílem zajistit dostatek prostředků pro udržení seminářů v chodu a zajistit dostatek financí pro výživu chovanců a plat představených a vyučujících. Na příjmech semináře a záduší jeho kostela závisela mimo jiné existence samostatného semináře, aby nemuselo, poněkud paradoxně, vezmeme-li v potaz předchozí vývoj, dojít ke vzniku tzv. interdiecézních seminářů, takže řádná a efektivní správa majetku byla samozřejmě i v zájmu církve. Písemnosti evidující správu majetku tvoří v královéhradeckém biskupském semináři jednu z nejrozsáhlejších agend a zahrnují také velice podstatnou část jeho korespondence.

Odděleně se evidoval majetek seminárního kostela (záduší) a semináře, zvláště ještě majetek knihovny. V případě potřeby byly vyhotovovány dílčí inventáře, zpravidla ve dvou vyhotoveních pro obytné budovy, hospodářské příslušenství, bohoslužebné náčiní, pretiosa. Doloženy jsou od 17. století, ale existovaly i dříve. Závaznou podobu získaly již v 18. století. Inventář záduší obsahoval soupisy zádušního a kostelního jmění a byl sestavován

⁶⁵⁸ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 51/1860 na vědomí zaslána statuta hypoteční pojišťovací společnosti ve Vídni.

⁶⁵⁹ Např. výnos královéhradecké konzistoře z 20. 1. 1904, srov. POKORNÝ, R. *Metodika ...*, s. 43.

⁶⁶⁰ Uvedme alespoň některé normy k inventářům záduší kostelů a majetku: Dvorský dekret z 3. 8. 1791; dvorský dekret z 24. 12. 1816, č. 26947, nařízení pro Čechy z 6. 5. 1820, nařízení Českého gubernia z 28. 7. 1833, 23. 3. 1835; výnos Českého místodržitelství z 15. 4. 1873; výnos Českého místodržitelství z 20. 2. 1880. S reáliemi pro farní úřady srov. POKORNÝ, R. *Metodika...*, s. 43. I Některé další dobové příručky. JAKSCH, Karl Petr. *Gesetzlexikon im Geistlichen-, Religions- und Toleranzfache*, Band 8. Prag, 1829, s. 331–342 LOBER SCHINER, Franz. *Das Kirchen-Vermögen, oder, Die gesetzliche Art der Erwerbung und Verwaltung des Gotteshaus- und Pfründenvermögens*. České Budějovice, 1862; BOROVIČ, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 434–450 (s příklady formulářů); PAULY, J. *Právní rádce pro duchovní...* s. 233–235, 961–1002; Zejména pak práci královéhradeckého diecézního kněze a profesora semináře BRYCHTY, Antonína. *O jmění církevním a jeho správě*. Hradec Králové, 1910; TUMPACH, Josef, PODLAHA, Antonín a KOTRBA, Václav. *Český slovník bohovědný, díl II*, Praha 1916, s. 881.

obvykle po třech letech dle předepsaného formuláře. Nejdříve byly vyhotovovány dva exempláře, posléze tři i více (pro domácí archiv, konzistoř, účetní oddělení státních úřadů). V mezidobí se změny zapisovaly do stávajících inventářů. Inventář, který obsahoval soupis majetku semináře, budovy a kostela a jejich příjmy, se sestavoval také při změně rektora. Inventáře budov se měly porovnávat se skutečným stavem při vizitaci semináře. Inventáře pozůstalostí duchovních působících v semináři, jejichž vedení bylo nařízeno již na konci 17. století, náležely do pozůstalostních záležitostí a byly vedeny zvlášť.

Mezi charakteristické písemnosti proto patří pomocné soupisy a další písemnosti potřebné pro sestavení inventáře, předepsané přílohy inventářů, např. protokoly o prohlídce budov, plány, návrhy, rozpočty, výtahy z účtů a související korespondence zahrnující dílčí dotazy na provádění předpisů, vracení chybných exemplářů, potvrzení příjmu inventářů apod.

Konkrétně se ve fondu dochovaly následující inventáře: záznam (inventář) o převzetí domu č. p. 94 1826–1827, inventáře zařízení semináře 1786–1872, inventáře zařízení seminárního kostela 1798–1858, inventáře hudebnin a hudebních nástrojů v kostele. Dále např. záznam v jednacím protokolu, že došlo k nákupu hudebnin a jeho zanesení do inventáře kostela.⁶⁶¹ Dále inventarizace majetku při výměně osoby rektora z roku 1912.

7.20.1 Finanční záležitosti semináře a jeho kostela

Příjmy semináře a záduší jeho kostela představují rozsáhlou agendu, která opět podléhala intenzivnímu dohledu světských i církevních autorit. Podle platné legislativy, přijímané postupně od roku 1752 bylo třeba prostředky uložené v zádušních pokladnách zhodnocovat půjčováním pod úrok institucím i soukromým osobám, ať už investicí do veřejného fondu či nákupem různých obligací, např. státních. Další možností příjmu bylo po roce 1791 půjčování zádušních prostředků na úrok soukromým osobám.⁶⁶² Jištění kapitálů bylo obvyklé knihovním vkladem a hypotékou na nemovitostech, popř. záznamem v evidenční knize. Držba obligací mohla být zajištěna jejich vinkulováním u bankovních ústavů, od roku 1785 musely být všechny zádušní a fundační peníze ukládány pouze ve veřejných fondech. V období, kdy se z pozůstalosti královéhradeckého semináře dochovalo nejvíce těchto písemností, tedy od poloviny 19. století převládla praxe, kdy byly zádušní peníze investovány především do hypotekárně zajištěných půjček a do nákupu vinkulovaných cenných papírů

⁶⁶¹ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 22/1856, Škroupovy skladby zakoupeny pro seminární kostel a byly zapsány do seminárního inventáře.

⁶⁶² Srov. Císařský patent z roku 1792.

z vyhovujících emisí jako státní obligace⁶⁶³ (čísla vhodných emisí byla dokonce uveřejňována v diecézním věstníku). Další možnost investice pak představovaly zástavní listy hypoteční banky, korunová renta, priority železnic se státní garancí s výlukou akcií. U hypotečně zajištěných půjček soukromým osobám bylo třeba si vyžádat předchozí souhlas konzistoře a příslušných státních úřadů. Peníze bylo možné použít i k nákupu nemovitostí. Pouze částky v hodnotě pod 500 zlatých konvenční měny směly být ukládány jako vklady v záložních a spořitelních ústavech.⁶⁶⁴ Státní dluhopisy pro seminář nakupovala konzistoř a zasílala je rektorátu.⁶⁶⁵ Zde byly uloženy na zvláštním místě v seminární pokladně.

Mezi charakteristické typy písemností patří obligace a kvitance na půjčování zádušních peněz, dluhopisy, cenné papíry, vkladní knížky, vyvazovací elaboráty, deputace hypoték.

V případě půjčování finančních prostředků soukromým osobám občas docházelo k nesplacení jejich závazků, v takovém případě musel seminář přikročit k rozeslání upomínek. O úroky byli dlužníci upomínáni cestou farních úřadů, viz příslušná kapitola o korespondenci s nimi. Pokud však dlužníci i přes urgence dlužnou částku neplatili, přistoupil seminář

⁶⁶³ K obligacím srov. příklady korespondence v SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 43/1845 konzistoř zasílá obnos pod číslem 30067 206 zlatých pro Michálkovu nadaci pod číslem 3. vyřízení je přiloženo jakožto obligace k ostatním obligacím, dále č. j. 49/1847 konzistoř zasílá státní dluhopisy na 209 zlatých konvenční měny seminární nadace kongregace pro šíření víry (De propaganda fide) č. 7 včetně dokumentace za dva zlaté. Při vyřízení došlo k započítání, zakoupeného obnosu a obligace společně s dokumentací do seminární pokladny. Tamtéž inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 54/1851 peníze z dluhu Jana Karla se použijí na nákup obligací, č. j. 59/1851 konzistoř zasílá zakoupené státní obligace zakoupené z Teichelovy nadace, jako vyřízení následovalo založení k ostatním obligacím a zaneseno v seminární pokladně, č. j.: 59/1851 konzistoř zasílá zakoupené státní obligace zakoupené z Teichelovy nadace. Jako vyřízení následovalo založení k ostatním obligacím a zaneseno v seminární pokladně. Ukázkou hájení právních nároků pak ukazuje předání JUDr. Flanderkovi, právnímu zástupci hradeckého semináře v č. j. 25/1851 Dr. Flanderkovi se předává obligace na 41 zlatých Václava Kudrny z Bělé, pardubické panství, spolu s knihovním výtahem a též náležejícími úroky. Dále č. j. 97/1851 konzistoř zasílá dvě státní obligace státních dluhopisů, z nichž se zakoupí podíly. Tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 64/1853 obligace vyzvednuty z krajské pokladny, č. j. 64/1853 vyzvednutí obligací fy Ärenreich Příklady se dochovaly i pro začátek 20. Století z r. 1906. Konzistoř pod svým č. j. N. E. 7310 zaslala vinkulovanou obligaci pro seminární knihovnu r. 1909, srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57.

⁶⁶⁴ Analogicky např. seznam literatury uvedený v Metodickém pokynu č. 1/2019 pro zpracování fondů typu Farní úřad: JAKSCH, P. *Gesetzlexikon...* s. 194–261; *Band 8*, Prag 1829, s. 447–448; TUMPACH, Josef, PODLAHA, Antonín a KOTRBA, Václav. *Český slovník bohovědný, díl II*, Praha 1916, s. 888–889; HELFERT, Joseph. *Von dem Kirchenvermögen I. Von dem Kirchenvermögen und dem Religionsfonde*, Prag 1834, § 49–54; TÝŽ, *Anleitung zum geistlichen Geschäftsstyle nach gemeinem und Oesterreichischen Kirchenrechte*, Prag 1837, § 168, 174; BOROŮVÝ, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 450–453; PAULY, J. *Právní rádce...*, s. 213, 219–224, 240.

⁶⁶⁵ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 97/1851 konzistoř zasílá dvě státní obligace státních dluhopisů z nichž se zakoupí podíly a tamtéž, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 59/1851 konzistoř zasílá zakoupené státní obligace zakoupené z Teichelovy nadace vyřízení založeno k ostatním obligacím a zaneseno v seminární pokladně.

k jejímu exekučnímu vymáhání.⁶⁶⁶ V detailech je o této praxi pojednáno v kapitole korespondence s charakterem patronátu.

7.20.2 Dotace

Další významnou část příjmů semináře tvořily dotace z náboženského fondu, proto rozsáhlou část korespondence zaujímají dotační záležitosti. Rektor o dotaci žádal semestrálně.⁶⁶⁷ Její výše byla stanovována dle tzv. preliminářů, tedy předběžných rozpočtů,⁶⁶⁸ které rektorát semináře zasílal konzistoři k předání pro další úřední jednání státním finančním orgánům. Dotace sama byla zasílána zemskou finanční úctárnou při guberniu, posléze místodržitelství.⁶⁶⁹ Výjimečně se objevují případy pokrytí části dotace z prostředků ostatních seminářů (zejm. z Prahy),⁶⁷⁰ vyzvednuta pak byla přes krajskou finanční úctárnu proti účtu. Vždy bylo třeba částku zdůvodnit. Rektor se posléze musel písemně vyjádřit,⁶⁷¹ souhlasil-li s výší poskytnuté částky. Následně bylo třeba dotaci vyúčtovat a poskytnout státním orgánům doklad o jejím využití. Pokud se z nějakého důvodu nepodařilo vyplatit dotaci celou, byla vyplacena formou doplatků později, případně byla žádána i zpětně, anebo docházelo-li již k jejímu předčasnému vyčerpání, mohla být vyplacena již pro následující období dříve,

⁶⁶⁶ Srov. např. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j.30/1852 c. k. okresní soud HK zasílá protokol z exekuce majetku Jana Součka z Kuklen č. 117, který dlužil úroky seminárnímu kostelu, vzato na vědomí, kupec Dušánek dotázán, bude-li ochoten doplatit dluh i s úroky. Tamtéž, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52 č.j.11/1844 konzistoř sděluje exekutivní dražbu Pavlíkovy držby v Hoděšovicích, č. j. 20/1844 v dražbě Pavlíkovy nemovitosti se objevil další kupec, č. j. 16/1844 konzistoř sděluje se u dražby Pavlíkovy nemovitosti nepřihlásil žádný kupec.

⁶⁶⁷ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 39/1845 konzistoř sděluje guberniální nařízení ohledně času k dodání předběžných rozpočtů a žádostí o poukázání dotací z náboženského fondu.

⁶⁶⁸ K tzv. preliminářům srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j.v8/1844 konzistoř sděluje opravy dvorské úctárny v prelimináři na rok 1844, č. j. 36/1849 konzistoř sděluje guberniální nařízení č. 31152 z 15. 6. 1849 ohledně preliminářů a návrhů rozpočtu na rok 1850 – musí být předložen v lednu, ne ve 26. 2. jako minule a předloženy musí být finanční státní úctárně a mít její požehnání před odesláním na gubernium, totéž návrhy rozpočtu, č. j. 3/1848 konzistoři se předkládají prelimináře na rok 1849, č. j. 8/1844 konzistoř zasílá opravy v preliminářích za rok 1844, č. j. 13/1844 konzistoři se předává účetnictví preliminářů na rok 1843, č. j. 46/1845 konzistoř zasílá schválené prelimináře na rok 1846, č. j. 21/1847 konzistoř zasílá upravený preliminář pro rok 1848, tamtéž, inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57, č. j. 32/1906 konzistoř žádá o zaslání prelimináře místodržitelství a seznam alumnů.

⁶⁶⁹ Srov. výběrově agendu SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 29/1847 žádá se o dotaci na rok 1847, č. j.47/1846 zasláno konzistoři poukázání dotace na první semestr 1847 guberniální rozhodnutí, č. j. 14/1847 dotace za druhý semestr poukázána, sdělení konzistoře, č. j. 41/1847 konzistoř sděluje guberniální poukázání nadace na rok 1847.

⁶⁷⁰ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, 24/1848 žádá se o poukázání dotace na rok z části z náboženského fondu zčásti z pražské seminární pokladny.

⁶⁷¹ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 229, Korespondence rektorátu, 1832, kart. č. 11, č. j. 10/1832 rektor semináře souhlasí s dotací pro seminář.

formou zálohy.⁶⁷² Konkrétně se dochovaly dotační spisy pro léta 1832–1918, a navazující korespondence.

V souvislosti s dotacemi je třeba uvést důležitý referenční pojem uváděný v korespondenci, a sice náklady na jednoho chovance (*Kopfdotation*).⁶⁷³ Z důvodů udržitelnosti byl stanoven v každém alumnátu dotovaném z náboženské matice (tedy i v Hradci Králové) maximální počet bohoslovců tzv. *numerus fixus*. Biskupové spolu s rektoráty seminářů mnohokrát písemně vyjednávali se státním aparátem jednak o výši příspěvku na jednoho chovance, ale také o výši maximálního počtu chovanců. Poslední taková akce se ve sledovaném období odehrála roku 1918. Biskup Josef Doubrava byl pověřen rakouskou biskupskou konferencí, aby zaslal ordinariátům dotazník o finančním stavu jejich seminářů, který měl sloužit jako podklad pro přípravu nového zákona o dotacích na semináře. Biskup sestavil dotazník „*Umfragebogen über den derzeitigen Standt der Kopfdotatiton im Priesterseminar zu...*“, obsahoval rubriky, kde bylo třeba popsat stávající *numerus fixus* a výši stávající dotace na jednoho chovance alumnátu, náklady na režii domu (*Pauschale für die sonstige Hauseregie*) a návrhy na zlepšení.⁶⁷⁴ Dle údajů, které do dotazníku biskup Doubrava na základě podkladů mu zaslanych královéhradeckým rektorátem vyplnil, byl v Hradci Králové *numerus fixus* 128 ke stavu z roku 1917 včetně 45 alumnů české koleje v Římě. Své dotazníky zaslaly všechny ordinariáty v monarchii z Předlitavska i Zalitavska.⁶⁷⁵

7.20.3 Legáty

Zdrojem příjmů byly také odkazy (legáty)⁶⁷⁶ finančních prostředků jako dary seminářů zesnulými duchovními, kteří prostředky určili ve své závěti. Rektorát semináře se pozůstalostních jednání sám neúčastnil, obnosy byly zasílány pro seminární pokladnu biskupskou konzistoří. Jednalo se o poměrně četnou agendu, čítající ročně několik desítek podání.⁶⁷⁷

⁶⁷² Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j.52/1853 záloha na druhé pololetí dotace na druhé pololetí 1853 6000 zlatých a34/1842 konzistoř sděluje guberniální rozhodnutí o dotaci na provoz semináře na první semestr 1843. Záloha vyzvednuta z krajské pokladny.

⁶⁷³ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 915, Výkazy nákladů na jednoho chovance, 1822–1825, kart. č. 68.

⁶⁷⁴ ABiHK, f. archiv biskupa Doubravy, N.O. 357 ref.

⁶⁷⁵ Tamtéž.

⁶⁷⁶ K legátům viz také PAULY, J. *Právní rádce...*, s. 204.

⁶⁷⁷ K legátům srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 38/1847, č. j.43/1847, č. j.31/1847, č. j. 26/1847, č. j. 27/1847, č. j. 3/1849, č. j. 4/1849, č. j. 37/1848, č. j. 3/1849, č. j. 7/1844, č. j. 9/1844, č. j. 47/1845, č. j. 42/1845, č. j. 40/1845, č. j.51/1845, č. j. 42/1846, č. j. 49/1846, č. j. 52/1846, č. j. 53/1846, č. j. 18/1847, tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861,

7.20.4 Daně, dávky a poplatky

Daňová povinnost se vztahovala i na královéhradecký biskupský seminář.⁶⁷⁸ Spočívala v uhrazení všeobecných daní i zvláštních poplatků dle jednotlivých období, např. dani pozemkové (*Grundsteuer*), činžovní (*Haus-Zinssteuer*), z příjmů, placení různých přírážek k daním (obecní, okresní, školní a zemské přírážky).⁶⁷⁹ Dále daň z příjmu.⁶⁸⁰

Mezi charakteristické písemnosti patří přiznání k dani; platební rozkazy; kvitance; upomínky; korespondence s daňovými úřady spočívající zejména v podávání žádostí o prominutí placení daní; nebo posunutí termínu splatnosti.

7.20.5 Fasse mešních nadací

Byť je o korespondenci a souvisejících písemnostech ohledně nadací pojednáno v podkapitole mešní a modlitební nadace, je vhodnější uvést agendu kolem jejich fassí spolu s daněmi, dávkami a poplatky. Fasse mešních nadací podával rektor jako přiznání příjmů z nadací pro účely zdanění.

V úřední korespondenci se jedná nejčastěji o předpisy daní a poplatkového ekvivalentu a zasílání podkladů pro vyměření daní a platební rozkazy.⁶⁸¹

7.20.6 Seminární účty a účty seminárního kostela

Dozor nad hospodařením královéhradeckého semináře vykonávala biskupská konzistoř a do určité míry i státní úřady resp. při nich fungující státní účtárny (např. gubernia, později okresní hejtmanství, místodržitelství). Vedení účetnictví měl v gesci rektor a vicerektor, případně účetní semináře. V letech 1870–1905 se o hospodaření a vedení účtů staraly sestry z kongregace De Notre Dame, které za tímto účelem uzavřely s rektorátem semináře smlouvu.⁶⁸² Účty byly vyhotovovány zpravidla ve třech exemplářích (pro vlastní archiv,

kn. č. 54, č. j. 50/1851, č. j. 2/1852 královéhradecké c. k. okresní hejtmanství zasílá účet zemské hlavní účtárny na příspěvek tří zlatých do školního fondu jakožto legát po zemřelém faráři Vojtěchu Tichém. Vyřízení: je prozatím uchováno pro budoucí použití a uloženo do fasciklu 1852, č. j. 66/1853.

⁶⁷⁸ SOKA HK, f. BA, inv. č. 393, Soupis církevních osob a institucí platící daň z majetku, 1735–1738, kart. č. 25.

⁶⁷⁹ Analogicky srov. např. seznam literatury uvedený v Metodickém pokynu MV č. 1/2019 pro zpracování fondů typu Farní úřad: Císařský patent ze dne 23. ledna 1820; dekret dvorské kanceláře ze 4. března 1828; dekret dvorské kanceláře z 31. března 1828; dekret dvorské kanceláře z 27. října 1829; výnos ministerstva financí z 29. prosince 1860; výnos ministerstva financí z 8. března 1890; BOROVI, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 587–594, PAULY, J. *Právní rádce...*, s. 326–329, 332–337; BRYCHTA, A. *O jmění církevním...*, s. 52–53, 476.

⁶⁸⁰ Srov. SOKA HK, f. BS. HK, inv. č. 1040, Přiznání k dani z příjmů z kapitálů seminárních fondů 1850–1857, kart. č. 84.

⁶⁸¹ Srov. tamtéž, inv. č. 621 a 623, Majetkové fassé z nadací, 1783–1784, kart. č. 56.

⁶⁸² RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 11.

konzistoř a účetní oddělení státních úřadů). Do této agendy náleží písemnosti účetní evidence správy semináře, hlavní účty a dále tzv. separační protokoly vyhotovované při předání vedení semináře novému rektorovi.⁶⁸³ Účetní přílohy, dílčí pomocné účty (analytická účetní evidence), makuláře účtů, výtahy z účtů, kvitance, příjmové doklady. Tyto účetní doklady se měly podle dobové doporučené praxe uspořádat podle pořadových čísel a svázat.⁶⁸⁴ Mezi užívané knihy v královéhradeckém semináři patřil pokladní deník, hlavní knihy, pomocné účetní knihy.

Zádušní jmění seminárního kostela spravoval pod dozorem konzistoře a státních orgánů finanční správy rektor semináře, který byl z titulu své funkce také rektorem kostela.⁶⁸⁵ Mezi zádušní jmění náležel nemovitý majetek (kostel) a zádušní kapitály. Účetní doklady předkládal při vyúčtování ke kontrole konzistoři. Účty byly vyhotovovány ve více exemplářích, jeden pro domácí archiv a jeden pro uložení v konzistorním archivu a další exempláře pro potřeby státních úřadů. Pro jednotlivé typy účtů se užívalo formulářů se závaznými rubrikami. Jelikož hradecký seminář dostával dotace z náboženské matice, musel předkládat zádušní účty ke kontrole státní účtárně.⁶⁸⁶

Mezi typické písemnosti patří hlavní účty, účetní přílohy, dílčí pomocné účty, makuláře účtů, rejstříky, výtahy z účtů, kvitance, příjmové doklady, koncepty žádostí o povolení výdajů nadřízenými úřady s přílohami, rozhodnutí o vyřízení účtů. Účty bylo třeba někdy opatřit kolkovými známkami v příslušné hodnotě.⁶⁸⁷ Jindy došlo k jejich odpuštění.⁶⁸⁸

⁶⁸³ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 124/1849 protokol o oddělení úrody *Fruchtseparationsprotokol*, podrobněji viz BOROVIČKA, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 560.

⁶⁸⁴ Analogicky např. seznam literatury uvedený v Metodickém pokynu č. 1/2019 pro zpracování fondů typu Farní úřad: Srov. BOROVIČKA, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 485–490; TUMPACH Josef, PODLAHA, Antonín. *Dějiny a bibliografie české katolické literaturynáboženské od roku 1828 až do nynější doby II*. Praha, 1913, s. 706–708.

⁶⁸⁵ Srov. CIC 1917 kán 480 § 3.: „*Je-li kostel spojen se seminářem nebo jiným vzdělávacím ústavem, který je řízen duchovními, je představený semináře nebo vzdělávacího ústavu zároveň rektorem kostela, leč by místní ordinář stanovil jinak.*“

⁶⁸⁶ Analogicky např. seznam literatury uvedený v Metodickém pokynu MV č. 1/2019 pro zpracování fondů typu Farní úřad: Srov. JAKSCH, P. *Gesetzlexikon...*s. 452–457; TUMPACH, J., PODLAHA, A. *Dějiny a bibliografie...*, s. 695–706; KASPAR, Johann, Dominik. *Der Rechnungsführer nach Anleitung der Gesetze, oder Sammlung der bestehenden allerhöchsten Gesetze und Verordnungen, welche die Verrechnung des Steuer-, Kirchen-, Waisen-, Depositen- und Armeninstituts-Vermögens I–IV*. Brünn, 1824–1825; HELFERT, J. *Von dem Kirchenvermögen I–II*. Prag, 1834; TÝŽ, *Anleitung zumgeistlichen Geschäftsstyle...*, § 170; s. 228–229; BOROVIČKA, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 472–481; PAULY, J. *Právní rádce ...*, s. 238–240; NEUBER, Karel. *Vzorec účtu zádušního s potřebným výkladem a připojení nejdůležitějších předpisů a norem v Čechách platných*. Chrudim, 1902; BRYCHTA, A. *O jmění církevním a jeho správě*. Hradec Králové, 1910; MARVAN, Methoděj. *Církevní jmění*. Brno, 1915; ZILYNSKÁ, Blanka. Záduší. In: *Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové*. Praha, 1998, s. 535–548.

⁶⁸⁷ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 2/1845, konzistoř sděluje guberniální instrukci ohledně kolkové povinnosti seminárních účtů.

V královéhradeckém semináři se konkrétně dochovaly účty příjmů a vydání seminárního kostela z let 1840–1871,⁶⁸⁹ dále knihy příjmů a vydání z let 1862–1913,⁶⁹⁰ rozpočty různých potřeb a jejich úhrad z let 1803–1864,⁶⁹¹ celoroční účty příjmů a vydání z let 1773–1869,⁶⁹² vedlejší účty příjmů a vydání z let 1807–1831,⁶⁹³ účetní uzávěrky z let 1848–1862,⁶⁹⁴ hlavní účty semináře z let 1847–1850,⁶⁹⁵ denní účty z let 1847–1848,⁶⁹⁶ celoroční účty příjmů a vydání seminárního kostela z let 1782–1880.⁶⁹⁷

Již z výše uvedeného materiálu je patrné, že se jednalo o velmi rozsáhlou agendu, která si vyžádala každoročně rozsáhlou korespondenci vyjasňující řádné vedení účetnictví, která se ne vždy obešla bez problémů, viz kapitola korespondence s charakterem patronátu.

7.20.7 Mešní a modlitební nadace

Dalším významným zdrojem příjmů královéhradeckého biskupského semináře byly mešní nadace.⁶⁹⁸ Nadací rozumíme odkaz, který fundátor učinil ve prospěch církve, jehož výnos anebo úroky byly určeny výhradně ke splnění jeho úmyslu. Typicky na sloužení zádušních mší za fundátora či další jím určené osoby, případně na jiný účel (udržování knihovny, podporu chudých bohoslovců, neomystů apod.). Ke vzniku nadace bylo vždy nezbytné sepsat

⁶⁸⁸ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, např. č. j. 1/1844, konzistoř sděluje osvobození od kolků seminárních účtů u krajské pokladny.

⁶⁸⁹ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 608, kn. č. 71.

⁶⁹⁰ Tamtéž, inv. č. 613–616, kn. č. 76–79.

⁶⁹¹ Tamtéž, inv. č. 656–685, kart. č. 58.

⁶⁹² Tamtéž, inv. č. 686–770, kart. č. 59–65.

⁶⁹³ Tamtéž, inv. č. 771–787, kart. č. 65.

⁶⁹⁴ Tamtéž, inv. č. 788–801, kart. č. 65.

⁶⁹⁵ Tamtéž, inv. č. 813–815, kart. č. 67.

⁶⁹⁶ Tamtéž, inv. č. 816, kart. č. 67.

⁶⁹⁷ Tamtéž, inv. č. 817–864, kart. č. 67.

⁶⁹⁸ K problematice nadací obecně s reáliemi pro farní úřady srov. např. seznam literatury uvedený v Metodickém pokynu č. 1/2019 pro zpracování fondů typu Farní úřad: JAKSCH, P. *Gesetzlexikon...*, s. 366–383, Band 8, Prag, 1829, s. 452–457; TUMPACH, J. a PODLAHA, A. *Dějiny a bibliografie...*, s. 695–706; KASPAR, Johann, Dominik. *Der Rechnungsführer nach Anleitung der Gesetze, oder Sammlung der bestehenden allerhöchsten Gesetze und Verordnungen, welche die Verrechnung des Steuer-, Kirchen-, Waisen-, Depositen- und Armeninstituts-Vermögens*. I.–IV. Brünn, 1824–1825; HELFERT, Joseph. *Von dem Kirchenvermögen I-II*. Prag, 1834; TÝŽ, *Anleitung zum geistlichen Geschäftsstyle...*, § 170; BALDAUF, Peter. *Das Pfarr- und Decanat-Amt mit seinen Rechten und Pflichten in den k. k. österreichisch-deutschen Ländern I a IV*. Grätz, 1846 a 1847, s. 47–48, respektive passim; *Normae legales*. Olomouc, 1860; LOBERSCHINER, Franz. *Das Kirchenvermögen, oder, Die gesetzliche Art der Erwerbung und Verwaltung des Gotteshaus- und Pfründenvermögens*. Böhmisches Budweis, 1862; BOROVÝ, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 472–481; PAULY, J. *Právní rádce...*, s. 238–240; NEUBER, Karel. *Vzorec účtu zádušního s potřebným výkladem a připojení nejdůležitějších předpisů a norem v Čechách platných*. Chrudim, 1902; MICHAL, Jan. *Kostelní účty čili snůška nařízení diecesních (arcidieceze olomoucké) a státních o způsobu, jímž se různé druhy církevního jmění, jmění totiž vlastního kostelního, jmění nadací mešních i jiných, jmění farního chudinského ústavu a vůbec jmění fondů správě farních úřadů svěřených zúčtovatelně a výnosně ukládají a koncem správního roku v kostelních účtech uvádějí*. Praha, 1907; BRYCHTA, Antonín. *O jmění církevním a jeho správě*. Hradec Králové, 1910; MARVAN, Methoděj. *Církevní jmění*. Brno, 1915; TUMPACH, Josef, PODLAHA, Antonín a KOTRBA, Václav. *Český slovník bohovědný, díl II*. Praha, 1916, s. 881–901.

nadační listinu, která musí být potvrzena rektorem semináře, fundátorem, guberniem / místodržitelstvím i konzistory. Poté byla tato listina zanesena *in extenso* do knihy fundací. Právě s procesem vytváření nadačních listin byla zpravidla spojena značná korespondence, obsahující návrhy znění a vyjádření jednotlivých stran k nim, zejména, co se týká započítání výnosů nadace do příjmů semináře apod.

Průběžně rektorát, obvykle na popud biskupské konzistory vytvářel různé přehledy a seznamy mešních nadací při seminárním kostele. Důkazem o splnění nadačních povinností jsou persoluční knihy, do nichž byly zapisovány u jednotlivých nadací tzv. persolvované mše, s případným záznamem o vyplnění ostatních povinností vyplývajících z vůle fundátora. Byť to nelze spolehlivě dokázat na základě dochovaných pramenů, je velmi pravděpodobné, že v královéhradeckém semináři, analogicky k praxi ve farních úřadech, existovala patrně další evidence, spočívající velmi pravděpodobně v seznamu všech údajů souvisejících s nadačními povinnostmi, která byla přístupná v sakristii seminárního kostela všem vikaristům a ostatním duchovním celebujícími fundací mše. Došlo-li v průběhu let např. vlivem inflace apod. ke zmenšení výnosů z nadačního kapitálu, byla žádána konzistor o zakročení o tzv. redukci.

Správa nadačního jmění tvořila rovněž hojně zastoupenou vyřizovanou agendu. Základní přehled o nadacích poskytovala rektoru semináře kniha nadací,⁶⁹⁹ kniha nadačních obligací a kapitálií⁷⁰⁰ a seznamy persolvovaných nadačních mší.⁷⁰¹ Konzistory pak rektorát v tomto ohledu zasílal jejich výkazy.⁷⁰² Nedílnou součástí agendy byly vlastní nadační listiny,⁷⁰³ které byly uloženy v seminárním archivu. Pravidelně byly konzistori zasílány účty jednotlivých nadací,⁷⁰⁴ naopak konzistor zasílala jejich výnos.⁷⁰⁵ Dále konzistor oznamovala rektorátu zřízení nových nadací a zasílala v případě potřeby znění nadačních listin.⁷⁰⁶ Konzistor dále rektorátu oznamovala finanční operace související s ukládáním

⁶⁹⁹ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 600, Kniha nadací, 1709–1777, kn. č. 64.

⁷⁰⁰ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 603–607, Knihy nadačních i vlastních kapitálií, 1729–1912, kn. č. 66–71.

⁷⁰¹ Tatměž, inv. č. 610–612, Seznam mešních nadací s výkazem odsloužených mší, kn. č. 73–75.

⁷⁰² Tamtéž, inv. č. 601, Výkaz odsloužených nadačních mší, kn. č. 64.

⁷⁰³ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 619, Nadační listiny, 1714–1877, kart. č. 56.

⁷⁰⁴ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, např. č. j. 12/1846 konzistori se zasílá účet teichelovy nadace literárního fondu.

⁷⁰⁵ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 39/1842 konzistor zasílá výnos nadace Kerberovy na třetí kvartál a č. j. 2/1844, konzistor zasílá pro první kvartál výnos Kerberovy a č. j. 45/1845, konzistor zasílá obnos Kerbelovy nadace pro 4. kvartál.

⁷⁰⁶ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 18/1844 konzistor sděluje zřízení nové nadace biskupem pro neomysty vystoupující ze semináře s tím, že se seminární kapitál 8700 zlatých převádí na panství Tupadly, který byl dosud na chrasteckém panství, 3280 zlatých ke knížeti Ausperkovi a č. j. 67/1860 konzistor zasílá spolu s potřebnými dokenty nadační listinu mešní nadace Zima–Pochyby a dále č. j. 34/1846 konzistor sděluje souhlas se zřízením mešní nadace seminárního kostela zasláním opisu nadační listiny. Vyřízení slouží pouze na vědomí, neboť nadace vznikne až smrtí fundátora.

a zhodnocováním nadačních peněz, např. zrušení vinkulací,⁷⁰⁷ jindy konzistoř požadovala poskytnutí nadačních peněz k podpoření jiných projektů.⁷⁰⁸ Zřízení nadací pak také naopak oznamoval rektorát konzistoři.⁷⁰⁹ V korespondenci se také objevují žádosti o rešerše v seminárním archivu, ohledně nadací.⁷¹⁰

Mimo biskupskou konzistoř, komunikoval rektorát semináře ohledně nadací také s finančními, patronátními úřady a magistráty.⁷¹¹

V souvislosti se správou nadačního jmění zde musíme zmínit následující skutečnost; jelikož seminář z výnosu nadací poskytoval krátkodobé půjčky různým osobám,⁷¹² docházelo v některých případech k nesplácení, zejm. úroků, na rozdíl od jistiny, kterou se většinou dlužníkům dařilo v termínech splácet. Seminář tak byl relativně často účasten exekučních dražeb majetku dlužníků příslušnými soudy. V některých případech byl seminář účasten přímo, někdy cestou konzistoře. V takovém případě pak konzistoř intimovala místo, čas a datum dražby rektorátu⁷¹³ a též skutečnosti, přihlásili-li se do dražby eventuelně kupci, či nikoli.⁷¹⁴ Datum dražby oznamovaly buď příslušné soudy, nebo magistráty a městské rady. Soudní výlohy byly dle pokynu gubernia z roku 1849 hrazeny z pokladny semináře.⁷¹⁵ Upomínky dlužníkům rektorát zasílal přímo, nikoli cestou konzistoře.⁷¹⁶

⁷⁰⁷ Srov. SOkA HK, BS HK, SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j.52/1845 konzistoř sděluje zrušení vinkulace vkladu Teichelovy nadace pro českou literaturu na kapitálu panství Smiřice a č. j. 54/1845 konzistoř sděluje zrušení vinkulace u kapitalií bývalé teichelovy nadace na panství pardubickém.

⁷⁰⁸ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 38/1852 konzistoř žádá přeplatek z nadace faráře Tichého, aby jej mohla využít pro představené škol.

⁷⁰⁹ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 91/1851 konzistoři se zasílá zřízení dvou mešních a jedné školní nadace po zesnulém faráři Vojtěchu Tuhém ve výši 130 zlatých pro další úřední jednání a č. j. 112/1851 konzistoři se zasílají dva kusy věnovacích listin, tři kusy nadačních listin o zřízení mešní nadace zřízené po zemřelém faráři z Pouchova Vojtěchu Tichém.

⁷¹⁰ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57, č. j. 334/1905 konzistoř žádá, aby vicerektor prohledal archiv semináře a vyhledal a opsal všechny dokumenty týkající se Teichelovy nadace (literárního fondu) a Honleimovy nadace kvůli stanovení jejího původního kapitálu.

⁷¹¹ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 9/1847 královehradecký finanční úřad žádá duplikát k účtu o úrocích Pelikánovy nadace z roku 1846, č. j. 47/1847 hořický magistrát vyrozumívá o vtělení účtu pekařovy nadace pro seminární kostel a tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 3/1853 sychrovský patronátní úřad ohedně kanovníka Křepického (jeho mešní nadace) pro Březinu.

⁷¹² Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 76/1853 holohlavský vikář si půjčuje 16 zlatých z Teichelovy nadace. Vyhotoven záznam a vystaven účet.

⁷¹³ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j.11/1844.

⁷¹⁴ Tamtéž, č. j. 16 a 20/1844.

⁷¹⁵ Tamtéž, č. j. 77/1849.

⁷¹⁶ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 79/1852.

7.20.8 Příspěvky z církevních (diecézních) fondů – *alumnaticum*

Posledním prostředkem k zajištění finančních prostředků pro seminář bylo tzv. *alumnaticum* nebo *seminaristicum*. Pokud seminář nebyl dostatečně finančně zajištěn výnosem z vlastního majetku, mohl biskup ve své diecézi vypsát k posílení jeho příjmů zvláštní daň tzv. *alumnaticum, seminirasticum* (CIC 1917 kán. 1 355.), vnímaný coby příspěvek na jeho činnost a na výchovu kněžského dorostu ze strany diecézního kléru. Tato daň nesměla přesáhnout 5% zdanitelného příjmu, definovaného jako příjem, který v roce zbýval po odečtení břemen a nutných výdajů, přičemž se nesměly do toho příjmu započíst denní příděly, zůstávaly-li se všechny požitky obročí z přidělů, ani dary věřících nebo jich třetina, skládaly-li se všechny příjmy farnosti z darů věřících, a bylo nutné ji snižovat úměrně ke zvyšování příjmů semináře. Z této povahy docházelo k proměnám její výše a úměrně tomu také s agendou s ní související (zasílání oběžníků o výši, splatnost atp.). Této dani podléhal biskupský stolní majetek, všechna beneficia v diecézi a také řeholní domy, koleje i majetek kostelů. *Alumnaticum* umožnilo biskupům vybírat dvacátětřetí zasedání hlava 18. Tridentského koncilu. K výběru v Čechách docházelo od roku 1631.⁷¹⁷ Od poloviny 18. století začalo být pokládáno financování semináře za záležitost státu i církve. Objevují se tak panovnická nařízení ohledně *alumnatica* (1777, 1784, 1790). Dne 27. dubna 1813 bylo zavedeno vybírání *alumnatica* pětkrát ročně a roku 1816 došlo k úpravě dle výše *fasse*. *Alumnaticum* bylo odváděno kamerálnímu úřadu. Dále 25. května 1835 vyšlo nařízení, aby na seminář pamatovali i všichni duchovní v poslední vůli.⁷¹⁸ Od zavedení konkordátu až do roku 1874 byly *alumnátům* poskytovány dotace z náboženského fondu.⁷¹⁹ Od roku 1875 byla zavedena nová daň beneficií vůči náboženskému fondu.

Mezi typické písemnosti této agendy patří doklady o zaplacení, platební archy, odvolání proti výši výměru, upomínky k zaplacení, žádosti o prominutí placení, oběžníky. V královéhradeckém semináři se příjem *alumnatica* dál cestou biskupské konzistoře, kdy příjem byl rektorem zapsán do podacího deníku a ještě do pokladního deníku (s vlastním tamním řadovým číslem) a následně bylo *alumnaticum* v hotovosti uloženo v seminární pokladně.⁷²⁰ Výše poplatku byla, vzhledem ke skutečnosti, že seminář v Hradci Králové byl spolufinancován náboženskou maticí, spoluurčována s guberniem a posléze s ministerstvem

⁷¹⁷ TUMPACH, J., PODLAHA, A. a KOTRBA, V. *Český slovník bohovědný...*, s. 353.

⁷¹⁸ Tamtéž, s. 354.

⁷¹⁹ Tamtéž, s. 354.

⁷²⁰ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j.: 64/1852 zaslání *alumnatica* konzistoří a uloženo v seminární pokladně.

kultu a vyučování.⁷²¹ Platby byly zasílány ročně, v případě opožděné výplaty se platby sloučily.⁷²² Někdy došlo k výplatě až po vyčerpání původní dávky.⁷²³ Rektor přijetí alumnaica vždy odesílateli písemně potvrdil.⁷²⁴

Zvláštními případy pak byly pohledávky neuhrazeného alumnaica, nejčastěji ze strany duchovních ve veřejné duchovní správě, často zapříčiněné pozdní účetní uzávěrkou, nebo prostým opomenutím, méně často nedostatečným výnosem benefícia. Rektorát dlužníky sám upomínal. V případě úmrtí duchovního se pohledávka stala součástí pozůstalostního řízení. Rektorát semináře v takovém případě nečinil kroky samostatně, ale pozůstalost vyřídila konzistoř a proplacenou pohledávku na alumnaicum zaslala do semináře sama automaticky.⁷²⁵

Způsobily-li pohledávky na alumnaicum finanční problémy, mohl rektor požádat písemně konzistoř o využití kapitálových fondů semináře místo prostředků alumnaica.⁷²⁶

7.20.9 Desátky

Výběr desátku povolovalo jednak kanonické právo, ale i série právních předpisů státní moci.⁷²⁷ Poddaní odváděli církvi tzv. *ideální* desetinu z hrubého výnosu výroby. V postupu doby došlo k prosazení této dávky všeobecně a k postupnému vztažení na zemědělskou produkci, kdy pak tvořil ideální desetinu sklizně. S proměnou společenských poměrů v protomoderním státě začal být jeho výběr značně problematický a hlavně sporný až ožehavý, takže si společenská i hospodářská situace postupně vynucovala jeho reluce, tedy převod na peněžní plnění. Představitelé církve považovali odstranění desátků za citelnou ztrátu příjmů, proto byl jejich postoj velmi odmítavý a nutno podoknout, že se reluce

⁷²¹ Srov. např. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 37/1849 konzistoř předává guberniální dekret ustavující výši poukázání alumnaica na rok 1840, 1849 a 1849, dále *passim* v agendě.

⁷²² Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 48/1857 konzistoř zasílá zpětně alumnaicum nedoplatky za rok 1853–1857 a č. j. 46/1860–61 konzistoř zasílá dodatečně alumnaicum z let 1858–59.

⁷²³ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 101/1851 konzistoř sděluje že alumnaicum doplatí až po vyčerpání zbývající částky.

⁷²⁴ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 32/1860–61 rektor semináře potvrzuje přijetí alumnaica.

⁷²⁵ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 52/1841 konzistoř předává alumnaicum po zemřelém krchlebském faráři, dále č. j. 55/1849 konzistoř předává dlužné alumnaicum děkana z Chomutic k započítání.

⁷²⁶ Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 49/1849 vznáší se dotaz konzistoři, jak naložit s kapitálem Magdalény Pickové a úroky, neboť farář krchlebský a chomutickýchtějí zaplatit dluh na alumnaicu.

⁷²⁷ Srov. Císařský patent ze 7. 9. 1848; císařský patent ze 4. 3. 1849; český zemský zákon č. 16 z 27. 2. 1885 a dále k problematice desátku viz také BOROVÝ, K. *Úřední sloh církevní...*, Praha 1894, s. 477, 603.

nepodařilo nikdy plně dokončit ke spokojenosti všech stran. K faktickému zrušení desátků nakonec došlo až 7. září 1848 a dále promulgací následujících právních norem: patentu ze 4. března 1849, nařízení ze dne 27. června 1849 poté zánik desátku potvrzuje s tím, že se tak stalo proti mírné náhradě. Konkordát roku 1855 sice počítal se zachováním výběru tam, kde ještě nebyl zrušen, což ovšem pro podmínky v českých zemích již bylo zcela bezpředmětné, neboť byl desátek již zrušen plošně. Zemský zákon ze dne 27. února 1885 udělal definitivní konec za desátky, protože dovolil jeho výmaz z pozemkových knih bez ohledu na skutečné provedení jeho výkupu.⁷²⁸

Mezi typické písemnosti této agendy pak patří vyvazovací tabely, jistiny, seznamy, potvrzení o platbě desátku, korespondence související se spory o výběr.⁷²⁹ Ve fondu královéhradeckého biskupského semináře se dochovaly reliční spisy a korespondence z let 1881–1887.⁷³⁰

7.21 Duchovní péče o alumnusy a návštěvníky seminárního kostela

Duchovní péče o alumnusy studující v semináři byla svěřena spirituálovi. Základní rámec stanovovala v paragrafu III. statuta semináře z roku 1802 jako tzv. *cvičení ve zbožnosti*.⁷³¹ Alumnům měla být zbožnost tím, čím je pro tělo pokrm, avšak našli bychom zde biskupovo varování před fanatismem, pobožnůstkářstvím a pověrami. Cílem pravé zbožnosti tedy naproti tomu bylo uctívání Boha (*Dei cultus*), naše dokonalost (*nostra perfectio*) a dobro pro bližního a stát (*proximi ac rei publicae bonum*).⁷³² Přičemž každodenní účast na mši a modlitba breviáře byla samozřejmostí. Před slavnostmi Páně a mariánskými svátky se alumnům doporučovalo přistoupit ke svátosti smíření, proto měli být v tyto dny povoláni do semináře dva až tři zpovědníci. Dále měl mít každý ze seminaristů k dispozici nějakou duchovní četbu (pochopitelně vedle Písma svatého). Statuta doporučovala v tomto ohledu díla svatých Otců: Basila, Jana Zlatoústého, Augustina a Řehoře. Z novějších knih pak Úvod do zbožného života, sepsaný sv. Františkem Saleským, nebo Muratoriho Pojednání o pravé křesťanské zbožnosti. Vedle individuální četby se měli o nedělích a svátcích všichni, zejména však studenti třetího ročníku, účastnit společného předčítání z knih. Na konci každého

⁷²⁸ BOROVÝ, Klement. *Úřední sloh církevní. Příručná kniha praktického úřadování pro katolické duchovenstvo*, Praha 1894, s. 477, 603.

⁷²⁹ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1037, Seznamy obcí a rustikalistů neplatící desátky, 1811–1812, kart. č. 73.

⁷³⁰ ABiHK, RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 50.

⁷³¹ Srov. POLEHLA, P. „*Accipite disciplinam et servate illam*“..., s. 196–197 a SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 198, Statuta semináře, 1802, kart. č. 3.

⁷³² Tamtéž, § III.

školního roku se měly konat exercicie či rekolekce. Statuta však stanovila, že to nemají být nějaké „*enthusiasticae meditationes*“, ale témata vedoucí a užitečná k formování dobrého kněžského života: o účelu a výjimečnosti kněžského stavu, o mírnosti, lásce a umírněnosti vůči ostatním, o moudré a přiměřené horlivosti kněží vůči chybám, omylům a pohoršlivému jednání věřících.

V praxi bohoslovci byli duchovně formováni následujícím způsobem: denně se modlili společné ranní modlitby, následovala meditace podle sv. Ignáce a společná mše svatá, během níž chodili všichni k přijímání. Před obědem a večerí probíhala společná adorace Nejsvětější svátosti společně s individuálním zpytováním svědomí. V druhé půli dne potom následovalo desetiminutové duchovní čtení, večerní společná modlitba, modlitba nešpor spolu s generálním zpytováním svědomí a dále bohoslovci obdrželi k rozjímání určitá témata pro meditaci na další den. Společné modlitby se konaly také před zahájením a ukončením přednášek a před a po jídle. Růženec se alumni modlili individuálně. Spirituál denně nabízel možnost přistoupit ke zpovědi a alumni jej mohli kdykoli ve svých duchovních záležitostech navštívit. Důraz byl kladen na týdenní pravidelnou zpověď. Dále se pod vedením spirituála konaly exhortace a týdně hodinová přednáška o asketice a mystice. Každý první pátek v měsíci byla zvláštní pobožnost k Nejsvětějšímu srdci Ježíšovu a každou první neděli v měsíci byla hodinová adorace a spirituál se potom věnoval s alumny statutům Kněžského bratrstva Pěti ran. Každou druhou neděli v měsíci byla zvláštní růžencová pobožnost v seminárním kostele, kde pod vedením spirituála alumni rozjímali o životě a utrpení Ježíše Krista. Každou třetí neděli se v seminárním kostele konala exhortace pro alumny, kteří byli členy třetího řádu sv. Františka.⁷³³ U příležitosti větších svátků se konaly buď v seminárním kostele, nebo v katedrále zvláštní pobožnosti, např. na svátek sv. Jana Nepomuckého a na patrony diecéze a království. Ignaciánská duchovní cvičení se konala každoročně, pod vedením jezuitů nebo redemptoristů a třídenní duchovní cvičení se konala před svátkem Nejsvětějšího srdce Ježíšova. Exercicie byly rovněž nedílnou součástí přípravy k přijetí svěcení. Před svěcením se konaly zpravidla týdenní exercicie.

Z korespondence lze uvést zejména korespondenci týkající se organizace duchovních cvičení, jejich programy, korespondenci ohledně návštěvy zpovědníků.⁷³⁴

⁷³³ K praktickému vedení bohoslovců viz HOLOUBEK, Ladislav. Josef Cibulka, královéhradecká diecéze a biskupský seminář Hradec Králové mezi lety 1910–1919 ve svědectví dokumentů biskupského archivu. In: *Josef Cibulka: kněz, pedagog a historik umění ve 20. století*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, Artefactum, Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i., Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy, 2020, s. 91–92.

⁷³⁴ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 283, Duchovní cvičení, exercicie, 1857–1865, kart. č. 22, dále srov. např. tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 155/1853 biskup povolal na zpovědní

7.21.1 Organizace bohoslužeb v seminárním kostele, výpomoc alumnů v katedrále

V případě královéhradeckého biskupského semináře byl od roku 1714 součástí stavebního celku semináře rovněž seminární kostel sv. Jana Nepomuckého. Proto dle ustanovení kánonu 480. přešla funkce rektora kostela i na rektora semináře: „§ 3. *Je-li kostel spojen se seminářem nebo jiným vzdělávacím ústavem, který je řízen duchovními, je představený semináře nebo vzdělávacího ústavu zároveň rektorem kostela, leč by místní ordinář stanovil jinak.*“

Z této funkce vyplývalo mimo jiné i určité pensum povinností, které se projevíly i v úředních agendách, které rektor semináře vyřizoval. O těchto povinnostech hovoří kanonické právo kán. 481. následovně: „*Rektor nemůže v kostele jemu přikázaném vykonávat farní funkce.*“ a kán. 482.: „*Rektor kostela může v něm celebrovat bohoslužebné úkony, třebas slavnostní; s výhradou pravoplatných zakládacích ustanovení a jen když úkony neškodí farní přísluze; v pochybnosti však, zda je tu takováto újma či nikoli, náleží místnímu ordináři věc rozhodnout a vydat, vhodné předpisy k zabránění; újmy.*“ Dále kán. 483. stanovuje: „*Je-li kostel podle úsudku místního ordináře od farního kostela vzdálen natolik, že farníci nemohou bez vážných obtíží navštěvovat farní kostel a účastnit se tam bohoslužebných úkonů: 1. Může místní ordinář, též s pohrůzkou těžkých trestů, naříditi rektorovi, aby o hodinách pro lid nejprůhodnějších celebroid bohoslužby, ohlašoval věřícím svátky a posty a jim podával katechetickou výuku a výklad evangelia; 2. může farář z něho brát pro nemocné Nejsvětější Svátost případně tam podle předpisu kán. 1265. uchovávanou.*“ A kán. 484. dále upravuje: § 1. „*Bez aspoň předpokládaného svolení rektora nebo jiného pravoplatného představeného není nikomu dovoleno celebroid v kostele mši sv., přísluhovat tam svátostmi nebo konat jiné posvátné funkce; toto svolení pak nutno dát nebo odeprít podlé předpisu práva.*“ § 2. „*Pokud se týče konání kázání v kostele, platí předpisy kán. 1337–1342.*“ Dále platil též kán. 485.: „*Rektor kostela musí pod vrchní mocí místního ordináře a při šetření pravoplatných ustanovení a nabytých práv pečovat o to či bdít nad tím, aby v kostele se konaly bohoslužebné úkony spořádaně podle předpisů posvátných kánonů, aby byla svědomitě plněna břemena, řádně spravován majetek, dbáno o náležitě udržování a čistotu posvátného náčiní a kostelní budovy a aby se nestalo nic, co jakýmkoli způsobem odporuje svatosti místa a účtě náležející domů Božímu.*“

výpomoc opočenského kvardiána, odeslán dopis s pozváním. RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 19, Program exercicií pro svěcence.

V královéhradeckém biskupském semináři byly požadavky kánonů 483. a 485. naplňovány s pomocí alumnů semináře, kteří již měli příslušná svěcení, nebo byli ustanoveni prefekty.

Mezi korespondenční témata obvykle patří organizační zajištění služeb Božích a pobožností, organizace výpomoci bohoslovců v kostelích na Velkém Náměstí, zejm. při pontifikálních bohoslužbách v katedrále,⁷³⁵ oznámení o pořádku a obsahu služeb Božích. Zahrnujeme sem i korespondenci se školskými ústavy, jejichž frekventanti docházeli do seminárního kostela k povinným bohoslužbám.⁷³⁶

Každou neděli (a ve svátek) obvykle sděloval na konci mše celebrant z kazatelny účastníkům bohoslužby informace k následujícímu týdnu. Sdělení se týkala mj. např. svátečních či postních dnů, nadačních mší (s informací, za koho bude zádušní mše celebrována), pobožností, poutí, procesí, pontifikálních bohoslužeb, personálních změn, chystaných sbírek či jiných událostí. K evidenci sloužila pravděpodobně kniha ohlášek bohoslužeb (*Promulgatio divinorum, Ordo officii divini, Liber divinorum, Vermeldungsbuch, Verkündigungsbuch*), kniha pořádku služeb Božích, knihy prohlášek.⁷³⁷

7.21.2 Kázání v seminárním kostele

Kázání ve sledovaném období se konala obvykle samostatně přede mší svatou. Bylo obvyklé, že kazatelé, nejčastěji alumni, kteří již absolvovali příslušné zkoušky, si svou promluvu připravili dopředu, buď ve formě poznámek či úplného textu. Po kontrole rektorem semináře je posléze pronesli posluchačům při bohoslužbě. Výjimečné nebyly ani případy, kdy bylo užíváno předem připravených kázání, která vycházela knižně, později ve specializovaných časopisech. Pronesená kázání v rukopisech byla často shromažďována a ukládána pro případné další použití. Kázání byla pronášena většinou v jazyce obvykle užívaném v duchovní správě v diecézi, tedy v případě královéhradecké diecéze česky a německy. Z tohoto důvodu byla v semináři běžně vyučována rovněž čeština, zejm. pro německé bohoslovce. Pro homiletické potřeby byla rovněž vydávána odborná literatura, jež obsahovala svého druhu návod na sestavení kázání pro konkrétní příležitosti, která se nacházela v seminární knihovně.

⁷³⁵ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 9, Rozvrh asistencí při bohoslužbách, 1878–1881, kn. č. 9.

⁷³⁶ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57, č. j. 6/1904 rektorát oznamuje ředitelství královéhradecké obchodní akademie, že po opakovaných výzvách a případech se návštěva jejich posluchačů v seminárním kostele zapovídá, neboť kostel vždy znečistí.

⁷³⁷ Srov. s reáliemi farních úřadů v MARTÍNEK, R. *Záchrana a inventarizace drobných církevních fondů...*, s. 66; BOROVÝ, K. *Úřední sloh církevní...*, s. 247–248; PAULY, J. *Právní rádce...*, s. 124.

7.21.3 Církevní slavnosti, procesí a pobožnosti, kongresy, sjezdy

Náboženské akce tvořily nedílnou součást života bohoslovců i představených semináře. Poutě byly chápány jako projev křesťanské zbožnosti, neboť věřící putoval za významným světcem se zbožným či prosebným úmyslem. Posvícení se slavila jako připomínka data vysvěcení seminárního kostela. Procesí byla organizována za účelem vyprošení si Boží (či světcovy) milosti a zpravidla se jednalo o hromadné akce. V případě královéhradecké diecéze a účasti bohoslovců lze zmínit především průvod na Boží tělo, ale i jiné světce, např. svátky evangelistů. Dalšími akcemi byly sjezdy různých katolických spolků a různé eucharistické kongresy. Častými slavnostmi, kterých se bohoslovci účastnili, byly farní instalace v domovských farnostech a o významných svátcích (Vánoce, Velikonce).

Korespondence nejčastěji zachycuje organizaci poutí, programy a poznámky z příprav, seznamy účastníků, programy, periodika a výstřižky z nich, dokumenty zachycující přípravu a průběh církevních akcí.⁷³⁸

7.21.4 Pohřby

Občasnou smutnou povinností představených semináře bylo zajistit pohřeb zesnulých alumnů, dlouholetých představených semináře a profesorů na diecézním teologickém institutu. Korespondence se týká zajištění potvrzení o katolickém vyznání pro účely katolického pohřbu, převozu těla, organizace pohřbů, pohřebního průvodu, hrazení nákladů pohřbů, úmrtních oznámení, nekrologů.

V případě úmrtí alumnů oznamoval rektorát tuto skutečnost konzistoři, do jednacích protokolů pak bylo zaznamenáno datum, hodina a místo pohřbu.⁷³⁹ V případě úmrtí v rodině bohoslovců byli alumni uvolňováni ze semináře také kvůli návštěvě umírajících a pohřbů, ale také k projednávání pozůstalosti.⁷⁴⁰

⁷³⁸ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53, č. j. 5/1852 prodirektorát sděluje, že biskup nařídil, že se mají profesori a teologové zúčastnit procesí na svatého Marka a tamtéž, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 105/1860 pozvánka na generální sjezd katolíků (katolických spolků) do Prahy.

⁷³⁹ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52, č. j. 36/1849 konzistoři se oznamuje úmrtí a pohřeb teologa čtvrtého ročníku Josefa Janury.

⁷⁴⁰ Srov. např. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 2/1854.

8 Diecézní teologický institut

V dobové legislativě jsou tzv. diecézní teologická učiliště řazena mezi teologické fakulty a střední školy. Primární funkcí diecézního teologického institutu bylo zajištění půdy pro intelektuální vzdělávání chovanců semináře. Teologický institut v Hradci Králové nejprve podléhal pražské teologické fakultě, dne 24. února 1830 byl ovšem prohlášen za veřejné učiliště a přestal jí tak formálně poléhat.⁷⁴¹ V čele stál jakožto direktor institutu sám diecézní biskup, fakticky jej ovšem vedl prodirektor spolu se sborem profesorů, který vystupoval jakožto samostatné kolektivní těleso. Výuku jednotlivých teologických předmětů obstarávali jednotliví profesori⁷⁴² z jednotlivých systemizovaných stolic v rámci studijních programů, na jejichž tvorbě se profesori institutu také sami podíleli. Byť je podobnost s teologickými fakultami zřejmá, neměl diecézní teologický institut právo udělovat akademické grady. Kromě výuky pomáhali členové teologického institutu zajišťovat externě i další služby v diecézi. Profesori semináře tak byli prosynodálními examinátory, *censory ex officio*, členy *konsilia a vigilantia*, tvůrci otázek pro farářské a katechetské zkoušky apod. V žádném případě však nelze teologický institut vnímat jako naprosto separátní orgán, tvořil totiž integrální součást semináře s ním personálně pevně spojenou, byť ne všichni vyučující nutně v semináři bydleli.

8.1 Státní a církevní nařízení v oblasti teologického studia

Nařízení týkající se diecézního teologického institutu byla z počátku zapisována do zvláštních jednacích protokolů učitelského sboru⁷⁴³ a dále zapisována do knih patentů a oběžníků, spolu s normami platnými pro seminář. Po roce 1858 pak zřejmě již docházelo k prostému ukládání do registratury alumnátu k ostatním nařízením. Jelikož tato agenda byla v zásadě velmi podobná jako v případě alumnátu, můžeme se zde poněkud podrobněji věnovat genezi jednotlivých normativních zásahů a pozorovat témata vzájemné komunikace mezi státními orgány (Studijní dvorskou komisí, posléze Ministerstvem Kultu a vyučování) a diecézním teologickým učilištěm v Hradci Králové.

Nařízení týkající se výuky v semináři stanovovala například užívání pouze schválených učebnic, zákazy diktování přednášek. Sankcionovala také využívání vlastních

⁷⁴¹ BENEŠ, Ferdinand. *Das soziale Wirken der katholischen Kirche in der Diözese Königgratz, Theil 1: Das Feld der seelsorglichen Tätigkeit*. Vídeň, 1897, s. 161.

⁷⁴² V dobových pramenech označování též jakožto docenti a stolic docentury.

⁷⁴³ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 193 a inv. č. 194, Podací protokol učitelského sboru 1849–1850–1852, kn. č. 59 a 60.

poznámek k výuce ze strany jednotlivých profesorů. Použití vlastních poznámek k přednáškám bylo profesorům povoleno pouze tehdy, nebyla-li schválena k danému předmětu žádná oficiální učebnice. Výjimku z tohoto nařízení tvořily pouze práce, které napsali vyučující sami a požádali příslušné státní orgány o schválení. Pokud však i přesto došlo k odchýlení nebo vypuštění určité látky, bylo třeba učinit o tom oznámení studijní dvorské komisi ve smyslu nařízení ze dne 4. dubna 1837 č. 2 120.

Stát rovněž reglementoval podmínky pro obsazení jednotlivých stolic i náležitosti ukončení studia. Konkrétně tak učinil kabinetními listy z 24. května 1804 a 10. srpna 1835. Ukládaly zánik profesorského místa v případě obdržení čestného kanonikátu a nutnost vystavit bohoslovcům končícím teologická studia potvrzení.⁷⁴⁴

Příkladem církevních normativů pak může být pokyn královéhradecké biskupské konzistoře z října 1814 pro prodirektora teologického institutu k vyhotovování seznamu, jež měl obsahovat jméno, věk, místo narození, panství, kraj, zemi, zvyky, známky z mravů a známky z předmětů a doporučení, zasloužil-li si dotyčný dovolenou, volno či prázdniny. Seznam měl být odeslán na konci každého studijního roku přes konzistoř na statistický úřad.⁷⁴⁵

Jako významná právní norma v oblasti teologického studia se ukázal také konkordát z roku 1855 tj. císařský patent ze dne 5. listopadu 1855 č. 195 ř. z., kterým se vyhlašuje úmluva uzavřená mezi Svatou Stolicí a Rakouským císařstvím roku 1855.⁷⁴⁶ Na jeho základě došlo zejména s ohledem na jeho články VI. a XVII. k vydání nařízení ministra kultu a vyučování upravující teologické studium z 8. března 1858.⁷⁴⁷ K promulgaci uvnitř církve došlo nařízením pražského arcibiskupství ze dne 19. března 1858.⁷⁴⁸ Roku 1856 došlo na konferenci biskupů ve Vídni k vypracování nového všeobecného studijního plánu pro diecézní teologická učiliště v monarchii, s výjimkou Benátsko-lombardské diecéze, s platností od 29. března 1858. Předpis se dostal *in extenso* i mezi normálie diecézního teologického učiliště v Hradci Králové. Mezi postulované podmínky pro studium patřilo například ustanovení, aby na teologická studia mohli být přijati pouze ti uchazeči, kteří dokončili nižší a vyšší gymnázium s dostatečným prospěchem. Dále došlo ke stanovení závazného počtu čtyř let studia i vyučujícího personálu (6–4 profesori), stejně jako učební látky: dogmatika, morální a pastorální teologie, církevní dějiny, církevní právo, Písmo svaté

⁷⁴⁴ HOLOUBEK, L. *Intelektuální život...*, s. 42.

⁷⁴⁵ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 214.

⁷⁴⁶ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 272, Výroční zpráva o stavu semináře, 1838, kart. č. 22, nefoliováno.

⁷⁴⁷ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 304, Nařízení ministerstva kultu a vyučování o reformě teologického studia z 19. 3. 1858, 1858, kart. č. 23.

⁷⁴⁸ Tamtéž.

Starého a Nového zákona a alespoň základy hebrejštiny. Pokud to dovolovaly okolnosti, měla se vyučovat také patristika, či další tzv. *mimořádné předměty*, přičemž biskupové měli zohlednit přibližně tento rozvrh:

První ročník:

Úvod do Písma svatého, výklad Písma svatého Starého zákona dle Vulgáty, hebrejštiny.

Druhý ročník:

Zvláštní část dogmatiky, výklad Písma Svatého Nového zákona dle Vulgáty se zvláštním ohledem na zdůvodnění věrouky, výklad původního textu.

Třetí ročník: Církevní dějiny se zvláštním ohledem na dogmata a dějiny ustavování církve (*Verfassungsgeschichte*), morální teologie se zvláštním ohledem na potřeby zpovědníka.

Čtvrtý ročník:

Pastorální teologie ve vlastním smyslu, liturgika, katechetika, pedagogika a církevní právo, křesťanská výřečnost, kazatelství.

Jako řádný vyučovací jazyk přednášek, s výjimkou jednotlivých předmětů ze závažných důvodů, stanovil předpis latinu.⁷⁴⁹

8.2 Konference profesorského sboru

Zvláštním činitelem, který se podílel na správě diecézního teologického institutu, byly konference profesorského sboru. Sbor profesorů zde vystupoval jako samostatný správní orgán, byť neměl samostatnou právní subjektivitu. Jeho úkolem bylo rozhodovat o záležitostech výuky, výběru výukových materiálů, metodice výuky, hodnotit práci vyučujících a alumnů, podávat návrhy na nákup učebních pomůcek, učebnic a ke zlepšení chodu instituce, stanovovat rozvrhy zkoušek a jejich náplň a otázky, podobu tzv. disputačních tezí a studijního programu. Konference se zpravidla konaly v k tomu zvláště určené místnosti v semináři, v případě důležitých záležitostí na biskupském zámku v Chrastí u Chrudimi. Svolával je písemně prodirektor teologického institutu,⁷⁵⁰ případně biskup. Pozvánka obsahovala mimo termínu také program zasedání. Jejich podoba je analogická k zasedání biskupské konzistoře. Jednotliví členové shromážděného kolegia přednášeli jim přidělené referáty, zpravidla dle přidělené stolice (docentury), k projednání a rozhodnutí ostatním prostřednictvím hlasování.

⁷⁴⁹ Tamtéž.

⁷⁵⁰ Dochovaly se Koncepty protokolů z konferencí a pozvánky z rozezí let 1909–1916. Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 308, kart. č. 23.

K evidenci záležitostí probíraných na konferencích sboru sloužila zvláštní řada jednacích protokolů, které se dochovaly z let 1849–1850–1852.⁷⁵¹ Jednotliví členové sboru tj. jednotliví profesori do nich zanášeli své referáty a presentovali spisy s nimi související. Každý referát i spis obdržel své vlastní řadové číslo. Závěry byly poté k definitivnímu rozhodnutí předkládány zpravidla písemně biskupovi, v záležitostech hodných zvláštního zřetele i ústně, případně se biskup sám zasedání účastnil osobně. Mimo projednávanou agendu byly častými písemnostmi omluvy profesorů ze zasedání, např. kvůli zpovídání bohoslovců.

Ve sledovaném období kolegium tvořily následující osoby:⁷⁵²

Funkci prodirektora zastávaly následující duchovní:

Augustin Helfert (1802–1810), Jan Teichel (do roku 1847), Josef Müller (do roku 1853), Vincenc Bibus (do roku 1858), Čeněk Praský (do roku 1883), Jan Reis (do roku 1884) a Eduard Prašinger.

Sbor profesorů pak tvořili:

Alois Frýdek, prozatímní profesor starého zákona 1864–1870.

Antonín Brychta, profesor biblistiky nového zákona v letech 1869–1889, vyučování hluchoněmých letech 1869–1883, církevního práva v letech 1870–1890.

Antonín Frodl, profesor dogmatiky od roku 1866, pedagogiky od roku 1869, filozofie 1880–1881.

Antonín Pirkkl, profesor církevních dějin a církevního práva v letech 1812–1831.

Antonín Pohl, prozatímní profesor pastorální teologie od roku 1877, od roku 1878 profesor morálky, od roku 1881 pedagogiky.

Antonín Stránský, profesor pastorální teologie, katechetiky a metodiky v letech 1829–1847. V letech 1828–1844 byl pouze suplentem pastorální teologie.

Antonín Vurda, profesor morálky a pastorálky až do roku 1805.

Eduard Jan Brynych, 1878 profesor pastorální teologie, od roku 1883 katechetiky a metodiky do roku 1888. Pozdější devatenáctý biskup královéhradecký.

Ferdinand Beneš, profesor morálky od roku 1887.

František Grus, církevní dějiny 1856.

František Kryštůfek, profesor církevních dějin a fundamentální teologie 1870–1891.

František Matějka, profesor morální a pastorální teologie v letech 1805–1812.

⁷⁵¹ SOKA HK, BSHK, inv. č. 193 a inv. č. 194, Podací protokol učitelského sboru 1849–1850–1852, kn. č. 59 a 60.

⁷⁵² HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 227–229.

František Šulc, profesor dogmatiky od druhého semestru 1881, filozofie od 1882.

František Umlauf, profesor pastorální a nově předepsané fundamentální teologie 1857–1865.

Gabriel Pecháček, od roku 1889 profesor pastorální teologie a metodiky a katechetiky.

Ignác Lhotský, učitel polního hospodářství 1819–1870.

Jan Cron, profesor starozákonní a novozákonní biblistiky v rozmezí let 1802–1812.

Jan Marek, profesor biblistiky, starého a nového zákona a hermeneutiky od roku 1849, vyučování hluchoněmých 1861, pedagogiky 1866–1868.

Jan Nepomucký Stárek, profesor morální teologie 1826–1876, profesor katechetiky a metodiky v letech 1848–1883.

Jan Reichel, vystoupil ze semináře v roce 1826.

Jan Smutek, profesor církevních dějin a církevního práva v letech 1831–1837.

Jan Soukup, profesor biblistiky starého zákona od roku 1878 a pedagogiky od roku 1886.

Jan Vacek, profesor starozákonní biblistiky od roku 1842, starý zákon a semitské dialekty 1843–1864.

Josef Alois Gabriel, profesor biblistiky starozákonní a novozákonní teologie v letech 1843–1858, od roku 1856 církevní právo, od roku 1859 církevní dějiny až do roku 1869, 1858 se církevní dějiny nepřednášely.

Josef Čermák, prozatímní profesor pastorace 1876.

Josef Češka, profesor pastorace v letech 1848–1856.

Josef Hájek, profesor dogmatiky a katechetiky v letech 1804–1810.

Josef Müller, byl od roku 1827 direktorem teologického institutu.

Josef Schazl, profesor dogmatiky od roku 1827 a všeobecné pedagogiky 1842–1865.

Josef Ullrich, profesor dogmatiky a katechetiky v letech 1802–1804.

Josef Ziegler, profesor pastorální teologie v letech 1816–1826.

Leopold Kotrbelec, profesor vyučovacích metod pro hluchoněmé v letech 1844–1849.

Martin Bořek, profesor církevních dějin a práva v letech 1810–1811.

Mořic Paďour, profesor starozákonní biblistiky v letech 1837–1842 a církevních dějin a práva od roku 1842 do 1855.

Prokop Zikmund, profesor starozákonní biblistiky v letech 1815–1817.

Rupert Smolík, OSB, profesor fundamentální teologie a pastorální teologie 1865–1875.

Václav Krejčí, profesor starozákonní biblistiky v letech 1818–1837, církevních dějin a práva v letech 1838–1841.

Václav Valenta, profesor morální a pastorální teologie v letech 1813–1815, 1815–1826 pouze morální teologie, od roku 1816 až do roku 1827 všeobecné pedagogiky, 1827–1828 pastorální teologie, katechetiky a metodiky.

Vincenc Reichel, profesor starozákonní a novozákonní biblistiky v letech 1812–1815, pak v letech 1815–1841 pouze novozákonní biblistiky. V letech 1827–1842 též učitel pedagogiky.

Vincenc Ruth, učil biblistiku nového zákona od roku 1890 a od druhého semestru roku 1890 církevní právo.

Vincenc Weber, profesor dogmatiky a katechetiky v letech 1810–1827.

8.3 Výuka teologických disciplín

Teologický kurz na královéhradeckém diecézním učilišti trval nejprve tři roky, hodinové dotace jednotlivých disciplín byly oproti pozdějšímu období nižší. (Církevní dějiny 5 hodin, starozákonní a novozákonní biblistika 9 hodin, církevní právo 4 hodiny, dogmatika 9 hodin, morální a pastorální teologie 9 hodin, katechetika a metodika 2 hodiny).⁷⁵³

Vyučování vedli čtyři profesoři. V prvním ročníku byly přednášeny církevní dějiny a biblistika starého a nového zákona, ve druhém ročníku pak církevní právo a dogmatika. Ve třetím ročníku morální a pastorální teologie, katechetika a metodika. Přednášky byly veřejné a jejich rozvrh byl následující:⁷⁵⁴

	8-9	9-10	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17
Pondělí	Hermeneutika SZ a NZ	Církevní dějiny, morálka a pastorálka	Dogmatika				Hermeneutika SZ a NZ Opakování z hermeneutiky	Kanonické právo, morálka a pastorálka Opakování z kanonického práva / Opakování z církevní historie (střídá se po týdnu)	Dogmatika
Úterý		Opakování z morálky a pastorálky	Dogmatika		rekreace				
Středa	Hermeneutika SZ a NZ	Církevní dějiny, morálka a pastorálka	Dogmatika	Pedagogika, katechetika 3. ročník příprava na duchovní správu			Hermeneutika SZ a NZ	Kanonické právo, morálka a pastorálka	Dogmatika
Čtvrtek	rekreace								
Pátek	Hermeneutika SZ a NZ	Církevní dějiny, morálka a pastorálka	Dogmatika	Pedagogika, katechetika 3. ročník příprava na duchovní správu			Hermeneutika SZ a NZ	Kanonické právo, morálka a pastorálka	Dogmatika
Sobota	Hermeneutika SZ a NZ	Církevní dějiny, morálka a pastorálka	Dogmatika				Hermeneutika SZ a NZ	Kanonické právo, morálka a pastorálka	Dogmatika
	8.30-9.30	9.30-10.30		15-15.45	16-17				
neděle a svátky	bohoslužba v seminárním kostele	rozjímání 1. ročníku pod vedením prefekta		rozjímání 2. ročníku pod vedením prefekta	bohoslužba v seminárním kostele				

⁷⁵³ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1, s. 208.

⁷⁵⁴ Tamtéž, s. 209–211, dále HOLOUBEK, L. *Královéhradecký biskupský seminář...*, s. 75–76.

Úřední korespondence ukazuje další proměny výuky teologie. Dne 25. června 1813 bylo publikováno nařízení studijní dvorské komise o zvláštní roční exegezi problematických míst Vulgáty pro bohoslovce, spočívající v překladu a přehledu hlavního obsahu a myšlenek každé biblické knihy. Toto opatření si vyžádalo přijetí dalšího vyučujícího. Dalším dekretem téže komise ze dne 7. ledna 1814 bylo nařízeno, aby katechetika a metodika byla přednášena a prakticky procvičována po celý studijní rok s týdenní pětihodinovou dotací, což bylo následně prodirektorátu sděleno prostřednictvím guberniálního intimátu z 29. července 1814 a uvedeno v praxi. Panovník dále kabinetním listem ze dne 29. dubna 1814 stanovil, aby se na všech diecézních teologických učilištích přednášela ekonomie a hospodářství. Guberniem toto nařízení bylo sděleno teologickému prodirektorátu dne 5. července 1814, v život bylo uvedeno ve školním roce 1819. Dne 9. září 1814 císař dále rozhodl a dvorním dekretem z 20. října 1814 číslo 13 825 prodloužil výuku ve všech diecézních teologických učilištích na čtyři roky. Novým předmětem v učebním plánu měla být nauka o výchově mládeže a hospodářství, s hlavní učebnicí pro pedagogiku nařízenou dne 28. října 1814, „*Lehrbuch über die allgemeine Erziehungskunde*“, významného pedagogického odborníka a pozdějšího biskupa litoměřického a arcibiskupa vídeňského, Vincence Eduarda Mildeho.⁷⁵⁵

Čtyřletý běh teologického studia tedy začal v Hradci Králové od roku 1815. Změna neproběhla u všech studujících náhle, prodirektorátu byl dne 30. dubna 1815 guberniem intimován císařský dekret ze dne 24. února 1815 obsahující opatření, že se čtyřletým studiem započnou pouze studenti nastoupivší do 1. ročníků. Ostatní měli dokončit svá studia podle dosavadního studijního pořádku.

V nových podmínkách o rok prodlouženého kurzu bylo rozložení vyučovaných předmětů do jednotlivých ročníků a jejich hodinová dotace následující: v prvním ročníku církevní dějiny a starozákonní biblistika, obojí týdně devět hodin. Dále měli studenti absolvovat mimořádnou přednášku od profesora starozákonní biblistiky dvě hodiny týdně, týkající se orientálních dialektů. Ve druhém ročníku novozákonní biblistika týdně devět hodin, pět hodin církevního práva a dvě hodiny všeobecné pedagogiky. Ve třetím ročníku dogmatika a morálka, obojí devět hodin týdně a ve čtvrtém ročníku devět hodin týdně přípravy na pastorační činnost a dále katechetika a metodika spojeně dohromady pět hodin. V roce 1819 došlo k připojení pěti hodin týdně výuky hospodářství. V souvislosti s nastalými změnami, mělo dojít i k dostatečnému personálnímu zabezpečení výuky, tu mělo zajišťovat šest profesorů, a sice po jednom pro každý předmět, tedy pro církevní dějiny,

⁷⁵⁵ HOLOUBEK, L. *Intelektuální život...*, s. 35.

pro starozákonní biblistiku, pro novozákonní biblistiku, pro dogmatiku, pro morální teologii a pro pastorální teologii. Ostatní vyučovací předměty jako církevní právo, vychovatelství, katechetika a metodika byly přiděleny stávajícím řádným profesorům za zvláštní remuneraci.⁷⁵⁶

V roce 1830 byly rozhodnutím studijní dvorské komise z 26. července 1829 velké prázdniny z měsíců září a října přeloženy na srpen a září tak, aby školní rok začínal 1. října.

V roce 1837 navrhl písemně biskupovi profesorský sbor spolu s rektorem semináře, aby bohoslovcům byla přednášena liturgika ve všech ročnících studia. Alumnům prvního a druhého ročníku byly přednášeny jednotlivé liturgické úkony. Výklad se odbyval v mimořádných přednáškách o nedělích a čtvrtcích, na konci absolvovali frekventatni kurzu z tohoto předmětu komisionální zkoušku. V prvním a druhém ročníku přednášel vicerektor a ve třetím a čtvrtém spirituál. První takové přednášky se konaly od roku 1838.⁷⁵⁷

Gubernium svým výnosem ze dne 8. února 1844 uložilo královéhradecké biskupské konzistoři, aby tato uvážila možnost zavedení přednášek o tzv. metodách vyučování hluchoněmých (*Ars instituendi surdomutorum*) v následujícím studijním roce 1845. Navržen byl i přednášející, frintanista ThDr. Leopold Kotrbelec. Po vzájemné dohodě s guberniem byl tento nový kurs jeho dekretem ze dne 17. listopadu 1844 č. 37 651 zahájen.⁷⁵⁸ Přednášen byl studentům druhého ročníku dvě hodiny týdně po celý rok. Těm bohoslovcům, kteří by se v budoucnu ucházeli o systemizované místo učitele, byly navíc určeny ještě dvě hodiny přednášek týdně.⁷⁵⁹

Roku 1856 došlo v reakci na uzavření konkordátu k vypracování nového studijního plánu pro diecézní teologické instituty v monarchii (viz výše v kapitole o normáliích). Tento vešel v platnost ke dni 29. března 1858. V Hradci Králové probíhala výuka teologie nejprve dle původního plánu až do roku 1856. V letech 1857–1858 probíhala výuka v provizorním režimu a na nový studijní řád se přešlo s konečnou platností až v roce 1859.

⁷⁵⁶ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, s. 214.

⁷⁵⁷ Tamtéž, s. 221.

⁷⁵⁸ Tamtéž.

⁷⁵⁹ Tamtéž, s. 222.

Zde uvádíme přehlednou tabulku tzv. provizoria.⁷⁶⁰

Rok:	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník
1857	Biblické studium Starého zákona Archeologie Hebrejščina Úvod a exegeze Starého zákona Fundamentální teologie nebo všeobecná teologie 5 / 6 hodin	Všeobecná pedagogika přednášena pro 1. a 2. ročník Biblické studium Nového zákona Hermeneutika Řečtina Úvod a exegeze Nového zákona	Morálka Dogmatika	Pastorální teologie Katechetika
1858	Biblické studium Starého zákona Fundamentální teologie Pedagogika	Biblické studium Nového zákona Speciální dogmatika společně pro 2. a 3. ročník Dohromady 8 hodin	Morálka	Pastorální teologie Katechetika
1859 (dle nového plánu)	Biblické studium Starého zákona Fundamentální teologie Pedagogika	Biblické studium Nového zákona Speciální dogmatika 8 hodin Orientální jazyky	Morální teologie Církevní dějiny	Pastorální teologie 7 hodin Církevní právo 5 hodin Katechetika 5 hodin Metodika

V podstatě došlo k přeložení přednášek církevních dějin z prvního do třetího ročníku, církevního práva z druhého do čtvrtého ročníku. V prvním ročníku se nově zavedlo pět hodin fundamentální teologie. Liturgika byla přednášena ve všech ročnících, stejně jako chorální zpěv a cvičná kázání. Úplně zrušeny byly přednášky tzv. *východních dialektů*.

Další změny již byly do konce první světové války spíše sporadické. V roce 1880 začaly přednášky ze scholastiky. Roku 1860 byla v semináři určena za přednáškový jazyk latina, v ní se rovněž skládaly i zkoušky. Národních jazyků se užívalo pouze v praktických cvičeních.⁷⁶¹ Zavedeny byly také hodiny liturgického zpěvu.

Mezi typické písemnosti a úřední korespondenci této agendy pak patří záležitosti výuky, dochované katalogy přednášek pro léta 1813 a 1814,⁷⁶² které poskytují mj. cenné údaje o učebnicích, na kterých jednotliví profesori své přednášky vystavěli, korespondence související se zahájením veřejných přednášek a jejich záznamy, žádosti o schválení a povolení užívat literaturu k výuce, povolení externím studentům ke studiu, seznamy domácích i externích studentů zasílané pro potřeby ministerstva kultu a vyučování, zasílání dokumentů souvisejících s výukou k dobrozdání profesorům teologického institutu, předávání studijních podkladů jednotlivých studentů konzistoři, přehledy učebních předmětů a počtu posluchačů

⁷⁶⁰ HOLOUBEK, L. *Intelektuální život...*, s. 57.

⁷⁶¹ SOUKUP, J. *Klerikální seminář a bohoslovné učiliště...*, s. 408.

⁷⁶² SOKA HK, BS, inv. č. 289 a 292, Přehled učebních předmětů a počtu posluchačů I a II, 1813, kart. č. 22, inv. č. 291 a 292, Přehled učebních předmětů a počtu posluchačů I a II, 1814, kart. č. 22, dále, inv. č. 319–334, Týdenní rozvrhy přednášek 1810–1876, kart. č. 23.

a korespondence související s jejich sestavováním, rozvrhy učiva, studijní programy,⁷⁶³ rozvrhy přednášek a korespondence související s jejich tvorbou.⁷⁶⁴

Důležitým nástrojem, jak bohoslovcům sdělit místa a časy konání přednášek byly rozvrhy přednášek *Ordo praelectionum in instituto theologico dioecetano reginaehradecensi primo semestri anni scholastici ...* podepisovány byly prodirektorem teologických studií a vedeny v latině v následující podobě:⁷⁶⁵

Tradetur auditoribus anni								
die	I ^r	In audit.	II ^o	In audit.	III ^o	In audit.	IV ^o	In audit.
Lunae A(b) 8 usque ad 9	Studium Biblicum V.T.	A	Jus ecclesiasticum	C	Theologia moralis	B	Pedagogia et catehetica	D

8.3.1 Dozor nad výukou a alumny, kontrola vyučování teologie biskupem

Povinností diecézního biskupa bylo též vykonávat dozor nad výukou teologických disciplín. Hodiny buď vizitoval sám, případně k vizitaci pověřil příslušného odborníka.

V archivu ordinariátu Josefa Doubravy se dochovala zpráva resp. *dobrozdání* o výuce zpěvu, vypracovaná Josefem Cibulkou z roku 1910.⁷⁶⁶ V jejím úvodu Josef Cibulka nejprve shrnul tehdy současnou praxi, kdy výuka probíhala třikrát týdně, jednu hodinu. Začátečníci i pokročilí navštěvovali výuku společně. Cibulka vyjádřil ve svém dobrozdání určitou nespokojenost se složením seminárního hudebního archivu. Skladby v něm byly dle jeho mínění nekvalitní a víceméně světské. Bylo také nutné ho zkatalogizovat. Navrhoval tedy dokoupení vícehlasých ofertorií, mší a motet. Doporučil také zavést funkci prefekta zpěvu, který by se o archiv staral.⁷⁶⁷ Vydával by z archivu skladby jen proti podpisu a kontroloval archiv před a po prázdninách. Výpůjčky by vydával jen se svolením rektora a na základě písemné stvrzenky. Velmi špatným shledal Cibulka také stav varhan: „*Ač se toto harmonium hodí svou pevnou konstrukcí pro cvičení samouků, přec by hudební produkce bohoslovců zasluhovaly lepšího harmonia.*“⁷⁶⁸ Cibulka hned vzápětí logicky ve zprávě požadoval

⁷⁶³ Studijní programy byly velmi důležitým dokumentem, na jehož koncipování se podílel profesorský sbor a před začátkem studijního roku jej ke schválení předkládal biskupovi, jakožto direktoru teologického institutu. Zpravidla byly psány na půlarchy, kdy levá polovina sloužila pro opatření připomínkami profesorů a biskupa s jejich vlastnoručními podpisy. Srov. SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 303, Návrh studijního programu vypracovaný profesorským sborem, 1853 a inv. č. 311–318, Studijní program, 1851–1862, kart. č. 23.

⁷⁶⁴ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 309, Rozvrh učiva, 1857–1859, kart. č. 23. A inv. č. 310, Přehled studijních předmětů a počtu posluchačů, 1851–1852, kart. č. 23.

⁷⁶⁵ Tamtéž.

⁷⁶⁶ HOLOUBEK, L. *Josef Cibulka, královéhradecká diecéze a biskupský seminář...*, s. 94–95.

⁷⁶⁷ Tamtéž, s. 95.

⁷⁶⁸ Tamtéž, s. 95.

i opravu seminárních varhan. Josef Cibulka také doporučoval změny při chórovém zpěvu v katedrále, které měly zajistit co nejlepší šíření zvuku a zamezit tak zkreslení zpěvu.⁷⁶⁹

Josef Cibulka v královéhradeckém semináři vyučoval církevní zpěv od roku 1910, po návratu ze studií ve Vídni. Řádným vyučujícím se však stal až 1. října 1916. Po svém nástupu se zvýšil počet hodin tak, jak to Cibulka zamýšlel ve svém *dobrozdání*. Tedy tak, aby mohlo dojít k rozdělení zpěváků podle jejich schopností, což se také, dle jeho slov, podařilo. Začalo se tedy učit týdně pět hodin. Motiv k tomuto kroku je třeba spatřovat v tom, že církevní zpěv patřil mezi důležité praktické předměty. Upustíme-li v této souvislosti od liturgických předpisů, pak jednak proto, že alumni byli účastni jako doprovod bohoslužeb v katedrále, ale také proto, že liturgický zpěv uplatnili i v budoucí duchovní správě, mimo jiné při plnění nadačních povinností. Cibulkovým cílem proto bylo, aby každý bohoslovec navštěvoval dvě hodiny zpěvu týdně.⁷⁷⁰ Tyto hodiny byly označeny písmeny A až E. Hodina A byla pro slabší zpěváky prvního a druhého ročníku. Obsahovala úvod do zpěvu vůbec a zvláště do chorálu gregoriánského, čtení not a neum, cvičení intervalů a lehčích písní jak gregoriánských, tak lehčích písní českých a německých. Hodina B byla určena pro čtvrtý a třetí ročník. Zde se probíraly zpěvy a intonace kněze, jáhna a podjáhna při liturgii a pokyny pro praxi. Střídavě se probíraly předpisy o církevní hudbě a její dějiny. Hodina C byla určena pro slabší zpěváky prvního až čtvrtého ročníku. Cvičil se zde sborový zpěv mešního ordinária, žalmů, lehčích motet a chorálních písní kostelních. Hodina D byla pro dobré zpěváky prvního až čtvrtého ročníku. Obsahovala cvičení těžších chorálních partií z Graduale a antifonáře a dvouhlasý sborový zpěv. Mezi probíranou látku patřila teorie církevní hudby, její rozbory a estetika. Hodina E pak byla pro dobré zpěváky z prvního až čtvrtého ročníku. Opakovalo se zde učivo hodiny D a čtyřhlasého sborového zpěvu. Každý bohoslovec tak navštěvoval týdně dvě hodiny. Slabší studenti z prvního a druhého ročníku navštěvovali hodiny A a C, slabší z třetího a čtvrtého ročníku hodiny B a C, dobří z prvního a druhého ročníku hodiny D a E a dobří z třetího a čtvrtého ročníku B a E. Josef Cibulka ve svém *dobrozdání* také navrhoval koupi nových knih pro cvičení hudby, zejména proto, aby si studenti lépe procvičili chorální notaci a vatikánský chorál.⁷⁷¹

⁷⁶⁹ Tamtéž, s. 95.

⁷⁷⁰ Ke struktuře hodin zpěvu navrhovaným J. Cibulkou srov. tamtéž, s. 94. a dále HOLOUBEK, Ladislav. Profesor Josef Cibulka (1886–1968) a jeho působení v královéhradecké diecézi. *Královéhradecko, historický sborník pro poučenou veřejnost*, 2020, č. 11, s. 29–35.

⁷⁷¹ HOLOUBEK, L. *Josef Cibulka, královéhradecká diecéze a biskupský seminář...*, s. 95.

8.3.2 Klasifikace výuky

Mimo průběžné opakování látky probíhaly zkoušky podle § 19. nařízení dvorské studijní komise z 30. března 1791, spolu s týdenními a měsíčními zkouškami.⁷⁷² Veřejné zkoušky probíhaly za přítomnosti biskupa nebo vedoucího konzistoře, dále se konaly půlroční veřejné zkoušky. Vedené třídní katalogy se prostřednictvím rektorátu pražské teologie, kterému zdejší studia do roku 1830 podléhala, předkládaly guberniu a c. k. dvorské studijní komisi ke kontrole. Totéž se dělo na konci roku se seznamy profesorů a dalšími údaji, které bylo nově třeba na konci roku komisi oznámit.

Klasifikace v ústavu byla poměrně mírná, což však v žádném případě neznamená, že by na studenty nebyly kladeny žádné nároky.⁷⁷³ Naopak v pramenech také nacházíme zmínky o neúspěšných absolventech některých zkoušek, nebo o odkládání a přesouvání jejich termínu, i když poměrně výjimečně. Kromě týdenních a měsíčních zkoušek se z povinných předmětů konaly zkoušky semestrální, z mimořádných předmětů zkoušky roční. Stupně hodnocení 1 s vyznamenáním, 1, 2 a 3. V roce 1823 bylo císařským rozhodnutím z 25. listopadu 1822 nařízeno, že na vysokoškolských studiích (v této době tedy i na diecézních teolog. učilištích) má být ročně zavedena pouze jedna zkouška. Profesori měli dbát na to, aby byla zkouška přizpůsobena s ohledem na slabší studenty.

Do této skupiny řadíme korespondenci týkající se záležitostí klasifikace, nejčastěji žádosti o přesun či prominutí zkoušek, tvorby programů a rozvrhů veřejných zkoušek, dále klasifikace a podkladů pro ni, písemné práce,⁷⁷⁴ cvičná kázání, individuální studijní plány, seznamy výsledků zkoušek,⁷⁷⁵ osvědčení prospěchu, frekventační vysvědčení, kontroly pokroku posluchačů, výsledků zkoušek, výkazů prospěchu při zkouškách.

Důležitou součástí klasifikace byly tzv. *Disputační teze*. Jednalo se o soubor tvrzení, která měli studenti na základě znalosti předmětů úspěšně potvrdit, či vyvrátit. Sestavoval je vždy vyučující příslušného předmětu a předkládal biskupovi, do roku 1830 pražské teologické fakultě. Z ostatních dochovaných exemplářů⁷⁷⁶ do roku 1835 vyplývá, že se struktura tezí příliš neměnila, pouze přibýly otázky z dogmatické teologie.

⁷⁷² K tomu srov. výčet předpisů týkající se výuky v úvodu Výročních zpráv v SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 254–276, Výroční zpráva o stavu semináře, 1819–1862, kart. č. 22 a HOLOUBEK, L. *Intelektuální život...*, s. 29–65.

⁷⁷³ Tamtéž, s. 29–65.

⁷⁷⁴ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 379, Písemné práce zkoušenců, s. d., kart. č. 23. Podrobněji k jejich náplni srov. HOLOUBEK, L. *Intelektuální život...*, s. 84–85.

⁷⁷⁵ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 293–302, Klasifikace posluchačů z různých předmětů, 1813–1814, kart. č. 23.

⁷⁷⁶ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 33–185, Disputační teze, 1811–1832, kart. č. 2 a 3.

Níže uvádíme podobu osvědčení prospěchu:⁷⁷⁷

Lecturis salutem in Domino!

Patentibus hisce testor, Rvd. Dom.

.....

in Instituto Theologico dioecesano Reginae-Hradecensi prescriptum studiorum theologorum cursum absolvisse, atque in publicis examinibus sequentes notas retulisse, et quidem:

Anno 18-----	In progressu	In diligentia
Ex Theologia dogmat. Fundament.		
Ex Antiquitatibus biblicis		
Ex Lingua Hebr. et Exegesi Vet. Foed.		
Ex introductione in lib. Sacr. Vet. Foed.		
Ex Philosophia christiana		
Anno 18-----		
Ex Theologia dogmat. Speciali		
Ex Lingua graeca et Exegesi N. Foed.		
Ex Introductione in lib. Sacr. N. Foed.		
Ex Arte pedagogica universali		
Anno 18-----		
Ex Historia ecclesiastica		
Ex Theologia morali		
Ex institutione surdomutorum		
Anno 18-----		
Ex Theologia pastorali		
lingua bohem.		
lingua german.		

⁷⁷⁷ SOKA HK, f. BS HK, inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kn. č. 1, vložená agenda.

8.3.3 Výuka nepovinných předmětů

Z mimořádných předmětů se již kromě zmíněných východních jazyků na institutu vyučovala ještě liturgika, český jazyk a literatura, písemný styk v duchovní správě, hospodářství, umění deklamace a liturgický zpěv.

Typickými písemnostmi a související korespondencí je korespondence ohledně zavedení výuky nepovinných předmětů, tvorba studijních materiálů pro nepovinné přednášky a evidence účasti na nich.

8.3.4 Opakovací hodiny (korepetitoři)

Biskup Karel Boromejský Hanl 10. října 1833 vydal pokyn,⁷⁷⁸ aby po celý rok ve všech ročnících každý den před večeří mezi šestou a sedmou hodinou probíhaly korepetice ze vši probrané látky dne. Tyto korepetice prvního a druhého ročníku vedli dva vikaristé, působící při katedrále sv. Ducha. Třetí ročník vedl spirituál a čtvrtý ročník profesor Josef Schazel. Přípravu studentů na zkoušky podporovala také disputační cvičení, opravy seminárních prací a dále 3. prosince 1832 vydané biskupské nařízení ukládající povinnost, aby ve všech *museích* seminární budovy byl vyvěšen seznam pro studenty vhodných knih ke studiu. Alumni tedy byli povinni každý měsíc seminárnímu knihovníkovi předávat výtah z přečtených knih k vidimaci. On jim jej poté opatřený svými poznámkami, které mohli využít k dalšímu vzdělání, vracel. Od roku 1834 pak začal fungovat systém tzv. korepetitorů v královéhradeckém semináři dle zamýšlených pokynů biskupa a funkci zastávalo v letech 1834–1845 celkem 19 osob.⁷⁷⁹

Typickými písemnostmi jsou potvrzení účasti na opakovacích hodinách a tzv. kniha pilnosti.

⁷⁷⁸ HOLOUBEK, L. *Intelektuální život...*, s. 41.

⁷⁷⁹ HOLOUBEK, L. *Život a výuka v hradeckém semináři...*, s. 225, obsažen i jmenný seznam.

9 Spolky a korespondence s nimi, spolky a bratrstva působící uvnitř semináře, III. řády

Na rozdíl od běžného života ve farnostech byl spolkový život alumnů do značné míry omezen. Členství schvalovalo vedení semináře. V úvahu samozřejmě nepřípadaly spolky, jejichž činnost byla neslučitelná s chodem semináře, které vyžadovaly častější nepřítomnost v semináři. Nejčastěji se tak jednalo o členství v různých modlitebních bratrstvech a III. řádech (františkáni, karmelitáni), nebo literárních spolcích a zasílatelstvích (Jednota Bohoslovců, Kodym, Dědictví Svatojánské apod.). Nejčastějšími písemnostmi tak jsou zpravidla organizační záležitosti, zápisy ze schůzí, stanovy, výroční zprávy, oznámení o založení spolku, schválení spolku církevními autoritami, pozvánky a programy schůzí, propagační tiskoviny, žádosti o finanční příspěvky na činnost spolků, případná poděkování za zasláný dar. Objevují se také členské záležitosti seznamy členů, přihlašovací listy. Ve fondu královéhradeckého semináře se dochovaly následující písemnosti: přihláška do bratrstva Sv. Růžence, přijímací lístek arcibratrstva Ducha svatého, stanovy a odpustky mešního spolku Matky Boží Marie, Spolek posvátného růžence, seznam kněží ve spolku „*Kněží Nepomuckého*“, stanovy literární a řečnické Jednoty bohoslovců v Hradci Králové z roku 1904. Dochovala se rovněž pozvánka na generální sjezd katolíků (katolických spolků) do Prahy z roku 1860, kdy ji rektorát předal profesorům, aby na akci upozornili ve výuce.⁷⁸⁰

V souboru korespondence královéhradeckého biskupského semináře se také dochovalo několik dopisů s místním spolkem na potírání tuberkulózy. Roku 1906 rektorát žádal odbor místního spolku pro potírání TBC, aby uspořádal přednášku o účelech svého snažení a o nemoci TBC pro alumny o pololetních prázdninách. Vedoucí spolku, doktor Leopold Batěk osobně slíbil mít přednášku 11. března v 15 hodin.⁷⁸¹ Následně nabídl Dr. Batěk i další termíny pro přednášky.⁷⁸² Dále se lze setkat např. se zasíláním legitimací a povoleními ke vstupu do spolku.⁷⁸³

V souvislosti se spolkovým životem v hradeckém semináři je třeba zmínit také spolek bohoslovců s názvem Jednota.⁷⁸⁴ Kromě almanachů vydávaných k různým příležitostem se také podílel na správě a utváření mobilních knihoven na území diecéze.

⁷⁸⁰ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 105/1860.

⁷⁸¹ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57, č. j. 28/1906.

⁷⁸² Srov. Tamtéž, č. j. 43/1906.

⁷⁸³ Srov. SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54, č. j. 18/1857 diplom Dědictví sv. Jana Nepomuckého zaslán do Prahy k přepsání z Václava Sobka na jméno Vojtěch Stiflera a tamtéž, inv. č. 192, Podací protokol rektorátní, 1916–1917, kn. č. 58, č. j. 180/1916 vysvědčení a dovolení alumnu Štěpánu Fundárkovi pro vstup do červeného kříže.

⁷⁸⁴ SOkA HK, f. BS HK, inv. č. 476, Stanovy literární a řečnické jednoty bohoslovců v Hradci Králové, 1904, kart. č. 26.

Také královéhradečtí vyučující bohosloví se zapojovali do různých dobročinných projektů např. zřízení opatrovny a mateřské školy.⁷⁸⁵ Vyučující byli taktéž mnohdy členy diecézního kněžského bratrstva *Confederatio sacerdotum dioeceseos reginae hradecensis sub patrocinio sanctissimorum quinque vulnerum domini Jesu Christi*. Bylo založeno 1. února 1851. Povinností členů bylo sloužit za každého zesnulého člena mši a jednou ročně za všechny živé a zemřelé členy. Velmi častou korespondencí pak bylo zasílání a rozdělování mešních intencí a potvrzení o persolvování mší jeho členy.⁷⁸⁶

⁷⁸⁵ K opatrovně srov. LEŠETICKÝ, Vojtěch. *Opatrovna a škola mateřská*. Hradec Králové, 1886.

⁷⁸⁶ K bratrstvu a členství profesorů srov. blíže HOLOUBEK, L. *Intelektuální život...*, s. 96.

Závěr

Na letním sídle královéhradeckých biskupů v Chrasti u Chrudimi vznikl dne 20. září 1802 pastýřský list Marii Tadeáše Trauttmansdorffa, kterým sděloval vznik kněžského semináře v Hradci Králové. Seminář nahradil stávající kněžský dům existující ve věnném a později posádkovém městě od roku 1714 a stal se jedním z nástrojů obnovy diecéze a péče o duchovní povolání. Instituce založená podle ideálů Tridentského koncilu se formaci a vzdělávání bohoslovců věnovala do roku 1950, kdy byla zrušena násilným zásahem totalitního panství. Od počátku 18. až do poloviny 20. století však tvořila nedílnou součást života východočeského centra, přičemž šlo o nejstarší seminář na území monarchie. Stejně jako v případě jiných součástí římskokatolické církve náleželo k jejímu běžnému chodu úřadování. Dizertační práce doplňuje dosavadní výzkum dějin a vnitřního chodu královéhradeckého kněžského semináře o podstatný a každodenně přítomný prvek úřední korespondence pro období mezi lety 1714 až 1918.

Bádání a jeho níže předložené výsledky významně ovlivnily tyto okolnosti.

1) Z korespondence je jasně patrné, že podstatná část jednání v jejím rámci byla vedena pouze nebo alespoň částečně ústně, vzhledem ke skutečnosti, že se formace odehrávala také v rovině osobních vztahů. Minimálně některé otázky byly vnímány jako mimořádně citlivé. Již z výše uvedeného vyplývá, že úřední korespondence nemůže plně postihnout formaci kandidátů. Většina jejich záležitostí byla projednána ústně, nebo se dala hluboko v nitru bohoslovců. Dále je jasně patrné vědomí kontinuity i tradice úřadování v církvi, byť se do vedení spisové služby, méně již do samotného úředního slohu dokumentů, promítají letité zvyklosti a tradice.

2) Registratura královéhradeckého biskupského semináře utrpěla po zrušení ústavu roku 1950 značné ztráty vlivem četného stěhování. Nejprve fond připadl Ministerstvu školství věd a umění v Praze, odkud se dostal roku 1952 do úschovy Státního archivu v Kuksu. Během zpracování nedošlo ke skartacím. Delimitovány však byly úřední knihy a spisy konzistoře (ne však v úplnosti). Před zahájením pořádacích prací provedli zpracovatelé rozbor materiálu. Bylo zjištěno, že část účetních materiálů byla uložena zvlášť, což však mohlo být způsobeno faktem, že akty byly uloženy do kartónů až na pracovišti Státního archivu v Kuksu, přičemž již tehdy došlo k roztržení některých spisů. Materiál byl seřazen chronologicky, přičemž zpracovatelé vycházeli z předpokladu, že materiál byl do kartónů uložen tak, jak byl seřazen v původní spisovně ve fasciklech.⁷⁸⁷ Část fondu však zůstala v archivu konzistoře Biskupství

⁷⁸⁷ Srov. LETOCHA, J. *Biskupský seminář Hradec Králové...*, s. VII–IX.

královéhradeckého. Jednalo se o dokumenty z první poloviny 20. století. Zde byly roku 2008 podrobeny inventarizaci a delimitaci do SOkA Hradec Králové. Zpracovatel respektoval základní členění na teologický institut a seminář (*alumnát*). Z dokumentů byly vyřazeny na základě kolacionování s podacími protokoly konzistoře akta biskupské konzistoře, která se do registratury semináře dostala uměle. K vnitřním skartacím nedošlo.⁷⁸⁸

Po jejich zohlednění lze konstatovat následující charakteristiky úřední korespondence královéhradeckého biskupského semináře:

Pro období let 1709–1802 je možno korespondenci rekonstruovat pouze ze zlomků dochovaných u ostatních původců. A lze ji alespoň rámcově dělit do určitých skupin podle role, kterou v ní zaujímal rektor semináře. Dílčím způsobem je také možné určit další typy dokumentů i personální obsazení kanceláře z pramenů normativní povahy tj. ze statut semináře.

Pro období let 1802–1918 se korespondence dochovala většinou v samotném archivním souboru pouze v konceptech, či jako záznam v podacím protokolu. V čistopisech pak u ostatních původců, kteří byli se seminářem v písemném styku. Korespondence vykazuje pevně etablované vnitřní znaky, pevně dané formulace, oslovení, kurtoazie, vykazuje formálnost až šablonovitost v naprostém souladu s dobovým usem. Přirozeně se u všech seminářů i v Hradci Králové dělí svojí povahou na dva základní okruhy na alumnát a diecézní vyučovací ústav, což bylo zcela patrně také záměrem již jejich původců. Dále ji lze v případě královéhradeckého alumnátu rozdělit přibližně tematicky na cca 70 věcných skupin, dle vyřizovaných agend (viz předcházející kapitoly).

Nejčastější korespondenční partneři královéhradeckého biskupského semináře mohou být v zásadě rozděleni na tři skupiny:

- 1) Církevní subjekty a právnické osoby – biskup, konzistoř, farní a vikariátní úřady, ostatní velké a malé semináře, katolické univerzity, římské koleje a řeholní řády.
- 2) Státní subjekty – české gubernium a posléze české místodržitelství, studijní dvorská komise, ministerstvo kultu a vyučování, finanční úřady a účárny, orgány městské správy a samosprávy, krajské samosprávy, stavební úřady, vojenské a policejní úřady, velitelství pevnosti, střední školy, soudy a notáři.
- 3) Soukromé subjekty – uchazeči o studium, rodiče alumnů, dodavatelé kancelářských potřeb, potravin, pokrmů, knih, stavebních hmot a materiálů, zhotovitelé staveb a umělecké výzdoby, klerik, dlužníci úroků z kapitálií, fundátoři a dobrodinci.

⁷⁸⁸ RECHTORIK, M. *Biskupský bohoslovecký seminář...*, s. 11–14.

Z hlediska objemu vyřizovaných agend lze konstatovat, že seminář nebyl byrokratickou institucí, podání čítala maximálně desítky aktů ročně. Z profánních institucí bychom semináře mohli nejbližše přirovnat ke středním školám, v rámci církevních korporací v diecézi by objem agend odpovídal většímu beneficiu, či katedrální kapitule. V případě ostatních centrálních orgánů diecéze byl objem o několik řádů nižší oproti biskupské konzistoři a vyšší oproti objemu kanceláře biskupského ordinariátu. Ve způsobu úřadování se královéhradecký seminář nelišil nijak výrazně od ostatních srovnatelných alumnátů. Problémy při běžném úřadování nepřesahovaly běžný rámec oproti např. farním úřadům. Nejčastěji se týkaly nedodržení termínů a chyb ve vyplnění formulářů apod. Prosté srovnání archivního materiálu všech výše zmíněných původců farního, vikariátního úřadu a také biskupského semináře⁷⁸⁹ tedy vykazuje podobné znaky, neboť se ukazuje, že biskupský seminář předal, zcela jistě v případě královéhradecké diecéze, svým absolventům základní návyky v úřadování, někdy podpořené i osobní zkušeností bohoslovců při výpomoci v konzistorní kanceláři. Kněží získávali úřední návyky již v semináři, kde byl vyučován písemný styk v církevní správě (např. i v Litoměřicích).⁷⁹⁰ Proto je úřadování semináře tolik podobné farním úřadům v diecézi. Je nutné zmínit, že tento obraz jednoty vzniká i v souvislosti se zásahy státu, neboť kvůli jeho legislativním zásahům vyřizovaly církevní instituce v podstatě ve velké míře podobné druhy agend. Jak archivní materiál reflektuje role jednotlivých aktérů, ukazuje ve své práci nejnověji Věra Slavíková.⁷⁹¹

Po utřídění výše získaných poznatků můžeme s vědomím nezbytného zjednodušení nastínit obraz fungování biskupského semináře s diecézním teologickým učilištěm, který v tehdejší monarchii fungoval po zrušení generálních seminářů.⁷⁹²

⁷⁸⁹ Jistě bychom sem mohli řadit i biskupské konzistoře, i z toho důvodu, že s nimi byli představení semináře, zejména v případě královéhradeckého semináře ve styku nejčastěji. K tomu obecně s českobudějovickými reáliemi viz MARTÍNKOVÁ, Lenka. *Reverendissimum officium: biskupská konzistoř v Českých Budějovicích na cestě od josefinismu k revoluci (1785–1850)*. Praha: Vyšehrad, 2017.

⁷⁹⁰ Srov. KERNALOVÁ, A.. *Biskupský kněžský seminář Litoměřice...*, s. 11.

⁷⁹¹ SLAVÍKOVÁ, Věra. *Farní archivy jako svědectví o roli duchovního správce a jejích proměnách v dlouhém 19. století* [online]. Olomouc, 2020 [cit. 23. 2. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/z3n9u5/>. Dizertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Antonín Kalous, M.A., Ph.D., doc. Mgr. Antonín Kalous, M.A., Ph.D.

⁷⁹² Kromě agend zjištěných při studiu úředních písemností královéhradeckého biskupského semináře lze pro ověření správnosti postupu uvést též agendy alumnátu v Litoměřicích, jak uvádí KERNALOVÁ, A.. *Biskupský kněžský seminář Litoměřice...*, s. 11–12: 1. Představení, domácí lékař, domácí řád, statuta. 2. Studium, studijní plán, zkoušky, vysvědčení. 3. Profesori, peněžité odměny. 4. Alumni - přijetí, propuštění z institutu nebo diecéze, studium na cizích ústavech. 5. Alumni – svěcení, vysvědčení o chování, promulgace, věk a jiné dispensace, všeobecná jurisdikce, zdravotní stav atd. 6. Dotace, roční účty, rozpočet, církevní potřeby, účet zahrady, účet zdravotní ordinace. 7. Stavby. 8. Stravování. 9. Stipendia a podpora pro alumny. 10. Odkazy pro instituci. 11. Domácí služba, služné. 12. Roční zprávy, roční výkazy, katalogy. 13. Knihovna. 14. Vojenská služba a zproštění voj. služby alumnů, vojenští kaplani. 15. Daně.

Základním členěním agend je jejich přirozené rozvětvení na agendy související se správou alumnátu a agendy související s fungováním diecézního teologického učiliště. Řídícím orgánem alumnátu byl rektor s jednotlivými spolupracovníky, spolupředstavenými, kteří nesli v jednotlivých alumnátech různá označení (superior, vicesuperior, ekonom, vicerektor, první a druhý představený, ekonom atp.), kteří se podíleli na tvorbě úředních písemností v kanceláři, a na správě vymezených úseků (duchovní péče o alumny, ekonomické záležitosti domu atp.), přičemž hlavní zodpovědnost vůči diecéznímu biskupovi a státním orgánům nesl primárně sám rektor. Písemnosti semináře byly pověřovány podpisem a pečetěmi, s postupem času také úředními razítky. Spisová služba byla vedena formou podacího protokolu. Zápis do protokolu úzce souvisel s úředními zvyky rektora a je tedy velmi proměnlivý, zejména co se zapisovaných písemností a úředních jednání týče. Lze pozorovat také živelné dělení vyřízených aktů na registraturu a seminární archiv. Uspořádání seminárního archivu bylo značně různorodé a záleželo na vžité praxi v té které diecézi. V seminárních kancelářích byly také vedeny úřední knihy související s majetkovou evidencí, evidencí došlých písemností, evidencí bohoslovců, evidencí účetní, lékařskou, nákupů a dodávek různých potřeb atd. Nezbytným úkolem bylo také zajistit stravu, oblečení, hygienu pro bohoslovce, stejně jako zajistit dostatečnou kapacitu a vybavení budovy semináře, stejně jako její nezbytné opravy i zajistit dostatek finančních prostředků pro její provoz. V souvislosti se skutečností, že rektor byl z titulu své funkce rovněž rektorem seminárního kostela, vyřizoval rovněž agendy související s jeho provozem jako je např. obstarávání liturgických potřeb, dohled a zajištění plnění nadačních povinností i jejich evidence, agendy související se správou kostelního jmění, zajištění liturgického provozu.

Úkolem diecézního teologického učiliště v čele s jeho ředitelem a sborem profesorů bylo posluchače odborně připravit na budoucí úkoly v kněžské službě. Jimi vyřizované agendy tedy souvisely s organizací přednášek, jejich odborného personálního zajištění, tvorbou studijních programů a zajištěním dostatečných studijních pomůcek a odborné literatury.

Nejdůležitější funkcí alumnátu i teologického učiliště však bylo zajištění formace budoucích diecézních, případně řádových kněží. Bohužel tato část se odehrávala převážně mimo skutečnosti zachycené v úřední komunikaci, čistě v rovině osobního, niterného procesu a zrání kandidátů teologie za doprovodu jejich představených. Podpořit je měly mimo teologické vzdělání a dodržování disciplíny také rekolekce, účast na poutích i docházení mimořádných zpovědníků i ostatních důležitých osobností do semináře za účelem proslovení přednášek, zvláštních kázání atp. Důležitou funkci v tomto ohledu plnila nepochybně také

spolková činnost. Po zajištění a ověření dostatečné osobní i odborné způsobilosti garantovali představení světiteli, že kandidáti naplňují všechny předpoklady kanonického práva a mohou být vysvěceni na kněze.

Při plnění výše jmenovaných úkolů přicházely alumnáty do styku s ostatními institucemi podílejícími se na vzdělávání duchovních, státními orgány, i soukromými subjekty, obdobně, jako tomu bylo v případě královéhradeckého semináře.

Zcela praktický výstup, který by dizertační práce chtěla předložit odborné veřejnosti, pak představuje vytvoření obecného umělého pořádacího schématu pro pořádání fondů biskupských seminářů. Archivní fondy biskupských seminářů bezesporu patří mezi důležité archivní soubory státních okresních archivů i akreditovaného soukromého Archivu Biskupství brněnského. Od svého vzniku do roku 1950 představovaly základní článek pro přípravu budoucího personálního obsazení církevní správy, a proto jsou a budou jistě badatelsky hojně využívány, především církevními historiky, ale i odbornou a laickou veřejností zpracovávající nejrozmanitější badatelské úkoly. V současné době jsou tyto archivní soubory uloženy ve státních archivech zpravidla jako depositum, přičemž příslušné smlouvy formulují také požadavky na zpracování a zpřístupnění uložených archiválií. Neexistence jednotného registraturního či spisového plánu u těchto původců, značné odlišnosti mezi jednotlivými diecézemi, a pozdější neexistence jednotné všeobecně přijímané metodiky pro pořádání těchto fondů se zrcadlí v rozdílném metodickém přístupu k jejich pořádání. Situaci by proto dizertační práce ráda zlepšila částečným uspokojením potřeby vytvoření aktuálního a pokud možno jednotného schématu odpovídajícího v současnosti platným principům a zásadám a tak přispěla do odborného diskurzu o pořádacích pracích. Diskuze nad pořádáním archivních fondů farních a vikariátních úřadů v rámci metodické skupiny Ministerstva vnitra, kde je autor členem, přinesly tvorbu i složení pořádacích schémat, která ve svých kapitolách zohlednila vydané a dosud rozpracovávané metodiky. Umožnily tak podat kromě zevrubného přehledu i srozumitelný výklad o dějinách úředních agend původců, kterých se týkaly. Tím rovněž nepřímo poskytly též cenná metodická východiska pro analýzu agend, funkcí a činností další církevní instituce, „úřadu“, totiž biskupského semináře.

Základní myšlenkou, jež vedla ke vzniku pořádacího schématu v podobě, ve které jej práce předkládá, je jistá analogie fungování semináře po hmotné stránce k fungování farního i vikariátního úřadu, samozřejmě s přihlédnutím k roli historického aktéra, tzv. potridentského

katolického kněze, resp. chcete-li tzv. *potridentský model klerika*,⁷⁹³ neboť chceme-li plnohodnotně hovořit či lépe řečeno podávat jakýsi výklad o písemné komunikaci, nelze opomenout rovněž komunikující osoby, tedy její historické aktéry v pravém slova smyslu. Její účelnost, dle názoru autora, vynikne ve chvíli, když uvážíme následující:

Po Tridentském koncilu se z katolického kléru stává oproti předchozím obdobím poměrně homogenní socioprofesní skupina, což je dáno mj. i právě povinnou formací v seminářích. K velkému prospěchu našeho výkladu se tak stává zejména v 19. století.⁷⁹⁴ Klerici ustanovení do církevní správy i klerici ustanovení jakožto představení semináře tedy mají za sebou tutéž formační zkušenost. O čemž svědčí mimo jiné jednotný styl a úprava korespondence i její stylizování. Prosté srovnání archivního materiálu všech výše zmíněných původců farního, vikariátního úřadu a také biskupského semináře⁷⁹⁵ tedy vykazuje podobné znaky, neboť i v souvislosti se zásahy státu, vyřizovaly všechny instituce v podstatě ve velké míře podobné druhy agend. Jak archivní materiál reflektuje role jednotlivých aktérů, ukazuje ve své práci nejnověji Věra Slavíková.⁷⁹⁶ Tato skutečnost je tedy důvodem, ze kterého pochází zásadní rozhodnutí využít schémata agend farních a vikariátních úřadů a využít je analogicky pro biskupské semináře. Byť jsou biskupské semináře instituce ve své podstatě také velmi podobné tehdejším středním školám, zejména gymnáziím, má autor za to, že skutečnost, že se jedná o instituce zřizované a řízené katolickou církví jim vtiskává specifickou podobu, převažující nad podobností se středními školami, byť jí bylo tak často v pramenech argumentováno např. při žádostech o zvýšení platu vyučujících.

Nyní ke konkrétním příkladům. Obecně dobově přijímané a v praxi uplatňované stanovisko, tedy jmění kostelní (zádušní) a jmění benefícia (farní) bylo samozřejmě v souladu s kanonickým právem uplatňováno i v případě biskupských seminářů. Stejně jako beneficium i alumnát zajišťoval obživu, ubytování světlo a teplo svým chovancům. Obdobně jako úřad farní svým svěřeným osadníkům, zajišťoval alumnát duchovní péči pro své chovance, samozřejmě mimo iniciační svátosti a jiná specifika. Obdobně teologický institut, či diecézní učiliště, úzce spojené s alumnátem, zajišťovalo výuku v oblasti věrouky, lépe řečeno teologie.

⁷⁹³ K problematice podrobně viz kapitolu č. 2 Potridentský model klerika, obraz tvůrců úřední korespondence biskupských seminářů.

⁷⁹⁴ HERSCHE, Peter. *Muse und Verschwendung...*, passim.

⁷⁹⁵ Jistě bychom sem mohli řadit i biskupské konzistoře, i z toho důvodu, že s nimi byli představení semináře, zejména v případě královéhradeckého semináře ve styku nejčastěji. K tomu obecně s českobudějovickými realiami viz nejnověji: MARTÍNKOVÁ, L. *Reverendissimum officium...*, passim.

⁷⁹⁶ SLAVÍKOVÁ, Věra. *Farní archivy jako svědectví o roli duchovního správce a jejich proměnách v dlouhém 19. století* [online]. Olomouc, 2020 [cit. 23. 2. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/z3n9u5/>. Dizertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Antonín Kalous, M.A., Ph.D., doc. Mgr. Antonín Kalous, M.A., Ph.D.

V případě institutu jednotlivé teologické disciplíny, v případě farního úřadu výuku náboženství. Zde se nabízí i analogie s vikariátním úřadem s jeho funkcí okresního školdozorce.

Při tvorbě obecného pořádacího schématu, pro fondy biskupských seminářů, které tvoří podstatnou část výzkumu, vycházel autor jednak ze základních pravidel pro zpracování archiválií, jednak ze zkušeností, které nabyl během dílčí práce na metodikách, jak je uvedeno výše a samozřejmě z inherentních vlastností dostupného a prozkoumaného archivního materiálu předmětného původce.

Uvedené pořádací schéma pak tedy tvoří základní osnovu o jednotlivých úředních agendách a může a má sloužit jako mapa „písemné komunikace“ pro základní orientaci v problematice. To je jeho primárním účelem. Sekundárně pak má demonstrovat skutečnost, že v něm uvedené poznatky a členění by bylo v případě jeho využití v praxi možné aplikovat na dosud nezpracovaném korpusu archivního materiálu původce typu biskupský seminář. Alternativně by se daly agendy i s nimi související úřední korespondence dělit např. dle původců, což by ale, jak ostatně vyplyne dále, působilo značně nepřehledně a disproportčně. Cesta třídění do agend je tedy dle názoru autora mnohem vhodnější a také umožňuje lépe pochopit souvislosti, zejména co se týká fungování systému jako celku, byť v případě biskupského semináře systému zcela specifického v rámci fungování církevních úřadů.

Po objasnění základních východisek, která vedla k rozhodnutí autora čtenářům předložit výklad agend ve výsledné podobě i navazující pořádací schéma, tedy zbývá čtenáři poskytnout návod, jak s uvedeným schématem pracovat.

V souladu se „*Základními principy víceúrovňového popisu*“ uvedenými v Základních pravidlech pro zpracování archiválií z roku 2021 jsou ve schématu uplatněny následující zásady a principy:⁷⁹⁷

Archiválie jsou ve schématu popsány jednotně od shora dolů, přičemž je udržována neustálá vazba s archivním souborem jako celkem, jehož popis se dále upřesňuje.

Archivní soubor je popsán podle logických celků od celku nejvyššího (archivního fondu nebo sbírky) přes podřízené celky nižší (série a nižší série, složky a podsložky) až k jednotlivým archiváliím, nebo jejich částem (jednotlivosti a části jednotlivostí).

Úrovně popisu jednotlivost, složka a série se vážou na příslušné vyšší úrovně popisu jednotlivost na složku nebo sérii, složka na sérii, série na archivní soubor.

⁷⁹⁷ Viz Příloha metodického pokynu č. 1/2021 odboru archivní správy a spisové služby, kterým se vydávají Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.0 (čj. MV-23313-5/AS – 2021).

Jsou tak vytvořeny roviny popisu, jež se nazývají úrovně. Jednotkami popisu se pak nazývají archiválie anebo části, či skupiny archiválií, které jsou pojímány jako celek, a které dále jsou vyjádřeny záznamem v informačním systému archivní pomůcky. Takto došlo k postupnému popisování archivního souboru, kdy se informace uváděné na jednotlivých nižších úrovních neustále konkretizovaly v souvislosti s postupným zpřesňováním znalostí o zpřístupňovaných archiváliích. Prohlubovat popis nebylo nutné dle Základních pravidel ve všech částech úrovně stejně.

Na každé úrovni archivního popisu se zaznamenaly jen takové obecné informace společné pro všechny nižší úrovně (a nikoli jen pro část z nich) příslušející dané jednotce popisu. Je-li tedy jednotkou popisu série, neuvádí se na její úrovni výčet konkrétních obsahů jednotlivostí. Jestliže je naopak popisována jednotlivost, nezaznamenávají se u ní již informace o původci, který je společný pro všechny jednotlivosti patřící do stejné série. Informace se uvede jen na vyšší úrovni, která odpovídá všem jednotlivostem.

Každá jednotka popisu má určeno přesné místo v celé hierarchii popisu. Zdůraznění souvislosti ve vertikální ose archivního popisu a míra konkretizace popisu se pak dělá označením jednotky popisu příslušnou úrovní archivního popisu. Používané úrovně popisu jsou uvedeny v textu dále.

Popis z vyšších úrovní popisu se automaticky převzal také na nižší úrovně, což znamená, že informace nejsou explicitně opakovány u jednotek nižších. Na nižších úrovních se tak popis doplnil jen o aktuální informace, které nebyly společné pro vyšší úroveň.

Jednotku popisu archivní soubor pro účely našeho výkladu nepopisujeme, neboť je zřejmé, v našem případě se jedná o biskupský seminář.

Jednotka popisu série ukazuje souvislosti mezi skupinami archiválií v rámci archivního souboru. V našem případě jsou série vytvořeny na základě umělého pořádacího schématu, věcné (agendové) souvislosti, formální, obsahové příbuznosti. Vytvoření sérií na základě např. spisových manipulací atp. tak, jak to rovněž Základní pravidla předpokládají, by bylo pro účely práce příliš náročné. Vyžaduje-li povaha archivního materiálu dalšího členění, vloží se do schématu nižší série a to v takovém počtu, kolik je jich třeba k vyjádření všech úrovní hierarchické struktury jednotlivých agend. Nejnižší série obsahuje složky a jednotlivosti. Z těchto důvodů bylo schéma zařazeno ve struktuře práce za výklad o agendách biskupského semináře, aby lépe demonstrovalo propojenost agend a organickou strukturu a zároveň tvoří nedílnou součást výkladu.

Jednotka popisu složka popisuje archiválie evidované v kartonech, fasciklech (například spisy, korespondence, účty) a soubory jednotlivostí (např. soubor fotografií). Bylo-li třeba zachytit souvislosti mezi částmi jedné složky, byly vytvořeny podsložky. V našem případě byly podsložky tvořeny na základě věcných souvislostí.

Jednotka popisu jednotlivost popisuje archiválie evidované prostřednictvím evidenčních (resp. dílčích evidenčních) jednotek. Jedná se, pro biskupské semináře, o listiny (do roku 1850 i po roce 1850), úřední knihy, rukopisy, podací protokoly / deníky, indexy, elenchy a repertáře, kartotéky, pečetidla, razítka, samostatné pečeti a odlitky pečetí a otisky typářů, fotografie na papírové podložce, fotografické desky, fotoalba, cenné papíry, předměty numismatické povahy, předměty faleristické povahy (korouhve). Ukázala-li to obecná potřeba, jednotlivosti se dále rozdělily na části jednotlivostí. Ve schématu jsou jednotlivosti, resp. části jednotlivosti, rovněž archiválie nebo jejich části na nejnižší úrovni v rámci složek a podsložek, jako protokol ve spisu, fotografie ve spisu apod., případně v rámci nejnižší série za předpokladu, že se v ní nachází spis obsahující právě jediný protokol či záznam, stanovy spolku v jediné brožuře, celek korespondence o jediné poštovní celině apod. Tedy v případě jednotlivostí se jedná o jednotky popisu, u kterých by další fyzické dělení na části zapříčinilo narušení jejich integrity. Pro biskupské semináře tak můžeme uvést následující příklady: jednotlivé dopisy, dopisnice, poštovní známky, dokumenty zakládající právní akt uvedený v primárním registru, osvědčení o absolutoriu gymnázia, filozofických studií, osobní doklady, diplomy, stanovy spolku, seminární statuta, soudní nebo notářské dokumenty, významné výstřižky z periodického tisku, jednotlivé hudební partitury, účty, modlitební knížky, almanachy, pamětní tisky, tiskem vydané výroční zprávy, zpravodaje, věstníky, projevy, přednášky, pozvánky, programy akcí, novoročenky, jízdenky, vstupenky, navštívenky, jízdní řády, zpěvníky, adresáře, jídelní lístek, zprávy o stavu semináře, vysokoškolské kvalifikační práce, pracovní nebo studijní materiály, konferenční materiály (pro schůzky profesorského sboru), rukopisy článků a knih, drobných statí, referáty apod.

Výše jsme ukázali jak se schématem pracovat ve smyslu Základních pravidel a z jakých principů v nich obsažených předkládané schéma vychází. Schéma bychom si však z hlediska obsahu mohli pro větší zjednodušení a lepší představu také rozdělit na dvě dílčí části, a sice na část týkající se alumnátu a část týkající se teologického institutu, jak označují série „Alumnát; rektorát semináře“ a „Diecézní teologický institut“. Což odráží alespoň základní správní členění, které zrcadlí hrubé rozdělení jednotlivých agend do těchto dvou základních skupin.

Zvolené schéma má také ještě jednu důležitou funkci, kterou by měl čtenář reflektovat, neboť mu v takovém případě poskytne i plastický obraz provázanosti jednotlivých agend v celkovém přehledu. Nutno také upozornit, že schéma není řazeno dle důležitosti agend, nebo ve smyslu jejich objemnosti, ale pouze z hlediska hierarchického, tedy normálie poskytují celkový rámeček pro fungování, správa majetku zase poskytuje zázemí pro studium atp.

Poslední a důležitou poznámku, kterou autor považuje za nutné učinit je pak skutečnost, že ve schématu jsou obsaženy i písemnosti hypotetické, které se ve fondech biskupských seminářů nedochovaly vlivem značných ztrát, které jejich fondy v průběhu času utrpěly, ale z hlediska fungování instituce si lze jen těžko představit situaci, že by se bez nich při vyřizování agend seminární kanceláře obešly a je tedy na bíledni, že tyto někdy musely existovat. Pro to svědčí mimo jiné i ta skutečnost, že se např. dochovaly písemnosti tohoto typu u jiných, semináři blízkých původců.

Časové rozmezí schématu umístěné do let 1790–1918 je pak zvoleno z toho důvodu, že v tomto období je možné nejlépe z hlediska vývoje instituce semináře v našem prostředí, tedy rakouské monarchie nejlépe stanovit společné znaky. Po konci éry generálních seminářů roku 1790, kdy se zpět vrací instituce semináře do rukou biskupů a začíná plnit záměry Tridentina i v té podobě instituce samotné, kterou sám koncil předpokládal, odtud dolní hranice. Jelikož svým vznikem byl královéhradecký biskupský seminář první takový obnovený seminář v monarchii, staly se jeho agendy a systém jakýmsi základním kamenem pro vytvoření schématu a sám hradecký seminář pomyslným etalonem pro semináře ostatní. Horní hranice rok 1918 je volena ze dvou hledisek. Prvním je skutečnost, že éra Republiky československé s sebou přinesla nové společensko-ekonomické i správní poměry, ne nutně diametrálně, nicméně odlišné oproti období předchozímu, druhým pak důvod ochrany osobních údajů, včleněných do podmínek vlastníka fondu, tedy přístupnost materiálu pouze staršího sta let. Rok 1918 je pak v tomto ohledu bezpečnou hranicí.

Po důkladné analýze dokumentů královéhradeckého biskupského semináře a jeho kanceláře a srovnání dílčích poznatků z dokumentů ostatních srovnatelných biskupských seminářů a jejich korespondence a kancelářů, lze sestavit a navrhnout jako praktickou aplikaci schéma fungování ideálního semináře za předpokladu, že by se všechny požadované písemnosti v úplnosti dochovaly. Níže v příloze dizertační práce tedy uvádíme za shrnutí všech poznatků schéma korespondence a agend fungování ideálního biskupského semináře s diecézním teologickým učilištěm od začátku 19. století do konce monarchie v roce 1918, které je zároveň přehledným pořadacím schématem, které jak doufáme lze šířeji

aplikovat jak při pořádacích pracích v archivech, tak jako pomůcku pro případné další badatele.

Předložená dizertační práce si kladla za cíl zmapovat a popsat úřední korespondenci královéhradeckého biskupského semináře od jeho založení do konce monarchie v roce 1918 a pokusit se přispět k dějinám královéhradecké diecéze i k dějinám seminářů obecně a přitom alespoň v dílčích otázkách brát zřetel k praxi ostatních alumnátů v tehdejší monarchii. Dále poskytnout obraz semináře jakožto úřední instituce a zodpovědět klíčovou otázku, je-li vůbec možné považovat kněžský seminář za byrokratickou instituci v pravém slova smyslu. Nakonec vyvodit hlavní závěry ze zkušeností nabytých při studiu úředních písemností a úřední komunikace k metodickému výzkumu pro pořádání specifických typů archivních fondů biskupských seminářů a nabídla v tomto ohledu rovněž praktický výstup v podobě umělého pořádacího schématu, čímž rovněž učinila pokus přispět k dějinám úředních písemností římskokatolické církve v novověku. S vědomím všech jejích nedokonalostí tedy lze, dle autorova názoru, konstatovat, že stanovených cílů dizertační práce bylo dosaženo.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

Oesterreichisches Staatsarchiv:

fond Alter Kultus:

Seminare in Böhmen, Königrätz

Archiv Biskupství královéhradeckého:

fond: Archiv biskupa Doubravy, *fascikl biskupské konference, podklady k jednání.*

fascikl 1916, Zpráva pro Místodržitelství z r. 1916.

fascikl Episcopale seminárium

Jednací prokol ordinariátu Acta episcopalis ordinarius Reginae-Hradecensis a die 12. Julii A. D. 1903.

N.O. 357 ref.

Catalogus universi cleri episcopalis dioeceseos Regiane Hradecensis, Anno 1796 až 1802.

sbírka typářů a razítek.

index bohoslovce.

Biskupská knihovna Biskupství královéhradeckého:

sign. 1567, Institutio seminarii episcopalis reginae hradecensis, iussu et mandato domini Hermanni e liberis baronibus de Blümegen, Hradec Králové 1. 1. 1766, nepaginováno

sign. RKP 004, *Memorabilien-Buch der königgrätzer Bisthums-Herrschaft Chrast und des königgrätzer Bisthums, Theil II.* Hradec Králové 1848.

sign. RKP 005, *Memorabilien-Buch der königgrätzer Bisthums-Herrschaft Chrast und des königgrätzer Bisthums, Theil III.* Hradec Králové 1848.

sign. 201054, ADAM, Petr: *Statuta katedrální kapituly při chrámu Sv. Ducha*, Hradec Králové 2004.

Státní oblastní archiv Litoměřice:

Fond: Biskupský kněžský seminář Litoměřice, passim

Státní oblastní archiv Třeboň:

Fond: Biskupský kněžský seminář a diecézní teologický institut České Budějovice, passim

Moravský zemský archiv Brno:

Fond: Aumnát Brno:

inv. č. 1, Protocollum domesticum Alumnatus Brunensis, 1889, kn. č. 1.

Státní okresní archiv Chrudim:

Fond: Vikariátní úřad chrast:

inv. č. 906, František Havlíček bohoslovec prvního ročníku děkovný dopis s vylíčením výuky v semináři 19. 1. 1855., 1855.

Státní okresní archiv Hradec Králové:

Fond Děkanství úřad a vikariátní úřad Hradec Králové:

inv. č. 3, Pamětní kniha Děkanství králové-hradeckého, II, kn. č. 2.

Fond Biskupský archiv Hradec Králové:

inv. č. 136, Statut biskupského semináře v Hradci Králové, 1714–1715, kart. č. 11.

inv. č. 67, Povolení Kongregace pro šíření víry rektoru semináře, aby mohl použít jednotlivě získané domy pro účel semináře, 1679, kart. č. 5.

inv. č. 135, Korespondence s papežským nunciem ve Vídni ve věci výstavby biskupského semináře a založení kanovnických míst též zmínka o broumovském klášteře jakožto univerzálním dědici biskupa Sobka z Bílenberka, 1714, kart. č. 11.

inv. č. 134, Výstavba biskupského semináře a kanovnických domů v Hradci Králové, 1713–1715, kart. č. 11.

inv. č. 126, Královéhradecký biskup žádá císaře o povolení svobodného dovozu piva pro potřebu biskupského semináře a kapituly. Povoleno množství 300 sudů piva ročně. 1714–1716, kart. č. 9 a inv. č. 204, žádost biskupa k administrální bankodeputaci o svobodný dovoz piva pro potřebu biskupa, kapituly a semináře, 1730, kart. č. 21.

inv. č. 205, Jednání s bývalým královéhradeckým biskupem Janem Adamem Vratislavem hrabětem z Mitrovic, biskupem litoměřickým o 22 000 zl., jež získal od Kongregace pro šíření víry pro biskupský seminář v Hradci Králové, 1722–1726, kart. č. 21.

inv. č. 327, Povinnosti rektora semináře, 1735, kart. č. 34.

inv. č. 2, Registrum dekretů a nařízení biskupa Heřmana Hanibala z Blümegen semináři. Liberprimus decretorum episcopalium ad episcopalem seminarium Reginae Hradecensem submissorum ab 8. Septembri anni 1766, quo undecima novembris nova institutio iussu et mandato reverendissimi (titul biskupa) pro eodem seminario confecta suum vigorem auspicata est, 1766, kn. č. 2.

inv. č. 19, Kopiař písemností biskupského archívu z fasciklu Biskupský seminář, Excerpta ex fasciculo seminarii episcopalis. Excerpta ex fasciculo archivii episcopalis sub rubrica seminarium episcopale sancti Joannis Nepomuceni, 1714–1751, kn. č. 19.

inv. č. 3, Registrum dekretů a nařízení biskupa Heřmana Hanibala z Blümegen konzistoři. Liberprimus decretorum episcopalium ad consistoriums ubmissorum ab anno 1764, 29. maii seu quo reverendissimus in Christo pater et dominus Hermannus dei et apostolicae sedis gratia episcopus Reginae Hradecensis gloriossimum regimen suae dioeceseos feliciter auspiciatus est, usque ad 26. maii 1768 inclusive decreta episcopi Hermani 1764 – 1768, kn. č. 1.

inv. č. 205, Jednání o dluhu hraběte z Bubna a z Litic na fundaci pro dva alumny, kterou založil jeho otec v roce 1707, 1724, kart. č. 21.

inv. č. 321, Nadace hraběte Norberta Leopolda Libštejnského z Kolovrat pro dva alumny semináře 240 zl. ročně. 1714–1747, kart. č. 34.

inv. č. 330, Prohlášení vykonavatele poslední vůle kanovníka a prvního rektora s semináře Jana Josefa Průši generálnímu vikáři o rozdělení peněžních částek, 1740. kart. č. 34.

inv. č. 331, Donace Jana Duřpeka, kaplana z Nového Hradce Králové semináři (280 zl.), 1745, kart. č. 34.

inv. č. 877, Záležitosti seminárních fundací, 1767, kart. č. 59.

inv. č. 901, Poukázání 2000 zl. pro seminář od Kongregace pro šíření víry, 1770, kart. č. 59. "

- inv. č. 905, Chránová hudba v katedrálním kostele sv. Ducha a v kostele sv. Jana Nepomuckého v Hradci Králové, 1772, kart. č. 59.
- inv. č. 921, Příjem 8 200 zl. z odkazu královéhradeckého biskup a Jana Josefa Vratislava z Mitrovic, 1774, kart. č. 59.
- inv. č. 880, Platy a důchody semináře, 1767, kart. č. 59.
- inv. č. 883, Redukce důchodů semináře a úvěrů na 4%, 1767, kart. č. 59.
- inv. č. 884, Odvolání se věci dědické daně ve vztahu k semináři, 1767, kart. č. 59.
- inv. č. 893, Likvidace dluhů Michálkovy fundace, 1769, kart. č. 59.
- inv. č. 894, Placení daně z dluhů, nákup knih a placení ze seminární pokladny, 1769, kart. č. 59.
- inv. č. 902, Návrh rozdělení získaných peněz pro potřeby semináře, 1770, kart. č. 59.
- inv. č. 906, Žádost rektora semináře o vyplacení 700 zl. z pokladny far, 1772, kart. č. 59.
- inv. č. 908, Žádost rektora semináře o vyplacení 500 zl. z nadace hraběte z Bubna pojištěných statkem Zámorsk, 1772, kart. č. 59.
- inv. č. 922, Revize účtů semináře, 1774, kart. č. 59.
- inv. č. 923, Účty biskupského semináře, vzory pro vedení účetnictví, 1763, kart. č. 60.
- inv. č. 924, Výtah z účtů za rok 1765, 1765, kart. č. 60.
- inv. č. 925–927, celoroční peněžní účty příjmů a vydání, 1766–1768, kart. č. 60.
- inv. č. 928, Sumární výtah z nadací pro alumny, z účtů kostela sv. Jana Nepomuckého, z nadací na chránovou hudbu a mše, 1769, kart. č. 60.
- inv. č. 929, Výtah z účtů za rok 1770, 1770, kart. č. 60.
- inv. č. 930, Celoroční účet semináře, 1771, kart. č. 60.
- inv. č. 932, Celoroční účet semináře, 1772, kart. č. 60.
- inv. č. 934, Formuláře pro vedení účetnictví, 1773–1774, kart. č. 60.
- inv. č. 935, Účet z první čtvrtletí, 1773, kart. č. 60.
- inv. č. 936, Soupis dlužníků semináře, 1773, kart. č. 60.
- inv. č. 937, Celoroční účet příjmů a vydání kostela sv. Jana Nepomuckého, 1773, kart. č. 60.
- inv. č. 938, Celoroční účet pokladny mešních nadací semináře, 1773, kart. č. 60.
- inv. č. 939, Celoroční účet příjmů a vydání semináře, 1773, kart. č. 60.
- inv. č. 940, Účet semináře za první–druhé čtvrtletí, 1774, kart. č. 60.
- inv. č. 1040, Účet katedrálních a seminárních pensí, 1765, kart. č. 70.
- inv. č. 333–340 Hlavní a čtvrtletní účty příjmů a vydání semináře 1733–1750, kart. č. 35.
- inv. č. 895, Zpráva o peněžním stavu semináře, 1769, kart. č. 59.
- inv. č. 907, Zpráva o stavu semináře a účtů za čtvrté čtvrtletí, 1772, kart. č. 59.

inv. č. 909, Zpráva o stavu semináře za první čtvrtletí z účtu, 1772, kart. č. 59.

inv. č. 910, Zpráva o hospodářství semináře, 1773, kart. č. 59.

inv. č. 1150, Výkaz o stavu semináře – soupis majetku, 1775 kart. č. 31.

inv. č. 325, Soupis seminárních pensí z jednotlivých far, 1734–1741, kart. č. 34.

inv. č. 911, Zpráva o stavu semináře za čtvrté čtvrtletí roku 1772, stížnosti na špatnou správu hospodářství, 1773, kart. č. 59.

inv. č. 933, Zpráva rektora semináře o odstranění závad zjištěných v účtech, 1772, kart. č. 60.

č. 931, Výčet nákladů na výstavbu a opravu seminární budovy, 1772, kart. č. 60.

inv. č. 1261, Převezení knihovny královéhradeckých jezuitů z Prahy do Hradce Králové, neboť byla věnována tamějšímu biskupskému semináři, 1777, kart. č. 83.

inv. č. 1045, Biskup žádá, aby z pokladny, far bylo zapláceno 300 zl. na nákup knih semináře, 1767, kart. č. 70.

inv. č. 323, Potvrzení Jana Františka Michálka rektorem semináře, 1734, kart. č. 34

inv. č. 1206, Jmenovací dekrety pro vedení biskupského semináře Jan Haiden, studijním ředitelem a Josef Kumpost představeným, 1775, kart. č. 78.

inv. č. 1260, Jmenování představitelů biskupského semináře František Gelbich rektorem, Prokop hr. Schaffgotsche inspektorem, Jan Haiden studijním ředitelem a Josef Kumpost ředitelem hospodářské správy, 1776, kart. č. 83.

inv. č. 137, Žádost P. Svobody o udělení místa vikaristy v biskupském semináři v Hradci Králové, 1715, kart. č. 11.

inv. č. 207, Žádost Ignáce Kocha, Antonína Malého a Michala Scholze o udělení míst vikaristů v biskupském semináři, 1724–1726, kart. č. 21.

inv. č. 784, František Klos, studující 3. ročník teologie, žádost o dispensi od let pro vysvěcení, kart. č. 55.

inv. č. 796, Žádosti o prominutí let k přijmutí kněžského svěcení pro Františka Hanuše, Václava Martinidese, s. d., kart. č. 55.

inv. č. 886, žádost Jana Sklenčky, kooperátora v Týnské basilice v Praze, aby mohl bez absolvování ročního pobytu v semináři zastávat místo kaplana v Třebechovicích pod Orebem, 1767–1768, kart. č. 59.

inv. č. 916, Žádost, aby mohl František Weniger místo studia čtvrtého ročníku teologie studovat rok v semináři, 1773, kart. č. 59.

inv. č. 914, Žádost rektora arcibiskupského semináře v Praze o zaslání vysvědčení alumna P. Gaberleho, 1773, kart. č. 59.

inv. č. 898, žádost Václava Vančury z Řehnic, aby mohla v semináři bydlet vdova Marie Anna Gelbichová, 1769, kart. č. 59.

inv. č. 332, Ovdovělá hraběnka z Kolovrat žádá o přijetí Václava Matějky do semináře na nadační mí sto svého rodu. s. d. kart. č. 34.

inv. č. 328, Jmenný soupis kněží diecéze ne způsobilých seminaristů a studujících teologii, 1736, kart. č. 34.

inv. č. 324, Majetkoprávní záležitosti semináře, přijímání a umístování seminaristů, 1734–1751, kart. č. 34.

inv. č. 322, Relace o stavu, počtech alumnů, zprávy o kazatelských, exerciciích i o umístování alumnů na farách, 1734–1748, kart. č. 34.

inv. č. 878, Zkoušky seminaristů, 176, kart. č. 59.

inv. č. 797, Zležitosti seminaristů; nedostatek kněží, žádost konzistoře, aby se seminaristé stali pomocníky na farách, 1772, kart. č. 55.

inv. č. 329, Zprávy o výuce katechismu a přestupcích seminaristů, 1735–1746, kart. č. 34.

inv. č. 918, žádost o povolení činnosti katechetů kazatelů v semináři, 1773, kart. č. 59.

inv. č. 876, Početní stav semináře po vydání statutu, 1766, kart. č. 59.

inv. č. 878, Zpráva generálního vikáře o semináři a seminaristech, soupis alumnů, 1767, kart. č. 59.

inv. č. 881, Zpráva o alumnech a o novém poukázání 2 000 zl. semináři od Kongregace pro šíření víry, 1767, kart. č. 59.

inv. č. 882, Zpráva o stavu semináře a jeho alumnů, 1767 kart. č. 59.

inv. č. 887, Předložení katalogu alumnů k novému roku, 1768, kart. č. 59. inv. č. 888, Zpráva o stavu semináře za první pololetí 1768, 1768, kart. č. 59. inv. č. 890, Zpráva o stavu semináře, záležitosti testamentu Jana Františka Michálka, 1761–1768, kart. č. 59.

inv. č. 891, Zpráva o stavu semináře, předložení katalogu alumnů, žádost o pátrání po fundační ch listinách hr. Sporcka, Michala Martina v biskupském archivu v Chrasti, 1769, kart. č. 59.

inv. č. 896, Zpráva o stavu semináře za první pololetí, 1769, kart. č. 59.

inv. č. 900, Zpráva o stavu semináře za první a druhé čtvrtletí, soupis alumnů, 1770, kart. č. 59.

inv. č. 920, Zpráva o stavu semináře za rok 1773, 1774, kart. č. 59.

inv. č. 941, Soupisy a charakteristiky alumnů žijících v biskupském semináři, 1766–1773, kart. č. 60.

inv. č. 942, Soupisy alumnů, výsledky jejich zkoušek, 1767, kart. č. 60.

- inv. č. 897, Zkoušky seminaristů, 1769, kart. č. 59.
- inv. č. 899, Katalog alumnů, záležitosti fundací, 1769, kart. č. 59.
- inv. č. 875, Soupis povinností seminaristů v královéhradeckých kostelích, s. d., kart. č. 59.
- inv. č. 324, Zpráva o stavu seminárního kostela sv. Jana Nepomuckého, soupis vikaristů, 1734, kart. č. 34.
- inv. č. 943, Tabela o personálním stavu semináře vyhotovená na základě § VII biskupského ustanovení o povinnostech inspektora semináře, 1773, kart. č. 60.
- inv. č. 913, Protokoly visitace semináře provedené 23. června 1773, 1773, kart. č. 59.
- inv. č. 912, Nařízení biskupa generálnímu vikáři k provedení inspekce semináře, 1773, kart. č. 59.
- inv. č. 917, Plat kursora, 1773, kart. č. 59.
- inv. č. 827, Jan Josef Sax, děkan kapituly katedrálního kostela v Hradci Králové, kanovník Václav Janovský z Janovic a celá kapitula se ohrazuje proti tomu, že se biskup rozhodl jmenovat Antonína Fischera, děkana náchodského a Ferdinanda Pavlíčka, děkana jaroměřského, čestnými kanovníky katedrální kapituly; vytýkají biskupovi, že pře kročil svoji pravomoc; biskup na svém rozhodnutí trvá. Jan Gelbich, rektor semináře, se též staví proti tomuto rozhodnutí; vysvětlení biskupa, omluva kapituly, žádost biskupa, aby jmenování čestnými kanovníky bylo rozhlášeno po celé diecézi, 1767, kart. č. 56.
- inv. č. 341, Vydání na hostinu konanou v biskupském semináři při introdukci biskupa Jana Josefa Vratislava z Mitrovic, S. d., kart. č. 35.
- inv. č. 866, Vyšetřování anonymního udání na faráře Františka Junka pro jeho styk s ovdovělou hraběnkou Bredovou v Letohradě, provedené kanovníkem Františkem Gelbichem a jezuitou Janem Haidenem, 1771, kart. č. 37.
- inv. č. 864, Josef Bílý z Opočna, podezření z uctívání démonů, 1769, kart. č. 36.
- inv. č. 393 soupis církevních osob a institucí platící daň z majetku, 1735–1738, kart. č. 25.
- inv. č. 393, Soupis církevních osob a institucí platící daň z majetku, 1735–1738, kart. č. 25.

Fond biskupská konzistoř Hradec Králové:

- inv. č. 1144, Smlouva mezi rektorem Františkem Gelbichem a kanovníkem Josefem Kumpostem o správě hospodářských záležitostí semináře, 1773, kart. č. 31.
- inv. č. 711, Pokyn ohledně pohledávek královéhradeckého semináře a kapituly vůči statku v Zámrsku nnálezejícímu Antonínu hraběti z Bubna, 1772, kart. č. 20.

inv. č. 637, Oznámení o zajištění 500 zl. náležejících královéhradeckému semináři, 1769, kart. č. 19.

inv. č. 754, Oznámení pohledávek královéhradeckého semináře a žamberského kostela vůči statku v Zámrsku náležejícího Antonínu, hraběti z Bubna, 1773, kart. č. 21.

inv. č. 1148, Zajištění nadačních kapitolů dle nařízení českého gubernia, 1774, kart. č. 31.

inv. č. 675, Oznámení o neuhrazení dlužných nadačních peněz Antonínem hrabětem z Bubna královéhradeckému semináři, 1770, kart. č. 19.

inv. č. 497, Nařízení o pravidelném zasílání účtů špitálů, seminářů, alumnátů a ostatních nadačních zařízení účetní komoře, 1763, kart. č. 16.

inv. č. 1145, Dlužné finanční závazky Alžběty hraběnky Cavriani rozené Zárubové vůči královéhradeckému semináři, 1773, kart. č. 31.

inv. č. 1141, Zřizování nadací pro udržování alumnů a obsazování volných míst vhodnými kandidáty - Třešňákova nadace aj., 1748–1775, kart. č. 30.

inv. č. 1142, Uložený kapitál na jednotlivých panstvích a disponování s jeho výnosy - panství Dohalice, Dohaličky, Hostinném, Zájezdec, Raubovice, Zamborském a na statku v Zámrsku, 1761–1775, kart. č. 30.

inv. č. 827, Nařízení o placení příspěvků na nově zřizované školy a semináře, 1775, kart. č. 22.

inv. č. 1144, Smlouva mezi Františkem Gelbichem, rektorem biskupského semináře a Josefem Kumpostem o správě hospodářských záležitostí semináře, 1773, kart. č. 31.

inv. č. 1146, Využití bývalých jezuitských kolejí „pro zřízení kněžských domů“, 1773–1775, kart. č. 31.

inv. č. 1147, Pověření doktora Grilla péčí o alumny, 1774, kart. č. 31.

inv. č. 1148, Zajištění nadačních kapitolů dle nařízení českého gubernia, 1774, kart. č. 31.

inv. č. 1149, Jednání s královéhradeckým magistrátem o Voračického knihovně, 1774–1775, kart. č. 31.

Fond Biskupský seminář Hradec Králové:

inv. č. 1, Kronika semináře, 1706–1862, kniha č. 1.

inv. č. 600, Kniha nadací, 1709–1777, kn. č. 64.

inv. č. 272, Výroční zpráva o stavu semináře, 1858, kart. č. 22.

inv. č. 481–596, Záležitosti chovanců, 1707–1913, kart. č. 26–53.

inv. č. 2–5, Kniha patentů a oběžníků, 1781–1783; 1802–1817; 1828–1848; 1842–1858, kn. č. 2–5.

inv. č. 10, Výtahy z normálií platných pro seminář, 1818–1831, kn. č. 10.

inv. č. 186, Podací protokol rektorátní, 1841–1849, kn. č. 52.

inv. č. 187, Podací protokol rektorátní, 1850–1852, kn. č. 53.

inv. č. 188, Podací protokol rektorátní, 1852–1861, kn. č. 54.

inv. č. 189, Podací protokol rektorátní, 1861–1868, kn. č. 55.

inv. č. 190, Podací protokol rektorátní, 1868–1873, kn. č. 56.

inv. č. 191, Podací protokol rektorátní, 1879–1914, kn. č. 57.

inv. č. 192, Podací protokol rektorátní, 1916–1917, kn. č. 58.

inv. č. 193, Podací protokol učitelského sboru, 1840–1849, kn. č. 59.

inv. č. 194, Podací protokol učitelského sboru, 1849–1852, kn. č. 60.

inv. č. 199–253, Korespondence rektorátu s guberniem, krajským úřadem, biskupem a konzistoří v záležitostech organizačních, vyučovacích i hospodářských, 1802–1856, kart. č. 3–21.

inv. č. 254–276, Výroční zpráva (Hauptbericht) o situaci semináře, 1818–1862, kart. č. 22.

inv. č. 7, Katalog chovanců s indexem 1803–1893, kn. č. 7.

inv. č. 198, Statuta semináře, 1802, kart. č. 3.

inv. č. 6, Instrukce o správě semináře a domácí řád, 1775, kn. č. 6.

inv. č. 2–5, Kniha patentů a oběžníků, 1781–1858, kn. č. 2–5.

inv. č. 10, Výtahy z normálií platných pro seminář, 1818–1831, kn. č. 10.

inv. č. 8, Kniha opisů nadačních listin, 1714–1918, kn. č. 8.

inv. č. 617, Kniha vydání za léky s medicínálními recepty, 1876–1879, kn. č. 80.

inv. č. 618, Kniha příjmů a vydání za učební pomůcky, 1945–1947, kn. č. 81.

inv. č. 977–979, Zápisník dodávek kancelářských potřeb, 1827–1832, kart. č. 69.

inv. č. 977–979, Zápisník dodávek kancelářských potřeb, 1827–1832, kart. č. 69.

inv. č. 16, Životopis Josefa II., s. d., kart. č. 1.

inv. č. 15, Životopis F. A. Šporka, s. d., kart. č. 1.

inv. č. 20, Výpisky k dějinám Hradce Králové, s. d., kart. č. 2.

inv. č. 21, Excerpta z Klučákovy „Po železnici Liberec-Pardubice do hor“, 1860, kart. č. 2.

inv. č. 865–882, Návrh na nákup knih za přidělenou peněžitou částku, 1834–1850, kart. č. 67.

inv. č. 906, Seznam knih s jejich oceněním po zemřelém děkanu Kašparu Hrdličkovi, 1830, kart. č. 68.

inv. č. 907, Seznamy knih zdarma nabídnutých seminární knihovně Emanuelem Rotterem, lokalistou ve Zlaté Olešnici, 1839, kart. č. 68.

inv. č. 195, a 196, Seznam knih v knihovně, s. d., kn. č. 61 a 62.

inv. č. 197, Seznam novin a časopisů, s. d., kn. č. 63.

inv. č. 883–889, Účet příjmu a vydání seminární knihovny, 1825–1834, kart. č. 67.

inv. č. 890, Vyúčtování mimořádného příjmu knihovny, 1831–1833, kart. č. 67.

inv. č. 891, Účet za nakoupené knihy 1836, kart. č. 67.

inv. č. 892, Připomínky státní účtárny k účtům z let 1832–1834, 1838, kart. č. 67.

inv. č. 894–896, Účet příjmu a vydání seminárního knihovního fondu, 1837–1842, kart. č. 67.

inv. č. 897–905, Účet příjmu a vydání soukromého seminárního knihovního fondu, 1848–1864, kart. č. 67.

inv. č. 908, a 909, Účet příjmů a vydání Schauerovy knihovny nadace, 1863–1864, kart. č. 68.

inv. č. 893, Účet za vazbu knih, 1835, kart. č. 67.

inv. č. 304, Nařízení ministerstva kultu a vyučování o reformě teologického studia z 19. 3. 1858, 1858, kart. č. 23.

inv. č. 477, Písemnosti z pozůstalosti rektora semináře Antonína Suchánka, 1907, kart. č. 26.

inv. č. 347–352, Seznam a personálie profesorů, 1814–1861, kart. č. 23.

inv. č. 354, Konkurs na obsazení místa profesora církevních dějin, 1856, kart. č. 23.

inv. č. 353, Krejčí Václav, pohružka od biskupa, že bude vsazen do kláštera, nezanechá-li opilství, 1825, kart. č. 23.

inv. č. 355–357, Seznam prefektů v semináři, 1855–1862, kart. č. 23.

inv. č. 481–596, Záležitosti chovanců (žádosti, osobní doklady, vysvědčení, instrukce a pokyny...), 1707–1913, kart. č. 26–53.

inv. č. 465, Seznamy uchazečů o přijetí do semináře, 1905–1907, kart. č. 26.

inv. č. 380–454, Konduiční tabule, 1793–1874, kart. č. 23–26.

inv. č. 455–464, Seznamy posluchačů teologie a externistů, 1854–1870, kart. č. 26.

inv. č. 467, Seznam alumnů z královéhradecké diecéze studujících v Římě, 1909, kart. č. 26.

inv. č. 282, Služební instrukce pro seminární sluhy, 1838, kart. č. 22.

inv. č. 281, Instrukce o povinnostech dvou světských kněží přidělených služebně do semináře, 1834, kart. č. 22.

inv. č. 335–346, Denní rozvrhy práce a odpočinku chovanců, 1805–1823, inv. č. 306, Domácí řád, s. d., kart. č. 23.

inv. č. 940–945, Zápisník dodaných poživatin, 1802–1828, kart. č. 69.

inv. č. 946, Zápisník dodaného obilí a luštěnin, 1827–1828, inv. č. 948, Zápisník dodaných poživatin a věcných potřeb, 1806, kart. č. 69.

inv. č. 949–957 Zápisník dodávek masa, 1802–1831, kart. č. 69.

inv. č. 958–960 Zápisník dodávek koloniálního zboží, 1827–1831, kart. č. 69.

inv. č. 961–962, Zápisník dodávek pečiva, 1827–1828, 1929–1930, kart. č. 69.

inv. č. 963, Zápisník dodávek piva, 1802–1803, kart. č. 69.

inv. č. 964–971, Zápisník odběru a výdeje piva, 1802–1828, kart. č. 69.

inv. č. 972, Zápisník odběru a výdeje vína, 1827–1828, kart. č. 69.

inv. č. 973, Zápisník dodávek ryb, 1827–1828, kart. č. 69.

inv. č. 974–976, Zápisník dodávek modelářských výrobků, 1827–1831, kart. č. 69.

inv. č. 980–981, Zápisník dodávek palivového dřeva, 1827–1828, kart. č. 69.

inv. č. 916–927, Smlouvy (Verkostigungsvertrag) o stravování osazenstva semináře s hostinským Janem Valterem, 1832–1846, kart. č. 68.

inv. č. 928–939, Účet za stravování osazenstva semináře, 1833–1867, kart. č. 68.

inv. č. 810, Rozpočty na nová zařízení a celkové zvlébní ubytoven a života chovanců, 1832, kart. č. 66.

inv. č. 466, Seznamy čekatelů, pro něž se navrhuje titulus mensae, s. d., kart. č. 26.

inv. č. 597, Stipendia studujících teologii, 1794–1795, kart. č. 53.

inv. č. 803, Stavební účty za adaptaci budovy semináře, 1806, č. kart. 65.

inv. č. 805, Účty za restauraci budov zničených požárem, 1813–1823, kart. č. 66.

inv. č. 806, Účty za stavební práce, 1834, kart. č. 66.

inv. č. 807, Rozpočty nákladů při rozšíření semináře, 1837–1839, kart. č. 66.

inv. č. 809, Účet za znovuzřízení vyhořelé střechy 1863–1864, kart. č. 66.

inv. č. 812, Účet za práce účetnické a zámečnické a sklenářské, 1865, kart. č. 66.

inv. č. 811, Rozpočty a účty za zařízení v rozšířených prostorách semináře, 1839–1840, karton č. 65.

inv. č. 982 Zápisník zámečnických prací 1816–1820, kart. č. 69.

inv. č. 983 Zápisník truhlářských prací 1816–1820, kart. č. 69.

inv. č. 915, Výkazy nákladů na jednoho chovance, 1822–1825, kart. č. 68.

inv. č. 1040, Příznání k dani z příjmů z kapitálií seminárních fondů 1850–1857, kart. č. 84.

inv. č. 621 a 623, Majetkové fassé z nadací, 1783–1784, kart. č. 56.

inv. č. 608, Účet příjmu a vydání seminárního kostela, 1840–1871, kn. č. 71.

inv. č. 613–616, Kniha příjmů a vydání, 1862–1913, kn. č. 76–79.

inv. č. 656–685, Rozpočet potřeb a jejich úhrad, 1803–1864, kart. č. 58.

- inv. č. 686–770, Celoroční účet příjmu a vydání, 1773–1869, kart. č. 59–65.
- inv. č. 771–787, Vedlejší účet příjmu a vydání, 1807–1831, kart. č. 65.
- inv. č. 788–801, Účetní uzávěrka, 1848–1862, kart. č. 65.
- inv. č. 813–815, Hlavní účet, 1847–1851, kart. č. 67.
- inv. č. 816, Denní účet příjmu a vydání, 1847–1848, kart. č. 67.
- inv. č. 817–864, Celoroční účet příjmu a vydání seminárního kostela, 1782–1880, kart. č. 67.
- inv. č. 600, Kniha nadací, 1709–1777, kn. č. 64.
- inv. č. 603–607, Knihy nadačních i vlastních kapitálií, 1729–1912, kn. č. 66–71.
- inv. č. 610–612, Seznam mešních nadací s výkazem odsloužených mší, kn. č. 73–75.
- inv. č. 619, Nadační listiny, 1714–1877, kart. č. 56.
- inv. č. 601, Výkaz odsloužených nadačních mší, kn. č. 64.
- inv. č. 1037, Seznamy obcí a rustikalistů neplatící desátky, 1811–1812, kart. č. 73.
- inv. č. 283, Duchovní cvičení, exercicie, 1857–1865, kart. č. 22.
- inv. č. 9, rozvrh asistencí při bohoslužbách, 1878–1881, kn. č. 9.
- inv. č. 308, Koncepty protokolů z konferencí a pozvánky, 1909–1916, kart. č. 23.
- inv. č. 289 a 292, Přehled učebních předmětů a počtu posluchačů I a II, 1813, kart. č. 22.
- inv. č. 291 a 292, Přehled učebních předmětů a počtu posluchačů I a II, 1814, kart. č. 22.
- inv. č. 319–334, Týdenní rozvrhy přednášek 1810–1876, kart. č. 23.
- inv. č. 309, Rozvrh učiva, 1857–1859, kart. č. 23.
- inv. č. 310, Přehled studijních předmětů a počtu posluchačů, 1851–1852, kart. č. 23.
- inv. č. 303, Návrh studijního programu vypracovaný profesorským sborem, 1853, kart. č. 23.
- inv. č. 311–318, Studijní program, 1851–1862, kart. č. 23.
- inv. č. 379, Písemné práce zkoušenců, s. d., kart. č. 23.
- inv. č. 293–302, Klafifikace posluchačů z různých předmětů, 1813–1814, kart. č. 23.
- inv. č. 33–185, Disputační teze, 1811–1832, kart. č. 2 a 3.
- inv. č. 476, Stanovy literární a řečnické jednoty bohoslovců v Hradci Králové, 1904, kart. č. 26.
- Dodatek: Pozůstalost po ThDr. Hugovi Doskočilovi, *passim*.

Literatura:

- ANDRŠOVÁ, Kateřina. *Dobroslav Orel a jeho pedagogická činnost jako jedna z cest k naplnění ideálů cecilianismu v Čechách* [online]. Hradec Králové, 2019 [cit. 1. 7. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/2mp4nh/>. Dizertační práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce prof. PhDr. Stanislav Bohadlo, CSc..
- BAAR, Jindřich Šimon. Historie české seminární knihovny v Praze. *Vlast*, 1892, ročník IX., číslo 93, s. 839–844.
- BALDAUF, Peter. *Das Pfarr- und Decanat-Amt mit seinen Rechten und Pflichten in den k. k. österreichisch-deutschen Ländern I a IV*. Grätz, 1846 a 1847.
- BENEŠ, Ferdinand. *Das soziale Wirken der katholischen Kirche in der Diözese Königgrätz, Theil I: Das Feld der seelsorglichen Tätigkeit*. Vídeň, 1897.
- BOROVÝ, Klement. *Úřední sloh církevní. Příručná kniha praktického úřadování pro katolické duchovenstvo*. Praha, 1879.
- BRÜCKNER, Hugo. *Die Gründung des Bistums Königgrätz*. Königstein, 1964.
- BRYCHTA, Antonín. *O jmění církevním a jeho správě*. Hradec Králové, 1910.
- BURYŠEK, Josef. Theologický ústav a kněžský seminář. In: *Hradec Králové*, Hradec Králové, 1948.
- Canones et decreta sacrosancti oecumenici et generalis concilii Tridentini, Romae 1564*.
- CATALANO, Alessandro. *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598-1667) a protireformace v Čechách*. Praha, 2008.
- DEMEL, Bernhard. Zur Priestergewinnung und Seminarbildung im Heiligen Römischen Reich Deutscher Nation und im schlesisch-mährischen Meistertum zwischen Reformation und Säkularisation. In: *Priester im Deutschen Orden. Vorträge der Tagung der Internationalen Historischen Kommission zur Erforschung des Deutschen Ordens in Wien 2012*. Weimar: VDG, Verlag und Datenbank für Geisteswissenschaften, 2016, s. 157–176.
- DOLISTA, Josef. *Perspektivy církve. Vybrané kapitoly z eklesiologie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.
- DRABEK, Anna M. Lazansky von Bukowa, Prokop Graf. In: *Neue Deutsche Biographie*, 14 (1985), [Online].[cit. 16. 9. 2022] Dostupné z: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd103040633.html#ndbcontents>, s. 6–7.
- DUKA, Dominik. *Úvod do teologie*. Praha, 1998.
- DVOŘÁK, Ladislav. *Biskupský kněžský seminář v Budějovicích*. České Budějovice, 1905.

- FASORA, Lukáš, HANUŠ, Jiří a PAVLÍČEK, Tomáš. *Kněžské identity v českých zemích (1820-1938)*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017.
- FELDMAN, Vladimír. Českobudějovický seminář v době Kamarýtových studií. In: *Josef Vlastimil Kamarýt. Život, dílo, doba. Sborník příspěvků ze stejnojmenné konference konané ve dnech 21.–22. 3. 2007 v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích a v Kulturním a informačním centru města Velešín*. Velešín: Město Velešín et al. 2007.
- FINGER, Heinz. Priesterseminar und Univerzität. Das Konzil von Trient und die Wege der Priesterausbildung. In: *Ortskirche und Weltkirche in der Geschichte. Festgabe für Norbert Trippen. Hrsg. von Heinz Finger, Reimund Haas und Hermann-Josef Scheidgen. (Bonner Beiträge zur Kirchengeschichte. 28.)*. Wien: Köln, Weimar, 2011, s. 851–888.
- GATZ, Erwin (Hrsg.). *Priesterausbildungsstätten der deutschsprachigen Länder zwischen Aufklärung und Zweitem Vatikanischem Konzil mit Weihestatistiken der deutschsprachigen Diözesen*. Rom, Freiburg im Breslau, Wien: Herder, 1994.
- HANUŠ, Jiří. *"Služebníci neužiteční": kněžská identita v českých zemích ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015.
- HAVELKA, Miloš. Víra, kultura, společnost. Náboženské kultury v českých zemích 19. a 20. století. In: *Víra, kultura, společnost. Náboženské kultury v českých zemích 19. a 20. století*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012, s. 9–42.
- HELFERT, Joseph. *Anleitung zum geistlichen Geschäftsstyle nach dem gemeinen und dem oesterreichischen Kirchenrechte*. Prag, 1837.
- HELFERT, Joseph. *Von dem Kirchenvermögen I und II*. Prag, 1834.
- HELFERT, Joseph. *Von dem Kirchenvermögen I-II*. Prag, 1834.
- HERSCHE, Peter. *Die Muse und Verschwendung. Europäische Gesellschaft und Kultur im Barockzeitalter I*. Freiburg im Breisgau: Herder, 2006.
- HOLOUBEK, Ladislav a SKLENÁŘ, Michal. Hugo Doskočil, "diecézní konzervátor" na Královéhradecku v první polovině 20. století. *Královéhradecko, historický sborník pro poučenou veřejnost*, 2021, č. 12, s. 53–61.
- HOLOUBEK, Ladislav, SKLENÁŘ, Michal. Hugo Doskočil – kněz a „diecézní konzervátor“ v Hradci Králové. Příspěvek k proměnám církevní a státní péče o sakrální památky v první polovině 20. století. *Zprávy památkové péče*, 2022, ročník 82, , číslo 1, s. 55–64.
- HOLOUBEK, Ladislav. *Intelektuální život, studium a výuka v královéhradeckém biskupském semináři od jeho založení do konce 19. století*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2016. 166 s. Diplomová práce.

- HOLOUBEK, Ladislav. Josef Cibulka, královéhradecká diecéze a biskupský seminář Hradec Králové mezi lety 1910 a 1919 ve svědectví dokumentů biskupského archivu. In: *Josef Cibulka. Kněz, pedagog a historik umění ve 20. století*, Praha: Artefactum – Ústav dějin umění AV ČR, 2020, s. 81–98.
- HOLOUBEK, Ladislav. Královéhradecký biskupský seminář v 18. a 19. století. *Královéhradecko, historický sborník pro poučenou veřejnost*, 2019, číslo 10, s. 61–90.
- HOLOUBEK, Ladislav. Profesor Josef Cibulka (1886–1968) a jeho působení v královéhradecké diecézi. *Královéhradecko, historický sborník pro poučenou veřejnost*, 2020, číslo 11, s. 29–35.
- HOLOUBEK, Ladislav. Život a výuka v hradeckém semináři od roku 1714 do konce 19. století. In: *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: P. Mervart, 2015, s. 209–234.
- HONČ, Petr. *Spojenci i rivalové: Církev a stát v době platnosti solní smlouvy (1630–1782)*. Praha: Argo, 2021.
- HRDINA, Ignác, Antonín. *Dokumenty tridentnského koncilu, latinský text a překlad do češtiny*, Praha, 2015.
- HRUBÝ, Vladimír. *Královéhradecká diecéze*. Hradec Králové, 1994.
- HUSÁK, Petr. *Když rozpinají ruce, dotýkají se temnot, proměny kněžské identity v prostředí českého katolicismu v 19. a 20. století*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2021.
- HUSÁK, Petr. *Osobnost Dominika Pecky: vývoj pojetí kněžství v prostředí českého katolicismu ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012.
- CHAROUZ, Jindřich, Zdeněk. *Brněnský alumnát. Výchova a vzdělávání duchovenstva v Beně v letech 1807–1950. Vydání k 200. výročí založení Biskupského alumnátu v Brně*. Brno: Biskupství brněnské, 2007.
- CHAROUZ, Jindřich, Zdeněk. Proměny formace a vzdělávání kněží rakouské monarchie v průběhu 19. století. In: *Variety české religiozity v „dlouhém“ 19. století (1780–1918)*. Ústí nad Labem: Albis International, 2010, s. 113–119.
- JAKSCH, Karl Peter. *Gesetzlexikon im Geistlichen-, Religions- und Toleranzfache*, Praha, 1828.
- JANÁK, Jan, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka a DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Lidové noviny, Praha 2005.
- JEDIN, Hubert. *Geschichte des Konzils von Trient*. Freiburg im Breisgau: Herder, 1977.
- JÍLKOVÁ, Stanislava. Pražská arcibiskupská konzistoř a její běžná agenda v roce 1784. *Sborník archivních prací*, 2001, ročník 51, číslo 2, s. 359–394.

KASPAR, Johann Dominik. *Der Rechnungsführer nach Anleitung der Gesetze, oder Sammlung der bestehenden allerhöchsten Gesetze und Verordnungen, welche die Verrechnung des Steuer-, Kirchen-, Waisen-, Depositen- und Armeninstituts-Vermögens I.–IV.* Brünn, 1824–1825.

Katechismus katolické církve. Praha, 1995.

KAULEN, Franz. *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon oder Encyklopädie der katholischen Theologie und ihrer Hilfswissenschaften, 1. Band.* Freiburg im Breisgau, 1882.

KERNALOVÁ, Alena. *Biskupský kněžský seminář Litoměřice 1734–1945. Archivní pomůcka SOA Litoměřice č. 5633.* Litoměřice, 2011.

Kirchenlexikon oder Encyklopädie der katholischen Theologie und ihrer Hilfswissenschaften. Elfter Band. Freiburg im Breisgau: Heder, 1899.

KLÍNKOVÁ, Hana. *Katolická moderna v zrcadle korespondence. Vzájemná korespondence Sigismunda Boušky a Jindřicha Šimona Baara z let 1892–1919.* Rigorozní práce. Praha: FF UK, 2011.

KLUČÁK, František. *Auf der Reichenberg-Pardubitzer Bahn ins Gebirge, Theil 1.,* Praha, 1860.

KOP, Jaroslav. *Pracovní text komise pro překlad Kodexu při CMB fakultěv Praze, pobočce v Olomouci.* Olomouc: CMBF Olomouc, 1948.

KOUDELKOVÁ, Lia, VÍCH, František. *Bibliografie města a okresu Hradec Králové. Část první.* Hradec Králové: Nakladatelství Kruh, 1970.

KRANZ, Gilbert. *Augustin. Život a působení,* Kostelní Vydří, 1998.

KRÁSL, František. *Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský. Historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1623–1667,* Praha, 1886.

KREJČOVÁ, Jana. *Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci. Data–osoby–budovy.* Olomouc: Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci, 2010.

LECLER, Joseph. *Trident. II.* Meinz, 1987.

LEŠETICKÝ, Vojtěch. *Opatrovna a škola mateřská.* Hradec Králové, 1886.

LETOCHA, Josef. *Biskupský seminář v Hradci Králové. Archivní pomůcka SOkA Hradec Králové č. 1740.* Zámrsk, 1962.

LOBERSCHINER, Franz. *Das Kirchen-Vermögen, oder, Die gesetzliche Art der Erwerbung und Verwaltung des Gotteshaus- und Pfründenvermögens.* Böhmisch Budweis, 1862.

LOBERSCHINER, Franz. *Das Kirchen-Vermögen, oder, Die gesetzliche Art der Erwerbung und Verwaltung des Gotteshaus - und Pfründenvermögens.* Böhmisch Budweis, 1862.

- MAČALA, Pavol, MAREK, Pavel a HANUŠ, Jiří (eds.). *Círky 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010.
- MANNING, Henry Edward. *The Office of the Church in higher catholic Education*. Whitefish: Kessinger Publishing, LLC, 2010.
- MARTÍNEK, Radek a kol.. *Záchrana a inventarizace drobných církevních fondů: archiválie, knihy, notový materiál a liturgické textilie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008.
- MARTÍNKOVÁ, Lenka. *Reverendissimum officium. Biskupská konzistoř v českých Budějovicích na cestě od josefinismu k revoluci (1785–1850)*. Praha: Vyšehrad, 2017.
- MARVAN, Metoděj. *Církevní jmění*. Brno, 1915.
- McDONALD, Lloyd Paul. *The Seminary Movement in the United States (1784–1833)*. Washington: The Catholic University of America, 1927.
- Metodický pokyn č. 1/2021 odboru archivní správy a spisové služby, kterým se vydávají Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.0 (č. j. MV- 23313-5/AS-2021)
- MICHAL, Jan. *Kostelní účty čili snůška nařízení diecesních (arcidiecéze olomoucké) a státních o způsobu, jímž se různé druhy církevního jmění, jmění totiž vlastního kostelního, jmění nadací mešních i jiných, jmění farního chudinského ústavu a vůbec jmění fondů správě farních úřadů svěřených zúročitelně a výnosně ukládají a koncem správního roku v kostelních účtech uvádějí*. Praha, 1907.
- MORRIS, William, Stephen. *The Seminary Movement in the United States (1833–1866)*. Washington: The Catholic univerzity of America, 1932.
- MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Dogmatika pro studium i pastoraci*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.
- NEUBER, Karel. *Vzorec účtu zádušního s potřebným výkladem a připojení nejdůležitějších předpisů a norem v Čechách platných*. Chrudim, 1902.
- New Catholic Encyclopedia*, vol. 2. Washington D. C., 2003.
- Normae legales*. Olomouc, 1860.
- NOVOTNÝ, Miroslav, VEBER, Tomáš. *Bohomluvci, vlastimilové, těšitelé. Výchova a vzdělávání duchovních v českobudějovické diecézi v letech 1803–1850*. Praha: Vyšehrad, 2016.
- NOVOTNÝ, Miroslav. Výchova a vzdělání kněží v diecézních seminářích v Čechách ve druhé polovině 18. a v první polovině 19. století. *Historie – Otázky – Problémy*, 2009, ročník 1, číslo 2, s. 119–132.

NOVOTNÝ, Miroslav. Výchova a vzdělání kněží v diecézních seminářích v Čechách ve druhé polovině 18. a v první polovině 19. století. *Historie – Otázky – Problémy*, 2009, ročník 1, číslo 2, s. 119–132.

NOVOTNÝ, Miroslav. Výchova diecézního kléru v českých zemích v letech 1848–1918 na příkladu českobudějovického teologického institutu a biskupského semináře. In: *Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010 s. 105–120.

PARMA, Tomáš (ed.). *Česká kolej v Římě: od Bohemica k Nepomucenu: 130 let existence české kulturní a vzdělávací instituce*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2014.

PAULY, Jan Křtitel. *Právní rádce pro duchovní správu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Systematický soubor církevních a státních zákonů, nařízení, rozhodnutí, norem a příslušných formulářů s praktickým návodem pro duchovní správu*. Praha, 1902.

PAVLÍČEK, Tomáš W. Generace Antonína Podlahy v pražském semináři. In: *Antonín Podlaha. Kněz ve vědách o historii a umění*. Praha: Arcibiskupství pražské, 2017, s. 185–202.

PAVLÍČEK, Tomáš. *Výchova kněží v Čechách a jejich role v náboženské kultuře (1848–1914)*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2017.

PETRÁČEK, Tomáš. *Adaptace, rezistence, rezignace: církev, společnost a změna v novověkých dějinách*. Ostrava: Moravapress, 2013.

PETRÁČEK, Tomáš. *Sekularizace a katolicismus v českých zemích: specifické rysy české cesty od lidové církve k nejateističtější zemi světa*. Ostrava: Moravapress, 2013.

POKORNÝ, Radek a kol.. *Metodika k archivnímu zpracování fondů typu "Farní úřad"*. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV, 2020. (Sborník archivních prací; Roč. 70, Supplementum č. 1/2020).

POLÁČKOVÁ, Tereza. *Hugo Doskočil, římskokatolický kněz* [online]. Olomouc, 2017 [cit. 11. 5. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/e78due/>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.

POLEHLA, Petr. „Accipite disciplinam et servate illam.“ Studijní řády Biskupského semináře v Hradci Králové vydané biskupy Blümegenem a Trautmannsdorfem v letech 1766 a 1802 jako pramen poznání diecézního kléru. *Theatrum historiae*, 2016, ročník 10, číslo 18, s. 177–201.

POLEHLA, Petr. *Jezuitské divadlo v Hradci Králové*. In: *Jezuité ve východních Čechách*. Hradec Králové: Typo Studio, 2008.

Právní poměry církví a náboženských společností v ČSSR a jejich hospodářské zabezpečení státem, vydaly sekretariáty pro věci církevní při ministerstvech kultury ČSR a SSR. Praha 1977.

PROKOP, Ivo. Vznik kněžského semináře se zvláštním přihlédnutím k dějinám pražského arcibiskupského alumnátu do roku 1783. In: *In omnibus caritas. K počtě devadesátých narozenin prof. ThDr. Jaroslava Kadlece.* Praha: Karolinum, 2002, s. 485–545.

Provinzialgesetzsammlung des königreichs Böhmen für das Jahr 1835, Band 17. Prag, 1836.

PUMPR, Pavel. *Beneficia, záduší a patronát v barokních Čechách na příkladu třeboňského panství na přelomu 17. a 18. Století.* Brno: Matice moravská, 2010.

RECHTORIK, Martin. *Biskupský bohoslovecký seminář 1792–1950, archivní pomůcka.* Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2011.

REYL, František. *Statuta capituli cathedralis ecclesiae reginae-gradecensis ad S. Spiritum, sumptibus propriis.* Hradec Králové: Typis typographiae unionis catholicae Reginae Gradecii, 1932.

RYBENSKÁ, Klára, POLEHLA, Petr a NAVRÁTIL, Jiří. *Exemplum sint fidelium. Statuta biskupského semináře v Hradci Králové vydaná biskupem Blümegehem a Trautmannsdorfem v letech 1766 a 1802.* Hradec Králové: Typo Studio – Jiří Bittner, 2017.

SCHLENZ, Jan. *Das Kirchenpatronat in Böhmen. Beiträge zu seiner Geschichte und Rechtsentwicklung.* Praha: Deutsche Gesellschaft der Wissenschaften und Künste für die Tschechoslowakische Republik, 1928.

SCHOCKHERR, Julius, MÜLLER, Karl M.. *Kirchenpatronat und Kirchenkonkurrenz in Österreich.* Wien: W. Frick, 1912.

SKLENÁŘ, Michal. *Děkan Václav Boštík: farnost v Ústí nad Orlicí mezi lety 1927 a 1963 jako obraz dějin římskokatolické církve.* Praha, Brno: Ústav pro studium totalitních režimů; Centrum pro studium demokracie a kultury, 2019.

SKLENÁŘ, Michal: *Tridentská reforma diecézního kléru a její vybrané vnější projevy.* Diplomová práce. Praha: KTF UK, 2013.

SLAVÍK, Jiří. Hledání místa pro biskupskou rezidenci. In: *Biskupská rezidence v Hradci Králové.* Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2010.

SLAVÍKOVÁ, Věra. *Farní archivy jako svědectví o roli duchovního správce a jejich proměnách v dlouhém 19. století* [online]. Olomouc, 2020 [cit. 23. 2. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/z3n9u5/>. Dizertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Antonín Kalous, M.A., Ph.D., doc. Mgr. Antonín Kalous, M.A., Ph.D..

SOLAŘ, Jeroným Jan Nepomucký. *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*.

Praha: J. J. Solař, 1870.

SOUKUP, Jan Nepomuk. Seminářský kostel. *Časopis katolického duchovenstva*, ročník 30, číslo 3, s. 131–132.

SOUKUP, Jan. Klerikální seminář a bohoslovné učiliště v Hradci Králové. *Časopis katolického duchovenstva*, ročník 32, číslo 6 a 7, 1891, s. 321–329 a 400–418.

STOKLASOVÁ, Hana. Konzistoriální kurendy a Ordinariátní listy – oběžníky královéhradecké diecéze v 19. století a možnosti jejich badatelského využití. In: *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 69–81.

SVOBODA, Rudolf. Jan Prokop Schaaffgotsche a jeho působení v královéhradecké diecézi. In: *350 let královéhradecké diecéze*, červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 131–146.

SVOBODA, Rudolf. *Jan Prokop Schaaffgotsche: první biskup českobudějovický*. Brno: L. Marek, 2009.

ŠRÁMEK, Josef. Královéhradecké zvony ve víru velké války (inventura problematiky). *Královéhradecko, historický sborník pro poučenou veřejnost*, 2019, číslo 10, s. 281–313.

ŠVENDA, František Paul de. *Cztyrtý Hliněný Obraz Hystorye Králowstwj Českého a Paměť Města Králowé Hradce nad Labem: to gest: Proměny Králowstwj Českého, w Wognách a ztenčenj Města Pewnostjohraženého w běhu wěku 18. sto lety. w Weytah dlé Postupnosti Let wvedený od Kněze Frantisska de Paula Sswendy rodiče Králohradeckého*. [online] Hradec Králové: Ladislav Jan Pospíšil, 1817.[cit. 16. 9. 2022]. Dostupné z: <https://kramerius.svkhk.cz/view/uuid:3c384468-a88a-40a0-a991-7b55f3c7d2b4?page=uuid:4c690967-5b88-11e5-b7a9-00155d010f03>, s. 3–4.

TUMPACH Josef, PODLAHA, Antonín. *Dějiny a bibliografie české katolické literaturynáboženské od roku 1828 až do nynější doby II*. Praha, 1913.

TUMPACH, Josef, PODLAHA, Antonín a KOTRBA, Václav. *Český slovník bohovědný, díl I, A-Bascape. Pořádá Ant. Podlaha, vydává Václav Kotrba*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1912.

VEBER, Tomáš. Studovat v Českých Budějovicích. Teologický institut a počátky vysokoškolských studií ve městě. *Dějiny a současnost*, 2005, ročník 27, číslo 12.

WANNER, Michal a kol. *Základní pravidla pro zpracování archiválií*. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra ČR, 2015.

WINTER, Eduard; SOJÁK, Vladimír. *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848*. Praha: Jelínek, 1945.

ZÁŘECKÁ, Klára. Vztahy královéhradeckého biskupství a koleje Tovaryšstva Ježíšova v Hradci Králové mezi léty 1664 až 1773. In: *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 279–282.

ZEMAN, Jiří. *Schematismy duchovenstva Královéhradecké diecéze z 19. století jako pramen pro dějiny nižší církevní správy* [online]. Hradec Králové, 2020 [cit. 16. 3. 2022]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/gg9zli/>. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Ing. Monika Borkovcová, Ph.D.

ZOUHAR, Jakub. Mezi Prahou a Hradcem Králové. Historik Jan Haiden S. I. (1716–1803). In: *350 let královéhradecké diecéze*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2015, s. 320–329.

ZSCHOKKE Hermann. *Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich. Aus Archivalien*. Wien: Braumüller, 1894.

ŽEROVNICKÁ, Eva, ŠIMEK, Vladimír a FUSKOVÁ, Klára. *Biskupský seminář. Soupis kostelů v Hradci Králové*. Hradec Králové: Společnost ochránců památek ve východních Čechách, 1994.

Příloha

Obecné umělé pořádací schéma dle Základních pravidel pro zpracování archiválií pro pořádání fondu biskupských seminářů 1790–1918:⁷⁹⁸

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
série	Správa semináře					
série		Normálie				
série			Panovnická (státní) nařízení			
					Normálie	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: kniha patentů a generálií; kniha opisů zeměpanských nařízení, patentů a dekretů; kniha tištěných zeměpanských dekretů, patentů a nařízení; kniha zeměpanských nařízení určených k zveřejnění; abecední soupis zeměpanských nařízení ve veřejných církevních věcech; abecední chronologický rejstřík vydaných zeměpanských

⁷⁹⁸ Srov. Metodický pokyn č. 1/2021 odboru archivní správy a spisové služby, kterým se vydávají Základní pravidla pro zpracování archiválií ver. 3.0 (č. j. MV- 23313-5/AS-2021). Dále bylo při tvorbě schématu využito poznatku z POKORNÝ, Radek a kol. *Metodika k archivnímu zpracování fondů typu "Farní úřad"*. Praha: Odbor archivní správy a spisové služby MV, 2020. (Sborník archivních prací, roč. 70, Supplementum č. 1/2020), s. 121–144, které byly vhodně upraveny pro potřeby realii fondů biskupských seminářů.

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						nařízení; protokol zeměpanských nařízení; společné svazky: kniha zeměpanských a (arci)biskupských nařízení, patentů a dekretů; kniha chronologických výtahů z patentů a kurend; indexy ke knihám panovnických a konzistoriálních předpisů a nařízení; nesvázané panovnické (státní) výnosy a normálie, rejstřík vydaných zeměpanských nařízení. ⁷⁹⁹
série			Církevní nařízení			
					Normálie	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: kniha opisů jarních patentů; kniha opisů konzistoriálních kurend s rejstříkem; kniha opisů konzistoriálních misiv; kniha konzistoriálních dekretů; kniha výtahů a opisů konzistoriálních patentů, dekretů a misiv; kniha chronologických výtahů z patentů a kurend; abecední výtah z konzistoriálních misiv; abecední přehled konzistoriálních misiv;

⁷⁹⁹ Srov. POKORNÝ, Radek a kol. *Metodika k archivnímu zpracování fondů typu "Farní úřad"* ..., s. 121 a 122.

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						abecední rejstřík biskupských výnosů a nařízení v různých církevních záležitostech, zejm. však v záležitostech semináře; abecední rejstřík ke knize opisů konzistoriálních misiv a oběžníků; nesvázané konzistoriální patenty, dekrety a misivy
série		Vikariáty / Děkanství / farní úřady / ostatní semináře / malé semináře				vyšší územní jednotky české a moravské církevní provincie, farní úřady, ostatní semináře a malé semináře
složka					korespondence	korespondence s vikariátními/děkanskými úřady/ostatními semináři a malým seminářem v různých záležitostech
složka					podklady pro katalog kléru	hlášení o počtech alumnů v semináři, o profesorském sboru a změnách v něm
série		Korespondence s charakterem „patronátu“				

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
					Záležitosti, které u farních úřadů obvykle obstarával patron	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu. intervence v různých záležitostech u různých korporací
série		Rada časných záležitostí / rada pro správu majetku a rada pro disciplinu				písemnosti semináře ve vztahu k radě
jednotlivost					zápisy ze zasedání	knihy ze zasedání rady
					jednotlivé záležitosti či korespondence s radou	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: evidence plateb přirážky obecní daně; volby, dotazy a spory, účty a rozpočty jednotlivých oprav, vyúčtování příjmů a vydání, pokladní deník
jednotlivost					evidence členů	Členové Rady časných záležitostí/ pro správu majetku
série		Alumnát; rektorát				

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
		semináře				
série			Zřízení/zánik alumnátu			
					zakládací listiny alumnátu i zakládací listiny alumnátu/zřízení /zániku teologického institutu	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: Instrumentum erectionis; neověřené opisy listin; koncepty, korespondence a dílčí dohody (včetně protokolů a zápisů z jednání) o vzniku semináře; písemnosti k zániku semináře statuta semináře
série			Práva semináře a seminárních kostelů			
					privilegia a práva	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: kopiář listin privilegií; povolení k uchovávání Nejsvětější svátosti; oltářní autentiky; kostelní, oltářní privilegia; soudní rozhodnutí v záležitostech práv; privilegií, spory o ně ⁸⁰⁰

⁸⁰⁰ Srov. POKORNÝ, Radek a kol. *Metodika k archivnímu zpracování fondů typu "Farní úřad" ...*, s. 123.

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
série			Vizitace semináře			
složka					vizitace	pomocné písemnosti o organizaci vizitace, korespondence
složka					Korespondence s inspektory semináře/osobami odpovědnými za provádění vizitace v semináři	tzv. acta visitationis; přípravné písemnosti; dotazníky; podklady a zprávy; pomocné písemnosti o organizaci vizitace; výjimečně samotné vizitační protokoly
série		Organizace vedení úřední agendy				
série			Registraturní pomůcky			
jednotlivost					jednotlivé pomůcky	podací protokol; jednací protokol; Exhibitenprotokoll; Gestionsprotokoll; Geschäftsprotokoll
série			Seminární archiv a registratura			
					jednotlivé knihy nebo registraturní plány	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: repertář seminární registratury; abecední

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						osobní a věcný rejstřík k registratuře; Repertorium omnium actorum in archivio asservatorum; Repertorium archivii seminarii episcopalis; spisové a registraturní plány, seznamy písemností uložených v registratuře (archivu), inventáře spisů, studium, výpůjčky a ztráty písemností
série			Seminární knihovna			
					vedení knihovny	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: seznamy knih, instrukce o vedení, také záležitosti knihovny teologického institutu (odborné vědecké knihovny pro profesory) a knihovny pro bohoslovce (nutno odlišit oba případné knižní soubory)
série			Úřední formuláře			
					jednotlivé knihy nebo záležitosti	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: knihy úředních formulářů; předpisy o vedení úřední agendy; vzory formulářů; taxy; správní a poštovní

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						poplatky
série			Typáře a razítka			
jednotlivost					jednotlivé typáře, razítka, otisky	
série		Memorabilia				
série			Pamětní knihy a úřední knihy smíšeného charakteru			
jednotlivost					jednotlivé knihy	pamětní kniha; Liber memorabilium; Chronik, Gedenkbuch, Memorabilienbuch; aj.
série			Dokumentace k historii semináře (včetně fotodokumentace)			
složka					podklady a fotodokumentace	písemné podklady a přílohy k pamětním knihám (pomocné záznamy o dějinách semináře; představených, profesorech teologického institutu, seminární budově a jiných historických událostech; opisy dokumentů;

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						novinové výstřižky; pátrání po různých dokumentech
série		Spolupůsobení ve státních a veřejných záležitostech / plnění státních předpisů v různých oblastech				
série			Statistická šetření a topografické práce			
složka					konskripce, šetření	instrukce a pokyny krajských a okresních úřadů ke spolupráci při jednotlivých šetřeních; výtahy z evidence alumnů pro konskripce obyvatel; sumární počty formuláře pro statistická šetření; výkazy pro sčítání lidu; podklady pro statistická a demografická šetření pro tvorbu topografických příruček (Schallerova, Sommerova, Eichlera, Jakschův lexikon aj.) ⁸⁰¹

⁸⁰¹ Srov. POKORNÝ, Radek a kol. *Metodika k archivnímu zpracování fondů typu "Farní úřad" ...*, s. 126.

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
série			Zdravotní a hygienické záležitosti záležitosti zdravotní péče o alumnny			
složka					předpisy, hlášení	hlášení o nemocných a žádosti o umístění do ústavů, dohled nad hygienickými opatřeními; lékařské posudky, lékaři semináře, knihy nemocných (Spitalbuch), knihy léků, účty za zdravotní péči a léky
série			Vojenské záležitosti			Militaria
složka					Korespondence s vojenskými úřady	Zejména záležitosti tzv. branné výhody dle branného zákona; záložníci, vojíni bohoslovci zákł. služby/zeměbranci apod.
série			Bezpečnostní a soudní záležitosti			
složka					dobrozdání, zprávy a hlášení	pátrání po osobách; dobropisy a dobrozdání na bohoslovce; hlášení existence tajných a podvratných skupin; spolupráce při vyšetřování trestných činů; při požární a civilní

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						obraně; hlášení o úmrtích v semináři pro potřeby úřadů jednajících v dědických řízeních po alumnech event. po jejich příbuzných, zastupování alumnů před soudem
série			Veřejné sbírky			
složka					jednotlivé sbírky	válečné sbírky; sbírky na podporu obětí živelných pohrom; pokyny státních úřadů v této oblasti
série			Sociální záležitosti			
složka					stvrzování sociálních podpor, studijní stipendia	doporučení pro udělení příspěvku; spolupotvrzení vysvědčení mravnosti zaslaných obecními úřady viz vysvědčení mravnosti; vysvědčení chudoby (Armuthzeugniss) a vysvědčení nemajetnosti (Mittellosigkeitszeugniss) na žádost úřadů pro chudé studenty
série		Personálie				
série			Představení semináře			
					jednotliví představení semináře (rektoři,	složky nebo série dle druhu dochovaného materiálu, naznačené

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
					vicerektori, spirituálové, studijní ředitelé)	<p>vnitřní členění je maximální, při velkém objemu materiálu je nutné popsat duchovního jako samostatného původce či materiál vyčlenit do samostatného fondu:</p> <p><i>Kariérní život - osobní písemnosti spojené s kněžským studiem a svěcením:</i> jmenovací dekrety ke jmenování na funkci v semináři, či pro pozdější umístění v duchovní správě např. farní konkursní zkouška; zkoušky pro přidělení profesorského místa, žádost o propůjčení benefícia; jurisdikce; presentace; investitura; instalace; resignace; osobní privilegia; dispensy (např. povolení opustit rezidenci, od modlení breviáře, od věku svěcení, atd.); dispensy podobně jako privilegia kodexem kanonického práva vymezeny pro papeže, biskupa, opata; rukopisná skripta, poznámky, knihy rukopisných kázání; pomocné knihy k pastorační činnosti duchovních; deníky, poznámkové sešity;</p>

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						<p><i>Veřejná činnost, osobní doklady a soukromé písemnosti osobní dokumenty různého charakteru - členství ve spolcích kněžských či mešních (v královéhradecké diecézi <i>Quinque vulnerum domini nostri Jesu Christi</i>), ale také civilních spolků – sportovních, včelařských, rybářských, divadelních; autobiografie, osobní hospodářské a majetkové doklady (pozemkové archy, akcie); dopisy; koncepty; blahopřání, dokumenty k osobní vědecké či literární činnosti;</i></p> <p><i>Osobní příjmy – plat v semináři, nebo event.. kongrua, odváděné příspěvky a poplatky: žádosti o příspěvky z náboženského fondu; příspěvky a poplatky odváděné držiteli církevních prebend pro potřeby církve, příspěvky do náboženského fondu (matice, fundus religionis, Religions-und Pfarrkassa), poplatek tzv. seminaristicum (alumnaticum), poplatkový ekvivalent, taxa z propůjčení církevního úřadu (beneficia),</i></p>

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						<p>výpomocná daň; platové výměry (archy); žádosti o navýšení platu; oznámení o ukončení vyplácení či navýšení platu v semináři event. kongruy; přiznání titulu výživy (tzv. titulus mensae); služební výkazy duchovních (Dienst-Tabelle); doklady o zaplacení povinných příspěvků; platební archy; odvolání proti výši výměru; upomínky k zaplacení; žádosti o prominutí placení; oběžníky; dokumenty</p> <p>o sporech mezi farníky a duchovním nebo mezi duchovními; separační protokoly (fassio proventuum) podávané duchovními jako přiznání majetku a příjmů pro účely zdanění.⁸⁰²</p> <p><i>Pozůstalost</i> - inventáře pozůstalostí, písemností o dělení majetku</p>
série			Prefekti v semináři z řad alumnů			

⁸⁰² Srov. POKORNÝ, Radek a kol. *Metodika k archivnímu zpracování fondů typu "Farní úřad"*..., s. 127 a 128.

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
série					jednotliví prefekti	Jmenování prefektem, odebrání funkce prefekta, hodnocení výkonu funkce, seznamy povinností prefektů, seznamy prefektů předkládané biskupovi a jím schvalované
série			Cizí duchovní osoby v semináři			
složka					krátkodobě v semináři pobyvající duchovní / příbuzní duchovních	Korespondence ohledně pobytu, povolení, datum příjezdu odjezdu
složka					duchovní v korekci, sloužil-li seminář i jako nápravné zařízení pro klérus	Oznámení o uvalení korekce na duchovního, zajištění stravy a platu pro duchovní v korekci, zprávy o nápravě, dobrá zdání spirituála, léčení během korekce
série			Alumnové			Záležitosti alumnů
složka					kandidáti teologie	Jednotlivosti a složky dle dochovaného materiálu: Životopisy, žádosti o přijetí uchazečů, Kandidatentabelle, rozhovory s uchazeči o přijetí
Složka					evidence alumnů	Katalogy alumnů, osobní spisy alumnů, doklady o studiu, konduiti

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						tabely, potvrzení absolutoria semináře potvrzení o gymnaziálním studiu, prodělání očkování, žádosti různé povahy
složka					disciplína	Jednotlivosti a složky dle dochovaného materiálu: vysvědčení mravnosti o prázdninách, hlášení domovských farních úřadů o chování bohoslovců o prázdninách Dohled nad dodržováním domácí disciplíny, kázeňské tresty, vyloučení ze semináře
složka					hmotné zabezpečení alumnů	jednotlivosti a složky dle dochovaného materiálu: zajištění stravy, oblečení (klerik), slevy na jízdě, cestovné, individuální záležitosti, podpory mimo nadace, hospodaření s finančními prostředky alumnů v úschově rektora
Složka					svěcení alumnů	Jednotlivosti a složky dle dochovaného materiálu: vyšší a nižší, žádosti o udělení svěcení, litterae testimoniales, dimissoriales, formatae, žádosti o dispense od překážek svěcení,

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						prohlášení ordinandů v domovské farnosti, evidence udělených svěcení, ordinační matriky, zajištění stolního titulu
složka					ordinační matriky	jednotlivé ordinační matriky
složka					konkubináty	záznamy o pohovorech s provinilci, oznámení o konkubinátech
série			Seminární zaměstnanci			
složka					kuchařky a hospodyně	ustanovení seminárního zaměstnance; záležitosti finančních odměn (žádost o zvýšení, úpravy, nemocenské a penzijní pojištění); ukončení služby; přehledy a statistiky seminárních zaměstnanců
složka					služebnictvo a čeleď	ustanovení seminárního zaměstnance; záležitosti finančních odměn (žádost o zvýšení, úpravy, nemocenské a penzijní pojištění); ukončení služby; přehledy a statistiky seminárních zaměstnanců; přehledy čeledě
série			Kostelní zaměstnanci			

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
			seminárního kostela			
složka					kostelník	ustanovení kostelního zaměstnance (žádosti, životopis, doporučení, konkurs doklady o ustanovení); záležitosti odměn (žádost o zvýšení, úpravy, spory o financování, nemocenské a penzijní pojištění); ukončení služby (rezignace, odvolání); přehledy a statistiky kostelních zaměstnanců
složka					ředitel kůru a varhaník	ustanovení kostelního zaměstnance (žádosti, životopis, doporučení, konkurs doklady o ustanovení); záležitosti odměn (žádost o zvýšení, úpravy, spory o financování, nemocenské a penzijní pojištění); ukončení služby (rezignace, odvolání); přehledy a statistiky kostelních zaměstnanců
složka					ostatní funkce (ministranti, hudebníci, zpěváci)	Doklady o jejich službě, byla-li využívána
série		Stavby v majetku záduší				

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
		seminárního kostela a semináře (včetně vybavení a péče)				
série			Kostely a domácí kaple			
složka					jednotlivé stavby	žádosti o stavby kostelů, případně o jejich úpravy a opravy; biskupská a státní povolení k těmto žádostem; konkurenční dohody a příslušná korespondence; povolení od hejtmanství ke sbírkám; oznámení na konzistoř o vadách kostela; návrhy, plány, rozpočty staveb a oprav budov, oltářů a soch; konzistorní povolení ke zřizování oltářů a soch v kostelech a kaplích; svěcení seminárního kostela a domácí kaple
série			seminární budovy			
složka					budova alumnátu	korespondence týkající se údržby a oprav budovy alumnátu (vedená

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						nejčastěji s konzistoří), plány budovy a plánovaných oprav či novostaveb
složka					hospodářské budovy	stavby, opravy a korespondence ohledně hospodářských budov (stodoly, chlévy, stáje apod.)
složka					rekreační budovy / objekty	korespondence týkající se údržby a oprav rekreační budovy, kde alumni trávili prázdniny, neodjížděli-li do domovských farností (vedená nejčastěji s konzistoří), plány budovy a plánovaných oprav či novostaveb
série			Vybavení a ochrana sakrálních budov			
složka					soupisy posvátných obrazů a relikvií	
					jednotlivé předměty - obrazy, relikvie	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: uctívání, popisy obrazu či relikvie včetně uložení, fotodokumentace

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
					zvony	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: pořizování, sbírky, rekvizice
					svěcení sakrálních předmětů	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: žádosti o posvěcení oltářního kamene, oltářní autentiky; svěcení oltářních kamenů, soch, obrazů, křížů, bohoslužebného náčiní (kalichy, pateny) atd.
složka					vybavení kostelů a kaplí včetně oprav vybavení	(vybavování pořizované hromadně) korespondence související s vybavováním kostelů a kaplí, nabídky, opravy vybavení, opravy varhan, hudebních nástrojů, ideálně pro každý objekt zvlášť
složka					soubory hudebnin roztríděných dle různých kritérií (podle doby vzniku, podle určení)	soubory hudebnin, kde nelze rozlišit jednotlivá díla, hudební archiv
jednotlivost					notový materiál, jednotlivá díla	kancionály, partitury k hudební mši

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
složka					památková ochrana a péče	hlášení o výskytu historicky cenných objektů včetně jejich mobiliářů; zapůjčení vzácných sakrálních předmětů na výstavy; zprávy a protokoly o restaurování památek; instrukce, pokyny, korespondence, korespondence vyplývající z funkce státního konzervátora, plnil-li ji někdo z představených
složka					pojistné smlouvy	pojistné (asekurační) smlouvy; proplácení škod; korespondence s pojišťovnami; soupisy škod; protokoly o pojistných událostech; nabídky pojišťoven na uzavření pojistných smluv
			Záležitosti křížů, soch, křížových cest v majetku záduší			
					jednotlivé objekty	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: jen písemnosti těch objektů, které mají jednoznačnou majetkovou souvislost se záduším, v případě nejasností zařadit do skupiny kaplí, soch a křížů, nadace, sbírky, opravy

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
série		Hmotné zajištění semináře a kostela				
série			Evidence majetku			
jednotlivost					knihy evidence majetku	liber generalium computuum
jednotlivost					inventáře majetku	inventář majetku kostela; Inventarium ecclesiae; Kirchenvermögens-Inventar. Kirchenbeilassinventar; inventář majetku semináře; Inventarium seminarii episcopalis; Liber inventariorum seminarii et ecclesiae; inventář budov; popisná kniha; Beschreibungsbuch ⁸⁰³
složka					drobné evidenční soupisy, podklady	Písemnosti neknihovní povahy s výše uvedenými názvy; pomocné soupisy a další písemnosti potřebné pro sestavení inventáře; předepsané přílohy inventářů, např. protokoly o

⁸⁰³ Srov. POKORNÝ, Radek a kol. *Metodika k archivnímu zpracování fondů typu "Farní úřad"*..., s. 132.

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						prohlídce budov, plány, návrhy, rozpočty, výtahy z účtů ⁸⁰⁴
série			Desátky, deputáty, povinnosti poddaných			
jednotlivost					knihy desátků	eviduje seznam povinností
jednotlivost					rejstřík desátků	eviduje desátky odevzdané a neodevzdané
složka					správa poddanských povinností a jejich výkup	roboty; poddanské platy, výkup desátku; korespondence
série		Finanční zajištění semináře a záduší jeho kostela				
série			Příjmy semináře a záduší jeho kostela			

⁸⁰⁴ Tamtéž.

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
jednotlivost					kniha obligací	
složka					půjčování zádušních peněz, příjmy z kapitálů a rent	obligace a kvitance související s půjčováním zádušních peněz; dluhopisy; státní dluhopisy; cenné papíry; vkladní knížky; vyvazovací elaboráty
složka					ofěry	sbírky; almužny; poplatky vůči záduší a kostelu
série			Dávky, daně, poplatky			
složka					fasse sloučené po letech	fasse
složka					platba daní	daňové výměry; přiznání k dani; platební rozkazy; kvitance; upomínky; korespondence s daňovými úřady, žádosti o prominutí placení daní aj.
série			seminární účty			
jednotlivost					účetní knihy semináře	hlavní knihy; pokladní deníky; pomocné účetní knihy; účty, Ratiocinia proventuum; seminární účty, Ratiocinia proventuum

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						seminarii episcopalis; řazeno dle druhů a následně chronologicky
složka					účetní přílohy	dílčí pomocné účty; makuláře účtů; výtahy z účtů; kvitance; příjmové doklady; seminární fassé (příznání čistého příjmu pro stanovení výše platu)
série			Zádušní a kostelní účty seminárního kostela			
jednotlivost					účetní knihy záduší (kostela)	hlavní knihy; pokladní deníky; pomocné účetní knihy; účty, Ratiocinia proventuum; zádušní (kostelní) účty; kniha kostelních počtů; Kirchenrechnungsbuch; Liber ratiotiniorum ecclesiarum; Ratiocinia ecclesiae; řazeno chronologicky
složka					účetní přílohy	účetní přílohy; dílčí pomocné účty; makuláře účtů; rejstřík kostelníků; výtah z účtů Kirchenrechnungsextrakt; kvitance; příjmové doklady; koncepty žádostí

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						o povolení výdajů nadřízenými církevními institucemi a státními úřady s přílohami podle výše částky; rozhodnutí o vyřízení; účetní doklady se měly podle dobové doporučené praxe uspořádat podle pořadových čísel a svázat; v případě nesvázané podoby, zvláště řadit účetní seminárního kostela a event. kaplí, případně také kaplí (resp. záduší kaplí), pro které byly účty rovněž vedeny
série			Mešní a modlitební nadace			
jednotlivost					knihy nadací	Knih nadací; Consignatio foundationis; Liber foundationum; Fundationsbuch; Stiftungsbuch, řazeno chronologicky
jednotlivost					persoluční knihy	persoluční kniha; kniha odsloužených nadačních mší; liber persolutionis; Persolvierungsbuch; řazeno chronologicky
složka					seznamy a	seznam nadačních povinností podle

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
					korespondence	data
složka					jednotlivé nadace	abecedně, možno sloučit dle dochovaného materiálu
série	Poskytování duchovní péče					
		Bohoslužby, slavnosti, exercicie				
série			Organizace bohoslužeb v seminárním kostele			
jednotlivost					knihy ohlášek bohoslužeb	Promulgatio divinorum; Ordo officii divini; Liber divinorum; Vermeldungsbuch; Verkundigungsbuch; pořádek služeb božích; kniha prohlášek
jednotlivost					funkční knihy	Consignatio functionum divinorum; Ordo divinorum; Functionsbuch; pořádek služeb božích; Liber ordinis divinorum

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
složka					binace a trinace	žádosti o povolení binace či trinace, biskupská povolení k nim pro profesory semináře a již vysvěcené alumny
složka					litterae commenditiae	litterae commenditiae a žádosti o ně
složka					kázání	podklady ke kázání na mších, pokud nelze zařadit do osobního fondu nebo do série Personálie ke konkrétnímu duchovnímu
série			Církevní slavnosti, procesí a pobožnosti			
složka					dle typu akce (slavnosti, poutě, procesí, prosebné průvody, pobožnost křížové cesty, eucharistické kongresy)	prospekty; programy; památeční lístky; modlitby, seznamy účastníků z řad alumnů
série		Udělování svátostí, péče o duchovní život alumnů				svátosti svěcení (vyšší a nižší) jsou obsahem jiných sérií
série			Svaté přijímání			
složka					výkazy o sv. přijímání	

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
série			Svátost nemocných			
jednotlivost					knihy zaopatřených	
složka					jednotlivé záležitosti návštěv nemocných	evidence návštěv nemocných; žádosti o návštěvu duchovního; příbuzných v semináři výlohy spojené se zaopatřením nemocných vyjma účtů
série			Svátost smíření			
jednotlivost					Evidence zpovědí spirituálem/zpovědníky v semináři	Evidenční knihy, archy
jednotlivost					velikonoční zpovědní seznamy	Consignatio paschalis; Consignatio confessionis et communionis paschalis; Paschal-consignation; Beichtzettelregister; zpovědní seznamy
složka					podklady evidenci zpovědí	pomocné písemnosti
série		Pastorační péče, výpomoc v duchovní správě;				

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
		bohoslužby v seminárním kostele pro veřejnost				
složka					lidové misie	schvalování lidových misí biskupem; zpráva o výsledku misí; korespondence s řeholníky; žádosti o finanční příspěvek na misie, návštěvy řeholníků v semináři
složka					exercicie	křesťanská meditace; kontemplace; rekolekce; exercitia, spiritualia, korespondence, organizace, duchovní příprava na přijetí svěcení
Složka					záležitosti odpustků a dispenzací	odpustkové listy; udělování, propůjčení, potvrzování a obnovování odpustků; dispence od slibu, od půstu; korespondence (dispence k přijetí svěcení viz svěcení alumnů)
složka					pohřby	Pohřby zesnulých alumnů, dlouholetých představených semináře, profesorů na diecézním teologickém institutu, organizace pohřbů, pohřební průvody

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
série	Chudinské a sociální záležitosti					
série		Péče o chudé				
					evidence chudých	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: kniha chudých, seznamy; statistické výkazy chudých a potřebných
složka					vysvědčení chudoby	
					rozdělování prostředků na podporu studentů teologie	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: odkazy ve prospěch chudých, příspěvky podpůrným spolkům a dobročinným organizacím a ústavům, žádosti o podporu, sbírky, pomoc po požárech a jiných živelných pohromách
složka					chudinské nadace	
série		Péče o nemocné a zdravotně postižené				

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
		alumni, profesory semináře				
složka					jednotlivé záležitosti	hrazení léčebných výloh, korespondence související s hospitalizací
složka					zdravotní ústavy	špitály, ústavy, korespondence
série		Péče o chudé alumni				
jednotlivost					knihy podpor žáků	
složka					jednotlivé záležitosti	evidence chudých žáků; osvobození od školního poplatku; rozdělování příspěvků; pořizování knih a učebnic; stipendia; zajištění ubytování a stravování pro chudé studenty
série	Diecézní teologický institut					
série	Správa diecézního					

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
	teologického institutu					
série		Normálie				
série			Panovnická (státní) nařízení v oblasti teologického studia			
					Normálie	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: kniha patentů a generálií; kniha opisů zeměpanských nařízení, patentů a dekretů; kniha tištěných zeměpanských dekretů, patentů a nařízení; kniha zeměpanských nařízení určených k zveřejnění; abecední soupis zeměpanských nařízení ve veřejných církevních věcech; abecední rejstřík vydaných zeměpanských nařízení; chronologický rejstřík vydaných zeměpanských nařízení; protokol zeměpanských nařízení; společné svazky: kniha zeměpanských a (arci)biskupských nařízení, patentů a dekretů; kniha chronologických výtahů z patentů a kurend; indexy ke knihám panovnických

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						a konzistoriálních předpisů a nařízení; nesvázané panovnické (státní) výnosy a normálie. ⁸⁰⁵
série			Církevní nařízení v oblasti teologického studia			
					Normálie	jednotlivosti nebo složky dle druhu dochovaného materiálu: kniha opisů jarních patentů; kniha opisů konzistoriálních kurend s rejstříkem; kniha opisů konzistoriálních misiv; kniha konzistoriálních dekretů; kniha vikariátních dekretů; kniha opisů vikariátních oběžníků; kniha výtahů a opisů konzistoriálních patentů, dekretů a misiv; kniha chronologických výtahů z patentů a kurend; abecední výtah z konzistoriálních misiv; abecední přehled konzistoriálních misiv; abecední rejstřík biskupských výnosů a nařízení v různých církevních záležitostech; abecední rejstřík ke

⁸⁰⁵ Tamtéž, s. 121.

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
						knize opisů konzistoriálních misiv a oběžníků; nesvázané konzistoriální patenty, dekrety a misivy ⁸⁰⁶
složka					Korespondence s teologickými fakultami, adjunkti	
složka					Římské koleje (Bohemicum)	korespondence s římskými kolejemi v různých záležitostech; exkurze alumnů do koleje, ubytování při pobytu v Římě
složka					Konference profesorského sboru	záležitosti výuky, alumnů probírané na konferencích profesorského sboru
série		Výuka teologických disciplin				
série			Dozor nad výukou a alumnny			
složka					organizace výuky	studijní programy, rozvrhy přednášek, rozvrhy zkoušek
složka					dozor	kontrola vyučování teologie biskupem

⁸⁰⁶ Tamtéž.

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
složka					evidence žáků	evidence studentů teologie, katalogy studujících album auditorium theologiae
složka					klasifikace výuky a písemné práce	klasifikace posluchačů teologie a podklady pro ni, písemné práce, cvičná kázání apod. individuální studijní plány, přesuny zkoušek
série		Výuka nepovinných předmětů				
jednotlivost					Evidence nepovinných přednášek a účasti na nich	
série			Opakovací hodiny (korepetitoři)			
jednotlivost					kniha pilnosti	
složka					potvrzení účasti na opakovacích hodinách	
série	Spolky, bratrstva působící uvnitř					

Úroveň	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Obsah/regist	Okruh pro vytváření složek, jednotlivostí	Nápověda, poznámky
	semináře, III. řády					
série		Jednotlivé organizace				pokud nelze zařadit do příslušného fondu
série					organizační záležitosti	zápisy ze schůzí; stanovy; výročí zprávy; oznámení o založení spolku; schválení spolku biskupem; pozvánky a programy schůzí; propagační tiskoviny; žádosti o finanční příspěvek; poděkování za zasláný dar
série					členské záležitosti	seznamy členů